

T. C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇANKIRILI HALK ŞÂİRLERİNDE GELENEKSEL
ETKİLEŞİMİN EĞİTİME KATKISI**

Ayşe Öznur KADIOĞLU

**İzmir
2007**

T. C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇANKIRILI HALK ŞÂİRLERİNDE GELENEKSEL
ETKİLEŞİMİN EĞİTİME KATKISI**

Ayşe Öznur KADIOĞLU

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mehmet YARDIMCI

İzmir
2007

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Çankırılı Halk Şâirlerinde Geleneksel Etkileşimin Eğitime Katkısı” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Haziran 2007

Ayşe Öznur KADIOĞLU

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne

Bu alışma, j¼rimiz tarafından T¼rke Eğitimi Anabilim Dalı T¼rke
ğretmenliği Bilim Dalı'nda Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

¼ye.....

¼ye.....

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen ğretim ¼yelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2007

Prof. Dr. Sedef GİDENER
Enstit¼ M¼d¼r¼

ÖNSÖZ

İç Anadolu Bölgesi'nin Orta Kızılırmak Bölümü ile Batı Karadeniz Bölümü'nün iç kesiminde yer alan Çankırı ilimiz, Türkiye'nin az nüfus almış illerinden birisi olmasına rağmen, tarih içerisinde pek çok medeniyetin barınmasına ve gelişmesine ev sahipliği yapmıştır.

Cumhuriyet döneminde il olan bu şehir, Anadolu kültürünü en yalın şekliyle yaşayarak temsil etme özelliğine de sahiptir. Pek fazla dış güç almayan bir şehir olması ve iç göçün de çok az sayıda yaşanması bu yalınlığın sebepleri arasında yer almaktadır.

Çalışmamızın amacı, bu ilimizde yetişmiş olan halk şâirlerinin şiirlerinde yer alan halk edebiyatı geleneklerinin tespit edilmesi ve etkileşim unsurlarının dile getirmesidir. Bu amacın yanında çalışmamızın çıkış noktasını, Çankırlı halk şâirlerimizin şiirlerinde yer alan eğitim öğeleri oluşturmaktadır.

Halkın duygu ve düşüncelerinin de sözcülüğünü üstlenmiş olan halk şâirlerimiz bazen bilerek bazen de bilmeyerek halkın eğitilmesine, bilgi ve görgü kazanmasına yardımcı olmuşlardır. Eserlerini sanat kaygısından öte halk için ortaya koymuşlardır. Bu açıdan eserlerdeki eğitim unsurları, toplum adına çok önemli mesajlar taşımaktadır.

Çalışmamızın önemi, bugüne kadar bu konu ile ilgili kapsamlı bir çalışmanın yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Ayrıca eğitimin, insan hayatının tamamına yayılmış bir kavram olması, kişinin kendi yaşamına etkisinin yanında toplumsal yaşamın da en gerekli ve geçerli öğelerinden birisi olması çalışmamıza önem kazandıran diğer bir unsurdur.

Bilindiği üzere eğitim ailede başlar, ardından evre devreye girer. İnsan hayatı boyunca bilinçli ve bilinçsiz biçimde pek çok Şeyden etkilenerak birikim kazanır. Kazanmış olduğu bu birikimler sayesinde ise, eğitim düzeyini ortaya koyar.

Genellikle kişinin davranışlarında meydana getirilen olumlu davranış değişiklikleri olarak tanımlanan eğitim, bazen bir söz, bazen bir tavır, bazen bir Şiir, bazen bir Őarkıyla vb. bile insan üzerindeki etkisini gösterir. Bu anlamda özellikle toplumları peşinden sürükleyecek güce sahip olmuş insanların sözlerinin ve davranışlarının büyük önemi bulunmaktadır.

Kültürümüzün önemli temsilcileri arasında yer alan halk Şairlerimizin eserleri bu açıdan da dikkat çekicidir. Çünkü müzikle birleşerek daha da etkileyici bir nitelik kazanmış olan Şiir, dilden dile aktarılarak günümüze kadar ulaşmıştır. Bu süreç içerisinde de insanın ve zaman zaman toplumun aynası olmuştur.

Biz de çalışmamızda Çankırılı halk Şairlerimizin Şiirlerini gelenek, etkileşim ve eğitim açısından ele alıp sınıflandırmaya ve açıklamaya çalıştık. Bu amaçla, tezin ortaya çıkmasının her aşamasında büyük desteğini gördüğüm, bilgisinden ve birikiminden faydalandığım hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yardımcı' ya ve sevgili aileme çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i-ii
İÇİNDEKİLER.....	iii-iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	v-vi
GİRİŞ.....	1-3

1. BÖLÜM

ÇANKIRILI HALK ŞÂİRLERİNDE GELENEK.....	4-8
1. 1. Mahlas Alma Geleneği.....	9-11
1. 1. 1. Çankırlı Halk Şâirlerinde Mahlas Alma Geleneği.....	12-16
1. 2. Rüya Sonrası Âşık Olma (Bâde İçme) Geleneği.....	17-23
1. 2. 1. Çankırlı Halk Şâirlerinde Rüya Sonrası Âşık Olma (Bâde İçme) Geleneği.....	24-28
1. 3. Usta – Çırak Geleneği.....	29-32
1. 3. 1. Çankırlı Halk Şâirlerinde Usta – Çırak Geleneği.....	32-34
1. 4. Âşık Atışmaları – Karşılaşmaları (Tekellüm) Geleneği.....	35-46
1. 4. 1. Çankırlı Halk Şâirlerinde Âşık Atışmaları – Karşılaşmaları (Tekellüm) Geleneği.....	46-56
1. 5. Askı (Muamma) Geleneği.....	56-58
1. 5. 1. Çankırlı Halk Şâirlerinde Askı (Muamma) Geleneği.....	59
1. 6. Dedim – Dedi Tarzı Söyleyiş Geleneği.....	59-61
1. 6. 1. Çankırlı Halk Şâirlerinde Dedim – Dedi Tarzı Söyleyiş Geleneği.....	61-63
1. 7. Tarih Bildirme Geleneği.....	64
1. 7. 1. Çankırlı Halk Şâirlerinde Tarih Bildirme Geleneği.....	65-95
1. 8. Nazîre Söyleme Geleneği.....	95-96
1. 8. 1. Çankırlı Halk Şâirlerinde Nazîre Söyleme Geleneği.....	96-125
1. 9. Saz Çalma Geleneği.....	125-129
1. 9. 1. Çankırlı Halk Şâirlerinde Saz Çalma Geleneği.....	129-131

2. BÖLÜM

ÇANKIRILI HALK ŞÂİRLERİNDE ETKİLEŞİM.....132-159

3. BÖLÜM

ÇANKIRILI HALK ŞÂİRLERİNDE EĞİTİM.....160-166

3.1. Aşk.....166-187

3.2. Hayat.....187-214

3.3. Toprak-Köy Hayatı.....215-224

3.4. Din.....224-266

3.5. Toplum yaşantısı- İnsan ilişkileri.....267-276

3.6. Haksızlık.....276-279

3.7. Çalışkanlık.....279-280

3.8. Hayvanlar ve Tabiat.....281-290

3.9. Trafik.....290-292

3.10. Sağlık.....292-301

3.10.1 Alkol ve sigara.....301-302

3.11. Ölüm 303-307

3.12. Millet ve Vatan Sevgisi.....307-319

3.13. Çocuk eğitimi.....319-321

3.13.1. Bilmeceler.....321-322

3.14. Öğüt.....322-335

3.15. Terbiye.....335

3.16. Ayrılık.....336-338

3.17. Kader.....338-341

3.18. Gurbet.....341-342

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....343-346

KAYNAKÇA.....347-353

ÖZET

ÇANKIRILI HALK ŞÂİRLERİNDE GELENEKSEL ETKİLEŞİMİN EĞİTİME KATKISI

Millî kültürümüzün yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda halk şâirlerimiz, yüzyıllardır paylarına düşen görevi başarıyla yerine getirmişlerdir.

Ülkemizin her yerinde halkın duygu ve düşüncelerine ses olmuş, yaşanılanları halkın diliyle eserlerine taşımış olan halk şâirlerimiz, sadece halkın yaşadıklarına ses olmakla kalmamış, aynı zamanda bazen bilerek bazen de bilmeyerek halkın pek çok konu hakkında bilinçlenmesine, bilgi ve görgü kazanmasına da yardımcı olmuşlardır.

Çalışmamızda Çankırılı halk şâirlerini halk edebiyatı gelenekleri çerçevesinde inceledikten sonra, gelenek kapsamı içerisinde yer alan etkileşim unsurlarını tespit edip şiiirlerin halk eğitimi konusundaki özelliklerini ortaya koymaya çalışılmıştır. Bu açıdan çalışmamız üç bölüm olarak tamamlanmıştır.

Birinci bölümde, Çankırılı halk şâirlerinde gelenek unsurları mahlas alma, rüya sonrası âşık olma, usta-çırak, âşık karşılaşmaları, askı, dedim-dedi tarzı söyleyiş, tarih bildirme, nazîre söyleme ve saz çalma gelenekleri değerlendirilmektedirler. İkinci bölümde, etkileşim unsurları bu gelenekler doğrultusunda ortaya konulmaktadır. Üçüncü bölümde ise, eğitim unsurları aşk, hayat, toprak-köy hayatı, din, toplum yaşantısı-insan ilişkileri, haksızlık, çalışkanlık, hayvanlar ve tabiat, trafik, sağlık, ölüm, millet-vatan sevgisi, çocuk eğitimi, öğüt, terbiye, ayrılık, kader, gurbet başlıkları sınıflandırılıp ortaya konulmaktadır.

Çalışmamızın önemi, bugüne kadar bu konu hakkında kapsamlı bir çalışmanın yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Halk edebiyatı, etkileşim, eğitim, toplum, gelenek.

ABSTRACT

THE CONTRIBUTION OF TRADITIONAL INTERACTION OF FOLK POETS FROM ÇANKIRI TO EDUCATION

Our folk poets have done their part with success for centuries concerning the keeping of our national culture alive and its transfer to future generations.

Our folk poets, who throughout our country voiced the feelings and thoughts of the public and carried happenings to their works using the public tongue, didn't only voiced what the people lived but at the same time, sometimes knowing and sometimes unaware, also helped the public to become conscious about many subjects and gain knowledge and good manners.

In our work, after observing the folk poets of Çankırı through the traditions of the folk literature, it was tried to manifest the characteristics of the poems concerning public education, fixating the elements of interaction which exist within the scope of tradition. For this reason, our work has been completed as three sections.

In the first section, the traditional elements of the folk poets from Çankırı, which were taking nicknames, falling in love after a dream, master and apprentice, meeting of bards, riddle (askı), saying things in “dedim-dedi” style, notifying the date, replying others using similar words (nazîre) and forms and playing the saz, have been evaluated. In the second section, the elements of interaction are manifested based on these traditions. In the third section the elements of education are classified and presented under the leadings of love, life, land-village life, religion, public life- human relations, injustice, diligence, animals and nature, traffic, health, death, love of nation and country, child education, advices, manners, separation, fate and foreign land.

Our work has its importance resulting from the fact that no comprehensive study of this subject has been performed until today.

Folk literature, interaction, education, society, tradition.

GİRİŞ

Yüzyıllar boyu, sık sık yurt değiştirerek geniş bir coğrafi alana yayılan ve pek çok kültürle i içe kalarak ilişkide bulunma durumunda kalan milletimiz, gerek çeşitli zamanlarda kabul ettikleri dinler, gerekse konar göçer hayat tarzları sebebiyle karşılaştıkları ve benimsedikleri çeşitli kültürler nedeniyle Orta Asya'dan Anadolu'ya gelinceye kadar çeşitli değişikliklere uğramış ve geniş bir yelpazeye sahip olmuş bir edebiyatı meydan getirmiştir.

Bu edebiyatın meydana gelmesine katkıda bulunan kişilerin başında halk şairlerimiz yer almaktadır. En başından beri elinde sazı, dilinde halkın kullandığı sözcüklerle yaşanılanların sözcüsü olmuş kişilerdir halk şairlerimiz.

Âşıklarımız iyiyle kötünün birbirinden ayrılması, haksızlıklar karşısında baş kaldırılması, çeşitli felâketlerden dolayı yaşanılan sıkıntıların dile getirilmesi, pek çok konuda halkın bilgilendirilmesi ve kimi zaman da eğlendirilmesi gibi sorumlulukları yerine getirmişlerdir.

Oldukça köklü bir geçmişe sahip olan halk edebiyatımız, yıllar ilerledikçe bazı kalıplar kazanmış ve bu kalıplar halk edebiyatı geleneklerinin şekillenmesi şeklinde günümüze kadar ulaşmıştır.

Âşık edebiyatı, halk edebiyatının önemli bir koludur. Ana malzemesini halktan alan bu edebiyatın şekillenmesinde, halk şairlerinin tutumları belirleyici olmuştur. Halktan aldığını yeteneği ile birleştiren halk şairlerimiz, eserleri ile ölümsüzlüğe de ulaşmışlardır.

Ancak, genellikle doğaçlama söylemeleri ve şiirlerini yazıya geçirmemeleri sebebiyle pek çok eser günümüze kadar ulaşmamıştır. ankırlı halk şairlerinin de şiirlerinin bazılarına bu sebepten dolayı ulaşılamamıştır.

Ayrıca Çankırlı bazı halk şâirlerinin, yöneticilerin tavrından çekinmeleri ve bazı çevreler tarafından ayıplanma korkusuyla eserlerini gün ışığına çıkarmak istemedikleri hatta yok ettikleri de söylenmektedir.

Çalışmamızın ortaya çıkmasında eserlerinden en çok yararlandığımız kişi, Ahmet Talat Onay olmuştur. Kendisi de bir Çankırlı olan Onay, bir yandan edebiyata hizmet ederken, bir yandan da memleketine hizmet etmiştir. Çankırlı şâirlere ait bilgileri ve eserleri toplama aşamasında çektiği sıkıntıları şu şekilde dile getirmiştir:

“Şiirleri olmadığını, yaktıklarını, söyleyen Çankırlı şâirler eserlerini meydana atmaktan iki sebeple çekiniyorlar sanırım:

- 1- Siyasete dokunur vehmi;
- 2- Gençlik maceralarının meydana çıkacağı korkusu;

Üçüncüsü olarak (tenkît) korkusu da ilâve olunabilirse bunun o kadar ehemmiyeti haiz olmadığını temasarımdan anladım.

Şiiri; gençliğin tazahuratından, bir nevi kan kaynamasının alâyiminden farz etmektir ki yaşlı zevatın eserlerini meydana atmalarına mâ'ni oluyor; hele mâzide ki bir maceranın tekrar şuyuu ise hepsini endişelere sevk ediyor. Halbuki o maceradaki günahla bu gün meydana koymakla memlekete edilecek hizmet mukayese edilirse terazinin dili hizmet tarafına doğru uzayacağı, ve belki o günahlar bu hizmetlerle ödeneceği şüphesizdir.

(Lâkin kime anlatırsın eyvâh!)” (Onay, 1930: 167-168)

Biz de ulaşabildiğimiz eserler içerisinde, çalışmamızın ilk bölümünde halk edebiyatı gelenekleri çerçevesinde Çankırlı halk şâirlerini ele aldık. Bu konuda farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır. Fakat biz, gelenekleri dokuz başlık altında toplamayı uygun bulduk. Bunlar:

1. Mahlas Alma Geleneği
2. Rüya Sonrası Âşık Olma (Bâde İçme) Geleneği
3. Usta-Çırac Geleneği
4. Atışma-Karşılaşma (Tekellüm) Geleneği
5. Askı (Muamma) Geleneği

6. Dedim-Dedi Tarzı Söyleyiş Geleneği
7. Tarih Bildirme Geleneği
8. Nazire Söyleme Geleneği
9. Saz Çalma Geleneği (Yardımcı, 1998: 118)

Gelenek konusunda yapılmış tanımlamaların ardından, her geleneğin içerisinde Çankırlı halk şâirlerinin durumu ortaya konuldu.

İkinci bölümde, etkileşim konusuna yer verildi. Konu ile ilgili açıklamalardan sonra Çankırlı halk şâirlerindeki etkileşim unsurları dile getirildi.

Üçüncü bölümde ise, halk şâirlerinin eğitim konusundaki işlevleri ortaya konulup Çankırlı halk şâirlerinin şiirlerindeki eğitim unsurları sınıflandırıldı. Bu sınıflandırma şu başlıklar şeklinde ortaya çıktı:

“Aşk, hayat, toprak-köy hayatı, din, toplum yaşantısı- insan ilişkileri, haksızlık, çalışkanlık, hayvanlar ve tabiat, trafik, sağlık -alkol ve sigara-, ölüm, millet ve vatan sevgisi, çocuk eğitimi -bilmeceler-, öğüt, terbiye, ayrılık, kader ve gurbet”

1. BÖLÜM

ÇANKIRILI HALK ŞÂİRLERİNDE GELENEK

Çankırlı halk şâirlerinin âşıklık geleneklerinden ne kadar yararlandıklarının ortaya konulması için önce bu geleneklerin açıklamalarının yapıp ardından Çankırlı halk şâirlerinde bu geleneklerin izlerinin ortaya konulmasının doğru olacağını düşünmekteyiz.

Gelenekler, yazılı kurallara bağlı olmamalarına rağmen toplum hayatında her zaman belirleyici bir role sahip olmuşlardır.

İnsanoğlu geleneklerle, daha dünyaya gelmeden, anne karnına düştüğü vakit tanışır desek sanırım yanlış yapmış olmayız. Doğumdan ölüme kadar hemen hemen her konu ile ilgili çeşitli geleneklerle karşılaşmak mümkündür. Bu gelenekler hem kişiliğimizin oluşumuna etki etmekte, hem de toplum içinde yaşama disiplini bizlere kazandırmaktadır.

Geleneklerine sahip çıkmayan ya da bunları küçümseyen insanlar toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından dışlanmış ve kimi zaman ‘özenti’, kimi zaman ‘yozlaşmış’, kimi zaman da ‘kimliksiz’ olarak adlandırılmışlardır.

Bu tür adlandırmaların yapılmasındaki en önemli sebeplerden birisi, geleneklerin oluşumu için oldukça uzun bir zaman sürecinden başarı ile çıkmış olmaları gerekmesidir.

Toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından kabul gören bir davranış kalıbı, kuşaktan kuşağa sözlü olarak ya da yaşanılarak aktarılıp gelenek haline dönüştükten sonra, kemikleşmiş bir yapı ile karşımıza çıkar ve doğal olarak hayatımıza etki eder. Bu etki kişisel ve toplumsal alanlarda kendini hissettirir.

Gelenekler toplum düzenini sağlamada etkin bir işleve sahip olmuşlardır. Her geleneğin ve inancın bazı oluşum dayanaklarının bulunduğunu unutmamak gerekir. Toplum düzenini sağlamak gibi önemli bir işlevi yerine getiren geleneklerin oluşması yaşanan olaylar sonucunda kazanılan tecrübelerin ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır. (Akkaya, 1995: 1-2)

Belirli bir tecrübenin ve yaşamışlığın ürünü olan gelenekler, zaman içerisinde çağın gereklerine göre kimi zaman şekil değişikliğine uğramış, kimi zaman içerikte farklılıklar yaşamış ve kimi zaman da yenik düşüp terk edilerek unutulmuşlardır.

Değişimin sürekli olduğu ve insanın da bu değişime ayak uydurmadığı zaman geri kalacağını düşünürsek geleneklerin de değişmesinin son derece doğal olduğunu görebiliriz. Bu açıdan toplum değişime uğradıkça, çağın gereklerine göre yaşantısında farklı davranış ve yaşam kalıplarını benimsedikçe geleneklerin de bir kısmında değişikliklerin meydana geldiğini söyleyebiliriz.

Aile hayatında, kılık kıyafette, yiyecek ve içeceklerde, dini inançlarda, bayramlarda, düğün ve cenaze törenlerinde vb. aklımıza gelebilecek pek çok alanda kendini gösteren gelenekler her toplumun kültüründe derin izler bırakmışlardır.

Gelenekler, edebiyat alanında da sahip oldukları önemli yeri her zaman korumayı başarmışlardır. Edebiyatımızın her döneminde, dönemin niteliklerine uygun özellikleri taşıyan ve zaman içerisinde gelenek haline dönüşen çeşitli durumlarla karşılaşmaktadır.

Gerek dîvan edebiyatında, gerekse halk edebiyatında gelenekler, sanatçıların üslûplarını etkiledikleri gibi dönemin çeşitli özelliklerinin edebiyata yansıtılmasını da sağlamışlardır.

Halk şiiri için, belirli kurallara göre ortaya konan bir “gelenek şiiri” denilebilir. Ancak gelenek içerisinde izah edilemeyen, ya da bazı kurallara

bağlanamayan hususların olmasını, halk yaratmalarındaki aşırı serbestlik olarak nitelemek de doğru bir yaklaşım değildir. (Oğuz, 2001: 17)

Oldukça köklü diyebileceğimiz bir geçmişe sahip olan halk edebiyatının oluşumunda ve günümüze kadar ulaşmasında geleneklerin katkısı azımsanmayacak kadar çoktur. Bir geleneğin oluşumunun, oldukça uzun bir zaman sürecine ihtiyaç duyduğu düşünülürse âşıklık geleneklerinin önemli bir yönü daha ortaya konulmuş olur.

Bu açıdan öncelikle çeşitli kaynaklarda bulunan âşıklık gelenekleri konusunda yapılmış tanımlamalara ve açıklamalara yer vermenin gerekli olduğu kanaatindeyiz :

“Bir toplumda, bir toplulukta eskiden olmalarından ötürü saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen kültürel kalıntılar, alışkanlıklar; bilgi, töre ve davranışlar.” (Hançerlioğlu, 1992: 226)

“Uzun bir zaman süreci boyunca, efsane, olay, doktrin, görüş, töre vb.lerin aktarımı. Nesilden nesile aktarımla bilinen veya yapılan şey.”(Meydan Larousse 1990: C.5, 68)

“Âşıklık geleneği, diğer kültür değerlerinde olduğu gibi, belirli bir işlevi yerine getirmek, bir ihtiyacı karşılamak üzere geleneksel kültürün yarattığı bir kültür değeridir.”(Yardımcı, 1998: 117)

“Eskiden beri devam edip gelen, gayri resmi yol ve yöntemlerle kazanılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan ve zamanın ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli ölçüde bireysel yaratıcılığa ve değişmeye ve de gelişmeye izin veren bilgi, hareket ve materyal ürünleri üretme ve kullanma tarzı.” (Ekici, 2004: 20)

“Anâne, eski çağlardan beri yerleşmiş olup kuşaktan kuşağa geçerek gelen ve topluluğun üyeleri arasında ortak ve özel bir ruh dolayısıyla sağlam bir bağ meydana getiren her türlü alışkı. Toplum değiştiği halde gelenekler değişmezse, o toplumun ilerleyişi engele uğramış olur.”(Karaalioğlu, 1978: 258)

“Âşıklar, sazlı (telden), sazsız (dilden) doğaçlama yoluyla, kalemlerle (yazarak) veya birkaç özelliği birden taşıyan geleneğe bağlı kalarak şiir söyleyenlere “âşık”, bu söylem biçimine “âşıklık-âşıklama”, âşıkları yönlendiren kurallar bütününe de, “âşıklık geleneği” adını veriyorlar.”(Artun, 2001: 63)

“Sözlü halk edebiyatı ürünleri yazılı hale geldikten sonra bir topluluk önünde okuma geleneği doğmuş, kıraathane denilen eski kahvehanelerde, köy odalarında, evlerde ‘Hamzanameler’, ‘Battalnameler’, ‘Saltuknameler’ yüzyıllar boyu okunmuşlardır. Topluluk önünde anlatma, daha doğrusu okumanın bir türü de hastaların üstüne ‘Muhammediye’, ‘Ahmediye’ gibi dini halk kitapları yanında Yunus ve Karacaoğlan şiirleri gibi katıksız halk edebiyatı ürünlerinin okunması geleneğini de geliştirmiştir. Bu inanca dayalı gelenek yüzünden yüzyıllar boyu nice hastalar, halk şiirinden şifa ummuşlardır.”(Cumbur, 1983: 57)

“Âşıklık geleneği; halkın gönül duygularının, saz şairlerinin müzik terennümleri ile halkın belleğine nakşedilerek nesilden nesile ulaştırılmasıdır. Bu geleneğin temsilcileri olan âşıklar, ustalarından öğrendiklerini, bir anlamda usta mallarını, çırakları vasıtasıyla geleceğe taşımaktadırlar. Her ne kadar, sazlı âşık geleneğinin yaygınlaşmasına, tekke edebiyatının ve dîvan edebiyatının olumsuz etkileri olmuşsa da bu edebiyatların kalite ve tür bakımından da olumlu etkileri olduğu unutulmamalıdır.” (Tanrıkulu, 1997: 5)

Halk edebiyatı temsilcileri olan sanatçılarımız, gelenek içerisinde farklı adlarla adlandırılmıştır. “Âşık, badeli âşık, halk âşığı, ozan, halk ozanı, sazlı ozan, çöğür şairi, kalem şairi, meydan şairi, halk şairi, Hak şairi (Hak âşığı)” bunlar arasında yer almaktadır. Saz çalanların “saz şairi”, hem saz çalamayan hem de doğaçlama şiir söyleyemeyenlerin “kalem şairi”, dinî konuları işleyenlerin ise “Hak âşığı” olarak adlandırılması gerektiğini öneren görüşler de bulunmaktadır. (Sakaoğlu, 1986: 250)

Geleneğin büyük bir kısmı inanca bağlı olduğu için, halk edebiyatımızda da benimsenmesi ve yaygınlık kazanması kolay olmuştur. Dilden dile dolaşarak yayılan sözlü halk edebiyatı ürünleri, aynı yolla nesilden nesile aktarılacak da kalıcılık elde etmiştir.

Halk şiirine ait biçim ve içerik özelliklerinde geleneğin izlerini görmek mümkündür. Yüzyıllar boyunca varlığını korumayı başaran halk edebiyatı gelenekleri, dilden dile aktarılırken gerek biçim gerekse içerik bakımından bazı değişikliklere uğramışlardır. Fakat bu değişiklikler çoğunlukla temele zarar vermemiştir.

Aslında yüzyıllar boyunca bu yapının ana esaslarının bozulmadan kullanılmaya devam etmesi ve günümüze kadar gelebilmesi de geleneğin ne derece kuvvetli olduğunu gösterir niteliktedir.

Halk edebiyatı içerisinde, âşıklık geleneklerini çeşitli şekillerde sınıflandıranlar olmuştur. Genele baktığımız zaman bu sınıflandırmanın birbirinden çok büyük farklılıklar göstermediğini söyleyebiliriz.

Biz de âşıklık geleneklerini, araştırmamız sonucunda aşağıdaki şekilde sıralamış ve bu sıraya göre Çankırılı halk şâirlerinde gelenek konusunu ele almış bulunmaktayız:

1. Mahlas Alma Geleneği
2. Rüya Sonrası Âşık Olma (Bâde İçme) Geleneği
3. Usta-Çırak Geleneği
4. Atışma-Karşılaşma (Tekellüm) Geleneği
5. Askı (Muamma) Geleneği
6. Dedim-Dedi Tarzı Söyleyiş Geleneği
7. Tarih Bildirme Geleneği
8. Nazîre Söyleme Geleneği
9. Saz Çalma Geleneği (Yardımcı, 1998: 118)

1. 1. Mahlas Alma Geleneği

Mahlas kelimesi pek çok kaynakta birbirine yakın tanımlarla ifade edilmiştir. Bu tanımlamalardan bazıları şunlardır:

Tahir-ül Mevlevi; “Bir şairin asıl adından başka edebiyâda kullandığı isim”(1973: 94)

Seyit Kemal Karaalioğlu; “Bir kimsenin ikinci adı. Takma ad.”(1975: 214)

Osman Nuri Ekiz; “Şairlerin yazdıkları şiirlerde asıl adlarının yerine kullandıkları takma ada denir.”(1984:168)

Ferit Devellioğlu ise; “Eskiden şairlerin yapıtlarında kullandığı takma isim.”(1986: 678) şeklinde bir tanımlama yapmaktadır.

Halas kelimesinden gelen mahlasın sözlük anlamı “kurtulacak yer”dir. Bunun yanında saflık, halislik, gönül temizliği anlamlarına da gelmektedir. Mahlas yerine kendini tanıtmaya, bildirme anlamına gelen “tapşırma” da kullanılmakta ve şiirlerin son dörtlüğünde yer almaktadır.(Artun, 2001: 64)

Türk Halk Edebiyatı El Kitabında ise şöyle bir tanımlama yer almaktadır:

“Âşık edebiyatı temsilcileri, mutlaka şiirlerinde bir isme sahiptirler. Mahlas olarak adlandırılan bu ikinci/takma isim, çeşitli yollarla edinilir. Bunlardan en yaygını aşık adayına ustası tarafından mahlas verilmesidir. Halk hikayelerindeki kompleks rüya motifinin etkisiyle rüyada gördüğü ulu kişi tarafından mahlas verildiğini iddia eden aşıklar da vardır. Bazı aşıklar da mahlaslarını kendileri seçerler. Bu seçimde aşığın kişiliği, mesleği, yaşadığı bölge veya içinde bulunduğu ruhsal durum etkili olmaktadır.

Âşığın şiirinde mahlasını anması, gelenek temsilcileri ve halk arasında “tapşırma” olarak adlandırılmaktadır.”(Oğuz ve diğer., 2004: 193)

Mahlas alma Halk Edebiyatı geleneklerinin içerisinde en yaygın olanlarından birisidir. Âşıklar kendi isimlerini kullanmak yerine çoğunlukla mahlaslarını kullanmayı tercih etmişler ve eserlerinde bu mahlasa mutlaka yer vermişlerdir. Zaman içerisinde bu mahlaslar aşıkların kendi isimlerini unutturacak derecede öne çıkmıştır.

Bu geleneğin çıkış noktası çeşitli tartışmalara sebep olmuştur. Meydan Larousse'da "Mahlas geleneği Türk edebiyatına İran'dan geldi. İslam öncesi ve sonrası Arap edebiyatında da bu gelenek vardı."(1990: c.8, 239) şeklinde bir açıklama yapılmakta, Türk Ansiklopedisi'nde de (1964: c.23, 156) bu geleneğin Araplardan İranlılara, onlardan da Türklere geçtiği ifade edilmektedir.

Ancak Reşit Rahmeti Arat' ın Eski Türk Şiiri isimli eserinde (1965: 238) Türkler' in İranlılarla temasa geçmeden önce de mahlas kullandıklarını kanıtlayan şiirleri örneklendirmesi (Şılg Tigin) bu görüşü çürütmekte, mahlasın Araplardan İranlılara, onlardan da Türklere geçtiği görüşü geçerliliğini kaybetmektedir.

Âşık başlangıçta, şiirinin kendine ait olduğunu belli etmek, şiirdeki hakim düşüncenin, ahengin, anlam zenginliğinin, akıcılığın kendine ait olduğunu bildirmek için mahlas kullanmıştır. Zamanla bu gelenek haline gelmiş ve çeşitlilik göstererek günümüze kadar ulaşmıştır. (Kaya, 1998:92)

Mahlas alma geleneği İslamiyet'in kabulünden sonra daha da yaygınlaşmış, hem divan hem de halk şairlerinin kullanımı sayesinde, zaman içerisinde geleneğin yerleşmesi sağlanmıştır.

Mahlas alma geleneği için H. Fethi Gözler 'Dünkü ve Bugünkü Edebiyatımızda Mahlas Meselesi' yazısında bu geleneğin basit bir iş sayılmadığını, mahlas almanın bir yolu olduğunu ve genellikle dönemin ustaları tarafından verildiğini belirtmektedir. Aynı zamanda kişinin özelliklerine uygun düşecek mahlasın açıklandığı 'Mahlasname' denilen manzumelerin yazıldığını ve zaman içerisinde gerçek adların unutulduğunu ifade etmektedir.(1986: 6)

Âşık, geleneğe uygun olarak kullanacağı mahlasını farklı yollarla elde edebilir. Bu yollar şu şekillerde karşımıza çıkmaktadır:

“A. Mahlasını Kendi Seçerek Alma

- a. Adını ya da soyadını mahlas olarak kullanır.
- b. Yaşayışına ve sanatına uygun olarak kendi seçtiği herhangi bir ismi mahlas olarak kullanır.

B. Bir Usta Aşıktan, İmam, Pir ya da Mürşitten Alma

- a. Usta, aşığı bir sınava tabi tuttuktan sonra mahlasını verir.
- b. Usta, aşığın durumuna uygun bir mahlas verir.
- c. Şeyh ve pirin manevi etkisiyle mahlasını alır.

C. Rüyasında Bade İçerken Alma” (Yardımcı, 1998: 120-124)

Doğan Kaya'nın Sivaslı âşıklar konusunda yaptığı araştırmada ise daha farklı yollar karşımıza çıkar. Bunlar:

I. İsim ve soyisimlerle ilgili mahlaslar

- A. İsmi mahlas olarak kullanılması
  1. İsmi mahlas olarak kullanma
  2. İki ismi mahlas kullanma
  3. İsme mensubiyet eki getirilerek mahlas kullanma
- B. İsmi başına bir sıfat getirerek bunu mahlas olarak kullanma
- C. İsmi sonuna bir sıfat getirerek bunu mahlas olarak kullanma
- D. İsmi veya soyisim mahlas olarak kullanılması
- E. İsme ve soyisme sıfat getirerek bunun mahlas olarak kullanma
- F. Soyisim mahlas olarak kullanma
- G. Soyisim başına bir sıfat getirerek bunu mahlas olarak kullanma
- H. Soyisimin sonuna bir sıfat getirerek bunu mahlas olarak kullanma

II. İsimlerin dışında kullanılan mahlaslar

- A. Birisi tarafından verilen mahlaslar
  1. Rüyada mahlas alma
  2. Gerçek hayatta mahlas alma
  3. Kundaktaki çocuğa mahlas verme
- B. Âşığın kendisi tarafından alınan mahlas
  1. Çevrenin etkisiyle alınan mahlaslar
  2. Âşığın uygun bulduğu bir kelimeyi mahlas alması
- C. Nasıl alındığı tespit edilemeyen mahlaslar

III. Mahlas kullanmayan âşıklar

IV. Mahlas değiştirme ve fazla mahlas kullanma

- A. İlk mahlası bırakma düşüncesi
- B. Tek mahlasla yetinmeyip değişik mahlaslar kullanma
- C. Ortak mahlas yüzünden mahlas değiştirme” (Kaya, 1994: 85-86)

1. 1. 1. Çankırılı Halk Şairlerinde Mahlas Alma Geleneği

Abdülkadir Bedri – Şiirlerinde kullandığı ‘Bedri’ mahlası kendisine Ahmet Talat Onay tarafından verilmiştir. (Onay, 1930: 101) Ancak bu mahlasın nasıl ve neden verildiği konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Hayri – Gerçek ismi Halil’dir. Mahlasına nasıl kavuştuğu konusunda bir bilgi bulunmamaktadır. (Onay, 1930: 148)

Hâzim – Şâir Hoca Mecbur Vefdi Efendi tarafından verilmiş bir mahlastır. Şâirin kendi isminin ne olduğu bilinmemektedir.

“Çün zatını i’lâm için ebhâsı sühende
Bir ismi lâtif lâzım olur her şüarayı
(Vefdî) dedi ilhâm ile mahlas sana (Hâzim)
Yazup kalemi himmet ile levhi semâya
Say eyle ki bu nâm ile meşhâri cihan ol
Mahzar olarak feyz ve tevfikı hudaya” (Onay, 1930: 166)

Kemal Ahmet – Gerçek ismi Ahmet’ tir. Eserlerinde mahlasını kullanmamayı tercih etmiştir. Bunun en büyük sebebi ise özellikle aruzla yazdığı şiirlerinde yapmış olduğu hataların göze çarpmasıdır. (Onay, 1930: 171-173)

Mahir Hüsni – Gerçek ismi Hafız Hüsni’ dür. Ancak bu mahlasın nasıl ve neden verildiği ya da kendisinin seçip seçmediği konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. (Onay, 1930: 197)

Micmerî – Gerçek ismi Osman’dır. Zamanında Aşık Osman olarak anıldığı belirtilmektedir. Ancak bu mahlasın nasıl ve neden verildiği ya da kendisinin seçip seçmediği konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. (Onay, 1930: 200)

Mefharî – Gerçek ismi Mustafa’ dır. Mahlasını alış şekli konusunda en geçerli bilgiyi şairin kendisinin yazmış olduğu dört kıtadan oluşan aşağıdaki şiirden elde etmek mümkündür:

“Yatardım gafletle bir gürüh piyran
Tuttular destimi (kalk kalk) dediler
Ne yatarsın böyle, aç gözün bir an
Hayretle cihana (bak bak) dediler

Sarfetme havaye eldeki varı
Fark eyle ne imiş yarı, ağyarı
Erenler piyrine verüp ikrarı
Şem’ine imanın yak yak dediler

Erkân kapısından içeri girdim
Erenler piyrine ben ikrar verdim
Müradımı aldım maksude irdim
“Kemberbest ol menkûş tak tak” dediler

(Mustafa) yken ismim (Mefhar) dediler
Yetiştî sâkîler sundular Kevser
Nuşidüp çağırdım (yâ Alî, Kamber)
Mest olup cümlesi (Hak Hak) dediler” (Onay, 1930: 229-230)

Nâilî – Gerçek adı Ilgazlı Gaylıoğlu Mustafa’dır. (Cunbur, 1968: 435) Nâilî mahlasını kendisine Kastamonulu Kemâlî vermiştir. Ancak bu mahlasın nasıl ve neden verildiği konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. (Alper, 2004: 162; Onay, 1930: 239)

Rindî – Gerçek ismi İsmail Kamil’ dir. Şiirlerinde bazen Kamil bazen ise Kamilî mahlaslarını kullanmıştır. Ancak bu mahlasların nasıl ve neden verildiği ya da kendisinin seçip seçmediği konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. (Onay, 1930: 197)

Rü’yetî – Gerçek ismi Rükneddin’ dir. Ancak bu mahlasın nasıl ve neden verildiği ya da kendisinin seçip seçmediği konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. (Alper, 2004: 162)

Sıdkı – Gerçek ismi Halil’ dir. Ancak bu mahlasın nasıl ve neden verildiği ya da kendisinin seçip seçmediği konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. (Onay, 1930: 306)

Vafî – Vafî mahlasının kendisine Tokatlı Nuri tarafından verildiği şeklinde bir rivayet vardır. Bu konu ile ilgili olarak elde bulunan kıt’a şöyledir:

“Zehi kanı maarif, dilnûvazdır daderim Hurrem
Gelüp Vafî saadethaneye تنها nişin oldu
Cenabı pür mürüvvet yogıse hane bizim yahu
İdüp tarhı tekellûf sanmaki çini cebin oldu” (Onay, 1930: 321)

Yine Ahmet Talat Onay’ ın eserinde belirttiğine göre bu kıt’anın başında “Tac dinizade Osman Vafî efendi hanei Hurrem efendiye gelüp bulmadıkta söylediği kıt’a” şeklinde bir ibare ve altında da “süal” sernameli şu kıt’a bulunmaktadır:

“Bune resmîye hâli batıldır
Bune vechile ... kabildir
Yaki ihsan kıl beyan eyle
Fikri fâsidlerini ayan eyle” (Onay, 1930: 321)

Vehbî – Gerçek ismi Mehmed Uzun’ dur. Ancak bu mahlasın nasıl ve neden verildiği ya da kendisinin seçip seçmediği konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. (Alper, 2004: 169)

Vehhaç – Gerçek ismi Osman Vehhaç’ tır. Asıl mahlası ise Nuri’ dir. Vehhaç mahlası kendisine Tokatlı Nuri tarafından verilmiştir. Mahlasın verilme aşaması Ahmet Talat Onay tarafından şu şekilde belirtilmektedir:

“ Civelek zade Osman Vefa efendi Nurinin mecmuai eş’arını aşırımış, Vehhaç, Mecbur, Vefa ve daha birkaç genç bağlara giderek mecmua muhteviyatını istinsah etmişler ve Nuriye mecmuasını haklarında birer beyit ve ya kıt’a söylemek, birer mahlas vermek şartıyla iade etmişlerdir.” (1930: 325)

Yâdi – Gerçek ismi Osman’ dır. Yâdi mahlası kendisine Tokatlı Nuri tarafından verilmiştir. Ancak bu mahlasın nasıl ve neden verildiği ya da kendisinin seçip seçmediği konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. (Onay, 1930: 352)

Yümnî – Gerçek ismi Hasan Nizamettin’ dir. Mahlasın verilme aşaması Ahmet Talat Onay tarafından şu şekilde belirtilmektedir:

“Nizamettin bey (Yümnî) mahlasını kur’a çekmek suretiyle Sıddık efendinin verdiği bildiriyorsada bu hususta zühûl ediyorlar. Çünkü merhum (Abdulkadir)e (Bedrî) ve kendileri ne (Yümnî) mahlası tarafımdan verilmişti. Ziyra şair maşhur karamanlı (Nizamî) ile o zaman İstanbul matbutında dikkati calıp şiirleri intişar eden Filibelizade merhum (Nizamî) den tefrik için üç kâğıda (Zahir, Yümni, Sermet) isimleri yazılarak kur’a çekilmiş, (Yümnî) çıkmakla tarafımdan birde kıt’a yazılmıştı Hoca Sıddık efendi bu mahlas değiştirme keyfiyyetini işidince musıp ve varit görmüşlerdi. (Zâhir) mahlası bilahasa (Süha zâhir) şeklinde benim namı – müstearım olmuştur.” (1930: 360)

Zahmi – Gerçek ismi Ahmet’ tir. Çocukluğunda geçirmiş olduğu bir kaza sonucunda bacağı topal kalmıştır. Zahmi mahlasını kullanmasının sebebi de bacağının topal olmasıdır. (Onay, 1932: 120)

Ahmet Mecbur Efendi – Şiirlerinde hem kendi ismi olan Mecbur’ u, hem de Vefdî mahlasını kullanmıştır. Bu mahlas kendisine Tokatlı Nuri tarafından verilmiştir. Ahmet Talat Onay mahlasın verilişi konusunda şu bilgileri vermektedir:

“Civelek zade Osman efendi pek samimi tanıştığı Tokatlı âşık Nuri’ nin mecmuai eş’arını çalmış; Mecbur, Hocasade Osman, Hacı Bayramzade Abdullah, Fevzi efendizade Mustafa efendiler tarafından bağlarda istinsah edilerek iade olununca Nuri çok müteessir olmuş isede iade keyfiyetinden memnun kalmış, bu gençlere mahlaslar vererek haklarında birer de şiir yazmıştır.

Verdiği mahlaslar şunlardır:

(Mecbur – Vefdî), (Hocasade Osman – Vehhaç), (Civelekzade Osman – Vefa), (Fevzi efendizade Mustafa – Nadiri), (Hacı Bayramzade Abdullah...)” (1932: 210)

Ahmet Mecbur Efendi kendi döneminde şiire merakı olan yetenekli gençler üzerinde etkili olmuş birisidir. O dönemde yaşamış iki halk şairine mahlas verme geleneğini yerine getirmesinden onun ustalığının kanıtı olarak değerlendirilebilir. Verdiği mahlaslardan biri Sermet, diğeri ise Hazim’ dir. Ancak bunların kimlere verildiği konusunda bir bilgi bulunmamaktadır. (Onay, 1932: 124)

Ahmet Mecbur Efendi’ nin mahlas verdiğini dile getirdiği beyitler şunlardır:

“Vefdi dedi ilham ile mahlas sana Hâzim

Yazup kalemi himmet ile levhi semaya” (Onay, 1932: 214)

“Bu rahı muhabbette geçen ehli hakikat
Talipler için eylediler böyle vasiyet

Ya’ni kim ola talibi himmet bu reh içre
Bir ehli kemale ede bin canıla hizmet

Hizmet isede gerçi sebep himmetü feyza
Namüsteide şeyh ne yapar eylese himmet

Bu rahe sadakatle sülûk etse bir aşık
Mevlâ eder elbet ana tevfikü hidayet

(Mecbur) sana ilham ile mahlas dedi Sermet

Ba feyzü huda sanaki bu nam vere şöhet” (Onay, 1932: 324)

Bu şiirin altında not olarak şu açıklamalar bulunmaktadır: 6. mısranın aslında ‘Namüsteide neyliye mürşiddeki himmet’ şeklinde olduğu ve Mecbur mahlasının yerine Vefdi’ nin kullanıldığı. (Onay, 1932: 324)

Kocabey (Çiftçi)– Gerçek adı Abdülkadir Çiftçi’dir. Mahlasını kendisi seçmiştir. (Özhan, Kırıcı, Özçörekçi, Gözükızıl, Küren, 1992: 86)

Âşık Deli İmamî – Asıl adı Mustafa Topal’dır. İki yıl fahrî imamlık yapmıştır. Askerden döndükten sonra vekil imamlara görev verilmediği için imamlığı bırakmıştır.(Halıcı, 1992: 468)

Ancak bu mahlasın nasıl ve neden verildiği ya da kendisinin seçip seçmediği konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Kısa süreliğine de olsa imamlık yapmış olmasının mahlasıyla doğrudan ilgisi olduğunu düşünmekteyiz.

Âşık Muhittin Tekmen – Kendi adını ve soyadını mahlas olarak kullanmıştır.

Hıfzî Etem – Gece yazdığı şiirlerde “Tâib”, gündüz yazdığı şiirlerde “Kâşif” mahlasını kullanmıştır. (Onay, 1930: 167)

1. 2. Rüya Sonrası Âşık Olma (Bâde İçme) Geleneği

Türk halk edebiyatı içerisinde en sık rastlanılan motiflerden birisi de rüya motifidir. Çeşitli efsanelerde, destanlarda, şiirlerde bu motif yer almaktadır. Aynı zamanda İslam toplumunda din alimlerinin yapmış olduğu çok çeşitli rüya yorumları da bulunmaktadır.

Halk edebiyatı içerisinde genellikle halk hikayelerinde yer alan rüya motifi pek çok âşığın hayatında da önemli bir yere sahiptir. Âşıklığa adım atma ve hayatlarında yer alan bazı gelişmelerin şekillenmesinde âşıklar zaman zaman rüyalarından hareketle işe başlamışlardır.

Rüyada bâde içerek âşık olma, âşıklığa başlama konusundaki önemli geleneklerden birisidir. Bu gelenekten yola çıkarak halk edebiyatı ürünleri vermeye başlayan âşık ‘bâdeli âşık’ kapsamına girmiş olur. Ancak bâdenin mutlaka bir ‘pîr’ elinden iilmiş olması gerekmektedir.

Bâde halk arasında genellikle alkollü içecek anlamında kullanılırken, halk edebiyatı açısından yalnızca alkollü içecekler için değil, şerbet ve su gibi sıvılar için hatta nar, elma, ekmek ,üzüm, mısır, incir gibi yiyecekler için de kullanılmaktadır.

Bazı rüyalarda âşık adayına yiyecek ve ieeğin tamamen dışındaki nesnelerin sunulduğu da görülür. Örneğin boncuk, at, saz, kitap veya yazılı bir kağıt parçası da âşıklığa adım atma yolundaki kişiyeye, rüyada verilen hediyeler arasında yer almaktadır. (Oğuz ve diğer., 2004: 192)

Bâde içme geleneği ile buta alma rüyada görülen motifler arasında yer almaktadır. Gerçek dünyada kavuşamayan ve rüyalarında pir elinden âşk badesini içen âşık ve mâşuk bir süre hayal dünyasının en güzel, en romantik yerlerinde dolaştırılır, kız ve erkek birbirlerine gösterildiğinde “Bu senin butandır.” denilir. Birbirlerinden habersiz olarak karşılaşan kız ve erkek gördükleri sahnelerin ve badenin etkisiyle mest olup bayılırlar, butasını aldıktan sonra ise kendilerinden

geçerler. Erkek badenin etkisini daha kuvvetli hisseder; ağzından köpükler gelir, saçma sapan sözler söyler, sayıklar, gözlerini açıp etrafı bile kontrol edemez. Gencin hastalandığını düşünen halk çare aramaya başlar. Zamanla bunun bedene ait değil ruha, aşka ait bir rahatsızlık olduğu anlaşılır. Saz ile genç uyandırılır ve âşık olduğu anlaşılır. Ancak bu durum mahcup gence bir türlü itiraf ettirilemez. Israrlara rağmen konuşmayan genç bir saz ister, o zamana kadar sazı eline almamış olmasına rağmen sazı çalarak içinde bulunduğu durumu ve duygularını bilinçli ve akıcı sözlerle anlatır. (Şahin, 1983: 58-60)

Âşık, rüyasında bâde içtikten sonra hayatına yeni bir yön vermekte ve mânevî yönden bir değişime uğramakta, sanatçı kimliği kazanmaya adım atmaktadır. Rüya, âşığın şiir söyleme yeteneği elde etmesinde, dini bilgilerinin geliştirmesinde , ‘ledün’ denilen Allah’ın sırlarına ait manevi bilgilerin ilmini de öğrenmesinde kuvvetli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.(Yardımcı, 1998: 125)

Öcal Oğuz’un editörlüğünde hazırlanan Türk Halk Edebiyatı El Kitabı’nda rüya motifinin kaynağının şamanlığa giriş törenlerine kadar uzandığı dile getirilmektedir. Aşıklık geleneğinin beslendiği ozan-baksı geleneği ile tasavvuf düşüncesi, zaman içerisinde gelişerek ve de değişerek somutlaşmış ve bu gelenek “rüya-bade-pir” üçlüsünü karşımıza çıkarmıştır.(2004: 192)

Yapılan araştırmalar rüyanın genellikle çocukluk ve gençlik çağında görüldüğünü ortaya çıkarmıştır. İleri yaşlarda rüyasında bade içen aşıklar da vardır, fakat bunların sayısı oldukça azdır.

Rüyada bade içme birdenbire gerçekleşen bir durum değildir. O güne kadar yaşam konusunda elde edilen birikimler, çiraklık devresi, çevre şartları, diğer aşıklardan edinilen izlenimler, manevi yoğunluk, sıkıntılar ve çeşitli depresif durumlar aşığı bu geleneğe hazırlayan başlıca etkenler olarak karşımıza çıkar. Rüyaların bilinçaltının habercileri olması görüşü de bunu destekler niteliktedir.

Bâde bir pir, üçler, beşler, yediler, kırklar tarafından veya Hz. Ali, Hacı Bektaş Veli gibi bir din büyüğü tarafından içirilir.(Yardımcı, 1998: 125)

Ayrıca Hızır, Hızır İlyas, pir mugan, üç derviş, yaşlı bir adam, ihtiyar bir kadın vb. tarafından da bade sunulabilir.(Artun, 2001: 64)

Pir âşığa “Kudret gülü” denilen kolunu uzatır ve üç kere bade verir. Birincisi, “kendi bir, adı bin olan, seni beni on sekiz bin âlemi yaratan” aşkına, ikincisi “üçler, beşler, yediler, kırklar aşkına”, üçüncüsü de “iki parmağın arasından gösterilen sevgili” aşkıdır. Ardından âşık gördüğü güzele kavuşmak ister, ancak pir, kolunu indirir ve sevgili de aynı anda gözden kaybolur. (Kaya, 1994: 63)

A. Rüya Motifinin Aşamaları

Umay Günay rüyaların sınıflandırılması şu şekilde yapmaktadır:

“I. Asıl Tip Rüyalar (Halk Hikayelerinde yer alan örnekler)
a.Asıl Tip Rüyaların Varyantları (Aşık biyografilerindeki örnekler)

II. Müstakil Rüya Tipleri
a.Kültür Örneği Rüyalar
b.Ferdi Rüyalar” (2005: 139)

Gelenek içerisinde yer alan rüyaları, bu sınıflandırmada ‘Ferdi Rüyalar’ başlığı altına ele almaktadır. Aşıkların hayatında önemli bir yere sahip olan rüyaların oluşumunu ise dört safhada toplamaktadır.

“1. Hazırlık Devresi

- a. Çocukluk ve gençlik çağının şartları.
- b. Karşılaşılan maddi veya manevi sıkıntı.
- c. Bir sıkıntı veya bir dilekle uykuya dalış. Uyunan yerler, kutsal sayılan mevkiler olabildiği gibi ıssız ve uzak, kahramanın korku ve yalnızlık duyduğu herhangi bir yer de olabilir.

2. Rüya

Bu rüya çok kere uyur ile uyanıklık arasında, görenlerde gerçek duygusu bırakan canlı bir rüyadır.

- a. Kutsal kişilerle kutsal sayılan bir yerde karşılaşma.
- b. Pir elinden bade içme.
- c. Sevgilinin kendisi ile veya resmi ile karşılaşma.
- d. Kahramana pirlere, bilmesi gereken bilgileri öğretirler.
- e. Kahramana bir mahlas verilerek deyiş söylenmesi istenir.

Rüyalarda bu unsurların sırası her zaman aynı değildir, bazen biri diğerinin önüne geçebilir ayrıca badeyi pir yerine sevgili sunabilir.

3. Uyanış

1. Kahraman kendi kendine uyanır, ilk fırsatta eline geçen bir saz ile başından geçenleri anlatır.

2. Kahraman bir süre (3, 6, 7, 20, 40 gün) baygın yatar ve ağzından burnundan kanlı köpükler gelir. Ehl-i dil bir kişinin sazının tellerine dokunması ile uyanır.

3. Kendi kendine uyanır ama bakışları, hali ,tavrı bir acıdır. Dünya ile ilgisi kalmamış gibidir. Herkes deli olduğunu kabul ederken halden anlayan bir kişi sazının tellerine dokunarak, aşık adayının çözülmesini sağlar.

4. İlk Deyiş

Rüyada aşıklığa ulaşan kişilerin uyandıkları zaman söyledikleri ilk deyişleri gördükleri rüyanın tasviridir. Bu ilk deyişlerde aşık başından geçenleri naklettiği gibi ilk tapşırmasını da bu deyişin sonunda yapar.” (2005: 140)

Yine Umay Günay, İhan Başgöz’ün “Türk Halk Hikayelerinde Rüya Motifi ve Şamanlığa Giriş^{*}”(1967: 1-18) adlı incelemesinden özetleyerek verdiği bilgilerde rüya motifi ile ilgili şu özellikleri dile getirmektedir:

“Bütün halk hikayelerinde ortaya çıkışları ve muhtevaları aynı olan (aşk-sanat) rüya motifi belli bir plana sahiptir.

---

* Başgöz İhan, “Dream Motif in Turkish Folk Stories and Shamanistic Initiation”, **Asian Folklore Studies**, C. 36-1, Tokyo, 1967.

a. Bu rüyaların hepsinde rüya, manevi veya maddi büyük bir sıkıntının ardından görülmektedir.

b. Rüya, büyük sıkıntının ardından hemen görülmezse kahramanın sıkıntılarından kurtulmak üzere Tanrıya yalvarması sonucunda ortaya çıkmaktadır.

c. Örneklerin pek çoğunda rüya kutsal mevkilerde uyurken görülmektedir. Mezar ve pınarlar rüyaların en çok görüldüğü müşterek mevkilerdir.

d. Rüyada kutsal bir kişi veya kişiler bazen bir genç kızın elinden kahramana aşk badesi sunarlar. Hızır-İlyas, uçler, kırklar, üç derviş, bir pir, sadece bir yaşlı adam veya yaşlı bir kadın rüyalarda yer alan kutsal kişilerdir. Kutsal kişilerin çeşitlilik göstermelerine rağmen rüyadaki rolleri hep aynıdır.

1. Kahramana bir veya üç bardak dolu (bade) sunarlar veya kız ile oğlana birbirlerine sundururlar.

2. Kahramana çok güzel bir kız tanıttıktan sonra adını ve memleketini söylerler.

3. Şiirlerinde kullanacağı bir mahlas verirler.

4. Kahramanların ihtiyaçları olduğunda yardım edeceklerini belirtirler.

e. Kahraman kutsal kişinin elinden badeyi içtikten sonra vücudunu bir ateş sarar. Düşer bayılır, ağzından kanlı köpük gelir. Bu halde 3-6-7 gün kalır.

f. Herkes kahramanın deli olduğunu düşünürken yaşlı bir kadın veya erkek sazın teline dokunur.

g. Saz sesiyle kahraman gözlerini açar. Sazı eline alır, kendine verilen mahlasla irticalen şiirler söylemeye başlar. Böylece hem badeli hem de Hak aşığı olur.” (2005: 46-47)

B. Bâde Türleri

Şehir ve toplum hayatından uzakta kalan aşıklar, genellikle badeli aşıkların yetiştiği çevre olarak bilinmektedir.

Bâde türleri ise Mehmet Yardımcı'nın (1999: 156-175) belirttiğine göre iki tür olarak karşımıza çıkmaktadır:

a. Er Dolusu:

Er dolusu âşığın yiğitlik, kahramanlık, cesaret kazanmasına yardımcı olan bade çeşididir. Sevdiği için ölümü bile göze alabilen bu âşıkların hayatları kahramanlık maceraları ile doludur. Bu türde bade içen âşıklar, halkın huzuru için ellerinden gelen çabayı gösterirler, gerekirse başkaldırırlar ya da devletin daimi için sınırlarda dövüşürler.(Artun, 2001: 68)

“Bu badeyi içenler âşıklık hassasını elde etmekle beraber, kahramanlık niteliklerini de kazanır, ma’şukası uğruna birçok mücadeleler yapar.” (Kaya, 1994: 63)

b. Pir Dolusu:

Pir dolusu içen âşıklar er dolusu içen âşıklardan farklı bir hayat çizgisine sahiptirler. Bu tür âşıklar duygusal bir yapıya sahip olurlar ve genellikle hayatları acı tecrübelerle geçer. Kahraman değil; vefâkar, cefâkar ve fedâkardırlar.

“Kişiyi bir güzele meftun eden badedir. Bundan içen, sevgilisi için bütün varını terk eder. Ona kavuşmak için, yıllarca dağ bayır dolaşır, çeşitli çilelere maruz kalır. Böylesine “bâdeli âşık” ya da “Hak Âşığı” denilir.” (Kaya, 1994: 63)

C. İçilen Bâdeler

Âşıkların bâdeleri halk tarafından genellikle alkollü sıvı içecekler olarak bilinir. Ancak aşk badesi her zaman sıvı ve alkollü olmayıp çok çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; çeşitli meyve ve yiyecekler (nar, ekmek, incir, üzüm,elma, mısır ...), yutulacak herhangi bir şey, âşığın eline verilecek bir saz, okutulan bir âyet de olabilmektedir.

Hiçbir şey yeyip içmeden yalnızca rüyasında başına gelen bir olay sonucu âşık olanlar da mevcuttur.

D. Karşılıklı Bâde İçme

Bâde bazen yalnızca âşık tarafından içilmekte, bazen de hem âşık hem de ilerde seveceği kız tarafından içilerek karşılıklı âşık olmaları sağlanmaktadır.

Âşık edebiyatında içilen bâdelerde görülen bu çeşitlilik bâdenin içilme şeklinde de karşımıza bazı farklılıkları getirir.

Doğan Kaya (1994: 64-66) yapmış olduğu araştırma sonucunda Sivashlı âşıklarda görülen farklı bade içme hususlarını şu başlıklar altında sıralamıştır:

- a. Pirin (veya pirlerin) verdiği bâdeyi içme
- b. Peygamberin elinden bâde içme
- c. Pirin elinden lokma yeme
- d. Pirin gösterdiği kıza âşık olma
- e. Uzatılan boş kadehi alma
- f. Uzatılan iki şişeden birini koklama, diğerindeki suyu içme
- g. İçilmediği halde sunulan dolunun etkisinde kalma
- h. Bir âşığın elinden dolu içme
- i. Bir kızın elindeki bâdeye uzanma
- j. Bir kıza âşık olma
- k. Bir dervişin kulağa bir şeyler söylemesi
- l. Cebrail ve Mikail'i görme
- m. Peygamber veya bir din ulusuyla beraber olma
- n. Askerî rütbeli birinden etkilenme
- o. Yaşayan bir âşığı görüp etkilenme
- p. Hasta iken pirleri görüp etkilenme
- r. Türkü söyleme

Görüldüğü gibi âşık için bâde, yüreğinden geçenleri dile getirmek ve sevgiliye ulaşabilmek yolunda bir başlangıç, bir araçtır. Üstelik bu araç çok farklı biçimlerde karşısına çıkmaktadır.

1. 2. 1. Çankırlı Halk Şâirlerinde Rüya Sonrası Âşık Olma (Bâde İçme) Geleneği

Cunûnî –

“Zümrei hubandan tarh oldun dilber
Gitti güzelliğin bir zilâl oldun
Seni bendeylemiş aduyi ekber
Kime ülfet ettin, kime mâl oldun

Toğralar var iken keman kaşında
Üftade çok idi dönen peşinde
Muteber tutardı seni başında
Kırılmış, atılmış, bir hilâl oldun*

Aşkınla çok aşık badeler içmiş
Yolunda can verüp serinden geçmiş
Bin kere eskici destinden geçmiş
Çoban kepeneği, köhne şal oldum

(Cünûnî) dir: güzel haşmetin yoktur
Harici deftersin hörmatin yoktur
Meyanı tüccarda kıymetin yoktur
Bahasından kalmış geçmez mal oldun” (Onay, 1930: 141-142)

Efkâri –

“İptidayı aşktan haber soranla
Mürüvveti şahi ihsandan gelir
Aşık maşukunu mahfi bulanda
Gör ne ikram etse hep candan gelir

Nufusi vahdette var eder seni
Potei vahdette eridir seni
Çün huda var etti bu camü teni
Kula her ne gelse rahmandan gelir

Potei aşkla biz çok uğraştık
Gayeti bî niha ummana düştük
Şarabı sefayı kırklardan içtik
Nâdâneki ol âp, barandan gelir

* Hilâl; eskiden mahalle mekteplerinde hoca ve çocukların (gütmek), yani harfleri takip etmek için kullandıkları tel veya ince çöp.

(Efkâriya) ağyar mekadır bilmez
 Tabip hâtır için hiç yüze gülmez
 Sevdiğim hop edâ insafa gelmez
 Yine adüv ile seyranda gelir” (Onay, 1930: 143-144)

Kemal Ahmet – Ahmet Talat Onay bu şiirin altında şairin hayatı boyunca bir kadeh dahi içki içmediğini belirtmiştir. (1930: 181)

“İnan ki sevdiğim dün gece gene
 O güzel yüzünü andım ağladım
Elinden içtiğim âbı zembere
 Hasretle ah edüp yandım ağladım

Güneşin ziyası sarardı soldu
 Vakti kerahatmi geldi, ne oldu*
 Hicran şarabından peymane doldu
 Tatlı rüyadan uyandım ağladım

Şafaklar yüzünün aksi tâbıdır
 Güneşe ruhunun mahıtabıdır
 Bildiğim sevdanın gam kitabıdır
 Gendimi bir âşık sandım ağladım

Rindler meclisinin neş’esi bitti
 Neyler sustu, mey yok, yâr elden gitti
 Hicran zahmeleri kalbimi ditti
 Beyhude feryada kandım ağladım” (Onay, 1930: 181)

Mâhi –

“Bir gonca – dihanım varidi güller içinde
 Tahsilini – hezaran idi bülbüller içinde

Bülbüller içinde görünen goncai – hamra
 Bir ahkere benzerdi o kim küller içinde

Işk içre iki didelerim ey gözü mestim
 San iki hubaptır görünür müler içinde

Ben bade hayalinde gürüp hali ruhunda
 Cim noktası sandım anı kâküller içinde

Tiginla şahit et ki gören diye mezarım
 Bir saksı dürür dolu karenfiller içinde

* Halbuki bu şair ömründe bir kadeh rakı şarap bile ağzına almamıştır.

Zülfün gibi bir tillei mehkâr bulunursa
Çok başlı bulunmaz hele sünbüller içinde

Taşlarla döğüp sinei – mecruhunu (Mâhi)
Biyhûş yatur sanki siyah çullar içinde” (Onay, 1930: 189)

Mefhari –

“Yatardım gafletle bir gürüh-u piran
Tuttular destimi kalk kalk dediler
Ne yatarsın böyle, aç gözün bir an
Hayretle cihana bak bak dediler

Sarfetme havaya eldeki varı
Fark eyle ne imiş yar ü ağyarı
Erenler pirine verip ikrarı
Şem’ine imanın yak yak dediler

Erkan kapısından içeri girdim
Erenler pirine ben ikrar verdim
Muradımı aldım maksuda erdim
Kemberbest ol, menguş tak tak dediler

Mustafa iken ismim Mefhar dediler
Yetiştî sakiler sundular kevser
Nuş edip çağırdım ya Ali Kamber
Mest olup cümlesi Hak Hak dediler” (Özmen, 1998: Cilt:4, 325)

“Aşkın cür’asını içmişim saki
Tenezzül eylemem ab-ı engura
Pir-i hakikat’e olan mülaki
Minnet etmez hecv-i ehl-i gurura

Dil verip olanlar bende-i Kerrar
Candan geçer yarın eylemez tezkar
Ezelden olanlar aşık-ı didâr
Nimnigah eylemez Cennet ü hura

Aşk u şevk bahrine olup müstağrak
Mefhari Enallah der miydi mutlak
Keşfolunmasaydı sırr-ı Enelhak
Alem-i kutside guş-u Mansur’a” (Özmen, 1998: Cilt:4, 325-326)

Rindî –

“Bu gün ol hacedi nâkes hele dilgîrimize
Ta’n edüp güfteler etmiş yine her birimiz

Bize dahletmek ile halkı da ta’ciz etsün
İçelim bâdeyi biz, sözü anın gîrimize

Kenci meyhanedeyiz, yan yatarız köhneledik
Ne acayıp çalışır ol hoca ta’mîrimize

Sen riya savmını tut, biz turalım da bâde
Hace razı olalım işte bu takrîrimize

Ganî mevlâya temenni edüben cürmümüzü
Edelim (Rindî) gibi tevbeyi taksîrimize” (Onay, 1930: 258)

Hublarla bu şep bezimde ben camı cem içtim
Pent arzederek her birine cüz’i yılıştım

Lut ocağının ilmini ta’lim ederekten
Kandırdım ise leyk biraz çokça çalıştım
Yetmiş sekizin şohuna eyilik budur ancak
Duy, sofî sözüm anları sevdimde ziviştım

Huba hevesim kalmadı yahu benim amma
Lakin deyemem adını bir şuha iliştim
Hup ismi çıkup yüz ona ebcet rakamından*
Âlemdeki bin varımı üç harfe değıştım

Çoktur bilirim cürmümü yarab beni afvet
(Rindî) gibi bu nâri günah sûz ile piştım” (Onay, 1930: 265-266)

Sıdkı –

“Nuş edüp aşkın şerabın, olmuşum mesti harap
Damenim ağyar elinden aldım oldum kamiyap

Burcu dilde dogdu ol hurşît Talât, dembedem
Ufki gönlüm pür ziyadır doğdu sanki afıtap

Nim nigâhi bahşi candır, lutfu eksikdir anın
Ma hasal cümle anadır iştiyakı şeyhu şep

---

* Ali.

Bu havayı nefsine virme sakın dil keştisin
Anda şiddetli muhalif ruziğâr var bî hesap

Milki nasutten geçenler buldular hayyî ebet
(Sıdkıya) anla kelâmım işte bu şafi cevap” (Onay, 1930: 310–311)

Ali Rıza –

“Ali Rıza bir ikrara bağlıyım,
Şöhretim Karsavran âdem oğluyum.
Pîr elinden dolu içtim, demliyim,
Daha dem bulunmaz bundan ziyade.” (Sevengil, 1967: 280)

Tombakoğlu Sefil Ali -

“Belimde cepbane, elimde silâh
Bir zaman da böyl-eğlerim gönlümü.
Muratlar verici ol ulu Allah,
Bir zaman da böyl-eğlerim gönlümü.

Bir dem gelin ile, bir dem kız ile,
Bir dem elde pek alışmış saz ile.
Bir toroş kuş ile, yavru baz ile
Bir zaman da böyl-eğlerim gönlümü.

Aşk elinden suvat oldum tad ile,
Felek üttü satrancımı mat ile.
Koçyiğit arkadaş, yeğın at ile
Bir zaman da böyl-eğlerim gönlümü.

Aşk elinden suvat oldum yanarak-
Dost elinden bâde içtim kanarak.
Eş ile, dost ile konup binerek
Bir zaman da böyl-eğlerim gönlümü.

Ali’ m der: Arzum var bahre dalmağa,
Arzum var düşmana kılıç çalmağa.
Ganîmet malını bulup almağa...
Bir zaman da böyl-eğlerim gönlümü.” (Sevengil, 1967: 241)

1. 3. Usta – Çırac Geleneği

Âşıklık gelenekleri içerisinde en önemlilerinden birisi de usta-çırak geleneğidir. Bir usta âşığın çırağı olarak işe başlayan kişi yetenekleri doğrultusunda olgunluğa erişebilmek adına türlü yollardan geçer. Bu yolda ilerlerken tam anlamıyla teslim olmalı, sabrını ve gücünü muhafaza etmelidir.

“Âşık edebiyatında yüzyıllar boyu yaşatılan geleneklerden biri de çırak yetiştirme geleneğidir. Türkler gelenekçi bir millettir. Geleneğe bağlılık, iş ve san’atın devam etmesinde önemli rol oynamıştır. Bilhassa esnaflarda gördüğümüz çırak yetiştirme geleneği, toplumun tüm kesimlerinde mevcuttur. Sözgeşi, güreş sporunda, bir pehlivanın kendi yerini dolduracak bir genci yetiştirmesi, bunun en güzel örneğidir. Çeşitli mesleklerde ve zanaatlarde de bu böyledir.” (Kaya, 1994: 40)

Âşıklık geleneğinin kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar ulaştırılmasında bu geleneğin çok önemli bir payı bulunmaktadır.

Mehmet Yardımcı (1998: 154) usta-çırak geleneği için;

“Genç aşık ustasının sazını taşır, çubuğuna ateş kor, cıgarasını yakar, koşmalarını, semai ve muammalarını ezberlemeye çalışır. Ustası da onu eğitmek, ufkunu açmak için köy odalarına, aşık kahvelerine götürüp sohbetlere katar. Saz ve söz öğretir. Piştiğine, olgunlaştığına kanaat getirince de sırtını okşar, sazını eline verir,”Git artık nasibini ara” der. Buna aşık dilinde “çıraklama” denir. Her aşık ustası ile iftihar eder.” şeklinde bir açıklama yapmaktadır.

Erman Artun ise bu gelenek için eserinde ‘Çırak Yetiştirme (Kapılanma)’ başlığını kullanmakta; âşıklıkta çırak yetiştirmenin bir gelenek olduğunu ve bir kişinin âşık olarak nitelendirilmesi için ise geleneğe uyması gerektiğini dile getirmektedir. Ayrıca günümüzde bu geleneğin azaldığını belirtmekte, bir usta âşığa ‘kapılanmadığı’ halde bazı âşıkların da usta olarak kabul edildiğini ifade etmektedir.(2001: 63-64)

Bu da bir tür mânevî ustalık olarak nitelendirilebilir. Çünkü âşık, bir ustanın yanında yetişmediği halde, kendisine usta kabul ettiği kişinin şiirlerini ezberler ve

aynı saygıyı ömür boyu gösterir. Usta-çırak geleneği çerçevesinde bir çırağın ustasının adını yaşatması adına yapması gereken her türlü uygulamayı gerçekleştirir.

“Çıraklık eğitimi, ustanın teorik bilgileri adaya aktarmasından çok, adayın icra sırasında ustayı dinlemesi ve izlemesi esasına dayanır. Bunun gerçekleşebilmesi için çırak, ustasının sanatını icra ettiği her ortamda bulunmaya çalışır. Gerekliğinde onunla birlikte yolculuğa çıkar, fasıllarda bulunur, ustasının davranışlarını yakından izler. Onun dinleyicilere hitap şekli, hikaye anlatma üslubu, saz eşliğinde şiirlerini sunuş biçimi, saz çalma tekniği, ezgiyi oluştururken izlediği yol, bütün bunlar, çırağın yakından takip etmesi gereken konulardır. Usta, çırağın belli bir seviyeye geldiğine inandığı zaman onun saz çalıp şiir söylemesine fırsat tanır. Bazen topluluk karşısında da mümkün olmakla birlikte çoğunlukla baş başa kaldıklarında eksikliklerini sıralar, yapması gereken şeyleri açıklar. Daha ileri bir aşamada onunla karşılaşma denemeleri yaparak çırağın hazırlıksız şiir söyleme yeteneğinin gelişmesine katkıda bulunur. Usta-çırak ilişkisi, karşılıklı saygı ve sevgiye dayalıdır. Usta, kendi tarzını sürdürecektir bir meslektaşını yetiştirmenin gururunu ve heyecanını yaşarken çırak, kendini kanıtlamış bir aşığın yanında yetişmenin ayrıcalığını hisseder ve bununla övünür.” (Oğuz ve diğer., 2004: 194)

Âşıkları üstad, usta, kalfa genç (çırak), hevesliler şeklinde bir sınıflandırma da yapılmıştır. Bu sınıflandırmada üstad âşıklar, geleneğin yaşayan temsilcileri olarak usta âşıkların yetişmesini sağlayan, aynı zamanda hem yöre hem de ülke içinde tanınmışlığa sahip olan insanlardır. Usta âşıklar, geleneğin gereklerini yerine getiren, sanat gücü ile üne sahip olmuş insanları, kalfa âşıklar ise sazlı sözlü ortamlara katılan ve geleneğin gereklerini yerine getiren, eserleri ile belli ölçüde tanınmış kazanan, sanat gücü açısından gelişme devresinde olan insanlardır. Genç denilen âşıklar çıraktır. Daha dar bir çevrede sanat icra etmekle beraber sanat gücü açısından yeterli olgunluğa henüz ulaşamamışlardır. Son olarak hevesliler denilenler ise yalnızca usta malı söyleyen, bunun ötesine geçememiş kişilerdir. (Özarslan, 2001: 101-102)

Usta âşıklar çıraklarına ve halka naklettikleri şiirler üzerinde çok titiz davranmışlardır. Onları bozmamaya, değiştirmemeye özellikle dikkat etmişlerdir. Âşıklık geleneğinde şiirleri yanlış nakleden âşıklar şiddetle ayıplanmışlardır. Sayısı yüzleri aşan şiiri hafızasında saklayan ve çıraklarına emanet eden büyük âşıklara halk şiiri çok şey borçludur. (Başgöz, 1968:14)

Görüldüğü gibi usta-çırak geleneği sadece âşıklık geleneği olmaktan öte, aynı zamanda kültürümüze ait önemli parçaların kuşaklar arasında aktarımına da vesile olmaktadır.

Usta âşık çırağına saz çalmayı öğretirken şöyle bir yol izler:

“İlk önce 13-14 perdeli sazın üst perdelerinde çıkan DÎVÂNÎ denilen makamı öğrenen çırak, öğrendiği sözleri bu makama uygulayarak okumaya başlar. Zamanla durumunu geliştirir. Âşık çırağı, 16 ile 32 makam arasında makam öğrenirse, ozanlığa adım atmış sayılır. Bazı toplantılarda âşıklık denemeleri yapabilir. Şayet, 72 makama kadar bilgisini genişletebilirse, usta âşık olmuştur. Bu durumda, özel programlar yapabilir demektir. Bu arada usta malları, şiir ve hikaye dağarcığı da genişlemelidir. Bir âşık, 72-112 makam arasında makam bilirse, bu aşığın ustası, ona lâıyk gördüğü bir mahlas (âşıklık ünvanı) verir. Kendini oldukça yetiştirip, 112 den fazla makam bilirse, bu âşık, HÂNENDE âşık olur.” (Şahin, 1983: 111-112)

Âşık olma yolunda çıraklığa başlayan biri bütün zorlukları göze almalı, bunu uzun süren bir yolculuk olarak kabullenmelidir. Yalnızca yeteneğinin olması ve bu yeteneğin onu saz şairi olmaya itmesi ‘âşık’ ünvanını kazanması için yeterli değildir. Ozanlık geleneklerini öğrenmesi, karşısına çıkan engelleri aşmayı bilmesi de gerekmektedir. Zira işlenmemiş yeteneğin kişiye bir faydası yoktur.

Usta-çırak geleneği âşık edebiyatı içerisinde bir çeşit okul anlamına gelen “kol”ların oluşmasına da zemin hazırlamıştır. Ustasının yanında yetişen çırak, âşıklık yeteneğini kazanınca yanına bir öğrenci olarak onu da yetiştirmiştir. Bu gelenek zinciri içinde âşık kolu ortaya çıkar. Genellikle âşık kolları kola ismini veren âşıkla başlar. Bazı kollarda ise şairlerin yetenekleri, şiirdeki güçleri ve ustalıkları kendilerinin öne çıkmasına ve ustalarından fazla anılmalarına sebep olmuştur. Bu âşıklar kendilerinden sonra gelen nesiller üzerinde, ilk âşığa göre daha fazla etki bırakarak odak şahıs olmalarını sağlamıştır. (Oğuz ve diğer., 2004: 194-195)

“Kol; çıraklık geleneği içinde, birbiri ardınca yetişen âşıklar tarafından, odak hüviyetindeki usta âşığa bağlılık duyarak, ona ait üslup, dil, ayak, ezgi, konu, hatıralar ve hikâyelerin devam ettirildiği mekteptir.” (Kaya, 1998: 36)

Günümüzde usta-çırak geleneği teknolojinin de etkisiyle çeşitli değişikliklere uğramıştır. Bu değişikliklerin en önemli sebebi elektronik ortamların imkanlarının kullanılmasıdır. Bir anlamda “gizli çıraklık” olarak adlandırılan bu yöntemle yeteneği olan insanlar âşık tarzı ürün kasetlerini dinleyip taklit etmek yoluyla yaptıkları deneme çekimlerini usta bildikleri âşıklara dinleterek onların da eleştirilerini ve tavsiyelerini dinleyip geleneğin farklı bir boyutta yaşatılmasını sağlamaktadırlar. (Çobanoğlu, 2000: 156-157)

1. 3. 1. Çankırlı Halk Şairlerinde Usta – Çırak Geleneği

Nâîlî – Devrin ünlü aşıklarından Figâni ve Gedâyî’ye çıraklık edip destur almıştır. Yeteneği sayesinde kısa zamanda şöhret sahibi olmuştur. (Kalkan, 1991:99)

Ahmet Talat Onay’ın eserinde verdiği bilgiye dayalı olarak Nâîlî’nin aşıklığa İkiçamlı Âşık Bezmi’yi dinlemekle başladığını söyleyebiliriz. (1930: 239)

Bu dinletiler sırasında tanışmış olduğu üstadı Kastamonulu Âşık Kemâlî tarafından kendisine Nâîlî mahlası verilmiştir. Şiirde son üstadı Geredeli Âşık Figâni olmuştur. (Alper, 2004: 162; Onay, 1930: 239, Çakırsipahi, 2006: 201)

Sıdkı – Mürşidi Balcızade Mehmet Efendi’ dir. Kendisinin icazet verdiği kişiler ise; Zahmi, Ağacık Karyeli Mustafa, Akdağlı Mustafa, Aktaşlı Mustafa, Sarısofu Mehmet, Dipsofu adıyla anılan Ömer Efendi’ dir. (Onay, 1930: 306-307)

Ahmet Mecbur – Şeyh Hacı Mehmet Hilmi Efendi’ ye intisap etmiş bir şairdir. Şiirde ilk ustası Tokatlı Nuri’ dir. (Onay, 1932: 207-210)

Aşağıdaki şiir ustası Tokatlı Nuri için yazmış olduğu bir eserdir:

“Aşkıla oldum yine bir dilbere üftade men
Kim gezerken âlemi sevdada dil azade men

Şevki hüsnüyle anın gülzari gamde ruzuşep
Başladım bülbül gibi birnaleü feryada men

Yârin ağyar ile yâr olduğu sabr olmuyor
Âh nasıl versem teselli bu dili naşada men*

Terki aşkı eyleme teklif ey nasih bana
Olmazam teslim öyle kavli bibünyada men**

Cümle renkünü dilâviz oldu nazmım (Vefdiyâ)
Ettiğimçin hizmet ol Nuri gibi üstademen” (Onay, 1932: 288-289)

Cevriye Bânû Hanım – Çankırlı kadın halk şâirlerinden birisi olan Cevriye Bânû Hanım Çerkeş İlçesine bağlı Atkaracalar köyünün dar çevresinden dışarı hemen hemen hiç çıkmamıştır. Köylerde kızların okula gönderilmesi ise bilindiği gibi pek âdet değildir. Ancak Cevriye Bânû Hanım’ın babası Gazi Mustafa Bey kafes altına alıp, perde arkasında tutmayan efendi bir adamdır. Evinde sürekli misafir ağırlamaktan hoşlanan ve irfan sahibi kişilere hizmetten zevk alan Mustafa Bey kızının da bu sohbetlerden yararlanmasına izin vermiştir. Bânû’nun yetiştiği okul işte bu misafir odasıdır. Çeşitli illerden gelen âşıkların sohbetleri, çaldıkları, söyledikleri Bânû Hanım’ın ilk şiir derslerini, kulak kültürünü oluşturmuştur. (Sevengil, 1967: 59)

Yirmi bir yaşında evin idaresini eline alan Bânû Hanım babasının sağlığında ve ölümünden sonra bu sohbetleri devam ettirmiştir. Kaadirî tarikatından Hünkâr padişah anlamına gelen ve yol ulusu olan kişi için de kullanılan Nuri adında bir şeyhten faydalanarak ona bağlılık göstermiştir. Aşağıdaki mısralar ona duyduğu saygıyı dile getirmektedir:

“Bu kevn ile mekân, âlem-i eşya
Her gûnâ zeynete oluyor nümâ
Sultanım Kadirî Nuri-i âlâ
Ol kemter Bânû’nun rehberi budur.” (Sevengil, 1967: 61)

* Aslı: “Neyle versem bir teselli bu dili naşadamen” Dördüncü beyit şudur çizilmiştir.

Şükür kim oldum bugün malik kanaat mülküne
Gayri minnet eylemem çarhı cefa mutade men

** Aslında: Şu son beyit çizilmiştir.

Cümle renginü dilâvez oldu nazmım Vefdiya
Ettiğimçin hizmet ol Nuri gibi üstade men

“Habibi kibriya, mahbubu mevlâ
 İmamın (Allahuekber) i budur
 Esrarı (lâfeta), ol şiyri huda
 (Esedullahi galip) hayderi budur

Evvel bahar doğdu hurşidi murat
 Muhip olan buldu yeniden hayat
 Ehli dil ağzına veriyor lezzat
 Sâkiyi ser çeşme kevseri budur

Aşkından yandılar hep cümle uşşak
 Cemalin görmeye cümlesi müştak
 (Ledün) den ders alıp diyenen (enel’hak)
 Firdevsi âlânın dilberi budur

Hünkârı Bâğdatla hurasan eri
 Tekmil ehlullahın budur serveri
 Sıtkıla yet tutan duyar bu sırrı
 Necef deryasının cevheri budur

Bu kevnile mekân, âlemi eşya
 Er gûna ziynetle gösterir nûma
 Sultanım (Kadrî), Nurî âlâ
 Ol kemter (Bânû) nun rehberi budur” (Onay, 1930: 117-118)

“Şeyh Nuri de öğrencisi, çömezi, yetiştirmesi Bânû’yu şiir yoluyla övmüştür:

Sana evvel dedim, dil penâgâhım,
 Nedir bu bendeki derd ile belâ?
 Ser çekti semâya bu dûd-i âhım
 Misl-i hûn-i şehîdân-ı Kerbelâ...

Demem bu sırrı ben her ferde yâhu,
 Fark etmem noksanım rûz ü şeb kaygu.
 Hakikati sana sormak, ey Bânû,
 Gurur mu, kusur mu? Söyle gel illâ.

Görmedim âlemde böyle serencâm
 Her yanı efsâne gösterir tamam.
 Nefsimden ol iblîs alıp intikam
 Nuri’ye düşürdü en son vâveylâ!” (Sevengil, 1967: 62)

1. 4. 1. Âşık Atışmaları - Karşılaşmaları (Tekellüm) Geleneği

Atışma, âşıkların dinleyiciler karşısında deyişme yaparken birbirlerini iğneleyerek fakat mizah çerçevesinden kopmadan söyleşmeleridir. Karşılaşma ise, ya soru cevap tarzı ile ya da dar ayakla âşıkların birbirlerini mat etmek için mücadele etmesidir.

“Âşık karşılaşmaları, iki veya daha çok âşığın bir arada, bir bilir kişi kurulu veya halk topluluğu karşısında sazlı sözlü imtihan olması, karşılıklı atışması ve birbirlerinin sözlerine karşılık (nazire) söylemeleri şeklinde olur. Âşık karşılaşmalarında yaygın olarak uygulanan kural şöyledir: Söze yaşlı veya üstat olarak kabul edilen veyahut da misafir olan âşık başlar. Ya meclisin veya yarıştıricıların verdiği ayak ve konu üzerinde söyler, yahut da kendisi herhangi bir konuda istediği ayakta şiirine başlar. Daha sonra bu ayakta öteki âşık veya âşıklar da söyledikten sonra ilk ayak bitmiş olur. Bu defa öteki âşıklar yeni bir ayakla başlar veya başlatılır, diğerleri aynı ayakla onu izlerler. Yani ilk deyişe başlayan âşık ayak açmış olur.” (Aslan, 1975: 71)

Âşıkların doğaçlama yaparak karşılıklı, belli kurallar çerçevesinde söyleşmelerine yaygın olarak atışma denmekle birlikte ‘aşık karşılaşmaları, deyişme, karşıberi, kovalama’ adları da verilmektedir. Ayrıca eskiden ‘muaşere (münazara) ya da tekellüm’ adları ile de anılan bu geleneğe ‘sistemli deyişler’ de denilmektedir. Âşıkların toplum karşısında geleneğe bağlı olarak sazlı sözlü yaptıkları bu uygulamaların tümüne ‘âşık fasılları’ adı verilmektedir.(Yardımcı, 1998: 159)

Genellikle âşıkların birbirine üstünlük sağlamak amacıyla yaptıkları atışmalar, bazen üstünlük iddiası olmadan düğün ve benzeri toplantılarda, kahvehanelerde dinleyicileri eğlendirmek ve sanatlarını sergilemek amacıyla da yapılmaktadır. Ayrıca iki âşığın sadece sohbet tarzında kendi kendilerine deyişmeleri de mümkündür.(Artun, 2001:187)

Kendini iyi yetiştirmiş, gücüne güvenen bir âşık hem kendine güvenini sabitlemek hem kendini ispat etmek hem de ün kazanmak amacıyla girdiği karşılaşmalarda belli kurallara uyararak basamak basamak usta âşık olma yolunda ilerler. (Şahin, 1983, 72)

Âşık karşılaşmalarında başarısız olan âşğın mesleği bıraktığı, pes ettiği hatta âşıklıktan men edildiği şeklinde çeşitli rivayetler anlatılmaktadır. Ancak bunlar abartılı ifadeler olmaktan öteye geçmemektedir. Sembolik bir saz bırakma eylemi vardır fakat bu tam anlamıyla bir bırakış değildir. Yalnızca yenilginin kabullenilmesi anlamını taşımaktadır. Günümüzde de yenilen âşğın cezalandırılması söz konusu değildir. Başarılı olan âşıklar ödüllendirilmekte iltifat, bahşış, altın, para, şilt, plaket, onur belgesi, takdirname gibi çeşitli yollar kullanılmaktadır. (Oğuz ve diğer., 2004: 205)

“Kudretli iki şair çarpıştığı zaman her şiiir “irtical” suretiyle söylenirdi. Bu da iki sebepten ileri gelirdi:

- 1- Biri birine muarız, yahut yabancı iki şair müsabakada bulunurken açılan nâşinide ve güç bir (Ayak-kafiye) dolayısıyla cevap vermek zaruretini his ederlerdi.
- 2- Yerli (Kalem şuarası) tarafından yazılan şiiirleri tanzir ederler, böylelikle müsabakada ibrazı iktidara mecbur olurlardı

Cevap veremeyen taraf mağlup sayılır, sazı elinden alınır. Bu öyle ağır bir ceza idi ki mağlup bir şairin ismi her tarafta istihsal ile anılır, hâdis e evlâddan evlâda, belden beldeye nakledilirdi. Mağlubun şiiiri (şah-eser) de olsa makbul sayılmazdı. Pek hissî olan bu hal dolayısıyla şiiirleri cönklerde de geçmezdi itibar görmezdi.

Bu hususta öyle an’aneler nakledilmektedir ki mağluplara acılamakla beraber yine bir haz duymamak, o heyecanlı dakikalarda yaşamayı istememek kabil olmuyor.” (Onay, 1933: 24-25)

Gelenek içerisinde çok önemli bir yere sahip olan karşılaşmalarda bâdeli âşıkların diğerlerinden daha şanslı olduğu düşünülmektedir. Çünkü bâdeli âşğın sıkıştığı durumlarda pirin gelip ona yardım edeceği inancı vardır. Bu farkın ortadan kaldırılması ve âşıkların denk olması adına atışma öncesinde genellikle bâdeli âşıklara içinde haram bulunan yiyecekler yedirilir. Buna da temizliğini yitirme anlamına gelen “Murdarlama” denir. (Şahin, 1983: 73)

Umay Günay (2005: 60-70) âşık edebiyatı içerisinde yer alan bu geleneği serbest deyişler ve sistemli deyişler olmak üzere iki bölümde incelemektedir. Aslı diyaloga dayanan ve âşık karşılaşmaları başlığı altında ifade ettiğimiz konuyu sistemli deyişler kapsamında ele almaktadır.

Âşık karşılaşmalarında belli bir düzen bulunmaktadır. Bu düzen uzun yıllardan beri, zaman içerisinde çeşitli farklılıklar göstermesine rağmen, köklü değişikliklere uğramadan devam etmektedir. Düzenin şekillenmesinde Doğu Anadolu bölgemizde kullanılan sistem belirleyici olmuştur.

Erman Artun aşık karşılaşmalarının düzenini şu şekilde belirtmektedir:

- I. Hoşlama (Merhabalaşma – Hoş Geldiniz)
- II. Hatırlatma (Canlandırma)
- III. Tekellüm
  1. Ayak Açma
  2. Öğütleme (Nasihat)
  3. Bağlama – Muamma
  4. Sicilleme
  5. Yalanlama
  6. Taşlama ve Takılma
  7. Tüketmece ve Daraltma
  8. Uğurlama (Methiye – Güle Güle)

Ancak günümüzde bu sınıflandırma tam olarak izlenememektedir. Çünkü özellikle sicilleme ve yalanlama Doğu Anadolu Bölgesi'nde kullanılıp diğer bölgelerde örneklerine pek rastlanmayan biçimler olarak karşımıza çıkmaktadır. (2001: 189-210)

Mehmet Yardımcı ise bu geleneğin sınıflandırmasını günümüze uyarlamış ve yaygın olarak kullanılan biçimini şöyle ifade etmiştir:

1. Hoş Geldiniz
2. Canlandırma
3. Atışma
  - a. Ayak Açma
  - b. Taşlama – Takılma
  - c. Soru – Cevap (Atışmalı Çözümlü Muamma)
  - d. Leb Değmez (Dudak Değmez)
  - e. Barışma – Övme ve Uğurlama (1998: 160-169)

1. Hoş Geldiniz:

Genellikle âşıkların hem dinleyicilerle hem de birbirleriyle selamlaşmak için sazları eşliğinde ‘hoş geldiniz, safa geldiniz, merhaba... gibi’ rediflere bağlı ayaklarla şiirler söyledikleri, birkaç âşığın ise birer ikişer dörtlülle hoş geldiniz faslı yaptığı bölümdür.

Aşağıda Mevlüt İhsanî ve Tanrıkulu atışmasından alınmış bir önek bulunmaktadır:

“İhsanî   Ülkemizin kıymetlisi mücevheri merhaba
 Hem yetişmiş ağacında taze barı merhaba
 Yıllar boyu hatırlardım ben adını söyledim
 Şimdi geldin sen yanıma misafirim merhaba.

Bana derler Mevlüt İhsan utanmadım yaradan
 Nice insan geldi geçti bu dünyadan buradan
 Sefa geldin ey azizim elinden Ankara’dan
 Dertlerimi anla da git âşikârım merhaba.” (Tanrıkulu,
 1997: 26)

Karahanlı, Günay Yıldız ve Tanrıkulu atışmasından alınmış başka bir örnek:

“Karahanlı   Ta uzaktan hicret edip bu yana hoş geldiniz
 Eflâtun ğubdur kemali Lokmana hoş geldiniz
 Arş’ın Kürs’ün Yer’in Göy’ün bilgisi sizde mevcut
 Ehl-î arif meclisinde irfana hoş geldiniz” (Tanrıkulu,
 1997: 26)

2. Canlandırma:

Dinleyicileri ortama alıştırmak amacıyla âşıkların hem ustalarını anmak ve anılarını taze tutmak için ustalarına ait şiirlerin hem de kendilerine ait olan deyiş ve güzelleme örneklerinin okunduğu bölümdür.

Hoş geldiniz ve canlandırma bölümleri âşık karşılaşmalarının giriş bölümünü oluşturmaktadır. Yapılacak atışma bu bölümden bağımsızdır. Hem dinleyicileri hazırlamak hem de atışma yapacak âşıkları tanıtmak amacıyla bu bölümler gerçekleştirilmektedir.

3. Atışma:

Âşıkların marifetlerini gösterme imkanına sahip oldukları bölümdür. Ancak gelenek içerisinde aşıkların bu bölümde başarılı olabilmesi için çok büyük ustalığa sahip olmaları gerekmektedir. Çünkü her âşık atışma yapabilecek kabiliyete sahip değildir, irticalen şiir söyleyebilme gücü bulunmamaktadır.

Bu gelenek genellikle iki âşık arasında gerçekleştirilmektedir. Halkın isteği üzerine ya da âşıkların kendi arasındaki rekâbete göre çeşitli konular üzerinde yapılmaktadır. Verilen bir ayağa göre belirli bir konuda birbirlerini taşıyarak yarışmaktadırlar. Önce âşıklar dörtlüklerle kendilerini tanıtır, ardından konuya giriş yaparlar. Söylenen ayağa uygun olarak kendilerini över, hüneleriyle birbirlerinden üstün olduklarını göstermeye çalışırlar. En hızlı aşamada zaman zaman aşağılayıcı, yerici, küçük düşürücü, hakaret niteliğinde ifadelerde bulunurlar. En ilgi çeken bölüm de burasıdır. Eğer atışma sonunda üstünlük sağlanamadıysa âşıklar birbirlerinden söyledikleri bu sözlerden dolayı özür dilerler.(Artun, 2001: 192)

Atışma değişik biçimlerde gerçekleştirilmektedir. Bu biçimler şunlardır:

a. Ayak Açma:

Geleneğe göre ya en yaşlı olan âşık ya da orada bulunan usta bir âşık düz ayak ya da geniş ayak denilen uyağı sağlayacak kelimelerin bol olduğu bir ayakla deyişmeyi başlatır. Âşıklar konu ve dörtlük sayısında sınırlama olmadan karşılaşma nedenlerini dile getirirler.(Yardımcı, 1998: 161)

b. Taşlama – Takılma:

Âşıkların bazen ayak açıp söyleştikleri, birbirlerini sınıadıkları bazen de yarışma nedeniyle verilen bir ayak üzerine kıyasıya atıştıkları bölümdür. Âşıklar toplumun ya da birbirlerinin kusurlarını, beğenmedikleri yönlerini birbirlerine takılarak mizah çerçevesinde karşılıklı birer dörtlükle dile getirirler. Ne kadar ağır ifadeler kullanırlarsa kullansınlar atışma sonunda tatlıya bağlanılarak bitirilir.(Yardımcı, 1998: 162)

Âşıklar çeşitli toplantılarda, eğlencelerde, oda sohbetlerinde, âşıklık gecelerindeki şöenlerde, konserlerde bu tür atışmaları gerçekleştirmektedirler. Âşıklar sevinçli olduklarında, üzülüklerinde, başka bir âşıkla karşılaştıklarında, sinirlendiklerinde, dinleyicilerin hüznlendiği zamanlarda âşık toplantılarının gereği olarak bu atışmayı yaparlar. Takılma, kırıcı olmadan yapılan şakalaşmalar olarak adlandırılırken, taşlama, uyarı, mesaj verme ya da bir haksızlığı protesto niteliğindedir.(Artun, 2001: 208)

Aşağıda Tanrıkulu ve Maksut Koca atışmasından alınan bir taşlama örneği bulunmaktadır:

“Tanrıkulu   Dilinle kalbin bir olsun
                  Sezilirsin dikkat eyle
                  Sen nakışlı bir halısın
                  Gezilirsin dikkat eyle.

Maksut Koca   Sözlerin dokunsa bana
                  Üzülürsün dikkat eyle
                  Petekten bir bal misali
                  Süzülürsün dikkat eyle.

Tanrıkulu Sözlerim olmasın yalan
Sözü desin içten dolan
Ben bir okum sen bir balon
Büzülürsün dikkat eyle.

Maksut Koca Sen gönlümde gizli sırsın
İnan çok konak perversin
Ben bir güneş sen de karsın
Çözülürsün dikkat eyle.

Tanrıkulu Tanrıkulu dengin ara
Boş sözler hiç etmez para
Mansur gibi çeksem dara
Yüzülürsün dikkat eyle.

Maksut Koca Maksut dosta olam turap
Sevgim oldu kuru yaprak
Ben bir kazma sen bir toprak
Kazılırsın dikkat eyle.” (Tanrıkulu, 1997: 29)

c. Soru – Cevap (Atışmalı Çözümlü Muamma, Muamma – Atışma):

İki âşığın birbirini bilgi, sanat, din ve tasavvuf konularında zor ayaklara başvurarak sınıadıkları bölüm burasıdır. Ayak açan âşık genellikle dar ayak da denilen zor ayak bulunan sözcükleri ayak olarak verdiği için âşıklar bazen ayak bulamayıp bağlanırlar. O yüzden bu atışma türüne ‘bağlama’ da denilir.(Yardımcı, 1998: 165)

Erman Artun (2001: 198) ve Mehmet Yardımcı (1998: 165) bu geleneğin muamma adıyla da anılmasından dolayı ‘Askı–Muamma’ geleneği ile karıştırıldığını dile getirmektedirler. İkisinin arasındaki fark ise; askı şeklindeki muammaların daha çok anonim bilmece karakterinde olduğu ve soruların cevaplarının canlı veya cansız cisimler olduğu belirtilmekte, bağlama şeklindeki muammaların ise iki âşığın birbirlerini sınımasına dayandığı konusudur.

Bu deyişmede âşıklardan biri diğerine soru sorar, ikinci âşık soru soran âşığın açtığı uyağa bağlı kalarak sorulan sorunun doğru cevabını taşıyan bir dörtlük söylemek zorundadır. Eğer ayak açan âşığın soruları bitip hepsi doğru olarak

cevaplandırılmışsa öbür âşık yeni bir ayak açarak bu defa o karşısındakine sorular sorar. Sorulara gerektiği gibi cevap veren âşık olmazsa o âşık bağlandı sayılır, bağlanan âşığa ise ‘tutuk âşık’ denir. Ayrıca iddialı âşıklar arasında yapılan atışmalar sonunda usta âşığa sazını verme - saz bırakma denilen önemli bir gelenek de bulunmaktadır. (Yardımcı, 1998: 165)

Bu tür karşılaşmalar zaman zaman çok uzun süre âşıklara zor zamanlar geçirtmektedir. Bazen sorulan muammanın cevabını bulmak için âşıklar günlerce emek vermekte birikimlerinin arasından doğru yanıtı ulaşabilmek adına çaba göstermektedirler.

Aşağıdaki örnek birçok Osmanlı âşığını yenip üne kavuşmuş olan ve dini konularda bilgi sahibi Ermeni asıllı Âşık İzani’nin sorusuna, uzunca bir sürenin ardından (üç gün) Çıldırlı Âşık Şenlik’in verdiği cevapla muammayı kazanmış olduğu bölümden alınmıştır:

“Aldı İzani:

Yığıldı ahbaplar, buraya geldi
Âşıklar saz çalıp, şad olup güldü
Fırıncı usta da bir manat galdı
Ara ki bulasın bi-çare Şenlik.

Aldı Şenlik:

Seri sarhoş olan canından doyar
Gönül cuşa gelse yek nefes deyer
Fırıncı önüne bir lavaş goyar
Alıp savuşursan, Âşık İzani

Aldı İzani:

Muamma meydan da ara ki ara
Sen kimi aşığı çekerem dara
İslâm nedir, kerameti ne ola?
Ara ki bulasan bi-çare Şenlik.

Aldı Şenlik:

Cevap deyim cevabını gan barı
Sen naçarsan aşihların tenbeli
Ermeni sarhoşu, Gürcü hanbalı
İnşallah bulmuşam Aşih İzani.

Aldı İzani:

Mızraklı goşunum alınmaz galam
Sen kimi aşığa vermezem selam
Yıhacam binanı edecem talan
Araki bulasan bi-çare Şenlik.

Aldı Şenlik:

Muamman bulunsa galan alınır
Askerlerin bölük bölük bölünür
Evveli kaf sonu ya' da bulunur
İnşallah bulmuşam Aşih İzani.

Aldı İzani:

Çıldır kazasında sen ehl-i ürfan
Aşıklar ustadı bilersen erkan
Ey aziz kardeşim ben sana mehman
Yaradan yar olsun Baba Şenlik'i

Aldı Şenlik:

Suval sordun, cevap verdim her vada
Öyle hayal teftiş getime yada
İmtihan deyileni edecem eda
Arayıp bulmuşam Aşih İzani

Aldı İzani:

Yedi gündür burada eyledim karar
Elbet hasım olan dengini arar
Kesemden ziyade eyledim zarar
Senden elli manat kesim isterim.

Aldı Şenlik:

Sen söyledin tenzil eyledim nice
Ağladı kadılar, müftüler, hoca
Müsade etmedin bize bir gece
Gendime münasip hasım isterim.

Aldı İzani:

Çıldır sancağında âlâdan âlâ
İzani'ye hasım gelipsen böyle
Eğer bilirisen ismini söyle
Yaradan yar olsun baba Şenligi.

Aldı Şenlik:

Budur size gul Şenlik'in muradı
Nuranı pirlirim ruyamda dedi
"Kavhana Ocağı" ohunur adı
Arayıp bulmuşam aşih İzani." (Şenlik, 1983: 74-77)

Başka bir örnek de Kul Mustafa ve İmamî atışmasından alınmıştır:

“Kul Mustafa Dinle sözlerimi Âşık İmamî
Bu dünya kaç günde hâle gelmiştir
İkra demiş Muhammed’e Habibi
İlkin hangi kelâm dile gelmiştir.

İmamî Fi şiddeti eyyam bunun cevabı
Dünya altı günde hâle gelmiştir
Hira mağrasında bir güneş doğdu
Oku diye orda dile gelmiştir.” (Tanrıkulu, 1997: 27)

d. Leb Değmez (Dudak Değmez):

Leb değmez dudak ünsüzleri olan “b, m ,p, f, v” sesleri kullanılmadan söylenen şiire verilen isimdir. 8’li–11’li koşmalar şeklinde söylenir. Âşık fasıllarında ise, iki dudağın arasına iğne konularak bir yarışmanın yapılması esasına dayanmaktadır.(Artun, 2001: 219)

Atışmanın en zor türlerinden birisidir. Bu atışmada âşıklar verilen bir ayak üzerine ya karşılıklı birer dörtlük ya da karşılıklı birer şiir söyleyerek atışırlar. Yaygın olan biçimi dörtlük söylemektir.(Yardımcı, 1998: 168)

Dudak ünsüzleri eski dilde “huruf-ı şevfiye” olarak adlandırılmaktadır. Halk şiirinden farklı olarak, divan şiirinde gazellerin makta’ beyitinde dudak ünsüzlerine yer verildiği görülmektedir. Leb değmez sözle ilgili bir söz sanatı olarak da görülmektedir. (Dilçin, 2005: 499)

Saz şâirleri arasında bazen karşılaşmalı olarak yapılan bu gelenek, bazen de verilen bir ayağa göre kişinin hünerini göstermesi adına için tek başına da gerçekleştirilebilmektedir. (Halıcı, 1992: 12)

Aşağıdaki örnek Reyhanî, Kul Nuri ve Tanrıkulu atışmasından alınmış bir leb değmezdir:

- “ Reyhanî Aşktan ayrılanlar aşksız kalırlar
Ne esrara geçer ne sırra geçer
Seher selâsına edince eda
Aradan kaç üstün esire geçer.
- Kul Nuri İnsanların suçu arttığı anda
Yakalar yesirden yesire geçer
Köylüler çalışır kendi işinde
Tarlada dikenler nasıra geçer.
- Tanrıkulu Dolanır dağları dolanır düzü
Dikenler insanı ısıra geçer
Âşıklar sözünü söyledik durduk
Söylenen sözler de nesire geçer.
- Reyhanî Sen neyi diyersen dağları yırtar
Senin derdin senin içinde artar
Adaletten gayrı yanlışca tartar
Ne terazi geçer ne dara geçer.” (Tanrıkulu, 1997: 37-38)

Leb değmezin 15 heceli şekilde söylenilen biçimi de bulunmaktadır. Bu ise “Leb değmez divanı” şeklinde adlandırılmaktadır. Aşağıda bir leb değmez divanı örneği yer almaktadır:

“Çıldır”lı Âşık ŞENLİK

Gel seninle sayak indi kenzil arş-ı zikredek,
Şideti dide gahrendan ahan yaşı zikredek,
Eşyadan ezeli Allah neden ne yi yarattı?
Yeddi kat yerden ileri geçen işi zikredek,

Ezel hecenin ahırı hangi ayet seridi,
Rızkı cesedini yiyer neçe şiddet narıdı,
Ne cihanın ne ahretin ne de arşın sırıdı,
İki cansız arasından canı daşı zikredek.

ŞENLİK der; ezel Allah’a ne kıldı şikayeti,
Se geçti ala ednadan ne galdı nihayeti,
Gel seninle sayak indi Yasin’de ki ayeti,
Yazısı neçe tenedi haddi nakşi zikredek.” (Şahin, 1983: 32-33)

Başka bir leb değmez örneği:

“Âşığı âşık eyeleyen,
İçindeki yanan közdür.

Genleşir aşkı söyleyen,
Onun can yoldaşı sazdır.

Detleri getirir dile,
Acıyla dokunur tele,
Koşar gider çölden çöle,
Çektiği çilesi azdır.

Yüreciği tandır tandır,
Hak yolunda konuşandır.
Sadıklık onda nişandır,
Sözü sözdür, özü özdür.

Âşık Şahin koş Allah'a,
Gir açık olan dergâha.
Hakka yakınlaşkı daha
Kul için tek yol niyazdır.” (Halıcı, 1992: 404)

e. Barışma – Övme ve Uğurlama:

Âşıkların birbirlerini rahatlatmak, beraberliği kabul etmek için güzelleme adı verilen birer koşma söyleyip sonra koşmanın dörtlüklerini paylaşarak birbirlerini övdükleri ya da ayrı bir deyişle atışmayı tatlıya bağladıkları kısımdır. Âşıklar birbirlerine söyledikleri kırıcı sözlerden dolayı manzum olarak özür dilerler. Birbirlerinin üstün yönlerini sıralayarak bu bölüme son verirler ve gönül almak için genellikle son dörtlükleri kullanırlar. Ayrıca dinleyicilere de seslenilerek kusur işlenildiyse özür dilenir.(Artun, 2001: 208; Yardımcı, 1998: 169)

1. 4. 1. Çankırlı Halk Şâirlerinde Âşık Atışmaları - Karşılaşmaları (Tekellüm) Geleneği

Zahmi – Ahmet Talat Onay’ın belirttiğine göre zamanında Çankırlı gençlerin Tokatlı Nuri’ye çok fazla ilgi ve sevgi gösterdiğini gören Zahmi bir gün kendisine aşağıdaki şiir yazıp göndermiş, fakat Tokatlı Nuri bu şiiri tanzir edemeyip kaçmıştır. (1932: 125)

“ Talibi hak emrisin, ya erlenenlerden misin
Yoksa kim rehber misin rehberlenenlerden misin

Putei sırrı hakikatten sızılmış ehli dil
Mayesi gevhermisin gevherlenenlerdenmisin

Nice zat rahı Aliye cümle biyat ettiler
Bendei Haydar mısın Hayderlenenlerdenmisin

Bâzı münkir sureta erkânı haktan dem urur
Zümrei ca'fer misin ca'ferlenenlerden misin

Böyle eş'are nazıre dil dolaştırmaklığa
(Zahmiya) söyler misin söylerlenenlerden misin” (1932: 145)

Bir ikinci vakti Çankırı'da Büyük Cami ile Saman Pazarı arasında Zahmi ile Hayri aşağıdaki şiiri ortaklaşa söylemişler, ardından şiir Hayri tarafından Zahmi'ye hediye edilmiştir. (Onay, 1930: 161)

Müşterek yazılmış bir gazel olmasından dolayı atışma geleneği kapsamında değerlendirilebileceğini düşünmekteyiz.

“Hayri_ (Lâ) yı (İllâ) eyleyen yâr,kâkülün bir tek teli

Zahmi_ (Lâ) ile (illâ) da istisnayı bulmaktır beli

Hayri_ asma zülfün altına hinduyı leşker çekem in
Esbi nâzın (kabe kavseyn) e erişti menzili

Zahmi_ terki (ev ednâ)kılup özke sıfata mahzar ol
Ta (hüdenilmüttekîn) hattı sivâya çekmeli

Hayri_ (vedduha) aşkı cenan (velleyli) zülfün çâk edip
Surei (kaf) tan cemâli gün gibi olsun celî

Zahmi_ talii tahtesserâyi bürcü (taha) da bulup
Seb'ai seyyarei (Zahmî) sinemde bulmalı” (Onay, 1930: 161-162)

Ahmet Mecbur – 1316 – 1318 yılları arasında Çankırı İdadisi müdürü ve aynı zamanda kuvvetli bir şair olan Memduh Bey ile Ahmet Mecbur arasında pek çok atışma olmuştur. Ancak bunlardan elde bulunan sadece Ahmet Talat Onay'ın duyduklarını kaleme almış olduğu aşağıdaki beyitlerdir: (1932: 388)

“Bugün gördüm senin ol sözlerin bi rûhdur Memduh
Sözün, bilmez misin? Mânalısı Memdûhdur Memduh

Bana târiz için bir nev gazel yazmışsın emma sen
O târizatı bica doğrusu makdûhdur Memduh

Ne anlarsın nışatü neş’eden târîfe kalkıştın
Sözüm muğlak değil; bak! maksadım meşrûhdur

Düşün gör cümlei eş’arımı mevzun, makfadır
Senin bi veznü mana sözlerin matruhdur Memduh

Biraz var neş’emend ol, ehli meyden dersi ibret al
Şu günlerde bütün meyhaneler meftûhdur Memduh”

Memduh’ un Mecbur’ a karşılığı:

“Tenbih

Ben şairim dokunma sakın şi’ri şaire
Ehli sühan çıkar da seni şermesâr eder
Sus: olmadan bu sar sarı hicvimle tarumar
Âkıl olan sükûtu ihtiyâr eder”

Yine âşıklık geleneklerinden tekellüm içerisinde yer alan leb değmez konusunda Zahmi’nin yazmış olduğu şu beyiti örnek olarak vermek mümkündür:

“Ehli halin gel dilâ esrarı hâlâ dildedir

Anla var; her hal sana her kârı âlâ dildedir” (Onay, 1932: 114)

Ahmet Talat ile Dehrî arasında geçen karşılıklı söyleyişleri de tam anlamıyla atışma geleneğine uymasa da bazı açılardan, geleneğe yakınlığı açısından, bu bölümde yer verilmesinin doğru olacağını düşünmekteyiz.

“Müşterek

Harâbât Söyleyişleri

Tal’at Sînâ-yı tecellî bize şehrâh-ı harâbât
Elbet görünür bizlere Allah-ı harâbât

Dehrî Ey muğbeçe destindeki peymânede gûyâ
Gâhî dolunur, gâhî doğar mâh-ı harâbât

Tal'at Yâ Rab, ne safâ-âver ü ferhunde-mekândır
Bin feyz-i nihân gösterir elvâh-ı harâbât

Dehrî Nûr olsun elin bir daha sun bâdeyi sâkî
Câmin bu gece olmada mısbâh-ı harâbât

Tal'at Sâkî kerem et yüz sürelim pâyine, çünkü
Öptükçe ayâğın yücelir câh-ı harâbât

Tal'at Tal'at yeğenim, vâris-i fazlım Ali Dehrî
Oldu bu gece hud'a ile şâh-ı harâbât

Dehrî Bilmem gelecek mi bu fenâ bezmine Dehrî
Tal'at gibi sultân-ı suhan, şâh-ı harâbât

*

* *

İki amca oğlu, iki bed-maâş
Buluştuk bu gece meyhânelerde
Karşılıklı geçen her tatlı tıraş
Bulunmaz billahi efsânelerde

Sözümü efsâne sandın ey Dehrî
Çocuksun bilmezsin bahr ile nehri
Ömründe bir kerre mâh-ı sipihri
Görmedin tuttuğun peymânelerde

Tal'atâ, çektiğim sahbâdır âteş
Zannetme Dehrî'yi Mecnûn ile eş
Yok bende bâdeye sendeki hâheş
Suya rağbet olmaz dîvânelerde

*

* *

Dehrî Bir gün ki düşer lâhd-i gama cism-i nizârım
Yoğrulmalıdır mey ile kerpîç-i mezârım

Tal'at Sâkî kerem et bâğ-ı visâlinde bana mey
Sen bir gül isen ben dahî âşüfte hezârım

Dehrî Cûy ağladı gülşende bu şeb hâra dokundu
Âh etmedi ol şûha eser nâle vü zârım

Tal'at Çiğnerse ne gam ünf ile erbâb-ı harâbât
Ben hâk-i der-i meykedeye koydum izârım

Dehrî Ey sûfî şunu anla ki bin hacca bedeldir
Peymâne-be-dest semt-i harâbâta güzârım

Tal'at Bir abd-i meyim, abd-i muğ u muğbeçeyim ben
Serrest-i vazi'im, ne Atillâ, ne Sezarım

Dehrî Gasl eylese Tal'at mey ile cism-i nizârım
Dehrî gibi meyhânedede olmazsa mezârım

*

* *

Tal'at Bak tahta cülûs eyledi sultân-ı harâbât*

Dehrî Saf-beste durur karşıda şübbân-ı harâbât

Dehrî Âvâz-ı bülend ile okur rind-i hoş-elhân
Her bâdeye bir sûre-i Kurân-ı harâbât

Tal'at Her katresi bir nûr-ı tecellî-i keremdir
Gel gör ne imiş ma'nî-i tûfân-ı harâbât

Tal'at Mest-i mey-i nahvet sanarak bizleri bî-şek
Gülmez yüze bilmem niye gilmân-ı harâbât

Kâdir, bu gece olmada manzûr-ı nigâhım**
Peygamber-i Başkurt ile şâmân-ı harâbât

Dehrî Meyhâne bu şeb Mâni'nin ertengine benzer

Tal'at Sensin bu resim-hânedede şeytân-ı harâbât

Tal'at Râgıb, şunu bil ki koca ceddin Köse Mihâl†
Ecdâdıma olmuş idi akrân-ı harâbât

Dehrî Ya'kûb-sıfat gönlümü beytü'l-hazan etti
Göstermedi didârımı Ken'an-ı harâbât

İshak Mısbâh-ı kadehten alayım hazzımı derken
Yandırdı bu şeb gönlümü nîrân-ı harâbât

* İshak Refet, yüksek bir sandalyeye oturduğundan.

** Abdülkâdir İnan.

† Köse Mihâl-zâde Râgıb.

Tal'at Serмест-i harâb olmadım ammâ niye bilmem
Karşımda çıgaylanmada oğlan-ı harâbât

Dehrî Yâ Rab, ne kadar kâr-ı siyâh içre bunaldım
Sarmaz mı aceb bizleri gufrân-ı harâbât

Tal'at İshak, şu güzel garsonu öpsem suç olur mu
Bilmem ki kovar mı beni derbân-ı harâbât

Ben şâh-ı meyim; tâbiim İshak ile Dehrî
Âlemde benim şimdi o sultân-ı harâbât

İshak Tal'at ne gezer böylesi bir yerde günâh yok
Öp sev de kovulma budur erkân harâbât

1936” (Kurnaz, 1993: 312-314)

Çankırı’da Tapu memuru olarak çalışan bir kişi Nâilî’nin dine aykırı davranışları bulunduğu ve bunun halk arasında değişik düşüncelere yol açtığı gerekçesiyle kendisine şu şiiri göndermiştir:

“Aşk-ı cihân olup meydana gelen
Meşrepte mezhepte eder mi noksan
Şâir-i bî-nazîr olup seyrana gelen
Emr-i İlâhi’de eder mi isyan

Suâlim budur Nâilî Baba
Menhiyyat işleyeni sever mi Mevlâ
Günahın bilip işlerse hâlâ
Böyle kimseye ne deriz ey cân

Rızık için çalışmak vazifemizdir
Haram da helâl de hem rızıkımızdır
Kişi dilediğini kazanır gelir
Böyle değil midir Kur’an da bürhan

Üstâdım mesleğim evliyâ yolu
Yaptığın işleri yapar mı velî
Fevzi’nin değildir nasihat haddi
Âvam hatânı söylüyor her ân” (Alper, 2004: 164)

Nâilî’nin verdiği karşılık ise şu şekildedir:

“Her bir menhiyatlar Nâilî’de tekmil
Meşrepten mezhepten bahsolmaz Fevzi

Lateknetü mi'r-rahmetillah delil
Allah diyen asla boş kalmaz Fevzi

Teslim-i tariksin yakışmaz sanâ
Hayır ve şer minallahi Tealâ
İlin noksanın görmektir hatâ
Sana derler boşboğaz Fevzi

Men cinsi beşerim melek değilim
Ahsan-ı takvimim eşek değilim
Koca Nuri gibi gevşek değilim
Üstadım ahvali sorulmaz Fevzi

Kibri gurur zemmi haz etmezem
Bir goncayım her bahçede bitmezem
Andelibim her bir ayda ötmezem
Mâfevginden bir şey sorulmaz Fevzi

Avamın zemmine aldırılmaz Nâilî
Herkes zındık dese darılmaz Nâilî
Hoş görür hemen kırılmaz Nâilî
Nazargâh-ı Mevla sorulmaz Fevzi” (Alper, 2004: 169, Çakırsipahi,
2006: 210)

“(1297-1881) tarihinde Tokat’lı Nuri’nin çırağı (Gayreti) ile çok yakışıklı, genç ve ateşin bir şair olan, fakat ne yazık ki işret ve sefahetin tesiriyle müteverrimen vefat eden Kayseri’li Rüştü de Çankırı’ya gelmişti. Zamanın genç kalem şairleri olan Vehhaç, Mihri, Pünhani ve âşıklardan Yadi, Nuri ile tesisi münasabet etmişlerdi. Elyevm berhayat ve istikameti ile meşhur ve şayanı hürmet bir Türk ve müslüman olan sabık kâtibiadil hacı müezzin zade Osman efendi Rüştü için :

- Adam sende, onun da mahiyetini anladık. Hiçmiş, demiş. Bu sözü işiten Rüştü irticalen :

Ne anlar cahili ecvefi vavî
Aşk içinde cenkü cidalimizden
Nefse uyup gezer beyhude gavî
Tefhim ister tab’ı makalimizden

(Rüştü) yârimizi, ağıyarımızı
Fehmeyleriz şanu vakarımızı
Ketmeyleyen münkir miktarımızı
Havfetmez mi tiğî cidalimizden

Koşmasını söyler. Bu tecavuzdan muğber olan arkadaşları (Pünhani)yi o gün bir bahçede Rüştü ile müsabakaya sevk ederler. Pünhani fasıl arasında

(Tekellüm)e başı (C), nihayeti (N) olan iki heceli kelimeleri kafiye yaparak başlar:

Civanda üç buldum âşık Rüştüya
Cenanda üç buldum âşık Rüştüya
Cihanda üç buldum âşık Rüştüya
Üç baş, elli ayak emrimde benim

Rüştü cevap verir. Fakat vaktiyle hazırlanmadığı için (Cihaniyan) gibi bir kelime kullanır. Üç heceli olduğu için mağlup sayılır, intikam da alınır.

...

Yâdi mahlaslı, ümmî bir âşık olan Çankırı'lı âşık Osman ki Taşköprü'de çalınan eşeğine (Mehdiye)si ve:

Bülbülü şûrideyiz bağı cihan içre bu dem
Gülsitanı aşta fark etmeyiz kargaları

Beytini muhtevi uun bir şathiyatı menkuldür; Daima gelen âşıklara çatar onları terletmekten zevk almış. Mecnû harfî (Ebcet) hesabıyla (100) adedine baliğ olan. Meselâ (Leğen, Gelen, Dümen) gibi ayaklar açar, (leğen yüzer gider, gelen yüzer gider) dedikten sonra meselâ (Yemen)i yüzdüren âşık mahcup edermiş.

...

Çankırı'lı (Nuri) ümmî, çokça usta malı okur, saz çalardı. Fakat hariçten gelen şairlerle muvaffakiyetli tekellümlerde bulunurdu. Meselâ:

Kara batac, martı, sandalda kürek
Kurbağa, balıkçıl, angıta ördek
Anan oymasına kertikli fişek*
Dalar, batar, çıkar âşık.....ya

Nev'inden tekellümleri meşhurdur.

1311 senesinde Niksar'lı (Kel Kararî) Çankırı'ya gelerek Pirinç hanında çalar ve refakatine yerlilerdn kanunî Kasım Efendi'yi alır; Hürmet te görür. Ertesi gün Emrah'ın çaldığı (Yeşil direk) kahvanesinde çalarken Kayseri'li Rüştü'nün Çankırı'da bıraktığı şöhreti çekemiyerek esnayı tekellümde atar, tutar. Rüştü ile aralarında sıkı bir dostluk olan Behcet ve Ali Mihri beyler (Kararî)den intikam almak isterler. Kafiyeleri (hâver gibi par par yanar; ahter gibi, anber gibi, ahker gibi parpar yanar) olan bir şiir yazıp gönderirler. Bu şiirden Vehhac'ın ilâve ettiği şu beyit hatırlarda kalmıştır:

* Oyma: yayık; fişek: yayığı çalkalamak için içine daldırılıp çıkarılan ucu topuzlu ağaç. (Anan) (senin validen) demektir.

Behcetâ meydanı bezmi şairanda sözlerin
Sel olup şems aks eden hançer gibi parpar yanar

Kararı cevabında (Mecmer gibi parpar yanar) kafiyesini de muhtevi bir cevap yazar. Fakat muarızları (mecmer)in yanmayacağını söyleyerek ilzam ederler. Kararı, vakia bunları (Meydan)a davet ederse de âşık olmadıklarını ileri sürerek imtihandan kurtulurlar. Kararı de mağluben şehri terke mecbur olur.” (Onay, 1933: 25-29)

“Şair çolak Osman Pünhaninin Ali Dehriye nakline göre Nuri, beraberinde çiraklarından Tosyalı Gayreti, Ceyhuni gibi birkaç şairle Yapraklı panayırında çalmakta iken iki çamlı Bezmi, Nuri ile musabakayı göze alarak paayıra koşar. Fakat panayır dağılarak Nuri İskilibe gitmiş olduğundan Bezmi de arkalarında gider. Nurinin çaldığı kahveye varır. Beş on âşıkın çaldıklarını, fakat Reisi şairan mevkiinde bir sazın asılı durduğunu görür. Sazın ve mevkiin Nuriye aidiyetini ve Nurinin çarşıda Müfti ve Ulemadan bazıları ile müsahabe ettiklerini öğrenir. Hemen Nurinin sazını indirerek yerine kendi sazını asar. Bu sırada Nuriye Bezmi isminde bir âşıkın geldiği haber verilir. Nuri telaşla kahveye gelir ve fasıl başlar. Bezmi, müstahzar ve adedi harufu ebcet hesabına bir birine müsavi olan kafiyeleri havi bir koşma okur, Nuri cevap verir. Fakat kafiyeleri ebcet hesabına tevafuk etmediği için bezmi Nurinin sazını tutar ve kendi sazını gelişi güzel çalmaya başlar. Hasımına galebe çalan Bezmi bir gurur kahramanane ile Emrahın şu:

Ey mukaddes sırrı kudret, halıkı eşya hü dost
Kâfu Nundan kâinatı var eden mevlâ hü dost

Matlalı şiirinin şu:

Ey hakikat sırrı “Sübhanellezi esrâ” hü dost

Mısramı yanlış okur: yanlış okuduğunu fark eden Nuri, Bezminin sazını çekerek kafasına vurur, parçalar; böylelikle hasımının cehaletini meydana kor ve intikam almış olur.” (Onay, 1933: 35-36)

Kastamonulu Âşık Hakkı Yorgansız ile Âşık NâilîBaba'nın atışması:

“Naili:

Bana bir kehve pişir tatlı olsun
Düşürme içine sinek Hakkı'ya
Var ise eğer evde sütlü olsun
Sağılmış mı acep inek Hakkı'ya

Hakkı:

Vahip erken Şimdi inancım aŐađı
Avluda boş kopar köpek N ili
Elbette Şimdi evin uŐađı
Hasıl olur o dem eşek N ili

N ili:

Beş nokta,  c harfe yakın gel yakın,
Elif, dal, be, nişan g Ős ne takın
Laklakla günün geçirme sakın
Hayatın boyunca leylek Hakkı'ya

Hakkı:

Geldi mi bakıver saat yediye
Yedide gelirin dedi Atiye
Ev sahibi verdi birer hediye
Sana koyun, bana  rdek N ili

N ili:

Hele doldur bir bade içelim
Dünya gairesini atıp geçelim
Şöyle uygunca bir urba bi elim
Biz  alsak, oynasa k cek Hakkı'ya

Hakkı:

Oynasa hoş olur köpek  stadım
K ceği oynatmak benim mutadım
Tarik-i aşk içre ben de Ferhadım,
Varlık dağların delek N ili

N ili:

 elim bâdeyi, çekelim demi
Def edip kederi, mihneti gamı
N ili azıya almakta gemi
Yolcu yolundadır gidek Hakkı'ya

Hakkı:

Hakkı ezkar eder dilimiz bizim
Kimseler fethetmez halimiz bizim,

Çetindir, çapraşık yolumuz bizim,
Hakkın takdirini görek Nâili.*” (Akman, 2004:236-237)

Çankırı’da özellikle Yapraklı Panayırı’nın düzenlendiği dönemlerde, âşık atışmalarının çokça yapıldığına ve de en güzel örneklerinin verildiğine dâir çeşitli söylentiler bulunmaktadır. Fakat bu örneklerin büyük bir çoğunluğu kayda geçmediği için elde edilememiştir.

1. 5. Askı Geleneği (Muamma) Geleneği

Halk şiirinde muamma, bir kimsenin ya da varlığın adını gizleyen şiir anlamına gelmektedir. Âşık karşılaşmalarının önemli bölümlerinden birisi olan muammada âşıklar birbirleri din, tasavvuf veya menkıbe konularında sınırlar. Zor ayaklara başvurarak hem bilgi hem de sanat açısından kendilerini gösterirler. (Artun, 2001: 220; Yardımcı, 1998: 172)

16. yüzyılda klasik Türk şâirleri arasında çok büyük bir ilgi ile karşılanan ve o devirde önemli bir yere sahip olan muamma ve lügaz daha sonraları saz şâirleri tarafından da bir ustalık ve yetenek işi olarak benimsenmiştir. Muamma bir kimsenin ya da varlığın ismini gizleyen şiir, lügaz ise herhangi bir şeyi gizleyen şiir anlamına gelmektedir. Hemen hemen bütün usta saz şâirleri cönklerine muamma dalında örnekler koymaya o zamanlarda başlamışlardır. (Halıcı, 1992: 14)

Saz şâirleri çözümü zor olan manzum bilmece niteliğindeki bu geleneği adlandırırken divan edebiyatından yararlanmışlardır. Âşıkların karşılıklı olarak birbirlerini sınamasına dayalı olan muammaların çoğu menkabevî İslam tarihine ve İslam mitolojisine telmihler taşıyan ve onlar bilinmeden çözümü imkansız olan şiirlerdir. (Başgöz, 1968: 18)

“Muamma, âşık toplantılarında âşıkların sezgi güçlerini, kültürel birikimlerini ve sanatsal yeterliliklerini ölçmek üzere şiir biçiminde yazılan bir bilmedir. Bir yönüyle, divan edebiyatındaki lügaz türüne, bir yönüyle

---

* Mustafa Eski, Kastamonu Halk Şairi Aşık Yorgansız, Ankara, 1975, s. 140.

de anonim halk edebiyatı ürünlerinden olan bilmeceye, ayrıca, âşık karşılaşmalarında yer alan bağlama türündeki örneklere benzer. Ancak bunların tümünden farklı bir amaca hizmet ettiği gibi, kendine has icra töreleri içinde dinleyici ve izleyicisine sunulur. Herhangi bir somut veya soyut kavramın çeşitli özellikleri kısa bir şiir (genellikle bir dördlük) atmosferi içinde dikkatlere sunulur ve cevabı istenir. Âşık kahvelerinde fasıl başlamadan önce usta bir âşık tarafından hazırlanır ve yazıya geçirilir. Sonra kahvenin bir duvarına süslü bir çerçeve içinde asılır. Muammayı hazırlayan kimse, onu cevabı gizli kalmak kaydıyla kahveciye veya yetkili bir kişiye teslim eder. Muammayı çözen, yani doğru cevabı bulan âşık, ödül olarak ortaya konulan parayı kazanır. Muammanın cevabı da genellikle manzum olarak verilir.

Askı uygulamasında ise mendil, sepet, kutu gibi kapalı bir paketin içine herhangi bir cisim konularak yüksekçe bir yere asılır. Onun altına, paketin içinde bulunan cismin özellikleri bir manzume halinde yazılır. Faslı izleyenlerden, özellikle âşıklardan cevabı istenir. Doğru cevap bulunduğu askı, bulunduğu yerden indirilir. Buna “askı indirme” denilir. Doğru cevabı bularak askıyı indiren âşık ödüllendirilir.” (Oğuz ve diğer., 2004: 205-205)

Bir muamma düzenlemek ya da çözmek her âşığın yapabileceği bir iş değildir. Halk edebiyatının pek çok türünde başarılı olmuş bazı âşıklar bu konuda zaman zaman yetersiz kalmışlardır.

Erman Artun (2001: 185) bu konuyu şu şekilde açıklamıştır:

“Muamma asma geleneği bölgelere göre farklılıklar göstermesine rağmen ortak özellikler taşır. Muamma, bir levhaya yazılır, yarışmanın yapılacağı kahvehanenin en göze çarpan bir yerine konulur, etrafı mevsim çiçekleri, şal vd. gibi kumaşlarla süslenirdi. Muammanın çözüm şekli, yazarı tarafından mühürlenmiş bir zarf içinde kahveciye teslim edilirdi. Muammanın çözüleceği gün veya gece, hazır bulunanlardan durumu uygun olanlar, muamma tepsisine paralar, ağır kumaşlar atarlardı. Eğer muamma çözülsün, bu para ve kumaşlar âşıklar reisine verilir, o da arkadaşları arasında bölüşürdü.”

“Muamma, şiirle sorulan bir çeşit bilmececi. Üç veya dört köşeli bir tahtanın üzerine yazılıp, kurdele ve çiçeklerle bezenerek kahvenin tavanına asılır. Âşık, sorulan nesneyi yine şiirle çözmeye çalışır. Muammayı çözenlere para, ipekli kumaş ve şal gibi armağanlar verilir. Armağanlar önceden hazırlanıp, renk renk kâğıtlarla ve yapma çiçeklerle süslenmiş olan çalgılar kısmında teşhir edilir. Âşığın muammayı çözdükten sonra, bunu soran âşığı şiirle *matetme* ye çalışması da gelenektir.” (Kaya, 1998: 49-50)

Âşıklık geleneği içerisinde muamma her zaman kahve duvarlarına asılıp askı geleneğine uygun olarak çözülmesi beklenmez, bunun yanında bazen bir usta âşık yazdığı bir muammayı başka bir âşığa göndererek çözmesini de isteyebilir. (Yardımcı, 1998: 174)

Muamma geleneğinin çok eski bir geçmişe sahip olduğu düşünülmektedir. Bu gelenek özellikle kahvehanelerde sunulan fasıllar içerisinde yer almaktadır. Ancak günümüzde gerek âşık kahvelerinin gerekse fasıl geleneğinin iyice zayıflaması sebebiyle son yıllarda askı ve muamma geleneği türündeki örneklerle pek sık rastlanamamaktadır. (Oğuz ve diğer., 2004: 206)

Burada birkaç muamma örneği vermenin yerinde olacağını düşünmekteyiz. Aşağıdaki örnek Konyalı Âşık Yesarî'nin bir kahve duvarına astığı ve günlerce durmasına rağmen çözülememesi üzerine ortaya konan parayı aldığı muammadır. Âşık Yunus Peygamber'in balık tarafından yutuluşunu, balığın karnında beş vakit namaz kılışını gizlemektedir.

“Namaz namaz o namaz.
Onu kimse kılamaz.
Etten mescit, su kıble,
Onu kimse bilemez.” (Halıcı, 1992: 19)

Diğer bir örnek, Âşık Bulduk'un çırağına âşıklık desturu vermek için söylediği şu muammadır:

“Ol nedir ki ustalardan ustadır?
Ol nedir ki hastalardan hastadır?
Ol nedir ki bağırsağı destedir?
Âşık çocuk muammamı bil benim!

Âşık Mahmut ustasına hemen sazıyla cevap veriyor:

O böcüdür ustalardan ustadır,
O böcü ki hastalardan hastadır.
Hem de onun bağırsağı destedir,
Ustam ben bilirim sen öğren de gel!

Muammanın cevabı ipek böceğidir. Haklı olarak Âşık Mahmut ustasından âşıklık desturunu alıyor.” (Halıcı, 1992: 19)

1. 5. 1. Çankırlı Halk Şâirlerinde Askı (Muamma) Geleneği

Bu gelenek Çankırlı halk şâirleri tarafından özellikle Yapraklı Panayırı’nda uzun yıllar yaşatılmıştır. Ancak araştırmalarımız sonucunda yalnızca Rü’yeti’nin yine Yapraklı Panayırı’nda muamma askısına astığı ve cevabının “beş vakit namaz” olduğu muammasının dışında bir örneğe ulaşamadık.

Bu muamma şöyledir:

“Kademe kademe gitmeli
Onu datutmalı
Bir ağaçda kırk elma
Yarısı kuzda yarısı günde
Onu da bilmeli.” (Alper, 2004: 161–162)

1. 6. Dedim – Dedi Tarzı Söyleyiş Geleneği

Bu gelenek halk şiirinde özellikle koşma ve semâilerde yaygın olarak kullanılan ve âşık ile sevgilisinin dedim – dedi tarzında söyleşmesine dayanan türüdür. Halk şiirine divan şiirinden geçmiştir ve divan şiirindeki genellikle gazel ve rubailerde görülüp “muhâvereli şiir” adı ile anılmaktadır.(Yardımcı, 1998: 178)

Bu gelenek kapsamında genellikle seven ile sevilen arasında geçen çekişme çekişme âşık tarafından dillendirilir. Sevenin övgülerine, güzellemelerine karşı sevilenin gösterdiği umursamazlık, küçümseme, böbürlenme gibi ifadelerle karışık kendini övmesi ve güzelliği ile gururlanması dile getirilmektedir.

Sevilenin bu umursamaz tavırlarına karşılık seven, sitem dolu dizelerle kendini savunur. Seven, gönül dilinden içtenlikle konuşurken sevilenin olumsuz cevabı yüzeysel ve her zaman kendini övücü nitelikte olmaktadır.

Dedim – dedi tarzı şiirlerde soyut ve somut varlıkların kişileştirildiği görülmektedir. Aynı zamanda masal unsurlarından yararlanıldığı da görülmektedir. Dedim – dedi tarzı, şiirlerde farklı biçimlerde uygulanabilmektedir:

“a.Dedim – dedi ifadeleri şiirde her dizenin başında kullanılabilir.

b.Dedim – dedi ifadeleri şiirde ilk dize hariç her dizenin başında kullanılabilir.

c.Dedim – dedi ifadeleri şiirde ilk dizeler hariç her dizede “dedim” ifadesi dize başında, “dedi” ifadesi de dize içinde kullanılabilir.

d.Dedim – dedi ifadeleri şiirde dörtlüklerin birinci ve üçüncü dizelerinde kullanılabilir.

e.Dedim – dedi ifadeleri şiirde söyleyiş gereği belli bir düzene oturtulmadan geliş güzel kullanılabilir.” (Yardımcı, 1998: 179-182)

Âşıklık geleneği içerisinde âşıklar koşma ve semâilerinde zaman zaman bu ifadeleri kullanırlar. Hemen her konuda ve çok çeşitli şekillerde seven ile sevilen konuşturulur. Bu tür şiirlerde mizahi unsurlar da sezilmektedir ve takılmalar şaka yollu olmaktadır.(Artun, 2001: 215)

Bu geleneğin güzel örneklerinden bazılarına yer vermenin yerinde olacağı kanaatindeyiz:

“Çıldırılı Âşık Şenlik

Dedim, dilber naz eyleme,
Dedi cilve sataram men,
Dedim gaşın teherlenif,
Dedi müjgan ataram men.

Dedim ay gız edalısan,
Dedi oğlan ne dilesen,

Dedim bülbül sedalısan,
Dedi seher öterem men.

Dedim güneş yüzün bedir,
Dedi hoş yaradıf Gadir,
Dedim senin peşen nedir?
Dedi maha gataram men.

Dedim şahsın şems-i nurda,
Dedi galhmamışam habda,
Dedim sevda var mı sende?
Dedi senden beterem men.

Dedim ŞENLİK sana yardı,
Dedi befadarım vardı,
Dedim şahsın şemsi nurdu,
Dedi kevkeb tutaram men.” (Şahin, 1983: 137)

“ Âşık Kemâlî

Dedim: Dilber niçin eylersin cefâ
Dedi: Güzellerde eski âdettir.
Dedim: Gayrilere edersin vefâ
Dedi: Mutlak âşıklara nispettir

Dedim: Benim ile eylesen ülfet
Dedi: Sim’ü zersiz olmaz muhabbet
Dedim: Malım canım senin ey âfet
Dedi: İnanmazam kuru sohbettir

Dedim: Kemâli’yi ağlatma yarım
Dedi: Âşıkları ağlatmak kârım
Dedim: Kalmadı hiç sabra kararım
Dedi: Sabrın sonu selâmettir.” (Cunbur, 1968: 61-62)

1. 6. 1. Çankırlı Halk Şâirlerinde Dedim – Dedi Tarzı Söyleyiş Geleneği

Yadî –

“Bilmem bu mecalis gülistanmıdır
Didiler çok aşık divanesidir
Didim nev açılmış gülistan mıdır
Didiler bağı irem nişanesidir

Didim giderler mi gelen aşıklar
Didiler eğleşir vusla layıklar

Didim nedir bunca bağı yanıklar
Didiler şu şem'in pervanesidir

Didim (Yadî) oldu aklım serseri
Didiler halinden bilir ol peri
Didim doğru söylen kimin dilberi
Didiler sizlerin cânânesidir” (Onay, 1930: 352-353)

Bu şiir Müjgan Cunbur'un eserinde “didiler” yerine “dediler”, “didim” yerine “dedim” şeklinde okuyuculara sunulmuştur. (1968: 408)

Ahmet Mecbur –

“Dedim canana gamzen girmese bu kana olmaz mı
Dedi cellâdların her demde kasdı cana olmaz mı

Dedim cânâ sana hemta cihanda görmedim asla
Dedi sahip cemal her asrıda bir dane olmaz mı

Dedim canâ niçin zarım eşidip şefkat etmezsün
Dedi bülbül fiğan ettikce gül handane olmaz mı

Dedim canâ niçin hüsnün temaşa eyleyor ağyar
Dedi bir şem'in etrafında bin pervane olmaz mı

Dedim aşkın düşelden gönlüme halim harap oldu
Dedi kim medfeni kencineler virane olmaz mı

Dedim gönlüm hayali zülfü çiyinde gezer daim
Dedi öyle muattar zülfe zerrin şane olmaz mı

Dedim (Mecbur)veş aşkınla canâ nolduğum bilmem*
Dedi âşık olan aşüfte hal divane olmaz mı” (Onay, 1932: 267)

“Cemalinde letafet, hem hisalinde nezaket var
Veli vuslunda ey âfet nice yüz bin felâket var

Yeter bu bendene canâ cefavü nazu istıgna
Ki derdi aşkıla ziyra dilü canda nehâket var

Şehâ tahribü tâlân etti dil mümkün cüyüşigam
Sezamı şanına ölkende bir virane milket var

---

* Dedim aşkınla canâ Vefdiviş nolduğumu bilmem

Rakıbane müdara ettiğim hep hatırıncündür
Sakın bazarı aşkında anınla sanam şirket var

Dedim bu nazmı rengine nazire kim yazar (Mecbur)
Dediler Nuri tilmizinden ehli nükte Şevket var” (Onay, 1932: 303-304)

Birinci mısranın aslının “Cemalinde letafet, gerçi tab’ında nezaket var”,
dokuzuncu mısranın aslının “Dedim bu nazmı rengini kim eyler Vefdiya tanzir”
şeklinde olduğu Onay tarafından şiirin alt kısmında belirtilmiştir. (1932: 304-305)

“Kızılırmak Güzellerine

Sordum güzel nereden çıkar, dediler;
Kızılırmak boyu güzel kaynağı.
Gönül bir güzele vurulmak diler
Gezeyim köyleri, oba, oymağı.

Gördüm bir yosma tarlada yalnız
Türkü çağırarak yolardı anız
Gülerek yanına vardım apansız
Arslan gibi baktı atıp orağı.

Gözleri dalgındı bir âhû gibi
Türküler söylediler bir kumru gibi
Şarlağandan yere düşen su gibi
Sürüyerek gitti bir terki bağı.

Haykırdım, ardınca koştum bak diye
Gel gönlüme ırmak gibi ak diye
Dedi ben sanmıştım seni sak diye
Saygısızlık ettin geçirdin çağı.

Su taşır yıkardı yar senek senek
Saçları taranmıştı sümek sümek
Ardınca vurgunlar hep sürek sürek
Gezerler izleyip sol ile sağı.

Kanun-i sani, 1931” (Kurnaz, 2004: 115)

1. 7. Tarih Bildirme Geleneği

Âşık edebiyatına, divan edebiyatının etkisiyle geçmiş bir gelenektir. Zaman içerisinde kullanımı yaygınlaşmış ve halk edebiyatı gelenekleri arasında yerini almıştır. 15. yüzyıldan itibaren divan edebiyatında EBCED hesabı denilen ve her harfe bir sayısal değeri verilmesine dayanılarak kullanılan tarih saptama işleminin adı “tarih düşürme” olarak anılmaktadır. (Yardımcı, 1998: 182)

Toplum hayatını derinden etkileyen deprem, sel, savaş, kıtlık, yangın, salgın hastalık gibi çeşitli felaketler doğal olarak âşığı da yaralamaktadır. Gerek bu türden afetleri gerekse kendi doğum, evlenme, aşıkliğa başlama, bir yakının veya mürşidin ölüm tarihlerini ya da toplumu ilgilendiren olayları kayda geçmek amacıyla âşıklar şiiirlerinin genellikle ilk veya son dördlüğünde, bazen de şiiirin içerisinde herhangi bir yerde tarih belirtmektedirler.

Ebced hesabı yapmadan doğrudan tarih tarihi belirten ifadeler kullanan âşıklar da bulunmaktadır. Şiiirlerde bu tür tarih bilgilerinin bulunması halk edebiyatının araştırma ve incelemelerine çok büyük katkılar sağlamaktadır. Bu sayede âşığın yaşadığı dönemle ve kendi hayatıyla ilgili sağlıklı bilgilere ulaşılmaktadır. Örneğinin hayatta olduğu yıllar, tanık olduğu çeşitli siyasi ve sosyal olaylar aydınlatılmaktadır. (Yardımcı, 1998: 183)

Âşıklar zaman içerisinde günün şartları doğrultusunda farklı takvimlere göre tarih bildirmektedirler. 17. yüzyıl sonuna kadar Hicrî takvime, 18. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar Rûmi takvime, 1926 yılından sonra da Mîladî takvime göre tarih bildirme geleneğinin sürdürüldüğü görülmektedir. Ancak tarih bildirirken kimi zaman ölçü veya söyleyiş gereğı âşıklar, kendilerince fakat anlaşılır biçimde kısaltmalar da yapmaktadırlar. Bazen binler, bazen de binler ve yüzler basamaklarının söylenmediğı tarih bildirmeler bulunmaktadır. (Yardımcı, 1998: 183-186)

1. 7. 1. Çankırlı Halk Şairlerinde Tarih Bildirme Geleneği

Ali Bezlî –

Aşağıdaki şiir şairin Sırp Seferi'ne katıldığı dönemlerde savaşın nasıl gerçekleştiğini dile getirdiği eseridir. Şiirin altında İstanbul medrese öğrencilerinin Ruslarla savaş yapılması konusunda hükümete baskı yaptığı ve sonunda savaşın gerçekleştiği fakat mağlup olduğu da belirtilmektedir. (Onay, 1930: 34–35)

“Vucudu ref olmuş roy – i – zeminden
Kalmamış kimsede buy – i – sadakat
Çogalmış ayrılan din – i – mübinden
Mevla doğrulara virsin selamet

Bin iki yüz doksan iki sâlinde
Fitne baş gösterdi ay hilâlinde
Kalmadı politika eski hâlinde
Bozuldu mihr – i – çarh – ı – adâlet

Tullab – i – İstanbul düşdüler aha
Yüz tutup cümle ulu dergâha
Nihayet duyuruldu iş Padişaha
Buyurdu öğrenin nedir bu halet?

Geldi bir zat – i – pak taraf – ı – hünkardan
Didi meramınız ne bu efkardan
Söylen çekinmeyin yar - u – ağyardan
Hadim – i – şeriat bugün, bu saat” (Onay, 1930: 35)

Ali Kadrî –

Bahar mevsiminin gelişinin, insanda yarattığı mutluluğun ve doğada meydana gelen değişikliklerin anlatıldığı aşağıdaki destanın sonunda şâir sözü geçen bahar mevsiminin yaşandığı yılı ebced hesabı ile okuyucuya iletmiş ve tarihî bir kanıt olarak sunmuştur.

“Destanı Behârîye*

Bin izzü naz ile eyyami behâr
Gûh – i – nezâketten gösterdi seri

*Behâr kelimesi Farîsî olduğuna göre (Behârîye) tabiri yanlıştır. (Rebi'îye) demek lâzımdır.

Kahriman zemheri, efe ruzigâr
Çekdi taburını kıldı seferi

Beyaz çiydem baş gösterdi cihana
Hamsin kılınç çekip girdi meydana
Gazi sarı çiydem batmış al kana
Feth etti hamsini, aldı şeheri

Sâhır berdel' acuz gördi bu hâli
Topladı başına yedi kırâlî
Sihir için çiydeme açarken fâlî
Havace benefşe geldi ileri

Başladı çekmeye "Kahhâr" ismini
Yazdı bir vefk içre ismü resmini
Kaldırdı ortadan anın cismini
Berdel' acuz üzre buldu zaferi

Çiydemle benefşe bir nice eyyâm
Sovuk korkusundan sürmedi ahkâm
Teşrifine hasret çekerken encam
(Nevruz sultanî) nin geldi haberi

Asrında (İspanak) geldi zuhure
Hak kısmet eylesin ehli gurure
Müflisleri sovan bahri sürure
Gark eddi lutufla çok derberi

Ardınca yetiştî (Pırasa) zeybek
Baş açık enginde sâde bir gömlek
Donu yeşil, sakal beyaz, hem seyrek
Şeyh sögüt kuşatmış ona kemeri

Kara gözlü ,uzun ayaklı (laklak)
Nağâh gelip çaldı kapuyu tak tak
Harem serayına girdi dal taşak
Topladı başına hep serçeleri

Hal'vet hanesinden (ibibik) hala
Nevruzu görünce oldu budala
Belinde peştamal başında mala
Nazü nezaketle çıktı dışarı

Teşrif etdi dünyaya nevruz sultan
Sarsıldı büsbütün eşyayı cihan
Hamsinin başına kopdu bir tufan
Mahv oldu kalmadı hiçbir neferi

Baş kaldırdı (Marul) bak o esnade
Yeşil câme geymiş geldi piyade
Sirke , yoğurt , zeytin , sarımsak zade
Çıkdı istikbâle bu dört kemteri

Dilber zülfü gibi çıktı çimenler
Gıbtalara düştü gönca dihenler
Guya çalındı sur , ba's oldu tenler
İhya etdi nevrüz cümle şeceri

(Sünbül) kâküllerin döktü gerdana
Açdı nikabını girdi meydana
Selâm verip (Susam) durdu bir yana
(Erğuvan) da geldi, girdi içeri

Kınalar yakınmış müzeyyen (nerkis)
Kurbanlık koç gibi hak kılmış te'sis
Münkiri irşâde manendi Cercis
Memur olup gelmiş hak Peyğamberi

Yeşil çadır üzere (lalei ahmer)
Şehit kanı gibi olmuş münevver
Kerbelâ sırrına olanlar mahzar
Nice yâd etmesin nuri Hayderi

Yakdı ciğergâhım ahi kerbelâ
Gaybetdi on iki şahi kerbelâ
Huni Haydar gâhı çâhi kerbelâ
Yetim aşıkların oldu ezberi

Gördü bu mnekşeyi müflis nūması
Aldı ağuşuna (gece safası)
Kara yüzlü pire başlar belası
(Tahta kehlesi) yle çekdi askeri

Baş eğmiş rükü'da ezhâri (yıldız)
İbadetle meşğul geceyle gündüz
Gendi âleminde devrişan (nevrüz)
Varup dağ başına atmış minderi

Baş açık (Karanfil) royi semaya
Açup nikabını durmuş duaya
(Hüsnü Yosüf) gibi bin mehlıkaya
Hükmeder çiçeğin bu ser askeri

Yeşil hil' atlere ğark olup (Zambak)
Gösterir (Mansur) e sırrı (enelhâk)

Bunlarda bu sırrı görmeyen ahmak
Noksandır imanı, kılsın hazeri

Zanbak dedikleri veziri güldür
Vezir gül olan yarı bülbüldür
Yâri bülbül olan hep ehli dildir
Ehli dil olandır hakkın mezhari

(Sarı şebboy) ile beyaz gülizâr
Sarmaş dolaş olmuş bu iki dildar
Kösei uzlette feslekân nigâr
Mest eder mestâne ehli dilleri

Zibi Tavûs gibi (solmaz) çiçeği
Renkârenk örünmüş nakşi ipeği
(Kadife) denilen gözler bebeği
Devreder esdikçe seher yelleri

Kuşattı dünyayı dürlü çiçekler
Hayrette kaldılar cümle melekler
Hasretin çektiğim (sivri sinek) ler
Takmış, takışdırmış geldi hançeri

Başladı şitdetle esmeye poyraz
Yoktan peyda oldu cüz'i bir ayaz
Çıka geldi heman (Kırılanğış) canbaz
Haşir, neşir dedi geçdi ileri

Gelir gök yüzünden na'rai ya (hâk)
Nedir deye baktım, gördüm hep (çaylak)
Yağlı kurşun gibi imanı çıplak
Pervaz edip gelir ğayet haşeri

Geldi o biçare seyyah (Akbaba)
Koymamış gezmedik şehir, kasaba
Başında ğarğalar gelmez hesaba
Kimi: ğak ğak git! Der; kimi ileri!

Başladı geçmeye (Turna) taburu
İbretle kim baksa aklın şaşuru
(Kara kuş) denilen imanı kuru
Geçdi önlerine çekti neşteri

Divane durnalar duttu bir feryat
Bozdu saflarını o kâfir cellat
Me'yos oldu ahir misâli şeddat
Geri geldi ol dem kuşlar kaşmeri

İnci gibi akdı âbı revanlar
 Seyrana çıktılar tâze civanlar
 Elvan elvan açdı cümle fidanlar
 Saçtı yer yüzüne miskü anberi

Gark oldu bir gece ziyaya dünya
 Saf beste (Bülbüller) oldular nüma
 (Yıldız böcekleri) önünce zira
 Sahni gülistana çekti feneri

Yeşerdi bülbülün ziyaretgâhı
 Canan ellerinin açıldı rahı
 Oyandı uykudan hâri siyahı
 Çekti bülbüllere karşı teberi

Düşdüler feryadü zâre bülbüller
 Hazır etti cismin nâre bülbüller
 Garip ğarip bakup hâre bülbüller
 Alil, mahzun, gezer ziru zebir

Oyandı bülbülün zârine güller
 Arzı cemâl etti yârine güller
 Yandı bülbüllerin nârine güller
 Kafir dikenlerden yanğın cigeri

Güller güftar eder, bülbüller ağlar
 Bülbüller zâr eder, hep güller ağlar
 Güller firar eder, sünbüller ağlar
 Tutdu gülistani matem şereri

Maşukundan cüda düşen aşıklar
 Nice âh etmesin bağı yanıklar
 Ağyar dedikleri zü'mü fasıklar
 Helak etti nice şabu kiberi

Hakikat yârına çekenler hasret
 Gülzari fenaya eylemez rağbet
 Eger bir aşıkta var ise ğayret
 Varsın pervaneden alsın hüneri

Âkile mizanı hikmet bu dünya
 Münkire esbabı ibret bu dünya
 İnsana bir büyük ni'met bu dünya
 Bu yerden açılır maksadın deri

Hamdolsun behâra erdin Kadriya
 At sürüp meydana girdin Kadriya

Şeş çehara beş yüz verdin Kadriya*
Tarih ettin gördüğümüz zararı

809

500

1309 ” (Onay, 1930: 66-73)

“ Nasihat destanı

Köş eyle sözümü âkilâne bak
Pendi hakikatten beyanı gözle
Yârâne katip ol, nâdânı bırak
Kıymetini bilen insanı gözle

Kıl bu sözlerimi köşine perçin
Sakın bir kimseye hiç eyleme kin
Seni zem edenin sen eyle methin
Arif ol mucibi irfani gözle

İncitme kimseyi ey bahti bâlâ
Zira dil münkirdir Kâ’beî ulyâ
Herkesi halice hoş görme evlâ
Sabur ol her hâle, cananı gözle

İl için gendini ateşe yakma
“Men aref” dersini elden bırakma
Gendini bil, elin aybına bakma
Senden sadır olan noksanı gözle

Seni istemiyeni sen iste özden
Lisanını hıfz et nâ seza sözden
Ahibba beyninde gel çıkma sözden
Atına binmeden meydanı gözle

Gendini bilmeze pek olma yakın
Sonradan görmüşe borç etme sakın
Esalet rütbesin göksüne takın
Zulmetten çık, mahitabanı gözle

Dünya Eşğaline verme fikrini
Hudadan gelenden kesme şükkrini
Hayre tebdil eyle daim zikrini
Geçirme vaktını zamanı gözle

Her dua içinde dile özünü
Elin aç, mevlaya dönder yüzünü

---

* Ebced hesabıyla (Ş, Ş, Ç, H, A, R)

Ölmeden cennete dikme gözünü
Evvelâ kâmilî imanî gözle

İbretle nazar kıl âleme ey şah
Mü'minin kalbidir muazzam dergâh
Ahseni takvime oldunsa agâh
Güzel sev, derdine dermanı gözle

Amelsiz âlimi alma bir pula
Pendini dut, gitme gittiği yola
Halinden şikâyet eyleme kula
Rezzakî âlemdir rahmanı gözle

Rızık için âlemde hiç çekme kayğu
Gelir görünmezden çok sayma sayğu
Sorette, siyrette adamsan yahu
Sırrı faş eyleme esrarı gözle

Gendini meth eden şeyh değil billâh
Esrarı tevhide olmadan agâh
Elinde bir tesbih, başında külâh
Dürlü dürlü söyler yalanı gözle

Arabul gendine mürşidi kâmil
Sarf ettigin emek olurmu zâil
Hakikî ol olma taklîte mâil
Yanarsın gözün aç mizanı gözle

Yalancının adı dirayetlidir
Utanmazın adı şecaatlidir
Doğru söz söyleyen kabahatlidir
Şimdi bu tersine devranı gözle

Terk et bu dünyanın kiylü kalini
Bilirsin (Kadrî) ya her bir hâlini
Kikli nakkaş ile “ğşah” sâlîni*
Hesap et tarihi destanı gözle” (Onay, 1930: 73-76)

Atâî –

Çankırı çamaşırhanesi için söylemiş olduğu tarih:

“Buyi hatifden Atâî (şem) alup tarih dedim

Selsebil olsun vatandaşlar bu âbı bî daha” (Onay, 1930: 106)

---

* Bu harflerin (ğ, ş, a, h) toplamı ebced hesabı ile 1306 yılını göstermektedir.

Zahmi –

Ali Bey Camii'nde yazılı olan tarih:

“Mündehime yüz tutup tamire pek muhtaç idi
Bir taraftan halk edüp esbabını fazlı huda
Kabecî elhaç Cünûnî malini telid edüp
Hem delil oldu veli baş zadei Ahmet ağa

Hamdülillâh oldu tamir himmeti islâm ile
Cümleye kılsın şefaata fâhri âlem mustafa
Cevherinden bir çıkup zahmî dedi tarihini
Hem bu nazm (1) okuyanla yek dua kılsun bana

1273” (Onay, 1930: 135)

Hamdî –

Büyük Cami'nin doğusundaki şadırvanda bulunan tarih:

“Eyyühennâs al bu çeşmeden vuzu' durma hemîn
Kıldı itmam himmeti şâhi nebiyyel mürselin
Hamdiya gel işbu beytin cevherinden tarih al
Gafil olma hâl bulursun oku daim ya maîn

(1302)” (Onay, 1930: 165)

Mâhî –

Büyük Cami'nin kuzeyindeki şadırvan için yazdığı tarih:

“Bir ziyade güzel oldu ana tarih Mâhî
Barekâllahu taalâ ne güzel âbı revan

(1170)” (Onay, 1930: 188)

Mahir Hüsni –

“Çamaşırhane tarihi

Niyeti hayrile her kim bıraka dehre eser
Olunur haşre kadar yad o hayır eshabı

Böyle bir azamı hayrın hele inşasıçun
Çarecu olmamış eslâf var iken icabı

Şimdi rehber olup erbabı hamîyet mendan
Buldular menba'ını terk ederek hâbı

Tam sünuh eyledi tarih kalemi Mahirden
Câmeşuy haneden aktı yapılınca âbı

(1316)” (Onay, 1930: 198)

Münadi –

Kanuni Sultan Süleyman'ın Bağdat seferine giderken yapılmasını
emrettiği Büyük Cami'nin yapımı ile ilgili yazdığı tarih:

“Buyurdu yapmaya isna yılında
Bunu Sultan Süleyman tali'ül'hayr

Münadı görecek hayrile hatmin
Dedî tarihini (Ya cami'ül'hayr)

(966)” (Onay, 1930: 207)

Şerifi –

İncili Çeşme'de bulunan kitabede yazılı olan tarih:

“Zehi hayratı müstahsen bina oldu, kemalinden
Zehi mevki'i çâr cadde, huda sakla zevalinden
Bunu çün (Saliha hânım) iki evladı ruhiçün
İdüp ihya ve hem icra getirdi tîb mâlinden

Biri (Gazi Muhammet Mir), biri (Afife hanım)dır
İlahî bunlara gufran idüp afvet süalinden
Anın âbâvü ecdâdu kamu evlâdına cümle
Şerabı kevseri işrap edüp vire vısâlinden

Hususa ol (Selim paşa) adâlet ma'denidi hâs
Ki meşodu ola dâim, hudanın hup cemâlinden
Gel ey atşan, şerifiyle oku tarih, lutfeyle
(Dûayı hayrile anha içüp âbı zülâlinden)

(1153)” (Onay, 1930: 319)

Ahmet Talat Onay –

Taşköprü' de yapılan bir çeşme için yazılmış tarih:

“Sâye-i imran-fezâda feyz-i Hak cilve-künân
Her yeri cennet-i mülkün sâkinân hayrat-resân

İşte Âlişân Ağa da himmetin pey-rev edip
Fî-sebîli’llâh akıttı tatlı su ey reh-revân

Besmeleyle nûşdip abdest alıp kılsın duâ
Müstefid olsun cihân halkı hele ihvân-ı cân

Kâffeye emn ü selâmet sıdk-ı nâmla bâhusûs
Eylesinler pâdişâh-ı asr için da’vât ayân

Lüleden Tal’at akan târih-i cevher katresi
“Âb-ı kevserdir olun sîrâb ey dil-teşnegân”

Hicrî 1324/1908-9” (Kurnaz, 1993: 81)

Şiirin altında son mısranın Muallim Sıddık Efendi’ nin ilhâmıyla yazıldığı not düşülmüştür.

“Söyle lafzî ma’nevî târihi al bir katre âb
Bin üç yüz yigirmi dördte zem-zem âsâ akdı su

1325-1 (Bir katre): 1324

Kastamonu, 21 Eylül 1324/1908-9” (Kurnaz, 1993: 82)

Bir mezar taşı için yazılmış tarih:

“- Kastamonu ulemâsından rüşdiye muallimliğinden mütekait duâ-gû
Hoca Behçet Efendi’ nin kitabe-i seng-i mezarıdır -

Melce’-i ilm ü edeb Behçet Efendi açtı per
Eyledi lâhûta doğru bezm-i nâsuttan güzer

Bü’l-maârifî hayâ-yı fazl ile çoktan beri
Kastamonu şehrini etmiş idi pür-zîb ü fer

Saykal-ı ta’lim ile ihyâ-yı iz’ân eyleyip
Neşr-i irfânla bıraktı bir nice ulvî eser

Rûhu şâd olsun İlâhî Hoca’ nın her rûz u şeb
Fâtîha kıldıkça ihdâ kabrine ehl-i hüner

Hep telâmizi tahassürle duâ-hân bî-şümâr
Nâ'il-i vuslat ola hem-sâye-i hayru'l-beşer

Cevher-i ekşim saçıp Tal'at dedim târîhini
Hâce Behcet kıldı yâ hû cânib-i Adn'e sefer

Hicrî 1323/1905-6" (Kurnaz, 1993: 82)

Bir mezar için yazılmış tarih:

“-Çankırı'nın Orta nâhiyesi hânedânından kaynatamın babası
Sandalcıbaşı Hacı Hasan Ağa'nın mezârı için -

Sanma bâkîdir bu mülk-i pür-fenâ-yı zâirâ
Kıl nazar her şey tamâmen ders-i ibrettir sana

Savlet-i kakhâr-ı mevtten var mıdır bir kurtulan
Zâ'ık-ı lezzât-ı mevttir cümle mahlûk-ı Hudâ

Mülk ü mâlın kesreti vermez sana bir fâ'ide
Zîr-i hâkte sûd-bahşın olmuyor mâ ü gınâ

Ben idim sandalcı-başı bir zaman sultanlara
Söylenirdi nâmım her yerde Hacı Hasan Ağa

Mîz-bânlık, istikamet, zühdü etmiştim şî'âr
Kırmadım, incitmedim bir kalb be-hakk-ı Kibriyâ

Eyle tertîl rûhuma bir fâtiha ihlâs ile
Afv ede tâ ki zünûbum ol Gafûr-ı zü'l-atâ

Safha-i târîhi cevherile Tal'at söyledi
“Kâpudân oldu Hasan keştî-i rahmete revâ”*

1322/1906-7" (Kurnaz, 1993: 83)

Bir demirhâne için yazılmış tarih:

“- Vâli Rahmi Bey'in çok büyük himmetiyle İzmir Mekteb-i Sanayi'inin
ihyâ gören demirhânesi için -

---

* Târîh Rûmîdir.

Teceddüd-pîşe hayr-endîşe vâlî-i kemâl-âmûz
Görüp hâcât-ı mülkü sarf-ı kudret etti ümrâna

O mektebler tedâvihânelerle lâyı-ı tahsin
Dür-i şehdâne vaz' etti serîr-i âl-i Osmâna

Bu rütbe hayra bâis var mı eslâf-ı kirâmından
Ne himmettir cihân tu'me olurken havf-ı nîrâns

Bu dîl-cû dâr-ı san'at da mücessem şâhidi işte
Misâli varsa göstere sin salâ hünerde cûyâne

Yazılısın âmir-i hâk-i vatandır Rahmi Beğ ismi
Açık dîbâce-yi târihimiz bir böyle ünvâna

Dedim engüşt-i tahsîn kaldırıp târîhini Tal'at
“Yapıldı en behîn üslûbda bî-mânend demirhâne”

1335-1 (engüşt): 1134/1915-16 (Kurnaz, 1993: 135)

“Güher târîhimi hakkeyledim efrâzime Tal'at
Mu'allâ bir eserdir nâmı ibkâya demirhâne

Hicrî 1334/1915-16-Haziran 1334/1918 (Kurnaz, 1993: 135)

“- Deli şâir nâmiyle ma'rûf, Muallim Nâci devri şâirlerinden İzmir
Dârümuallimâtı Türkçe muallimi Serezli Şair Sâdi için -

Mecma'-ı ilm ü hayâ, ilm ü edebdi nâgâh
Terk-i dersihâne vü cân etti Muallim Sâdi

Neşr-i envâr-ı fazîletle benâm olmuş iken
Zulmet-i hâke nigâh etti Muallim Sâdi

Elem-i hicrin ile nâle-künânken vâhayf
Sefer-i kurb-ı İlah etti Muallim Sâdi

Söndürüp meş'ale-i rûhunu bâd-ı takdîr
Seni de mahv u tebâh etti Muallim Sâdi

Sana dûşîze dimağ nâzik ü handân gözler
-Ne şeref- girye vü âh etti Muallim Sâdi

Kalb-i evlâd-ı vatanda yaşayan hürmete bak
Mâtemin arz-ı güvâh etti Muallim Sâdi

Nâm-ı târîhini ekşim ile yazdım Tal'at
 "Sûy-i lâhûtu penâh etti Muallim Sâdi"

H. 1335/1916-17

1. Kanun-ı sani 1332/1916-17" (Kurnaz, 1993: 136)

"- Lise Fransızca muallimi Mûsevî milletinden avukat Rafael Amatu
 Efendi'nin doğan oğlu için berây-i latife -

Gece gündüz diyoya padre ve madre el açıp
 İstiyorlardı "ija ermija ija boeno"

Dedi Hârûn'a "moşe" belki de bunlar hahama
 Diyeler ye'sile "bu dinde kerâmet hiç no"

Verelim bir güzel evlâd ola dîne hâdim
 Bizi takdîs için yerlere koyun zânû

Söyledim "acz" ile târîhini encâm Rafael
 "Padre oldu ijiko verdi de moşe-ra Benu"

1451-80 (acz): 1331/1915-16" (Kurnaz, 1993: 137)

"- Lise müdürü Nuri'nin birâder-zâdesi olup, zevcesinin hıyâneti
 yüzünden veremden vefat eden İbrahim için-

Cihân âlüfte-meşrebdir, kim eylerse onu tekrîm
 Hayat u şânını encâm eder bir gerdişi tehdîm

Bu topraklarda medfûn her felâket-dîde mazlûmun
 Okunsa sernüviştânı eder vicdânları te'lîm

Bu taş da eyler esbâk müfti İbrâhim Efendi'nin
 Güzîde necli İbrahim Efendi rûhunu teccîm

Belâ-yı âile, evlâda hasret, nekbet-i gerdûn
 Yazık bî-çâreyi pek genç iken etmiş idi tevrîm

Saçıp cevher sirişki söyledi târîhini Tal'at
 Behişte uçdı kaldı rûh-ı müfti-zâde İbrâhim

Hicrî 1334/1915-16

13 Mayıs 1917/1333" (Kurnaz, 1993: 149)

“Şu seng-i bî-zebân ü zî-lisâna bir nazar eyle
Tahaccür eylemiş bir rûh görür her dîde-i âgâh

Hasan Maksûd Efendi ki mu'allâ rûh u fitratti
Bu yerde vâsıl oldu Hakka oldukda fenâ-fi'llah

Şi'ârı merhamet, hilm ü hayâ, takvâ idi, lâkin
Hemân her ân-ı ömründe ona maksûd idi Allah

Sabâh-ı haşre dek yâ Rab şu kabr-i teng ü deycûrun
Şu'â'-ı rahmet u gufrânın olsun hâcibi her gâh

Döküp bir dürr-i girye söyledim târîhini Tal'at
Behiştı eyledi me'va Hasan Maksûd Efendi âh

Hicrî 1335/1916

1918/1335” (Kurnaz, 1993: 151)

“Civân-merd ü vatan-perver keremkâr-ı haseb-pîrâ
Ki ya'ni Ca'ferî-zâde Kemâl-i mekremet-ârâ

Yazıklar genç iken terk-i hayât-ı müsteâr etti
Bıraktı işte bir bir boşluk bu gün nâ-kâbil-i imlâ

Belâ-yı kahtile her gün ölürken belki yüz insan
Himem îsâr edip bîçâregâna oldu cân-bahşâ

Mu'allâ yâdigâr-ı himmeti aşhânedir, elhak
Bu lütfu etmedi Hâtem, bu hayrı görmedi dünya

Dökünce âb-ı dîde söyledi târîhini Tal'at
Kemâlü'l-Ca'feri Beğ âh, behiştı eyledi me'vâ

Hicrî 1334 - (â: 3): 1331/1912-13

1918/1335” (Kurnaz, 1993: 152)

“- Teyzem Mihriban Hanım'ın mezarı için –

Binbaşı Osman Ağa'nın duhteri
Ejderoğlu Hâce Tâhir hemseri

Mihribân Hanım cihândan çekti el
Etti tahrik cennet-i Adne peri

Kabrini nûr eyle yâ Rab haşre dek
Dest-gîr et duhter-i Peygamberi

Tal'atâ, cennette teyzen hanımı
Eyledi Allah cennet rehberi

Kastamonu, 1336 Rûmî/1920” (Kurnaz, 1993: 156)

“- Kastamonu eşrafından Karagöz-zâde Sâdık Bey için –

Karagöz-zâde Mîr-i Sâdık'ın âh
Bu taşlar nâmını te'bîde nâtık

Melek-sîret, civânmerd gençdi, sönmedi
Şebâbında misâl-i nûr-ı zâhik

Ona lâyük değildi bu siyeh hâk
Mekânı cennet-i Adn olsa lâyük

Dedim bi'l-irticâl târih-i rûmî:
“Behişte dâhil oldu mîr Sâdık”

1335/1919

Kastamonu, 1336/1920” (Kurnaz, 1993: 157)

“- Devrek kazasının Çaycuma Nahiyesi'nde inşa edilen mektep için –

Civân-merd-i bülend-âsâr, kumandan-ı besâletkâ
Cevad Rıf'at Beğ'i tevfikine mahzar ede Mevlâ

Görüp meyl-i te'âlî hâhiş-i irfân ahâlîde
Edince azmini rehber bu mektep oldu zîb-efzâ

Cihân ateşlere tu'me olurken ol Cevâd-haslet
Tedâvîhâne, yol, mektep bu mülke eyledi ihdâ

Ve sizler Türklüğün timsâl-i azmi nesl-i müstakbel
Bu ulvî ma'bede, bânisine ta'zîm edin i'lâ

Vatandaşlar size tebşîr eder târih ile Tal'at
Cevâd Beğ eyledi inşâ müzeyyen mekteb-i ra'nâ

Hicrî 1338/1919-20

Zonguldak” (Kurnaz, 1993: 170)

“- Mudurnu’da yapılan Askerlik Şubesi binası için –

Sâhib-i azm ü himem Yüzbaşı Neş’et Beğ için
Ne şereftir, bu binâ nâmını etti i’lâ

Ordunun şânını te’bîdi teemmül ederek
Etti bu dâireyi himmet ü gayretle binâ

Yakmayan, yıkmayan imâr eder ancak harbde
İşte Türk ordusu erkân-ı kirâmı hakkâ

İrticâlen bu güzel târîhi yazdı Tal’at
“Bâreka’llah güzel dâire etti inşâ”

H. 1340/1921-22

Mudurnu, 1338 Eylül/1922” (Kurnaz, 1993: 182)

“Arz-ı Tebrik

-Kayseri-Ankara hattının açılması töreni münâsebeti dolayısıyla İsmet
Paşa’ya takdim olunmuştu-

Bâreka’llah bülend lütf-ı sa’âdet-bahşâ
Şâhid-i azm ü himem, nev-eser-i feyz ü rehâ

Hazret-i Gâzi-yi A’azam olarak mürşid-i azm
Cilve-gâh oldu füyûzâte bu mülk-i penhâ

Hubb-ı milliyet ü aşk-ı vatanile Gâzi
İsmet-i millete tevfikini yarattı Hudâ

Ya’ni ol ismi gibi nâşir-i hayr u ismet
Ediyor bu vatanı feyz-i dehâne me’vâ

İnkılâbât-ı cihân-hîzine peyrev olarak
Vatan-ı muhtazırı etmede sa’yi ihyâ

Var mı dünyâda sorun dört sene içre Türk’ün
İnkılâbâtını tanzîre muvaffak âyâ?

Dün gece tarihe hayretle dedim ki: Ey pir
Yoğra rağmen esere sâhib olan kim acabâ?

Pîr-i tarih dedi ki böyle mu’azzam eseri
Hiç yoktan çıkararak bilmiyorum, varsa salâ!

İşte ancak o bülend-nâsiye İsmet Paşa
Böyle millî esere oldu muvaffak hakkâ

Şimdi her Türk duyuyor haklı gurûr u şâdi
Alnını açsa bütün âleme fahr etse revâ

Dilber-i san'at u fen Türklere bîgâne iken
Himmetin ile eyledi bak keşf-i likâ

Bence hatlar vatanın gerdenine silk-i dürer
Böyle bin inciye ta'lik şerefi sana sezâ

Yed-i beyzâ-yı metînim ile hatt-ı âhen
Kayseri gördü, yakında görür elbet her câ

Şu yanık çehreli insanların alkışları hep
İsmet ü iffetini fazl ile eyler i'lâ

Olmadım kimseye meddah, eserin görmek ile
Milletim nâmına tebrîk seni farz oldu bana

Aldı Pervin başını söyledi târih-i latîf
“Zâde-i himmet-i şân-âver-i İsmet Paşa”

1925+2=1925

Şeref aldım bu güzel târihi takdim ile ben
“Zâde-i himmet-i şân-âver-i İsmet Paşa”

1927-580=1345/1926-27

Kayseri-Ankara Hattı, 29 Mayıs 1927” (Kurnaz, 1993: 187-188)

“Elli İki

Bin dokuz yüz otuz yedi yılına
Ayak bastı sene tam on ikide
Katıldı ömrüme dehrin bir sene
Oldu elli iki hayf benimki de

31 Kanun-ı evvel 1936/1
Kanun-ı sâni 1937.” (Kurnaz, 1993: 268)

“Yaşım

Bin dokuz yüz elli altı ocak ayında yaşım
Çatmadan kimseye yetmiş bire oh bastı kaşım

Türklere bilmeyerek eylemedim cevr ü ezâ
Her nefes Türklük için oldu savaşım

Bu uğurda bilerek hayli mazarrat gördüm
Akmadı dîdelerimden bir iki damla yaşım

Bir yetimdim, yok idi gerçi himâyeye edenim
Bir huzûrda şükür Allaha eğilmedi başım

Sû’-i tedbîrim ile çekmiş isem de darlık
Tuzla buz olmadı bir gün bile billahi aşım

Afva şâyân günahım yok diyemem doğrusu bu
Gerçi sûfî değilim şöyle bakınca apaşım

Bir bilip Tanrıyı imanda kusûr eylemedim
Buna şahit olacak kabrimin üstünde taşım

Üç büyük âşıkıyım: Ahmed-i Muhtar birisi*
Bir Gazi*, biri Tal’at Paşa’dır ki adaşım

Bütün ahvâlime, ef’âlime tam sıdk ile ben
Bunları örnek edip biçtim hayatta kumaşım

Tal’atım, ben ki bu tâ’at yolunun yolcusuyum
Ne serî’ yol alanım, yâ ki ne de pek yavaşım

15 Şubat 1956” (Kurnaz, 1993: 343)

Âşık Muhittin Tekmen 1 Kasım 2004 tarihinde aşırı hız ve hatalı sollama sebebiyle gerçekleşen ve ağır kayıplar verilmesine neden olan trafik kazasını dile getirirken şiir içerisinde tarih bildirmiştir:

“Sarıkaya Ailesinin Feryadı

Ankara’dan çıktık köye gitmeye
Baba ocağında iftar etmeye

---

* Hazreti Muhammed.

* Mustafa Kemâl.

Gelin Zela ağlar nerdeyiz diye
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Çerkeş ile Işık Dağı arası
Ölen öldü kalan ağır yarası
Pazar günü dokuz otuz sırası
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Yaralılar Ankara'ya geliyor
Acı haber yürekleri deliyor
Aynı evden on bir kişi ölüyor
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Kamyon kurtarmaya hayli sakınmış
Aklanlardan asfalt kına yakınmış
Er varanlar madalya mı takınmış
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Zikri, Zekai, Zekeriya
Hep binmişler arabaya
Sürpriz yapmak için babaya
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Ayşe, Özlem, Nurcan Sena
Bu yollar kanmıyor kana
Küle döndük yana yana
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Şahin ile Doğan asker olacak
Ne bilsinler ecel yolda bulacak
Ana öldü baba nerde kalacak
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Aysel idi Osman beyin hanımı
Çerkeş yolu çok akıttın kanımı
Acımadan aldın on bir canımı
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Özkan babasıyla aynı sırada
Hısım akrabası hepsi burada
Zalim felek kavuştun mu murada
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Düğün değil kınaları yakalım
Açın yüzlerini son kez bakalım
Bayrama seyrana nasıl çikalım
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Ecel şerbetiyle oruç bozdular
Hepsine toplu mezar kazdılar
Başlarına adlarını yazdılar
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Toprağa verildi gelinlik kızlar
Tüylek ürperiyor yürekler sızlar
Hatalı sollama aşırı hızlar
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Altı kardaş idik indi yarıya
Zamansız eceller girdi arıya
Öksüz yetim dul bıraktık geriye
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Tabutlarla dolu harmanın yeri
İkibin dört yılı kasımın biri
Kesildi dermanım gözümün ferî
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Oruç yarî oldu bayrama yakın
Onbir can bir evden kadere bakın
İbret tablosunu yollara çakın
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Vali bey de başsağlığı diliyor
Gizli gizli gözyaşını siliyor
Olayı duyanlar hemen geliyor
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Kapaklı köyünde gözyaşı seli
Kurşunlu ilçesi Çankırı ili
Hacı Hüseyin'in kırıldı beli
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Aşık Muhittin'im acı sözlerim
Ciğerden yaram var ağlar gözlerim
Hepsinin ruhları şad olsun derim
Hatalı sollama ağlatan bizi." (Tekmen, 2005: 153-156)

Çankırlı halk şâirlerinin yazdığı bu tarihlerin yanında, bir de onlardan bazılarının ölümleri için başka şâirler tarafından yazılmış olan tarihler vardır:

Erzurumlu Emrah'ın Sabri'nin ölümü için yazdığı tarih:

“Ey gelen bu âşıkı – dildade kabristanına
Oku birkaç fatiha, bahşet o zatin canına

Hacı Bektaşî velî dergâhının dervişidir
Şüphe var mı öyle hünkârın rehü erkânına

Zati bir diydâre yüz bin can ile hayran idi
Ol sebepten eyledi teslimi ruh cananına

Çeşmi seyranla yatan kardaşa bakta ibret al
Akıbet sende anın elbet gidersin yanına

Ben de cevher kilikile (Emrah) Sabrî tarihin
“Ruhu şaz olsun deyu yazdım felek divanına

(1267)” (Onay, 1930: 281)

Nikâbî'nin Hurrem'in ölümü için yazdığı tarih:

“Bu fenadan irtihal itti bakayı âleme
Hurrem ola dârı ukbada bihakkı kipriya

Hep senahanıydı ehli fazlu dâniş ilmîne
Muhlisi ehli tevazu' hasmı mağrur, bîriya

Faikul' akran adîmülmiş ol sahip nesep
..... İçre hassani zaman idi şeha

Ya'ni Hanîzade İbrahim Hurrem hakkına
Dedi tarihin “Nikabı afv idüp cürmün huda”

(1240)” (Onay, 1932: 6)

Yesârî'nin Zahmi'nin ölümü için yazdığı tarih:

“Ahmedi Zahmiye, rabbül'alemin
Sen müyesser kıl cemelü cenneti

Dokuzuncu gün rebiul'aharın
Hâke düştü gör hudanın hikmeti

Ruhu şadîbâd hele âsân ile
Yevmi salı idi savdı nevbeti

Emri hak vakı' olunca hasılı
Kat'olundu abu nanu nimeti

Banki rihlet gûşine geldi heman
Eyldi nuşi şehadet şerbeti

Bir muhibbi hanedan olduğuçun
Yer yüzünde kaldı şanu şöhreti

Söyle terk etti Yesari tarihi
Ahmedi Zahmi cisimi devleti

710 + 123 + 450 = 1283" (Onay, 1932: 124)

Hurrem'in divan edebiyatı geleneklerine bağlı kalarak yazdığı bir tarih:

“Şahinşehi vâlâtebar
İskenderi heybet şiar

Sahip kıranı kâmükâr
Hâkanı nısfet intısap

Ol padişahi nâmver
Mahmûd hâni pürzafer

Haydar şiyem Farûkfer
Adl âveri şevketmeap

Behram olur emrine ram
İhsan eder hengâmı gam

Sersâm olur görseydi Sâm
Cûdu atâsı bihesap

Görmüş değil mislin selef
Kılmış anı hayrülhalef

Sarf etme hiç dürri Necef
Rabbülkerîmi pürnisap

Tahti hilâfetle benam
Duşmandan eyler intika

Ferman ber olmuş hepenam
Bâavni hak biirtiyap

Tahtinde kılsın berkarar
Âdasını etsin şikâr

Nice zaman perverdigâr
Şemşîr ile dârın harap

Emri ibade i'tiyat
Hem âkılı re'yi Sedat

Etti o şahi bermurat
Bir zati vâlâ intihap

Takdîs kıldı âlemi
Buldu veziri âzamı

Emsal içinde eslemi
Bir asafî âlicenap

(Galip) veziri pürhikem
Tedbirine hayran ümem

Destindedir seyfülkalem
Zati kerîmi müstetap

Fazlu hünerde binazîr
Hem âlimü hemde vezîr

Danişiveri hikmet semîr
Dâdi huda biiktisap

Faik dürür akranına Rumal eden damanma	“Men” eylemez ihsanına Çekmez cihanda ıztırıp
Asrında yok gamdan eser Âlemi hakta serteser	Gtti gönüllerden keder Meydan senin çenkü rebap
Kâni tevazu’ pür kerem Va’ dinde çok sabit kadem	Eltafi çok bahri himem Tab’ında yoktur inkılâp
Ahdinde âlem şaduman Vasfin ederler her zaman	Ehli dilânu şairan Dünyada cümle şeyhuşap
Sadri şeref, zati ulâ Nazmı mehamda daima	Manendi İbni berhiya Tahriridir faslulhitap
Lâzım vücudu devlete Şayandı mihri izzete	Tanzimi mülkü millete Vallahu â’lem bissavap
Memdût ede hak sayesin Lutfu atâ pirayesin	Ehli dilin sermayesin Etsün heman mekşufi bap
Hicranla dil çar paredir Mihnet çeker bir paredir	Nazmım dahi çar paredir Vuslunla et reşkiğülâp
Üçler gelüp cevher feşan Makbûli sultanı cihan	Tarih dedi (Hurrem) heman Galip veziri kâmiyap

1239” (Onay, 1932: 91-92)

“Dilâ fehmet velâyet hatminin hurşidi rahşanı
Gelince vakti hak Çerkeşte ızhar eyledi anı

Eger namı şerifi şeyh Muhammet Hilmi çerkeşte
Miyanı ehli tahkikte o şeyhi ekberi sâni

O Musayı vakıt, hikmette olmuş hıızr ile hemraz
Velî Fir’avn tıynet görse artar kibrü tugyanı

Anın mahiyetin ehli hicap bilmezki vafsetsin
Temamı neş’esidir sırrı kur’an, feyzı fûrkanî

Lisanülgaybe olmuş terceman elde Fusus, Mir’at
Hakayık sırrını söyler lisanı hikmet efsanı

Cihadı ekber ile fethedip vahdet diyarını
Maarifle reşadet tahtının olmuştu sultanı

Anın feyzi kemali şemmesin zevk eyleyen uşşak
Ederdi asitanında hezaran canı kurbanı

Hakikat haccu mi'racın eda etmişede evel
Varıp cem'etti tekrar anları cismanî ruhanî

Anı takdisile halk takdiri kıymetten olup âciz
Takındı başına Havva ana ol dürü irfanı

Kemali ihtiramla ruhu ehli makberi Cidde
Sevindi hep görünce böyle kudsiyetlü mihmanı

Kemali geyzına mazhar anın kaim makamı hem
O Hafız Şakir eşşeuhülmukaddes Ekca viranî

Aceb mi cevheri ekşimle yazsam levhi tarihin
O yaktı firka tiyle âh bu kalbi müstemandanı

1324

Bihamdillah o zatin sufrai feyzu kemalinde
Bu Mecbur sebkat etmiştir cemi kâse liysanı

20 Zilhicce 1324

Müdamı feyzi cari silsileyle ruhi pakinden
İlahî müstefit et haşredek bilcümle ihvanı

Nübüvvet hatmı mişkâtından eyle müstefiz
Hemişe âşıkana feyz paş ervahı piyranı” (Onay, 1932: 373-374)

Dehri Dilçin'in ölümü üzerine oğlu Cem Dilçin'in yazdığı tarih:

“Ehl-i ‘ilm içre olup mümtâz-ı dehr
‘Ömrini vakf etdi ‘ilme gayrete

Kırk iki yıl Dil Kurumu'nda hemân
Nûr-ı çeşmin dökdi her dem hizmete

Cild ciild âsârı kaldı yâdigâr
Bir teki kâfidür ana hürmete

Bir tevâzu' sâhibi insân idi
Gerçi ‘ilmi ermiş idi gâyete

Hem de mâder-zâd bir şâ'irdi ol
Vermedi yüz çün bu yolda şöhrete

Hep müsâfir olduğın söylerdi kim
Nâ-gehân bir subh kalkdı rihlete

El-‘acel didükde ana kim ecel
Erdi ol yorgun vücûdı râhate

Böyle ânî bir ‘azîmetden yanup
Cümlemüz gark oldu eşk-i hasrete

Mahşere dek zâr olup kalsam n’ola
Kim dayanır böyle bî-had firkate

Fevtine Cem âh ile târîh didüm
Gitdi yâ Hay babacığım cennete

(Sene, 1970+7= M. 1977)” (Dilçin, 2006: 170-171)

Dehri’nin yazdığı tarihler:

“Türlü edebi sanatlar ve tâmiyelerle süsleyerek düşürdüğü tarihlerinden birkaç örnek: Hocası, Çankırı müftülerinden Mehmet Atâullah efendi’nin ölümü için düşürdüğü tarih:

Böyle târîh-i hazîn ey Dehri binde düşer
Âzim-i huld-i berin oldu Âtâî hayf hayf
(Sene, 1352-1=H. 1351/M. 1932)

Amcasının oğlu, eski Çankırı milletvekillerinden halk ve divan edebiyatı araştırmacısı değerli şair ve yazar Ahmet Talat Onay’ın ölümü için düşürdüğü tarih:

Dedim târîh-i fevtin Dehri giryân
Na’im bâğı mekân-ı Tal’at olsun

(Sene, 1956)

Türk Dil Kurumu’nun eski Kol Başkanı ve Genel Yazmanları’ndan değerli ve edebiyatçı Ömer Asım Aksoy’un oğlu Süha Bey’in Nurten Hanım’la evlenmesine düşürdüğü tarih:

Şu bir mısra ile Aksoy’ları tebrike koş Dehri
Sühâ Nurten’le evlendi saâdetler vere Allah

(Sene, 1955+1=1956)

Ortanca oğlu Can ile Aynur Hanım’ın evlenmeleri için düşürdüğü tarih:

Dehri târihi vefâ ikmâl eder
Cân'ım Aynûr'um olalar bahtiyâr

(Sene, 1883+87=1970)"(Dilçin, 2006:176)

“Çankırı ve Köyleri İçin Destan

Bin üç yüz yirmi dört temmuz beşinde

Erzak celbi için ben çıktım yola
Nasılsa bir kişi geldi peşime
Refik olduk vardık Kuyupınar'a

Oradan alessabah biz yola revan
Bir heybe bir de saz gönül perişan
Topal Ali de kahve birkaç fincan
O Ali kahraman bakmaz mangıra

Mevlâya emanet ettik yürüdük
Geçti fasl-ı bahar ötmedi düdük
Karaköprü'den hemen sağa döndük
Hekim'in bahçeye vardık iptida

Orada da iki can oturmuş
Dem ile kabağı bir yana kurmuş
Bazısı da çok keyf olmuş uyumuş
Dedik şen olunuz cümle ehibba

Ol gece orada güzel muhabbet
Seyyah diye yeriz fâh-ı kerâhat (?)
O da benim ile eyledi niyet
Çıktık Kangırı'dan geçtik karşıya

Çivi Köyü'ne vardık da güç bela
Nigah eyleyerek sağ ile sola
Muin ol Mevla ben ednâ kula
Yedi günde vardık Kızılırmak'a

Kaymakamın hane oldu mekânım
Yolun zahmetiyle çıktı dumanım
Geldiler orada olan ihvanım
İltifat ettiler ben ednâ kula

Vardık baktık cerrin zamanı değil
Şehr-i İskilip'e eyledik meyil
Harareten yandı derunumda dil
Üç gün üç gecede vardık güç bela

Çok ahbabım vardı illa bir dane
Her ilimde mahir merdi merdane
Güvercin Hamdi Efendi dürdane
Nadir'ül emsâl kıymeti bî-bahâ

Geldiler odama birkaç muhibban
Sakın işret etme dediler bir an
Sana yapacağız haylice ihsan
Muhabbetine bak yaşa burada

O gece içmedik güzel muhabbet
Hamdi Efendi şereflendi gayet
Fesahatle, belagatle nihayet
Muhabbeti tamam eyledik alâ

Kazanmak vaktiydi oradan çıktım
Şun kadem refikten usandım bıktım
Cevheri nutkumla çok ihvan baktım
Geldik bin zahmetle, geçtik Kula'ya

Cacıklar'dan Kavşut Tuğcu Sungurlu
Hicri gamla gayet dideler dolu
Baktım bir sel almış sağ ile solu
Sekiz gün muhabbet eyledik hava

Sekiz günden sonra geriye avdet
Tarif olunmaz hele çekilen zahmet

Tuğcu'dan Kavşut'a ettik delalet
Biz misafir olduk Ali Molla'ya

Sağiroğlu Hasan çok hörmət etti
Bizi bıraktı değirmene gitti
Arkadaş Ali var bahşış verdi
Ordan alesabah Halil Ağaya

Acem Nimetullah verdi duhanı
O bizim seyyahın doymaz hayvanı
Bir ay bir odada olsak mihmanı
Asla aldırıyor dedim ya sabra

Tekne Hasanoğlu refikin biri
Şıhlık satar yok bir şeyden haberi
Bir aynı vahit gayet serseri
Birsi ben ahmak şaşkın budala

Anha minha tamam iki ay gezdik
Birbirimizden cümlemiz pek bezdik

Geçen macerayı gönüle dizdik
Kışla'dan ayrıldık Çerkez Nuri'ya

Hasılı sabahtan ayrıldık hele
Kör Hüseyin hâlâ benimle bile
Şikâyet olmasın dolmadı çile
Râhımız küşâd et dedim Rabbena

Nuri'nin hürmetin kimse yapamaz
Merdoğlu merdandır sonunu saymaz
Câhile solmaz derler yaramaz (?)
Ben fakir indinde kıymet-i balâ

Mevlâ getirmesin gönüle dirlik
Hüznü gamı bütün gönülden sildik
Alagöz'den Kasımoğlu'na geldik
Buğdaya eyledik orada sifta

Bî-nihâye Nuri gönlümüz aldı
Yol ayrıldı onlar orada kaldı
Elim öptü hem boynuma sarıldı
.....

Sükûtuyla olduk biz yola revan
Kabardı ayağın gayet perişan
Saat birde Kangırı'ya ben heman
Kıyıcı'nın kahvede verdik mola

Arkadaşı gayri orda bıraktım
Üç beş refik Savak Başı'na çıktım
Üç yüz dirhem demi bir anda sıkdım
Beş hak buğdayla geldik Koçhisar'a

Bu kıssadan hisse yaran yoldaşlar
Cahile arkadaş olman gardaşlar
Ben Naili gider settane başlar
Kusurum affetsin Hazreti Mevla”(Çakırsipahi, 2006: 202-205)

“Kadir kıymeti bilen sadık ahabap
Edem macerayı beyan Yağc' oğulu
Belaya sabretmek kazaya rıza
Bu allahın emri ayan Yağc' oğlu

Üç yüz otuz altı Çerkeş vatani
Nasıl sena etmem böyle merdanı
Muhibb-i muhibbân, yâr-ı yârânı
Cümlesi nara yakan Yağc' oğlu

Evvel simasından edelim beyan
Yaş otuz beşe var selayi zaman
Şu asırda misli Rüstem kahraman
Yetiştirmez bu zaman Yağcıoğlu

İkrar-ı imanı doğrudur gayet
Hatim-i tay-ı sahib-i sehavet
Muhabbeti mürvet, hem kadir kıymet
Herkesin halinden bilen Yağc' oğlu

Aklını başına almıştı henüz
Ceddice küheylan, ecdadı temiz
Bilirdi kadiri hem kıymetimiz
Olurdu dost' çün kurban Yağcıoğlu

Biraderi İzzet nasıl yanmasın
Validesi haşre kadar ağlasın
İki didem derya gibi çağlasın
Düşürdü gönle sûzân Yağcıoğlu

Evladı iyali etmekte feryat
Alamadı yalan dünyada murat
Maşukun elinden seyidi sa'det
Bıraktı üç de sıbyan Yağcıoğlu

Teşvik eylemişler bir takım nadan
Gerede şehrine çıkınca asan

Alan haberini takmış nâgehân
İkinci gün yola revan Yağc' oğlu

Bir gül imiş de ol Çerkeş'te bitmiş
Bir gün sonra hem sallıye yetişmiş
Fani dünyaya ne gelmiş, ne gitmiş
İnsanlar bağrını yakan Yağc' oğlu

Ciğerpareleri üç tane masum
Biri duhter, iki tanesi mahdum
Varır carmaz Gerede'ye bilumum
Gördü her yandan duman Yağc' oğlu

Çerkeş, Abaza'dan asla korkmazdı
Meteliğe hiçbirini almazdı
Dibini görmedik suya dalmazdı
Sonra deryaya dalan Yağcıoğlu

Sağı soldan hemen etmişler ateş
Harekatı, sekenatı, muşutşen.(?)

Abaza, Çerkezi bir takım serkeş
Hem at ileri süren Yağcıoğlu

Herkesler bir yere atmış kendini
Bilmek gerek haddi farik fennini
Takmış imiş ecel hem kemendini
Fehbey atından düşen Yağcıoğlu

Kimsenin sözüne asla kanmayın
.....
İnsaniyet gördüm nasıl yanmayım
Nasibetsin Allah iman Yağcıoğlu

Ulemâ-yı hâfız meşâyih insan
Muhabbeti vardı bunlara her an
.....
Tarik-i Kâdiri Geylân Yağcıoğlu

Soymuşlar edepsiz arsız şakiler
Gerdanından kurşun isabet eder
Takdir-i ilahi böyledir kader
Emanetin Hakk'a veren Yağcıoğlu

Arabacı Tefik Gerede şehri
Çekmesin dünyada asla kederi
Dost yoluna kurban can ile seri
Bilirdi kadrini insan Yağcıoğlu

Çalışmalı gece gündüz evrada
İnşallah görüşürüz ukbada
İki gün cesedi kalmış orada
Gariptir gurbette kalan Yağcıoğlu

Yapardı mertliği vakti gelince
Ankara, Çankırı hem vilayetce
Defin ettiren Tefik ikinci gece
Kan akarak kabre giren Yağcıoğlu

Evlad-ı manevi cedd-i sâdıka
Belinde martini nâdir-i'l akran
Sarıncı Hendekten 20 yük duhan
Okurdu umuma meydan Yağcıoğlu

Ganidir bir ismi, çoktur rahmeti
Unutulmaz anın insaniyeti
Cemaline nasip eyle cenneti
Niyazım mevladan heman Yağcıoğlu

Mahkeme-i Kübrâ açar davayı
Fark etmez nadan iş bu manayı
Günde atmış tane kahveyi çayı
Ederdi in'am ihsan Yağcıoğlu

Rahmet mağfiretin çoktur Rabbena
Sırr-ı sırdaş idi ben ednâ kula
Ne kadar vafsetse Nâilî geda
Kederimle yazdım destan Yağcıoğlu
Layıktır sana destan Yağcıoğlu.

3 Eylül 1336^{*}” (Çakırsipahi, 2006: 207-209, Alper, 2004: 164)

1. 8. Nazîre Söyleme Geleneği

Tarih bildirme geleneği gibi nazîre söyleme geleneği de halk edebiyatına divan edebiyatından geçmiş bir gelenektir.

Bir şâirin şiirini, başka bir şâirin aynı uyak ve ölçüye bağlı kalarak benzer biçimde yazması anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle bazı kurallara bağlı kalarak bir eseri ustalıklarla taklit etmektir. Nazîre biçim ve içerik bakımından aslına bağlı kalınarak yapılmalıdır. Nazîre yapma işine “tanzîr” denilmektedir. (Artun, 2001: 181; Yardımcı, 1998: 186; Dilçin, 2005: 269)

Usta âşıkların bazıları divan şâirlerinin şiirlerine de nazireler yazmaktadırlar. Bazı âşıklar ise halk edebiyatının biçimlerinin yanında divan şiiri tarzında da yazıp bu konudaki ustalıklarını kanıtlayan bazı âşıkların şiirlerini tanzîr edip onlardan aşağıda olmadıklarını ispat etmekte ve aynı zamanda bu ustalara duydukları saygıyı göstermektedirler. Çünkü usta bir âşık, şiirinin beğenilip tanzîr edilmesinden memnuniyet ve gurur duymakta, aynı zamanda da ustalığını kanıtlamaktadır. Gelenek içerisinde hem nazîre yazan âşık, hem de tanzîr edilen âşık bu durumdan keyif almaktadır. (Yardımcı, 1998: 190)

* Çakırsipahi'nin yazısında tarih 336 olarak yazılmıştır.

Bir şâirin şiirinin tanzîr edilmesi, ona karşı saygı duyulduğunun, şiirinin ve üslûbunun beğenildiğinin göstergelerinden birisi olarak değerlendirilebilir. Ancak nazîrenin, asıl şiirin taklidi olmaması ve en az onun kadar güzel olması gerekmektedir. (Dilçin, 2005: 269)

Nazîrenin bir de aynı ölçü ve uyağa bağlı kalarak, şaka ve alay yollu yazılmış biçimi vardır ki buna da “tehzîl (hezl)” denilmektedir. Şâir, bununla ya bir konuya mizahi bir nitelik kazandırır ya da ciddi şiirleri mizahi bir şekle sokar. Ancak bunu yaparken bayağılıktan uzak durması ve zarif olması gerekmektedir. (Dilçin, 2005: 273)

1. 8. 1. Çankırılı Halk Şâirlerinde Nazîre Söyleme Geleneği

Kadri' nin Çankırılı Sabri'ye yazdığı nazîre:

“Düşdü yine bu dil zare ayrılık
Bu meclisi ârifana elvedâ'
Açdı sinemde bin yare ayrılık
Ehli sohbet her yarana elvedâ'

Güzel muhabbetler hep oldu hayâl
Ne ise hukuku eyleyin halâl
Cübbe de, kavukda ne gezsün kemâl
Kalbi tahir müsülmana elvedâ'

(Kadrf) nedir sende bu gam, bu keder
Dağılır, toplanır bu böyle gider
Dostundan vaz gelmez er evlâdı er
Sıtkı bütün cavidana elvedâ'” (Onay, 1930: 57)

Dehri' nin Ahmet Talat Onay'a yazdığı iki nazîre:

“Kıl sinei pür nurunu ey yâr küşade
Olsun ne olur, bahtı siyahkâr küşade

Teşrifin ümit etmededir aşıkı şephîz
Gel meclise olsun dili gam hâr küşade

Bin naz ile etti dili lebrizi füyuzat
Oldukça hemen sineî nevvâr küşade

Yarap! ne sefa aver olur bağçei aşk
Bülbülleri pür şevku çemenzâr küşade

(Talât) beyin eş'arını tanzir ile Dehrî
Oldu yine kencinei efkâr küşade” (Onay, 1930: 85)

“Aksi hüsnün nezaman sağarı minaya düşer
Teşnei lâli lebin câmı müseffaya düşer

Sende varken bu kadar hüsnü letafet eyşuh
Görse bir kere melekler bile sevdaya düşer

Gül ruhun zâğ rakip anmasın ah eyleyerek
Nâle gülşende heman bülbülü şeydaya düşer

Rehi sevdada sitem aşıkı dilgir etmez
Düşsede gerdi mihan dameni leylâya düşer

(Dehriya)şi'rini Talât beye arzet ki bu gün
Tab'ı çalâkini takdîr o dânyaya düşer” (Onay, 1930: 86)

Hayri' nin Erzurumlu Emrah'a yazdığı nazîre:

“Katrai asârı aşkım mevci ümman isterim
Dalmışım deryayı aşka gevhere gân isterim

Nefhai can lebi la'linden umardı teşnedil
Çeşmei hızru hayatı âbî hayvan isterim

Mürde gönlüm iltifati yârden buldu necat
Menzili dari hudadan valsı canan isterim

Fariğim, çarhı denî dünyaya etmem serfuru
Sâili derkâhı hakkım, özke mihman isterim

Mürgu tab'ını gülşeni fanîde arâm eylemez
Bağı kudsün bülbülüyim verdi handan isterim

Bendei (Âli abâ) nın çakeriyim çakeri
(Hayriya) nâci gürûhuz râhü erkân isterim” (Onay, 1930: 154)

Âşık Derdli'ye yazdığı nazîre:

“Ferağıt mülkünde kaldım âzade
Meded ey habibi kibriya dedim
Tut elimden kaldır ruzi cezade
Şefi' ulmüznibin Mustafa dedim

Sensin dü cihanda şahı enbiya
Kurdu şeraiti kürsii bina
Buyurdu habibi huda (lafeta)
Hakikat Aliyülmurtaza dedim

Sensin dü cihanda şahlar suveri
Âlemi ecsamın nuru, gevheri
Dur etme babından (Hayrî) kenterî
El'aman efendim can feda dedim” (Onay, 1930: 164)

Kemal Ahmet' in Nef'î'nin Edirne ile ilgili kasîdesine tehzîl yani latîfe tarzında yazdığı bir nazîre:

“Ankara şehrimi bu ya gülşeni me'vamıdır
Yoksa belde suretinde cenneti âlâmıdır

Gûhu sahra iki canipden derağuş eylemiş
Ortasında sivrilen şey kal'ayı zibamıdır

Zümrüt işlemiş muhiti bir gümüş âyinedir
Merzağîher saha âya böyle ruh efzamıdır

Mest olurda pişikahında akan sular durur
Cûy barı durduran bir âfeti berpamıdır

Köhne şehrin sanmayın bir tıflı nev peydasıdır
Bu (kara oğlan) nihali ömrü gül endamıdır

Cünbüşi dildari seyret, gel, balık pâzarına
Sevdiğin gül ruhmi, yoksa şenmidir, şehlamıdır

Vadii eymen (hatıp çayı) denilen vadidir
Subesu aks eyleyen avazei “durnamı”dır

Hergele meydanının ya sa naziri söyleyin
Ey nucumi sahire bu pek acip dâvamıdır

Hâki paki kühli çeşmi aşıkandır şüphesiz
Her ğübarı, fark olunmaz tozmudur, podramıdır

Turfamey turfandamı mahsuli sa'yi ehlinin
Sofu yok engürü çok bir nevezemin dünyamıdır” (Onay, 1930: 177-178)

Nedim’ in Sâ’ dâbâd şarkısına tehzîl yani latîfe tarzında yazdığı bir nazîre:

““İyd erişsin baisi şevki cedîd olsunda gör”
Ankara şehrini “sen bir kerre İyd olsunda gör”

Şerhalansun Dil, Dudak Yaksın kavursunda güneş
Herkesin hali sıcaktan bir tirît olsunda gör

Çeşmeler birden kesilsin, bir içim su kalmasın
Her sucu; dondurmacı bak bir yezît olsunda gör

Bir lodos essinde tozlar fırlasun yerden göğe
Şapkalar uçsun; gözeler sersefît olsunda gör

Yol yol olsun terlemekten zülfü ruyi dilrübâ
Toz dumandan her adam bin bir çeşit olsunda gör

Gerçi müşkildir evet mâdumi medhetmek bugün
Her şusa katran ile misli şerit olsunda gör

Bir cesîm orman yetişsin, çağlayanlar inlesin
Bülbül ötsün, gül, karanfiller bedît olsunda gör

“Parkı Hayder” tutmamış eşcar ile zeyn oldumu
Ankara şehrini sen bir kerre İd olsunda gör” (Onay, 1930: 178–179)

Çerkeşseyhizâde Mehmet Tevfik Efendi’nin Nef’î’ye yazdığı nazire:

“Fâ’i lâ tün fâ’i lâ tün fâ’i lâ tün fâ’i lün

Şu’le-i dağ-ı tecellî-i beyânîdir sözüm
Pertev-i rûy u dil-i lafz u me’ânîdir sözüm

Devr-i a’alâ-yı felek erkânının her subh u şâm
Hizbü’l-ahzâb-ı dil-i kerr u beyânîdir sözüm

Bülbül-i gülşen-sarây-ı bağ-ı şevk u hayretim
Âlemin hem derdi hem dârû-yı câmdır sözüm

Nev-‘arûs-ı bîkr-i fikrin halce-i endîşede
Çehre-perdâz-ı edâyı hüsn ü ânıdır sözüm

Kabza-i teshîrime geçmez mi yâ mülk-i sühan
Deşt ü pehnâ-yı beyânın Kahramânıdır sözüm

Tab’ım üstâd-ı muallim-hâne-i feyz-i ezel
Ol mu’allim-hânenin bir tercemânıdır sözüm

Sînem ol gencîne-i iklîm-i gayb-ı lâ-yezâl
Ol diyârın bir metâ’-ı râyegânıdır sözüm

Levh-i şî’rim ‘arşa ta’lîk etseler bir şem’dir
Sadr-ı sâlâr kemâlin zerr-i nişânıdır sözüm

Ehl-i dil sâhib-hüner anlar bahâ-yı kadrini
Nükte-sencân-ı zamânın hırz-ı cârıdır sözüm

Yâ enîn-i kalb-i ‘âşık yâ figân-ı ‘andelib
Bir cihân-ârâ nevâ-yı dil-sitânıdır sözüm

Reşh-i k İklim ‘âleme ser-çeşme-i âb-ı hayât
Kâlib-ı dil-mürdenin rûh-ı revânıdır sözüm

Cûybâr-ı feyz-i ‘irfan u ma’ârifdir dilim
Selsebîl-i tab’ımın şâd-ı revânıdır sözüm

Nakş-ı rengîn-i per-i tâvus-ı firdevs-i berîn
Târ u bûd-ı hulle-i hûr-ı cinânıdır sözüm

Neş’edâr eyler mizâc-ı zencebîl ü kevseri
Reşha-i feyz-i zülâl-i müste’ânıdır sözüm

Beyt-i ma’ma’ mûrun der ü dîvarının ârâyışı
Sidrenin nakş-ı nigâr-ı üstüvânıdır sözüm

Ol kadar te’sîri var eşyâya çün rûhü’l-kudüs
Feyz-bahş-ı sûret-i Behzâd u Mânıdır sözüm

İşden el çeksin felek artık lüzumu kalmadı
Şimdi dehrin dâver-i gîtî-sitânıdır sözüm

Bir cihan-ârâ-yı ilham u hüdâ ma’nâlarım
Ol cihânın ser-te-ser zîb-i dükânıdır sözüm

Gûş eden sırr-ı bekâyı fehm eder bî-iştibâh
Me’haz-i mecmû’a keşf-i ıyânıdır sözüm

Sînem ol mahrem-serây-ı ‘işve-i taktir kim
Ol sevâd-ı a’zamin bir pâsbânıdır sözüm

Hem-rikâb olsak belâğat kişverinde dâima
Nağme-i kudsî-nihâdın hem-‘inânıdır sözüm

Dâimâ mi’râc eder lâhûta fikr-i nâzenin
Ol cihânın bûy-ı ter-i sünbül-sitânıdır sözüm

Söylenirken dilde eş’ârım sihan olsun emîn
Harz ü ta’vîz-i belâ-yı âsmânıdır sözüm

Tâze iksir-i sa’adettir bu mihnet-hâneye
Şeş cihâtın bâ’is-i emn ü emânıdır sözüm

Zâl-i çerh-ı bî-emâna kuvve-i zahr-ı zafer
Dehr-i pîr-ı nâ-tüvâna rûh-ı sânidir sözüm

Fıtratın mu’ciz-edâ-yı âyet-i kübrâsıdır
Hikatin revnak-fezâ-yı hânûmânıdır sözüm

Dâver ü dârâ-yı iklîm-i kemâlin dâima
Gerden-i tevkîr-i nîk-cevher nişânıdır sözüm

Müntehâ-yı sidrede murg-ı hümâ-yı ‘izzetin
Ziyet-efzâ-yı kenâr-ı âşiyâdır sözüm

Hüsrev-i evreng-i iklîm-i belâğatdır dilim
Müstakil ol ‘alemin bir kâm-rânıdır sözüm

Mahzar-ı sırr-ı Mesîhâdır mizâc-ı tab’ımın
Bikr-i mazmûna hayât-ı câvidânıdır sözüm

Öyle gevher kim bulunmaz her dil-i pür-vâyede
Mülk-i sun’un bir aceb mahsûl-ı kânıdır sözüm

Semt-ı hâtifden eder dâim tebâdur hâtıra
Bâğ-ı kudsün kulkul-i bâd-ı vezânıdır sözüm

Gönlüm ol fülk-i cihan-peymâ-yı bahreyn-i vücûd
Kim ol fülk bî-karârın bâd-bânıdır sözüm

Âf-tâb-ı bârgâh-ı bî-zevâl-i izzetin
Şu’le-i seyyâle-i vahdet nişânıdır sözüm

Öyle pür-himmat ki âlem sâyesinden vâye-dâr
Gerçi bir murg-ı hümâ-yı lâ-mekânıdır sözüm

Erdirir güm-kerde râhı ka'be-i maksûduna
Kutb-ı gerdûn-ı hidâyet ferkadânıdır sözüm

Halkı ser-mest-i safâ eyler nevâ-yı dil-keşi
Gerçi kim bir 'andelîb-i bî zebânıdır sözüm

Ol heyûlâ kim cihan anda bütün sûret-mümâ
Bir araz-kirdâr iken cevher-i mekânıdır sözüm

Enfûs ü âfâka bir tâze tarâvet-bahş olur
Rûzgârın bir nesîm-i dil-sitânıdır sözüm

Hıyre bahş-ı merdüm-i endîşedir mâhiyyetim
Gıpta-bahş-ı rûh-ı Hallâk-ı Ma'ânıdır sözüm

Şânını takdis eder 'allâme-i kudret dahi
Ümm-i dünyânın müşârün bi'l-benânıdır sözüm

Naktası gâv-ı zemînin merkez-i temkîndir
Âsmânın his olunmaz püştivânıdır sözüm

Nakş-bend olmuş miyânında nice sırr-ı şühûd
'İlm-i âsmânın güzîde hâcegânıdır sözüm

Bir iken mâhiyyeti ahkâm-ı gûnâ-gûnı var
Her gürûhun bâis-i kâr u ziyânıdır sözüm

Sûret-i sırr-ı kazânın cevher-i âyînesi
Kilk-i takdirin sarîr-i bî -gümânıdır sözüm

Pür-güher bir bahr u kân ammâ değildir unsuru
Cevher-i ferd-i mücerred bahr u kânıdır sözüm

Lâne-i zihnimdeki murg-ı merâmı keşf için
Kuvve-i derrâkenin bir nerdübânıdır sözüm

Her yerinden lem'a-pâş olmaktadır nûr-ı Hüdâ
Kâfiristan-ı hayâlin müslümânıdır sözüm

Bir saâdet-hânedir gûya kader anda mekil
Rûzgârın rûz u şeb rûzî-resânıdır sözüm

Nakd-i cân olmaz ona âlemde bir kemter bahâ
Misli yok bir gevher-i kenz-i nihânıdır sözüm

Pâdişâh-ı kişver-i 'izz ü celâl-i kudretin
Ser-nüvişt-i sine-i fass-ı beyânıdır sözüm

Pertev-i ikbâli verdi nüh-revâka zîb ü fer
Şem'-i reng-âmîz-i bezm-i kudsiyânîdir sözüm

Bir tecellî-zâr kim cismim hîred hayrân olur
Âleme faslu'l-hitâb-ı 'lenterânî' dir sözüm

Şâir-i sihru'l-beyânım hâme ejder peykerim
Hayet-i efzâ-yı 'ukûl-i nükte-dânîdir sözüm

Akl-ı küll âvîze-i destâr eder her beytimi
Öyle memdûh-ı gürûh-ı kudsiyânîdir sözüm

Vâridât-ı 'alem-i bî-keyf ü kemdir hep bana
Şem'ı şeb-ârâ-yı bezm-i lâ-mekânîdir sözüm

İtminânın çekmesin yârân çarh-ı kec-revin
Şimdi dehrin ni'met-i bî-ımtinânıdır sözüm

Teşne-i sahbâ-yı câm-ı cevher-i ayn-ı Cem'in
Nem gıdâ-yı rûhu hem ratb-ı lisânıldır sözüm

Neş'e-i mül nâle-i bülbül cemâl-i gül gibi
Meclis-ârâ-yı safâ vü şâdmânîdir sözüm

Germ-'inâd olsam zamânın hâsid-i bî-fehmine
Sarsar-ı enfâs-ı cân-sûz-ı zebânîdir sözüm

Âsmân-sûz u cihân-efrûz-ı tîğ-i âhımın
Âb u tâb-ı gevher-i seng-i fesânîdir sözüm

Hüsrev-i dehr-i sitem-kârın sihâm-ı kahrının
Lerze-behş-ı 'atsa-i magz-ı kemânıdır sözüm

Kâr u zâr-ı ma'rifetde hâsid-i sürûş-ı ma'niye
Tab'ımın pîşinde peyk-i zer-feşânîdir sözüm

Ol dem imdâda gelen fevc-i sürûş-ı ma'niye
Dâğ-ı dil mihr-i münîri keh-keşândır sözüm

Evc-i gerdûn-ı mezâmînin sevâd-ı sînede
Dâğ-ı dil mihr-i münîri keh-keşândır sözüm

Zâhirâ bi nokta-i mücmeldir ammâ ma'nide
Hâsıl-ı mecmû'a-i kevn ü mekânîdir sözüm

Kâtib-i fihrist-i ahkâm-ı kaza dîvânının
Mâcerâ-yı hâme-i mu'ciz beyânıdır sözüm

Şeh-süvâr-ı lâ-mekân seyr-i cihân-ı vahdetin
Nağme-i zerrîn-rikâb-ı reh-revânîdir sözüm

Dâne-i tesbîh-i gevher-pâre-i rûhu'l-emin
Ziver-i âvâze-i hûr-ı cinânidir sözüm

Nurdan bir câmedir ma'nâyâ lafz-ı dil-keşim
Pertev-i mihr hayâlin rîsmânıdır sözüm

Nurdan bir câmedir ma'nâyâ lafz-ı dil-keşim
Pertev-i mihr-i hayâlin rîsmânıdır sözüm

Mâye-i cüz'ü mizâcımdan mürekkebe nüh kıbâb
Çâr-bâğ-ı 'alemin âb-ı revânıdır sözüm

Fecv-i ervâh-ı mukaddes sînemi eyler tavaf
Ka'be-i endîşeme rüknü'l-yemânîdir sözüm

Dâmen-i kevneyi etti pür dür-i şehvâr ile
'Alemin sâhib-'atâ-yı bî-kerâmdır sözüm

Keşf-i esrâr-ı kaza ahl-i rümûz-ı gayb için
Rûzgârın dâima hâtır-nişânıdır sözüm

Çatlasana fânûs-ı mînâ-yı felek bu dem n'ola
Sûz-nâk sînemin âteş-i feşânıdır sözüm

Cevher-i mâhiyetimden bilse de vermez haber
Rûzgârın bâis-i akd-i lisânıdır sözüm

Uğrasa büt-hâneye esnâmı hep tevhîd eder
Öyle bir hâdî-i dîn-i müslümânîdir sözüm

Bir mu'ammâdır ki hall'ü keşfi 'akl-ı 'âşirîn
Pîç ü tâb-ı kalb-i ilhâm-iktirânıdır sözüm

Olsa bir gam-hânedede elbet olur dâr-ı sürûr
Mahzar-ı te'sîr-i tab'-ı za'ferânîdir sözüm

Bir gazel tarh eylemem burada berây-ı inbisât
Bülbül-i endîşemin âhir fîgânıdır sözüm

Mübtelâ-yı mihnetin hırzhı emânıdır sözüm
Âşık-ı efgendenin rûh-ı revânıdır sözüm

Meclis-i rind-i muhabbette simât-ı ülfette
Neş'e-i köhne-şarâb-ı erguvânîdir sözüm

Hüsn-ü ta'bîrim bir özge şân u istiğnâ verir
Şuh-ı ma'nâya libâs-ı husrevânîdir sözüm

Rûyma sünbül takıp gerdânına 'anber dizer
Ol bütün meşşâta-ı fahriye-hânıdır sözüm

Ol kadar pür-şîve bir dil-dâr kim dilberlerin
Bâis-i kesr-i revâc-ı hüsn ü ânıdır sözüm

Öyle bir nâzûk-reviş kim sanki bir meh-pârenin
Bezm-i vuslatda hırâm-ı mû-miyanıdır sözüm

Nâfeye satmak için şehr-i dilimden bûy alıp
Dâ'imâ ilkîm-i Çînin kârbânıdır sözüm

Lâle-zâr-ı aşk u hayretdir derûnum ser-te-ser
Kim onun ser-nâne-i dâğ-ı nihânıdır sözüm

Al götür bâd-ı sabâ hiç yolda bâr olmaz sana
Kûy-ı yâra gönlümün bir armağanıdır sözüm

Semt-i ma'nâya verir Tevfik başka ihtişâm
Mülk-i nazmın bir dil-âver pehlevânıdır sözüm

Var ise meydâna çıksın ben gibi Îsî-nefes
Nükte-sencâna salâ-yı imtihânîdir sözüm

Her ne söylersem olur bur nüsha-i ümmü'l-kitap
Şerh-ı sırr-ı mübhem seb'al-mesânîdir sözüm

Ya'ni kim bir nâzenîn-i sidre-gâh-ı vahdettin
Âyet-i iclâlinin rûhu'l-beyânıdır sözüm

Fahr-i 'âlem Ahmed-i mürsel ki mehdiyle onun
Zîb-i tesbîh dil-i pîr ü cüvânîdir sözüm

Mu'cizât-ı Hazret-i Peygamberîdir tab'ıma
Zerre-i mihr-i 'izz ü şânıdır sözüm

Olalı âvâre-i mahfil-tırâz-ı midhatı
Mahzar-ı hüsn-i kabûl-i müslümânîdir sözüm

Ol şehin halvet-sarây-ı kurb-ı o ednâsının
Lem'a-ı rûşen-zamîr-i şem'a dânîdir sözüm

Her ne söylersem o halvet-hânenin ahkâmıdır
Keşf-i râz-ı bezm-gâh-ı Ümmühânîdir sözüm

Verdi te'sîr-i senâsı feyz-i kudsî tab'ıma
Bâis-i tâze-hayât-ı ins ü cânıdır sözüm

Öyle bir âlî-cenâb o her ne dersem şânına
Kuvve-i derrâkemin sehv-i lisânîdir sözüm

Her seherde iştiyâk u hasret-i dîdar ile
Bülbül-i endîşenin âh u fiğanıdır sözüm

Pek uzak düştüm cenâbından benim de dâima
Güft-u-gû-yı Hazret-i Veyse'l-Yemânîdir sözüm

Râh-ı 'aşkında fedâ-yı cân eden ahabbının
Gûşe-i vahdette yâr-ı mihrîbânîdir sözüm

Âsitân-ı devletinden dûr olan derd ehlinin
Hasb-i hal-i firkat-nişânıdır sözüm

Dest-i ber-âverde mûkîm pîş-i bâb-ı lutfuyem
Pür-mezellet bir gedâ-yı âsitânîdir sözüm

Ben ne haddim ki onun evsâfını ta'dâd edem
Merhamet-cû-yı 'ata-yı âsitânîdir sözüm

Germ-'itâb olsam muhâlif-re'y olan fermânına
Berk-ı şemşîr-i kazâ-yı nâgehânîdir sözüm

Hirmen-i bed-hâhına tâb-efgen-i hırman için
Rüstem-i endîşemin tîg ü sinânîdir sözüm

Fitne-engîz-i sevâd-ı dînini makhûr eder
Kışver-i endîşemin sâhib-kırânıdır sözüm

Südde-i rahat-me'âb-ı mesned-i iclâlinin
Zahm-ı cân-ı zümre-i gerden-keşânıdır sözüm

Vaktidir gayri duâya başla ey bî-çâre dil
Nev-bahâr-ı vasfının fasl-ı hazânıdır sözüm

Rûhuna benden ola her dem salât ile selâm
Tâ ki ebnâ-yı zamânın dâstânıdır sözüm" (Akyol, 2006: 182-189)

Micmerî'nin Kastamonulu Âşık Kemâlî'ye yazdığı nazîre:

"Çenkâli gönül zülfü dilaraya ilişti
Can riştesi ol dilberi ra'nnya ilişti

Meydanı muhabbette o mahbubu ararken
Gör ki nice göz gözleri şehlâya ilişti

Eyyuba şifa verdi huda, Ya'kuba vuslat
A'zârı yusuf kûşi Zelihaya ilişti

Rahip gene pent etmeye aldı ele İncil
Nâkûsi zeban royi çelipaya ilişti

Gel alma yeter, âhım okun ey keman ebru
Ta dâmeni eflâkte mesihaya ilişti

Peymânei gamden çekeli destini (Micmer)
Sâki yedi cem câmı musaffaya ilişti” (Onay, 1930: 202-203)

Rindî' nin Âşık Derdlî, Hâkî gibi şâirlere isnât edilen bir şiire yazdığı nazîre:

“El çeküp kıldık fenadan uzleti beктаşiyiz
Âlemi ihfada ettik vahdeti beктаşiyiz

Himmet aldık hacı beктаş gibi pirden ey azîz
Öyle bir mürşide ettik hidmeti bakтаşiyiz

Mevlevî, kadrî, rufaî, şeyhini hiç bilmeyiz
Bilmeyiz hem nakşi bendî, halvetî, beктаşiyiz

Gör teveccüh eyleyüp beyti dile kıldık sücût
Biz tavaf ettik cemali hazreti beктаşiyiz

Cümlenin rezzakı haktır, çekmeyiz rızk kaydini
Etmeyiz namerde (Rindî) minneti beктаşiyiz” (Onay, 1930: 257)

Cünûnî' nin bir şiirine yazdığı 3 nazîre:

“Dili âbadımı mimarı aşk hedme emel çekti
Tehi süknayı aşka taş kodu, muhkem temel çekti

Kimi bu gurbeti sicni bedende ömrü zayetti
Kimi can verdi canane anı sanma ecel çekti

Düşüp endişei rızka behey vâiz makal etme
Ne ise kısmetin kikli ûluhîyet ezel çekti

Peşenki kaflei aşkın bimini bir çeker yok mu
Beni bari belâyı çekmeye şahım bedel çekti

Düşüp dâmı belâyı aşka (Kâmil) geçti canından
Verüp hep varlığın dünya ve mafihadan el çekti” (Onay, 1930: 260)

“Makamı tîzi tuttu mıtrıban bir ince tel çekti
Diğer binnâ münasıp ortaya geldi cemel çekti

Muhabbet fevtini tecviz eder mi ehli aşk yahu
Acep hayretle vâiz gör ki fetvayı mecel çekti

Hababı bâdeyi çatlatma sâkî hoca havf eyler
Kıvamın buldu tatlandır ki zira çok aselçekti

Yeter kes kalini, hâl ehlini koyma keşakeşte
Seni erbabı dil hoş gördü bak hayli mehel çek

Kemanı sîne hızlandı yine (Kâmil) kulak büktü
Makamı tizi tuttu mıtrıban bir ince tel çekti” (Onay, 1930: 260-261)

“Beni bu müddei aşk, hâkimi adle evel çekti
Huzuri şahda katlim için hayrı cedel çekti

Müneccim kara bahtım ta nucumi şaha tapşırdı
Düşürdü kevkebi ikbalimi burci hamel çekti

Bu şep meddahı aşka derdimi cüz’i beyan ettim
Teselli hatır için subhadek bir çok mesel çekti

Gubarı asitanın hep dağıtan bâdi ahımdır
Çıkardı göklere doğru anı sen sanma yelçekti

Belâyı aşkı çekmekte bu (Kâmil) imtidat etti
Huzuru şahda katlim için haylı cedel çekti” (Onay, 1930: 261)

Zahmi’ye yazdığı nazîre:

“Hakikatte aşkı baka bulanlar
Bu fani cihanı canı neylesün
Kâfu nun sırrına vakıf olanlar
Terk edüp bu cismi canı neylesün

Hakkı dilde bulmuş pirlere, erenler
Faş etmemiş işbu sırı erenler
Dost bağında gizli güller derenler
Bülbül gibi haristanı neylesün

Birlikte bir olan âşık (Rindiya)
 Dosta tebşir olan âşık rindiya
 Bu yolda pîr olan âşık rindiya
 Bu fenada mihribanı neyleyim” (Onay, 1930: 272)

Yümnî’ nin Adanalı Ziya’ya yazdığı nazîre:

“Yakardı nari aşkla âlemi canana kalsaydı
 Dalalette kalırdık rehberi şeytana kalsaydı

Terakkîi zamane bais ehli sa’yü irfandır
 Vatan bilmem nolurdu himmeti nâdana kalsaydı

Edânî namını eylerdi i’la arşı â’lâya
 Yakardı belki beytullahı da devrana kalsaydı

Nasibi milletin haki mezellekte sürünmekti
 Eğer icrayı hakku ma’delet sultana kalsaydı

Uyandı gayretullah tığı zumlu çâkiçak etti
 Batardık yoksa (Yümnî) iş eğer insana kalsaydı” (Onay, 1930: 367)

Hürrem’ in Fuzûlî’nin bir gazeline yazdığı nazîre:

“Eyledikçe hali pürzarım şehi devrane arz
 Arzihalim dinlemez eyler beni hicrane arz

Köşei firkatte gittikce zebun oldum kati
 Eyleyin yâran beni lutfeyleyüp canane arz

Gülsitani vusldan bir berki sebz olmaz hayal
 Andeliban etti suphu şam güli handane arz

Bir niğâhi aşına ile beni etti harap
 Vereyim herdem o fettan dideden divane arz

Arzedersen barigâhi hazrete arzet müdam
 Etme (Hürrem) yokyere hali dilin yârane arz” (Onay, 1932: 80)

Mâhî’nin bir şiirine yazdığı nazîre:

“Canu başa kasd eder müjgânların bir tir gibi
 Dâmi zülfünle bu dil murgı acep nahcir gibi

Kîmyayı halis istersen eğer âlemde sen
Hâki rahî dilberi cem' eyle kim iksir gibi

Görücek şahâ yedi hattı yüzünde ben dedim
Ayeti hünün beratı zabtına tahrir gibi

Bûyî hâlin mişki tatarı bıraktı heclete
Sayei ebruların şu'lesini şemşir gibi

Bir gazel tarh eyledim ben zümrei uşşâkta
(Hurrem)â mahi cihanın şi'rine tanzir gibi" (Onay, 1932: 27-28)

Zahmi' nin Nedim'in bir gazeline yazdığı nazîre:

"Nedir bu âşîka cevriñ dili nalân mısın kâfir
Süal ayb olmasın kim, can mısın, cananmısın kâfir

Kaşın iması iğvadır, gözünden âşîka ceryan
Sana senden teavvüz cin misin' şeytan mısın kâfir

Görüp envarı ruhsarın kamu birden huruç etmiş
O serkeşlik eden zülfün gibi tuğyan mısın kâfir

Behey dînsiz benim dînme hakaret etmedir kasdın
Niçün söyle bana sen dîn misin, imansın kâfir

Girifti dâmi keysuvan olup bir biz ucundan kim
Hemişe derdimnet (Zahmi) gibi giryanmısın kâfir" (Onay, 1932: 161-162)

Sabri' ye yazdığı nazîre:

"Talibi mürşit isen ıkrarı sen sende ara
Ger muradın keşf ise esrarı sen sende ara

Kaf'ta anka gibi beyhude pervaz eyleme
Murgı can ol Ca'feri Tayyarı sen sende ara

Sırrı ızhar etmeye mansur enalhak söylemiş
Er isen dilden geçüp berdarı sen sende ara

Goncalar sahnındaki efsane feryadı bırak
Bülbüli bâki olup gülzarı sen sende ara

Sen muhibbi bendei ali resul isen eğer
Gir hakikat dârine, haydarı sen sende ara

Hak cemalın görmek istersen eğer sen (Zahmiya)
Ahseni takvime bak, didarı sen sende ara” (Onay, 1932: 129–130)

Ahmet Mecbur’ un İrfan Paşa’ nın bir gazeline yazdığı nazîre:

“Bâzı şahsa sermayei gına irtikâp imiş
Gûya sebebi refahu îtilâ irtikâp imiş

İttifakan ehli iffet perhizkârlar indinde
Âlemde şakavete ibtida irtikâp imiş

Alup veren hiç aşikâr olmuyorlar meğer kim
Mahfice olan ahzu atâ irtikâp imiş

Lâkin ebnayı zamanın rivayetine göre
Şimdi çok yerde müşkülküşa irtikâp imiş

Hele vicdanı âcizaneme kalırsa eğer
İden mülki islâmı fena irtikâp imiş

Faillerine şermâver olur imiş âkıbet
Anınçün kâri menfuri ukalâ irtikâp imiş

Şi’ri (irfan) ı tanzir etmekte (Mecbur) * âcizin
Kasdı sûi edebi galiba irtikâp imiş” (Onay, 1932: 318–319)

Sabri’ nin Cünûnî’ nin bir şiirine yazdığı nazîre:

“Görünce aklımı yağmaya verdin
Yandım ateşine aman küçücek
Beni helâk etti firaku derdin
Sendedir derdime derman küçücek

Nolur bu hâlime kılsan inayet
Tahammül kalmadı ey güli âfet
Cevrini çemeye kalmadı takat
Yok mudur göğsünde iyman küçücek

(Sabriy) yı aşkın eyledi sersem
Gül gibi royında güldükce şebnem*
Ser feda yolunda, can diriğ etmem
Kes beni îdinde kurban küçücek” (Onay, 1930: 293)

* Vefdî

* Müzzinin mecmuasında şöyledir:

Güyaki ruyında gün gibi şebnem

Ahmet Talat'ın Zahmi'ye yazdığı nazîre:

“Derdimi kimlere söyleyim bilmem
Bâri halden bilir arkadaş olsa.
Dost yolun sularım, bir zaman silmem
Gözlerimden akan kanlı yaş olsa.

Kadir bilse aşkım takdir ederdi
Derdime, iflahıma tedbir ederdi
Mutlak feryâdına te'sir ederdi
Zâlim eğer kalbin katı taş olsa.

Tal'at, o zâlim hercâyı dilber
Paran varsa eğer yüzüne güler
Kendi Urum, huyu küfürden beter
Biraz rahm ederdi Kızılbaş olsa.

Çankırı, 1318/1902-3” (Kurnaz, 1993: 69)

“- Maarif muhâsebecisi Cemâl Bey'e nazîre –

Zâlimin etmek cihânı târumâr endîşesi
Merd olan perverde etmez ahz-ı sâr endîşesi

Âfitâba hasm olup her dem edermiş şebpere
İnkisâf-ı âfitâbla rûzu târ endîşesi

Meşreb-i rinde eceb olmaz mı tâlib sûfiyûn
Etmeseydi zerrece nâmus u âr endîşesi

Kavmini âsûde-hâtır eylemezdi düşmeni
Olmasa sâhib-serîrde gîrüdâr endîşesi

Âşıkın mehcûr-ı dildâr olduğu demde, neden
Âh u zârdan gayrı olmaz yâdigâr endîşesi

Ye's ü hirmânla tebâh olmuşken hâlâ Tal'atın
Vuslat-ı cânân için var bî-şumâr endîşesi

Kastamonu, 12 Haziran 1322/1906-7” (Kurnaz, 1993: 75)

“- Ilgaz'dan geçerken şâir Mehmet Celâl'e nazîre –

Hüznüm efvân olmada baktıkça âlî dağlara
Bî-hazân eşcâr u ezhâra şu hâlî dağlara

Sîne-i ezhârda bin dürr-i jâle lerze-nâk
Bir nazar dünyâ değer cennet misâli dağlara

İhtişâm-bahşâ gurûb-ı la'l-gûn her cânibe
Bir letâfet arz eder mâhım hilâli dağlara

Dinlesem elhân-ı cûş-â-cûş-ı murgânı sabâh
Ben de hasr etsem sezâdır hasbihâli dağlara

Feyz-i ulvî-i tabiattir nigâhım ders alır
Çünkü fitrat eylemiş i'tâ kemâli dağlara

Ses verir âhenk-i dûr-â-dûr-ı rûda kûhsâr
Mün'akistir kalbimin sanki melâli dağlara

Bunca feyz-i kudrete mahzardır elbet mutlakâ
Münhasırdır cennetin vasfi ma'âlî dağlara

Neyle meyle gitmeli dağlarda ahkâm etmeli
Bence yoktur Tal'atâ, varsa vebâli dağlara

27 Ağustos 1322/1906-7" (Kurnaz, 1993: 78)

“- Mektep arkadaşına hâtıra, Yamandî Efendi'ye nazîre –

Çoktan beri lezzet-i câmı tadarız biz
Serмест-i Elestiz yem-i meyde batarız biz

Şol mürde-dilânı ederiz nutk ile ihyâ
Enfâs-ı Mesîhâ gibi canlar katarız biz

Nâdân bizi hor görse ne gam gönlümüz âlî
Mâ'şûk-ı emel râhına canlar satarız biz

Olsun mey-i sad-sâle ve sâkî-i ciğer-sûz
Meyhânedede billahi hezâr-şeb yatarız biz

Dilber severiz, mey süzeriz, zevk ederiz çün
Fâsık değiliz, ehl-i riyâyâ çatarız biz

Eyvân-ı harâbatta bize yan bakan olsa
Bin sehm-i kazâ tîr-i belâyâ atarız biz

Türküz bize has feyz ü fazîlet hele Tal'at
Zanneylemeyin Arnavud u yâ Tatarız biz

Kastamonu, 13 Eylül 1322/1906-7" (Kurnaz, 1993: 80)

“- Yamandî Efendi’ye nazîre –

Merd olan âh eylemez dûçâr-ı udvân olsa da
Eylemez ağyâra minnet bâ’is-i şân olsa da

Yâr u yârândan dirîğ mehcûr olan bî-çârenin
Kalbi kan ağlar yüzü zâhirde handân olsa da

Nâ-hüdâ-yı keşti-i Nuh olsa a’dâ, merd olan
Râkib olmaz zevrâk-ı ağyâre tûfân olsa da

Sâhib-i temkîn olan bir ferde minnet eylemez
Meskeni Yûsuf gibi çâh olsa, zindân olsa da

Âteş-i Nemrut gibi olsa müheyyâ nâr-ı gam
Can atar pervâne Tal’at, cismi sûzân olsa da

3 Teşrîn-i evvel 1322/1906-7” (Kurnaz, 1993: 84)

“- Nigâr Hanım’a nazîre –

Mihnet-zedeyim lütf ile dil-şâd edecek yok
Feryâd, şu harâb gönlümü âbâd edecek yok

Bî-çâreyim, âvâreyim hem hâsir u mazlûm
Efsûs, şu mihen-hânedede bir dâd edecek yok

Gam ceşşine talan yine iklim-i dimâğım
Sultân-ı dili bendden âzâd edecek yok

Ölsem keder ü hasret ile zerre yerinmem
Âlemde dirîğ nâmımı bir yâd edecek yok

Tal’at ne yazık Ankara’da hutbe-i şî’rim
Taklîd değil, belki de îrâd edecek yok*

7 Kanun-ı evvel 1322/20 Ocak 1307” (Kurnaz, 1993: 94)

“- Muallim Nâci’ye nazîre –

Doğruya benzemez ey safsata-gû her dediğin
Âkilin kârı değil saçmaya benzer dediğin

* Yahut:

“Tanzîr değil, belki de inşâd edecek yok”

Sana etmezse tabasbus neye ebter olsun
Nice evlâd ü ayâl sâhibi ebter dediğin

Bâliğ olmuşsa da hâlâ bebek oynar evde
Bu nasıl bâligadır böyle mi duhter dediğin

Taleb-i şefkat için ağlasa mahsûl-i hayat
Şîr-hârın tepeler sevgili mâder dediğin

Zabt u teshîr-i cihân ettiğini görme garib
Yoksa insan mı değildir o Sikender dediğin

İ'tikâd etme rivâyât u esâtîre sakın
Hangi âteşte yaşarmış o semender dediğin

Fikr-i şûrîdesine işte muvâfık bulmuş
Her işin aksini i'mâli hüner-ver dediğin

Sana şeh-râh-ı hakîkatte edip türlü hiyel
Gösterir başka tarîk kizb ile rehber dediğin

Şâirâ, bûy-i meyi anbere teşbih etme
Böyle mi râyiha-dârdır aceb anber dediğin

Hele bak usturanın kalpı ile etti tıraş
Sanki eşcârı yonar en iyi berber dediğin

Ne kadar kıymeti olsa yine hiçtir aslı
Çünkü hâk ile hacerdir zer ü cevher dediğin

Zer ü sîm hangisidir öyle fatîn ki bilemez
Aldanıp sayrefevî tavrına zerger dediğin

Sana nâz eylemeyi kendine etmiş mu'tâd
Seni berbâd edecek sevgili dilber dediğin

Ne olur zînet-i kabrin çok olursa sence
Acabâ hâke yapılamaz mı o makber dediğin

Yedi başla deheninden saçar âteş hey hey
Bu ne dîvânece söz, mârdır o ejder dediğin

Ders-i hikmet veriyor âleme Tal'at şiirin
Ben de tasdik ederim doğru ser-â-ser dediğin

“- Nizâmeddin Yümnî’ye nazîre –

Merdim âh etmem gönül cevrinle berbâd olsa da
 Minnet etme bir vakit lütfunla âbâd olsa da
 Senden ey cellâd-ı cân, dildâde-i hüsnün niçin
 Merhamet görmez hele Mecnûn u Ferhâd olsa da
 Âh edersen cân için nâmerd desin ağyâr bana
 Gerdenim âmâdedir bin seyf-i cellâd olsa da
 Haste-i hicrânınım lâkin, temenni-i visâl
 Eylemem bir an sana uşşâka mu’tâd olsa da
 Mâtem ü sûr-ı cihân birdir civân-merdân için
 Bâ-husûs Tal’at gibi şâd olsa nâ-şâd olsa da

29 K. Sâni 1322/1906-7” (Kurnaz, 1993: 98)

“- Hoca Sıddık Efendi’ye nazîre –

Çeşm-i erbâb-ı hakîkat zerrede ekvân görür
 Kâinâtı dîde-i im’ân ile vîrân görür

Bir hayâl bir hâb u zill eyler telakkî âlemi
 Târem-i a’lâyı her ân hâk ile yeksân görür

Atf-ı enzâr eylese nâr-ı sa’îri mâ-hasal
 Câvidânî bir gülistân ravza-i rıdvân görür

Âlem-i lâhût u nâsûta hikem-bînâ olan
 Yek nazarda sâni’in tebcîline çeşbân görür

Âsumân u şems ü mâhı dâimâ kûtâh-bîn
 Kubbe-i mînâ görür fânûs gibi nîrân görür

Hîn-i tahrîrde nazîre çeşm-i cânım Tal’atâ
 Hazret-i Sıddık gibi bir sâhib-i irfân görür

15 Nisan 1323/1907-8” (Kurnaz, 1993: 98)

“- Nazîre, Nizâmeddin Yümnî’ye –

Çeşm-i ibretle bakan ârif cihândan ders alır
 Vâkıf-ı esrâr olan çarh-ı devrândan ders alır

Sâni-i sun’un nigâh-ı ma’rifetle seyr eden
 Hem zemînden ders alır, hem âsumândan ders alır

Âlemin her zerresi mâli serâirle bütün
 Sâhib-i iz’ân u irfân in ü ândan ders alır

Hâliku'l-ecrâmı tebcîle hikem- bînâ olan
Yek nazarda mihr ü mâhdan ahterândan ders alır

Dinlemez Tal'at esâtîr-i cihânı bir zaman
Çünkü şimdi hâce-i âhir-zamandar ders alır

28 K. Sâni 1322/1906-7" (Kurnaz, 1993: 100)

“ – Ankara Vilâyet Gazetesi baş muharriri, Meclis-i İdâre kâtibi
Muhsin Bey' nazîre –

Nevha-gîrim çünkü mehcûrum bugün dildârdan
Çok ezâ gördüm dirîğ bir yâr için ağyârdan

Derd-i hicrân tâli-i dûndur sebep feryâdîma
Kurtuluş yoktur ilâ-yevmi't-tenâd bu dârdan

Andelîb-âsâ sabâh-ı haşre dek zâr eylesem
Gülsitânda bir güle ermez elim bed-hârdan

Tâlî'-i nâ-sâzımı tel'în eder bî-çâreler
Ben nasıl etmem şikâyet baht-ı nâ-hem-yârdan

Öyle mahzûnum ki telhî-i kederdir gamzedâ
Lezzet almam bî-zebânım, sâmitim, güftârdan

Nev-bahâra ye'sten olmaz havassın âşinâ
Ben bugün hazz eylemem şemm eylesem ezhârdan

Gûşuma gelmez bugün gülşende feryâd-ı hezâr
Bir neşât almam içerssem sâgar-ı serşârdan

Âlemin bedbahtı yazsınlar ölünce sengime
Nevha etsinler geçerssem hâtır-ı züvvârdan

Tal'atâ âsârını gördükte Muhsin Bey demiş
Fâiku'l-akrân kitâbetten hele eş'ârdan

21 Mart 1323/1907-8" (Kurnaz, 1993: 102-103)

“ Neşâtî'ye nazîre

Gördüm o mehi vech-i tütükdâr küşâde
Tâ sîneye dek gerden-i envâr küşâde

Oldu yeni bir va'di mübeşşir nigehiyle
Gülzâr-ı ümîdimdeki ezhâr küşâde

Bir anda iki penbe hilâl etmede izhâr
Oldukça o gül lebleri her bâr küşâde

Endâmını âyîne gibi seyr edebilsem
Pîş-i nigehimde durup ol yâr küşâde

Bir gonce-i nev-hîzi temâşâ ile Tal'at
Oldu yeniden bu dil-i gam-hâr küşâde" (Kurnaz, 1993: 174)

Ahmet Talat'ın Neşâti'ye yazdığı bu nazîreye Dehri de bir nazîre yazmıştır.
Dehri'nin yazmış olduğu nazîre ise çalışmamızın önceki sayfalarında yer almaktadır.

"Tâb-ı ruhsârı ile merdümek-i cân tutuşur
La'l-i nâbı hevesiyle dil-i sûzân tutuşur

Leb-i gül-fâmını bûs etse çemen-zârda kadeh
Câm-ı billûrun içinde nice elvân tutuşur

Eylese bir gece gam-hânemi teşrîf lütfen
Tûr-ı Sînâ'ya döner, külbe-i ahzân tutuşur

Çift masâri' gibidir baş başa vermiş kaşlar
Sanki bir ma'rekede Zâl ü Nerîmân tutuşur

Pây-i nermîni o şühun eğer eylese temâs
Sönmüş âteş-gede-i Hind ile İrân tutuşur

Kalbin efruhte-i aşk olduğunu görme garîb
Pençe-i mihr ile her şeb meh-i tâbân tutuşur

Nerde bir hûb dil-âşûbu görürse Tal'at
Vasl için lâdes ile bahs-i firâvân tutuşur

*

* *

Ser-firâz olsa sa zâlim erişir berk-i belâ
Şüphesiz kendiliğinden de çenârân tutuşur

Dün gece bir püserin nâil-i vaslı oldum
Görse rüyâda Nazîre ve Kerîmân tutuşur

Ez kazâ bir püseri dâhil-i halvet etsem
Reşkile germâ yanar gayz ile külhân tutuşur” (Kurnaz, 1993: 192)

“ Çankırlılı Mâhî’ye Nazîre

Şereften gülşeni gerçi düşürmez nârvensizlik
Verir ammâ ki noxsânı çiçeksizlik çemensizlik

Yazık kırk altı yılda açtı soldu dört şükûfem âh
Mukadder gonca, sünbül, lâlesizlik yâ semensizlik

Emînim zevk u gam tev’em bahâristan-ı fânîde
Güle bûy-ı dil-âvizi verir mi hiç dikensizlik

Hayâtın zevkine vâkîf odur ki yazmaya bir gün
Kitâb-ı ömrü aslâ gül-dehensiz, gül-bedensizlik

Şeb-ârâ dilrübâ nisvâna zînet pîrehensizlik
Şehîd-i fakra lâyık Tal’atâ ancak kefensizlik

Bâhâriye, 6 Mayıs 1931” (Kurnaz, 1993: 194)

“ Mâhî’ye nazîre

Raks eyler iken dün gece ol mâh dönerekten
Sandım yeni ay doğdu şebângâh dönerekten

Mey, nağme, tarâb, nükte, heyâhey ile medhûş
Raksân idi gâh sallanarak gâh dönerekten

Subh olmadan âğyâr ile terk eyledi bizi
İşveyle vedâ eyledi nâgâh dönerekten

Çok arz-ı niyâz etmiş iken rehgüzerinde
Bir kerre bile bakmadı billah dönerekten

İncitti bu hâlinde yazık gönlümü şimdi
Eflâke çıkar ye’sile her âh dönerekten

Bir fecre ere bir gün olur bu şeb-i hasret
Elbette varır menzile şehrâh dönerekten

Tal’at bu semâhâne-i mihnette anıñçün
Âyin-i semâ etmede eyvâh dönerekten

10 Mayıs 1931” (Kurnaz, 1993: 195)

“ Fazıl Ahmet Gibi

- Nedim’ e nazîre –

Tâb-ı ruhsârı ne dem hâtır-ı virâna gelir
Gûyiyâ mihr-i ezel külbe-i ahzâra gelir

Aks-i çeşm-i kebûbu dile düşse, sanırım
İki âvâre kebûter harim-i câna gelir

Hurrem-âbâda şeref vermedi va’d etmiş iken
Belki lütfen bu gece seyr-i çırâğâna gelir

Ele gelmezse şu günlerde o şûh-ı mekkâr
Bir gün elbet dehen ü ruhleri dendâna gelir

Sû-be-sû halk-ı Sitanbul o gülü görmek için
Bülbül-i bî-dile uymuş da gülistâna gelir

Tîr-i sertîz-i serâperde şikâf-ı nazarım
Pîrehenden geçerek tâ ser-i pistâna gelir

Fâzıl Ahmed ile Tal’at da hem-âvâz olmuş
Şüphesiz sözleri ihvâna Nedîmâne gelir

7 Kanun-ı evvel 1934” (Kurnaz, 1993: 206)

“- Faruk Nâfiz’e nazîre –

Âzurde-diliz ki şâdımız yok
Mecmu’ayız infirâdımız yok

Bâzâr-ı vefâda hamdülillah
Şekvâ edecek kesâdımız yok

Nevmîd-i şifâ o hastayız ki
Lokmân’a da i’timâdımız yok

Dest-i emel-i niyâzı yumduk
Hâsıl olacak murâdımız yok

İncil ve Zebûr muharref imdi
Tevrata da i’tikâdımız yok

Her hakkı kabulde münkir-âsâ
Câhil değiliz, inâdımız yok

Pîşânî-i sâfımızda Tal'at
Allaha şükür sevâdımız yok

23 Haziran 1936" (Kurnaz, 1993: 251)

“Allah seni hulyâya dalarken mi yaratmış
Besbelli ki dalgındı da gökten yere atmış”
Muallim Sabri

Allah onu nûr-ı ezeliyle yaratmış
Terkîbine de hüsn-i ebed mâyesi katmış

Endâm-ı dil-âşûbunu tûbâya kıyâsen
Bin türlü mehâsinle serâpây donatmış

Ruhsârına renk vermek için ebr-i şafaktan
Bi'l-farz sanırım haylice kan-terle batmış

Çeşmân-ı siyeh-tâbını arzû-yı melâik
Hilkat seherinden alınan renge boyatmış

Bu zübde-i hüsnü görüp ervâh-ı güzeşte
Mahmûm-ı hased cümlesi arşîlere çatmış

Eflâkine sığdırmak için çâre ararken
En sonra gazabla tutarak yerlere atmış

Cibril onu der-şehper edip gökten inerken
Hayran olarak ağzını öpmüş de kanatmış

Arzîler için şimdi o timsâl-i mehâsin
Zât-ı ahadiyyet gibi zât ile sıfatmış

Sen, hilkati esrârımı fâş eyleme Tal'at
Tanrım o güzel dilberi öğmüş de yaratmış

25 Kanun-ı evvel 1937" (Kurnaz, 1993: 295)

“Mutarraf Terbi'

- Fuat Hulûsi Demirelli, âhiren beş parça şiir göndermişti. Bunlara bir
decede yazdığım nazîreler: -

“Bir söz dedi cânân ki kerâmet var içinde
Bir vuslat-ı feryâda beşâret var içinde
Ammâ yine îhâm ü nezâket var içinde
“Dün geceye dâir bir işâret var içinde”

“Meyhâne mukassî görünür taşradan ammâ”
 Rindân-ı mey-âşâma gelir cây-ı ferahzâ
 Her mey-kedenin bâğ-ı İremden daha a'lâ
 “Bir başka safâ, başka letâfet var içinde”

“Eyvâh o üç çifte kayık aldı karârım”
 Zîrâ ki o sandalla uzaklaştı nigârım
 Alkışla dolup taşıtı bir an cümle civârım
 “Şarkı okuyup geçti bir âfet var içinde”

“Olmakta derûnunda havâ âteş-i sûzân”
 Çünkü nefes-i Şems her nefhâda pinhân
 Rûhü'l-Kudsün nağmesi dense yine çesbân
 “Nâyın diyemem ben ki ne hâlet var içinde”

“Ey şûh Nedîmâ ile bir seyrin işittik”
 Bu tâli'-i ferhundesine gıbtalar ettik
 Ümmîd-i telakiye düşüp biz dahi gittik
 “Tenhâ olamaz Göksu ki işret var içinde”

11 Temmuz 1944” (Kurnaz, 1993: 316)

“ – Fuat Hulûsi'ye –

Bezmi teşrîf ettin ammâ fazla mihmân olmadın
 İnfi'âlin vardı ki bir lâhza handân olmadın

Nâylar, tanbûrlar, defler olurken nağme-sâz
 Raksa âğâz etmedin, dest-efşân olmadın

Sanki âteş almağa gelmiştin ey bedr-i münîr
 Subha dek âfâk-ı mecliste dırâhşân olmadın

Halka-i rindânda tâ ki leyli ihyâ eyleyip
 Nûş ile câm-ı sabûhîyi gazel-hân olmadın

Der-kenâr etmektî ümîdim fakat ey nahl-i nâz
 Bir dakika bâğdan yana hırâmân olmadın

Atş-ı vuslatla yanarken kalb-i âteşnâkime
 Leblerinden şerbet-i unnâbla dermân olmadın

Tal'at'ı mahrûm-ı vasl ettin efendim dün gece
 Bezmi teşrîf ettin ammâ fazla mihmân olmadın

11 Temmuz 1944” (Kurnaz, 1993: 317)

“ – Fuat Hulûsi’ye –

Var mı bir dilber ki hem-hüsn ü cemâl olsun sana
Âfitâbım meh ne mümkündür hemâl olsun sana

Leyle-i kadrinde rindânın gelirsen bezmine
Âfitâbım nûr-ı esvedler zılâl olsun sana

Bâğ-ı adne per-küşâ tâvûs-ı kuddîsin bugün
Şehper-i Cibrîl-i işve yâl ü bâl olsun sana

Öyle ser-bâzâna işveyle görünme hâside
Korkarım ki âfet-i aynül-kemâl olsun sana

Bin gül-i sad-berg süzülün şîşe-i endîşeden
Reng-i fecre mezc olub ruhsâr-i âl olsun sana

Rîşte-i kalbimle nesc ettim bu kâlâ-yı nevi
Tal’atın bu yâdigârı dest-mâl olsun sana

Ankara 11 Temmuz 1944” (Kurnaz, 1993: 317-318)

“ – Fuat Hulûsi’ye –

Âlem-i aşka nice Şirin ü Leylâ geldiler
Senc-i ganla sîne-i Ferhad u Kays’ı deldiler

Hayli İskender olup hemrâh-ı fakra sûbesû
Bir yudum âb-ı hayat-ı vasl için hep yeldiler

Bir zamanlar rehneverd-i vâdi-i-ârâm idim
Bir iki âşûb-ı devrân akl u fikrim çeldiler

Bembeyaz oldu saçım hâlâ görürsem bir güzel
Saçlarında murg-ı dil bir âşîyanlık yer diler

Sen kelîm-i asr isen de bir Demirelli çıkar
Tal’atâ senden yed-i beyzâya mânend el diler” (Kurnaz, 1993: 320)

“Garaz bir neş’e tahsil eylemektir bezm-i âlemde
Şikeste bir sifâl olsun nemiz var sâgar-ı Cemde

- Müfti Yahyâ -

Garaz bir neşve tahsîl eylemekse bezm-i âlemde
Kırık bir kâse yetmez mi, ne var ki sâgar-ı Cemde

Sonu derd-i humâra muntehî her âlem-i nûşun
Hakikat anladım yoktur safâ-yı ıyş-ı dem-â-demde

Sununca nâz ile bir duhter-i Havvâ mey-i vuslat
Tahammül etmeğe tâkat bırakmaz kalb-i Âdem'de *

Eğer bulamazsa zâhid mâ-i tensîm zevkini meyde
Bulurlar rind olanlar lezzet-i sahbâyı zemzemde

Muhannâ parmağı ağzında yâr işrâb-ı vasl etti
Mey-i gül-reng sanıp Tal'at gözüm kaldı o gül-femde

3/4 Ekim 1946" (Kurnaz, 1993: 322)

“ŞATHİYYAT

- Fuat Hulûsi'ye nazire -

Mâyesi gül gösterir gül-renk leb ü ârız seni
Bilmeyen bu nükteyi çiğner sanır kırmızı seni

Câme-i zerbeft giyip çıkma evinden bir zaman
Kim görürse zanneder seyyâr bir yıldız seni

Düşse Şîrâz'a yolun hâk-i musallâdan hemân
Elde bâde hâke ber-ser karşılar Hâfız seni

Dün gece va'zında vâiz şöyle tarif eyledi
Kim Süleyman'ın eşi, şâh-ı Sebâ Balkız seni

Çıkma dansa baş açık zinhâr muglimlar görüp
Zannederler sonra tavşan-beççe-i Sakız seni

Şimdi kızlar pantolon giymekte, sen de giy etek
Nev-civânım haydi sansın çâr-eburû kız seni

Vuslatın gâyet kolaydı bir gece gamhânedede
Ah düşürseydim ele bir def'acık yalnız seni

Gâze-i ruhsar acûze incilâ bahş olsa da
Dikkat et aldatmasın bîhûde bir yıldız seni

Bal değilse dizleri, mutlak ki bal helvasıdır
Sûfiyâ baştan çıkartır mutlakâ baldız seni

* Sununca işve vü nâz ile Havvâ bir mey-i vuslat
Tahammül etmeğe kudret mi kaldı kalb-i Âdemde

Ey rakîb-i bed-likâ mir'âtı al da bak ele
Hüsnüne mağrûr olurdu görse ger Câhiz seni

Eşheb-i ikbâle çiğnettik zemâhim-i kiştini
Şehsüvârım çarptırır bir hâile bu hîz seni

Şûh u şen bir şâir-i hoş-gû idin Tal'at yazık
Böyle dil-teng eyledi bir dînsiz îmânsız seni

Kalmadı bak kîse-i fikrimde nakd-i kafiye
Belki yârân zannederler soydu bir hırsız seni

Şi'ri terk et eyle aslâfî tetebbû mutlakâ
Eylesin meşgûl türlü nükte-i gâmız seni

27/28 Ekim 1946" (Kurnaz, 1993: 324-325)

Tokatlı Nûri'nin Zahmi'ye yazdığı nazîre:

“Bir badecik içseydim eğer yârın elinden
Bir şüphe alırdım anı ağıârın elinden

Rahmeyleyüp ahvalime bir su sepenim yok
Yandım o cefakâr, peri ruhsârın elinden

Nefs atına bindim gidip iradem elinden
Yârâp beni sen kurtar o mekkârın elinden

Dün gece anın meclisi hâsında varupta
Bir mey içiş iştîmki o gaddarın elinden

Dil verdi geçen, payına beyhude düşüp te
Şekvalar eder dilde, o dildarın elinden

Sihriyle müsahhar ola kendi yine yoksa
Mümkün mü şikâr almak o saharın elinden

Nettim ana bilmemki günahım ne geçenler
Yandım der imiş (Nuri) emekdarın elinden” (Onay, 1933: 150)

1. 9. Saz Çalma Geleneği

Saz, Türk kültüründe çok önemli bir yere sahip olan müzik aletlerinden birisidir. Halk müziği, halk edebiyatı denilince ilk akla gelen unsurlar arasında yer

almaktadır. İnsanımızın yaşadığı her türlü olayın, duygunun, düşüncenin, yaşanmışlığın ifadesinde saz, söze eşlik etmiş ve anlatımın daha etkili ve kalıcı olmasına yardımcı olmuştur.

İçinde bulunduğumuz bazı durumları zaman zaman anlatmakta zorluk çektiğimizde duygu ve düşüncelerimize tam anlamıyla tercüman olan türküler kimi zaman bir düğünü, kimi zaman bir ölümü, kimi zaman bir kavuşmayı, kimi zaman bir ayrılığı, savaşı ya da barışı, sılayı ya da gurbeti, insana ve doğaya dair pek çok şeyi sazın telleriyle yüreğimize işlemişlerdir.

Halk edebiyatında âşık denilince sazın akla gelememesi neredeyse imkansızdır diyebiliriz. Âşıklar manzum eserlerini çoğunlukla saz eşliğinde halka sunmaktadırlar. Saz çalabilen âşıkların çalamayan âşıklardan daha fazla itibar görmeleri ve şiirlerin belli bir ezgi ile dinleyicilere aktarılması âşığı da saz çalmayı öğrenmeye mecbur kılmaktadır. (Oğuz ve diğer., 2004: 193)

Eskiden “kopuz” adı verilen telli çalgının yerini zamanla saz almaktadır. Saz, âşık için ilhâmını destekleyen yardımcı bir alet olmakta ve âşıklık gelenekleri içerisinde çok önemli bir yere sahip olmaktadır.

Divan şâirinin kaleminin taşıdığı kıymet ne ise âşığın sazı, tezenesi de aynı kıymeti taşımaktadır. Âşığın sazı, onun gönlü ve dilidir. Onunla sohbetini yapmakta, dertleşmekte, atışmakta, karşısındaki âşığı onunla yenmektedir. Tüm sıkıntılı ve zor zamanlarında sazı, âşığın imdâdına yetişmektedir. Eğer olur da âşık karşılaşmalarında yenilirse sazını rakibine verme geleneği âşıkların en ağırına giden olaylardan birisini teşkil etmektedir. Bu yenilginin gönülde açtığı mânevî yara kesinlikle iyileşmemektedir. İşte bu nedenle de gerçek anlamda ustalaşmayan âşıklar atışmalara girmemektedirler. (Yardımcı, 1998: 190-191)

“Saz eşliğinde söyleme; hem ritim bakımından hem de söylemeyi kolaylaştırdığı için Anadolu’da yaygın hâle gelmiştir. Bazı ozanlar kendi hazırladıkları şiirleri, saz eşliğinde icra etmişlerdir. Halkın duygularına göre şiirler yazıp besteleyerek, sanatlarını devam ettirmişlerdir. Bu geleneği hâlâ devam ettiren birçok ozan vardır. Ancak saz eşliğinde hazırlıksız söz

söyleyen, irticalen dörtlükler üreten diğer kısım da; kendilerine “âşık” deyimini yakıştırmış, sözlü geleneği böyle devam ettirmişlerdir.” (Tanrıku, 1997: 5)

Âşık edebiyatı temsilcilerini saz çalmayı bilenler ve saz çalmayı bilmeyenler olarak iki grupta ele alanlar bulunmaktadır. (Oğuz ve diğer., 2004: 189)

Âşıklar düz konuşmaya dayalı şiir söylemeyi “dilden söylemek” olarak, saz eşliğinde şiir söylemeyi ise “telden söylemek” olarak adlandırmaktadırlar. Âşık şiiri yazmaz söyler, söylerken de müzikten ayrılmaz aynı zamanda çalar. (Boratav, 1969: 22)

Usta âşıklar, doğaçlama şiir söylerken akıllarından parmak hesabı yaparak değil, ezgiyi takip ederek heceyi tutturmaktadır. Âşıkların ifadesine göre, her makamın ezgisi, söylenecek olduğu zaman kendini hissettirmektedir. (Oğuz, 2001: 29)

Saz ve söz bütünlüğü dediğimiz olay âşıklık gelenekleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Saz çalabilmek âşık için önemli niteliklerden birisi olmaktadır. Âşıklar saz çalmayı çoğunlukla ustalarından öğrenmektedirler. (Artun, 2001: 65)

Aynı zamanda saz ustası ile söz ustası farklı olan âşıklar da bulunmaktadır. Ancak bütün âşık adaylarının öncelikle kendi ustalarının saz tekniğini öğrenmesi ve benimsemesi gerekmektedir. İlerleyen yaşlarda ustalaşmaya başladıkça âşığın kendine has bir çalma tekniği oluşmaktadır. (Oğuz ve diğer., 2004: 193)

Saz çalmayı bilmeyen bazı âşıklar gelenek içerisinde yanlarında “sofu” adını verdikleri saz çalan âşıkları gezdirmektedirler. (Artun, 2001: 65)

Halk edebiyatında âşıklık gelenekleri içerisinde bu kadar önemli bir yere sahip olan saza saygının Orta Asya’ daki kopuza olan saygı ve sevginin bir uzantısı olduğu düşünülmektedir. Kopuz hemen hemen bütün Türk yurtlarında yüzyıllar boyunca değişik şekil ve adlarda anılmıştır: Kobuz, kubuz, kumuz, çağur, çoğur,

çöğür, dıngır, kövür, kubur, yunkar, divan, tambura, bozuk, cura, şeştar, saz, bağlama, meydan sazı, kara düzen, damura, gilbut vb. adlarla anılmıştır. (Yardımcı, 1998: 191-194)

Âşıklık geleneği olarak âşıklarda ses güzelliğinin ve sazı ustalıkla çalma hünerinin bir önemi bulunmamaktadır. Âşık kişi için duygunun güzelliği her şeyden daha önemlidir. Âşıklar genellikle gezgin oldukları için rahat taşıyıp rahat çalabilecekleri sazları tercih ederler. Özellikle Bektâşi âşıkların sazlarının şekillerinin ve parçalarının özel remizleri bulunmaktadır. tellerin üç sıra halinde bulunması; Allah, Hz. Muhammet ve Hz. Ali üçlemesini, sazın on iki teli ise on iki imamın simgesi olarak kabul edilmektedir. (Artun, 2001: 65-66)

Genç âşık için yıllarca usta, gün görmüş ve kendini kanıtlamış âşığın yanında çıraklık yaptıktan sonra aynı âhilik geleneğinde yer alan peştamal kuşanmak gibi “saza çıkmak” asıl amaçlardan birisi olmaktadır. Usta âşık çırağının sazı iyi çalmayı öğrendiğine, sazlı sözlü toplantılarda ustalıkla saz çalıp âşıklık geleneklerini yerine getireceğine kanaat ettiği zaman çırağına sazı verip sırtını okşamakta ve “Git artık nasibini ara” deyip ona yol vermektedir. (Yardımcı, 1998: 194)

Âşıklık geleneğinin yaygınlaşmasında ve kalıcılık elde etmesinde şüphesiz sazın da payı bulunmaktadır. Âşığın yüreğinden kopup gelerek dilinde can bulan sözcükler, sazının ezgisiyle birlikte dile düşmüş ve kuşaklar boyu söylenilerek hem âşığın hem de eserinin ölümsüzleşmesini sağlamıştır.

Bilindiği gibi toplumların yenilikleri kabul etmesi belli bir zaman sürecinde gerçekleşir. İslamiyet’in Türkler tarafından kabul edilmesinden sonra yaygınlaşması konusunda da sanatın ve sanatçının gücünden yararlanılmıştır. Yeni dini halka aşılama isteyen dervişler, onun emirlerini ve yasaklarını şiire ve saza da söyleterek hem daha yumuşak , hem daha anlaşılır, hem de daha sevgi uyandıran bir şekilde amaçlarını gerçekleştirmişlerdir. Aslında saz ve halk şiiri putperestlik devrinden kalma kültürel vasıtalar olduğu için İslamiyet’e göre hoş karşılanmamasına rağmen halk üzerindeki etkisi sebebiyle varlığını devam ettirmiştir. (Başgöz, 1968: 9)

Gelenek içerisinde sazın dışında bir çalgı kullanarak sanatını icra eden âşık bulunmamaktadır. Bağlama ve bağlamanın türevleri bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Âşıkların kullandıkları sazın ebatları, öncelikle onu kullanacak âşığın fiziki yapısına göre değişiklik göstermektedir. Ayrıca yöre farklılıkları ve icra ortamları da kullanılacak sazın ebatlarını, cinslerini ve çeşitlerini değiştirmektedir. (Özarslan, 2001: 167)

Yöreye göre değişen saz türlerinin yanında sazlardaki akort sistemlerinde de değişiklikler bulunmaktadır. Âşık meclislerinde ve halk arasında kullanılan “yanığa bağlama, âşığa saz” deyişinde geçen bağlama ve saz terimleri, sazın sadece yapı itibarıyla değil, akort sistemiyle de ilgili bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Âşık sazlarında genellikle kara düzen veya bozuk düzen denilen akort kullanılmaktadır. (Özarslan, 2001: 168)

“Bu düzende orta tel alt telin tam beş misli aralık pestine göre akort edilir. Bu düzendeki çalgılar bazı yörelerde saz adıyla anılır. Bağlama düzeni denilen bir başka akort sisteminde orta tel alt tele göre tam beş misli peste; üst tel ise alt tele göre tam dördü pestine düzenlenir. Bu akorttaki çalgılara ise bazı yörelerde bağlama denir. Bağlamalardaki akort sistemi yurdumuzun çeşitli yörelerinde görülmekle birlikte daha çok Orta Anadolu'nun doğu kesimleriyle Doğu Anadolu'nun bazı kesimlerinde yaygındır.” (Şenel, 1991: 555)

Saz olmadan âşıkların atışma yapıp yapamayacağı konusunda yapılan bir denemede, çeşmeden su akıtır gibi saatlerce atışan ve hiç zorlanmayan âşıkların suyu kesilmiş değirmen gibi üretkenlikten çok şey kaybettiklerini, atışmada zorlandıklarını tespit edilmiştir. (Tüfekçi, 1983: 330)

1. 9. 1. Çankırılı Halk Şâirlerinde Saz Çalma Geleneği

Gelenek içerisinde çok önemli bir yeri olan saz, halk edebiyatı ve halk şâirleri için bir çalgı olmaktan çok daha kuvvetli bir anlam ifade etmektedir. Saz bir sembol, âşıkla bütünleşmiş bir varlıktır.

Çankırlı halk şâirleri de gelenek içerisinde sazı kullanmış, yüreklerinden geçenleri dillendirirken sazın ezgisinden yararlanmışlardır.

Çankırı’da telli halk müziği araçlarından en çok on iki telli saz, köşe sazı, bağlama türleri, divan sazı, tanbur ve cura kullanılmıştır. (Ayhan, 1988: 165)

“Çankırı’nın Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki halk müziği çalgıları köylerde, nahiyelerde ve küçük ilçelerde dilli ve dilsiz kaval, davul, zurna, bağlama, tanbura, def, darbuka ve kaşıktı. Büyük ilçelerde ve Çankırı merkezinde bu çalgılara ek olarak 12 telli bağlama, zilli maşa, çalpara fincan ekleniyordu. Dîvân Müziği çalgılarından keman, santur, ud, gırnata (klarnet) ve halk çalgılarından def, zilli maşa darbuka (dümbelek) ince saz takımını oluşturur ve Çankırı Halk Müziği’nde yerini alırdı. Sohbet toplantılarında ve zengin düğünlerinde 12 telli bağlama ve ince saz takımı çalardı. İnce saz takımı içinde; Santurî Topal Nikola, Kemanî Serafım gibi Ermeni ve Rum çalgılar da bulunmaktaydı. Yâren’den yetenekli olanlar sadece vürmalı sazları çalabilirlerdi. 12 telli bağlamayı bir Türk’ün çalması şarttı. Günümüzde sohbet toplantılarında bağlama ailesi, def, zilli maşa, darbuka türkülere eşlik etmektedir.” (Tan ve Turhan, 1999:24-25)

Ancak bazı âşıklarımız, kime çevreler tarafından saz çalmanın hoş karşılanmaması sebebiyle bu yeteneklerini gizli tutma ihtiyacı hissetmişlerdir. Zahmi’nin saz çalmayı bildiği ve ömrünün sonuna kadar eğlence meclislerine katıldığı halde, bilgili bir şairin saz çalmasını uygun görmeyen bazı çevrelerden dolayı bu yeteneğini sakladığı söylenmektedir. (Cunbur, 1968: 409)

Ahmet Mecbur Efendi’nin; mûsikî dinlemek mekrûh, çalgı haramdır iddiasında bulunan bir yobaza karşı, benim için çalgı dinlemek farz-ı ayındır, cevabını vermesi meşhurdur. (Onay, 1932: 215)

Çankırlı halk şâirlerinden özellikle aşağıda isimleri yazılı olanlar saz çalmayı ilerleterek adlarını duyurmuşlardır:

Abdülkadir Bedrî (Onay, 1930: 102)

Bezmî (Onay, 1930: 130)

Sabrî (Onay, 1930: 284)

Yâdi (Onay, 1930: 352)

Zahmi (Onay, 1932:120)

Âşık Nâilî Baba (Çakırsipahi, 2006: 201)

Bu şâirlerden özellikle Sabri'nin saz çalması hakkında anlatılan şu hikaye ilgi çekicidir:

“Merhum Elmalı hoca zâde İsmail efendiden nakledildiğine nazaran Sabri, (Yanlar) deresindeki (.....) değirmene buğday öğütmeye gider. Mevsim yaz olduğu için değirmenler durmuş, dereler kurumuş bir halde olmasına rağmen değirmene gelen Sabri'nin haline oradakiler gülerler; hareketini saflığına hamlederler. Sabri, onların alaylarını görünce;

-Size bir saz çalayım da dinleyin; elbette Allah deryayı-rahmetinden yağmur ihsan eder!

Diyerek saz çalmaya başlar; aradan bir saat geçmeden şiddetli bir yağmur her tarafı sele, suya garkeder.” (Onay, 1930: 284)

2. BÖLÜM

ÇANKIRILI HALK ŞÂİRLERİNDE ETKİLEŞİM

Âşıklar kendi duygu ve düşüncelerini dile getirmenin yanında çoğu kez içinde buldukları halkın yaşadıklarına da ses olmuşlardır. Toplumu derinden etkileyen her türlü doğal âfet ve toplumsal olayda sessiz kalmayı kendilerine yakıştıramamış ve duygu ve düşüncelerini sazlarıyla sözleriyle insanlarla paylaşmışlardır.

Âşıkların tanınmasında, sevilip sayılmasında kimi zaman da acımasızca yargılanmasında hiç şüphesiz bu tavırlarının büyük etkisi olmuştur.

Âşık meclislerinde, panayırlarda, âşık kahvehanelerinde, çeşitli toplantılarda vb. birlikte olan âşıklar bir yandan ustaları dinlemenin tadına varırken bir yandan da içlerindeki âşıklık duygusunu doyurma, geliştirme ve zamanı gelince de gün ışığına çıkarma fırsatını elde etmişlerdir.

Halkın içinde doğup gelişen bu edebiyatın oluşmasında, gelişmesinde, yaygınlaşmasında ve günümüze kadar ulaşmasında sözlü geleneğin önemli bir payı vardır.

Edebiyatın söze dayalı olduğunu düşünürsek edebiyat türlerinin birbirinden tamamen ayrı olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu yüzden gerek âşıklar arasında gerekse âşık edebiyatı ile diğer edebiyat türleri arasında etkileşimin olması son derece doğaldır.

Zaman içerisinde bazen şekil bazen de içerik açısından çeşitli alışverişler gerçekleşmiş, âşıklar da bunda bir sakınca görmemişlerdir. Bunların bir kısmı bilinçli olarak bir kısmı ise farkına varmadan gerçekleşmiştir.

Çankırlı halk şâirlerinde etkileşim konusunu ele alırken önce âşıkların birbirlerinden etkilendiği yönleri ortaya koymaya çalışacağız. Bunu yaparken âşıklık geleneklerinden faydalanmanın uygun olacağı kanaatindeyiz.

Etkileşimin kendini en kuvvetli biçimde hissettirdiği yerlerden birisi nazîre söyleme geleneğidir. Bu gelenek halk edebiyatına divan edebiyatından geçmiştir.

Geleneğin özünde bir şâirin şiirini, başka bir şâirin aynı uyak ve ölçüye bağlı kalarak benzer biçimde yazması ya da söylemesi bulunmaktadır.

Çankırılı halk şâirlerinde etkileşimin işaretlerinden biri olan nazîreler ve kendisine nazîre yazılan şiirlerden tespit edebildiklerimiz ise şunlardır:

Kadri' nin Çankırılı Sabri'ye yazdığı nazîre:

“Düşdü yine bu dil zare ayrılık
Bu meclisi ârifana elvedâ'
Açdı sinemde bin yare ayrılık
Ehli sohbet her yarana elvedâ'

Güzel muhabbetler hep oldu hayâl
Ne ise hukuku eyleyin halâl
Cübbe de, kavukda ne gezsın kemâl
Kalbi tahir müsülmana elvedâ'

(Kadrf) nedir sende bu gam, bu keder
Dağılır, toplanır bu böyle gider
Dostundan vaz gelmez er evlâdı er
Sıtkı bütün cavidana elvedâ'” (Onay, 1930: 57)

Sabri' nin şiiri:

“Hasretin ateşi tuttu özümden
Yakdı derunimi nare ayrılık
Kanlı yaşlar döküp iki gözümden
Düşürdü ruzü şep zare ayrılık

Aklıma geldikce ahibba, yaran
Ol vakıt serime târ olur cihan
Bu iki nesneye bulunmaz derman
Biri ölüm, biri naçar ayrılık

Kimseyi ey khuda koyma hasrette
Gerek bu dünyada, gerek ahrette
Ağlayı ağlayı dari-gurbette
Oldu ciğer pare pare ayrılık

(Sabri)nin niyazı budur evvelâ
 Kavuştur cümleyi hazreti Mevlâ
 Zalim felek bana kılalı cefa*
 Açtı sinemde bin yare ayrık” (Onay, 1930: 292)

Tam olarak nazîre kurallarına bağlı kalınmamasına rağmen Kadri bu şiiriyle Sabri’ ye nazîre yapmıştır.

Dehri’ nin Ahmet Talat Onay’a yazdığı iki nazîre:

“Kıl sinei pür nurunu ey yâr küşade
 Olsun ne olur, bahtı siyahkâr küşade

Teşrifin ümit etmededir aşıkı şephîz
 Gel meclise olsun dili gam hâr küşade

Bin naz ile etti dili lebrizi füyuzat
 Oldukça hemen sineî nevvâr küşade

Yarap! ne sefa aver olur bağçei aşk
 Bülbülleri pür şevku çemenzâr küşade

(Talât) beyin eş’arını tanzir ile Dehrî
 Oldu yine kencinei efkâr küşade” (Onay, 1930: 85)

“Aksi hüsnün nezaman sağarı minaya düşer
 Teşnei lâli lebin câmı müseffaya düşer

Sende varken bu kadar hüsnü letafet eyşuh
 Görse bir kere melekler bile sevdaya düşer

Gül ruhun zâğ rakip anmasın ah eyleyerek
 Nâle gülşende heman bülbüli şeydaya düşer

Rehi sevdada sitem aşıkı dilgir etmez
 Düşsede gerdi mihan dameni leylâya düşer

(Dehriya)şi’rini Talât beye arzet ki bu gün
 Tab’ı çalâkini takdîr o dânyaya düşer” (Onay, 1930: 86)

---

* Ya da “Zalim felek beni kılalı cüda
 Açtı bu sineme yare ayrılık

Ahmet Talat Onay' ın şiiri:

“Rûhunun aksi ki mir’at-ı mücellâyâ düşer
Sanki penbe iki gül safha-i beyzâyâ düşer

Leb-i la’li arasından görünen dişleri bak
“Benzer ol jâleye kim lâle-i hamrâyâ düşer”*

Nûr-ı çeşmânını nûş etmeye cehd etse nazar
Bûs-ı dâmânı için sâye-i bî-pâyâ düşer

Sîne-yi tâbını setr etmeğe enzârımdan
Hizmet-i ebri hazân-ı zülf-i semensâyâ düşer

Kokladım –nûkhet-i gîsûsunu şemm etmek için-
Şekl-i endâmı ki ol pister-i kemhâyâ düşer

Şeb-i firkatte gazel tarhı becâ mı Tal’at
Âhlar sana, figân sâgar ile nâyâ düşer

Ankara 17 Teşrin-i sâni 1338/1922” (Kurnaz, 1993: 183)

Çankırı Dergisi’nin 1986 yılı mayıs sayısında yukarıdaki şiir bazı değişikliklerle birlikte şu şekilde yayınlanmıştır:

“Ruhumun aksi ki mir’atı mücelleye düşer
Sanki pembe iki gül safhai beyzaya düşer

Dişlerin kim lebi lalin arasından görünür
Benzer ol jaleye kim lalei hamraya düşer

Nuri çenmanını naş etmeye ekel etse nazar
Busi dumanın için saye gibi paye düşer

Sinenin tabını setr etmese enzarından
Kıdmeti biri hazan süfli semensaya düşer

Öperim müheti kelsusuni sem etmek için
Şekli endamkî ol bisteri kerhaya düşer

Şebi firkalte gazel tarhı bacamı Talat
Ahlar sona, figan sagar ile naye düşer.” (1986: 20)

* Bu mısra Karamanlı şâir Nizâmî’nindir.

Hayri' nin Erzurumlu Emrah'a yazdığı nazîre:

“Katrai asârı aşkım mevci ümman isterim
Dalmışım deryayı aşka gevhere gân isterim

Nefhai can lebi la'linden umardı teşnedil
Çeşmei hızru hayatı âbı hayvan isterim

Mürde gönlüm iltifati yârden buldu necat
Menzili dari hudadan valsı canan isterim

Fariğim, çarhı denî dünyaya etmem serfuru
Sâili derkâhı hakkım, özke mihman isterim

Mürgu tab'ını gülşeni fanîde arâm eylemez
Bağı kudsün bülbülüym verdi handan isterim

Bendei (Âli abâ) nın çakeriyim çakeri
(Hayriya) nâci gürûhuz râhü erkân isterim” (Onay, 1930: 154)

Erzurumlu Emrah' ın şiiri:

“Canum senden eyledüm canana candan isterem
İrmek için menzil-i maksüda bürhan isterem

Nefs-i istiğfar ile rind eymedüm dil-hanesin
Bu müzeyyen kasra bir sirkat-i mihman isterem

Bunca yıllardur muti-i bende-i dergaham kim
Padişaham feyz-i hübundan bir ihsan isterem

İstemem ol gülşen-i dehr-i fenanun güllerin
Hasılı ol şehir-i bakiya gülistan isterem

Kalmamış bu vadi-i firkatde Emrah garip
İrmek için menzil-i bürhan isterem” (Karadağ, 1996: 301)

Hayri' nin Aşık Derdli'ye yazdığı nazîre:

“Ferağıt mülkünde kaldım âzade
Meded ey habibi kibriya dedim
Tut elimden kaldır ruzi cezade
Şefi' ulmüznibin Mustafa dedim

Sensin dü cihanda şahı enbiya
Kurdu şeraiti kürsii bina
Buyurdu habibi huda (lafeta)
Hakikat Aliyülmurtaza dedim

Sensin dü cihanda şahlar suveri
Âlemi ecsamın nurı, gevheri
Dur etme babından (Hayrî) kenterî
El'aman efendim can feda dedim" (Onay, 1930: 164)

Kemal Ahmet' in Nef'î' nin Edirne ile ilgili kasîdesine yazdığı tehzîl yani latîfe tarzında yazılmış bir nazîre:

“Ankara şehrimi bu ya gülşeni me’vamıdır
Yoksa belde suretinde cenneti âlâmıdır

Gûhu sahra iki canipden derağuş eylemiş
Ortasında sivrilen şey kal’ayı zibamıdır

Zümrüt işlemiş muhiti bir gümüş âyinedir
Merzağîher saha âya böyle ruh efzamıdır

Mest olurda pişikahında akan sular durur
Cûy barı durduran bir âfeti berpamıdır

Köhne şehrin sanmayın bir tıflı nev peydasıdır
Bu (kara oğlan) nihali ömrü gül endamıdır

Cünbüşi dildari seyret, gel, balık pâzarına
Sevdiğin gül ruhmi, yoksa şenmidir, şehlamıdır

Vadii eyemen (hatıp çayı) denilen vadidir
Subesu aks eyleyen avazei “durnamı”dır

Hergele meydanının ya sa naziri söyleyin
Ey nucumi sahire bu pek acip dâvamıdır

Hâki paki kühli çeşmi aşıkandır şüphesiz
Her ğübarı, fark olunmaz tozmudur, podramıdır

Turfamey turfandamı mahsuli sa’yi ehlinin
Sofu yok engürü çok bir nevezemin dünyamıdır” (Onay, 1930: 177-178)

Nef'î' nin Edirne kasîdesi:

“Edrine şehri mi bu yâ gülşen-i me'vâ mıdır
Anda kasr-ı pâdişâhî cennet-i a'lâ mıdır

Beyt-i ma'mûr-ı felek mi ol fezâda ol sarây
Yâ zemîni cennet olmuş Ka'be-i ulyâ mıdur

Cûylar devr eden taraf-ı çemen-zârın yahûd
Mâ'i pervâz ile kat' olmuş yeşil hârâ mıdur

Sebz ü hurrem bir fezâ mı her kenâr-ı cûybâr
Yâ miyân-ı cûda aks-i günbed-i hadrâ mıdur

Hıfz için yâhûd vücûd-ı pâdişâhı cûylar
Pâsbân-ı genc-i devlet olmuş ejderhâ mıdur

Cenneti görmüş bir âdem var ise gelsün desün
Tarhı anun dahi böyle dil-keş ü ra'nâ mıdur

Güllerinde var mı böyle reng ü bûy-ı dil-firîb
Yâ nesîm-i subhı böyle bûstân-pîrâ mıdur

Bir dıraht-ı ser-firâzı var mı bağ-ı cennetün
Yohsa ancak vâ'izün medh etdügi Tûbâ mıdur

Bunda Tûbâdan kalur mı müşg-i bîd-i ser-nigûn
Yâ gubâr-ı berg-i Tûbâ anda müşg-âsâ mıdur

Habbezâ cây-ı neşât-efzâ ki Rıdvân görse ger
Hayretinden derdi bu cennet midür dünyâ mıdur

Sun'ı Hakk yâ gülşen-i cennetden ifrâz eylemiş
Başka bir cây-ı tarâb-engîz ü gam-fersâ mıdur

Dâ'imâ böyle müferrîh mi bu cây-ı dil-güşâ
Her zamân âb u hevâsı böyle rûh-efzâ mıdur

Yohsa şimdi eyleyen âb u hevâsın terbiyet
Âfitâb-ı devlet-i şâh-ı cihân-ârâ mıdur

Ya'ni Sultân Ahmet-i âdil ki fers-i dergehi
Arşdan â'lâ değilse çarhdan ednâ mıdur

...” (İpekten, 1998: 131-146)

Çerkeşseyhizâde Mehmet Tevfik Efendi'nin Nef'î'ye yazdığı nazîre:

‘Fâ’i lâ tün fâ’i lâ tün fâ’i lâ tün fâ’i lün

Şu’le-i dağ-ı tecellî-i beyânîdir sözüm
Pertev-i rûy u dil-i lafz u me’ânîdir sözüm

Devr-i a’alâ-yı felek erkânının her subh u şâm
Hizbû’l-ahzâb-ı dil-i kerr u beyânîdir sözüm

Bülbül-i gülşen-sarây-ı bağ-ı şevk u hayretim
Âlemin hem derdi hem dârû-yı câmdır sözüm

Nev-‘arûs-ı bîkr-i fikrin halce-i endîşede
Çehre-perdâz-ı edâyı hüsn ü ânıdır sözüm

Kabza-i teshîrime geçmez mi yâ mülk-i sühan
Deşt ü pehnâ-yı beyânın Kahramânıdır sözüm

Tab’ım üstâd-ı muallim-hâne-i feyz-i ezel
Ol mu’allim-hânenin bir tercemânıdır sözüm

Sînem ol gencîne-i iklîm-i gayb-ı lâ-yezâl
Ol diyârın bir metâ’-ı râyegânıdır sözüm

Levh-i şî’rim ‘arşa ta’lîk etseler bir şem’dîr
Sadr-ı sâlâr kemâlin zerr-i nişânıdır sözüm

Ehl-i dil sâhib-hüner anlar bahâ-yı kadrini
Nükte-sencân-ı zamânın hırz-ı cârıdır sözüm

Yâ enîn-i kalb-i ‘âşık yâ figân-ı ‘andelib
Bir cihân-ârâ nevâ-yı dil-sitânîdir sözüm

Reşh-i k İklim ‘âleme ser-çeşme-i âb-ı hayât
Kâlib-ı dil-mürdenin rûh-ı revânîdir sözüm

Cûybâr-ı feyz-i ‘irfan u ma’ârifdir dilim
Selsebîl-i tab’ımın şâd-ı revânîdir sözüm

Nakş-ı rengîn-i per-i tâvus-ı firdevs-i berîn
Târ u bûd-ı hulle-i hûr-ı cinânîdir sözüm

Neş’edâr eyler mizâc-ı zencebîl ü kevseri
Reşha-i feyz-i zülâl-i müste’ânîdir sözüm

Beyt-i ma’ma’mûrun der ü dîvarının ârâyışı
Sidrenin nakş-ı nigâr-ı üstüvânıdır sözüm

Ol kadar te'sîri var eşyâya çün rûhü'l-kudüs
Feyz-bahş-ı sûret-i Behzâd u Mânîdir sözüm

İşden el çeksin felek artık lüzumu kalmadı
Şimdi dehrin dâver-i gîtî-sitânıdır sözüm

Bir cihan-ârâ-yı ilham u hüda ma'nâlarım
Ol cihânın ser-te-ser zîb-i dükânıdır sözüm

Gûş eden sırr-ı bekâyı fehm eder bî-iştibâh
Me'haz-i mecmû'a keşf-i ıyânıdır sözüm

Sînem ol mahrem-serây-ı 'işve-i taktir kim
Ol sevâd-ı a'zâmın bir pâsbânıdır sözüm

Hem-rikâb olsak belâğat kişverinde dâima
Nağme-i kudsî-nihâdın hem-'inânıdır sözüm

Dâimâ mi'râc eder lâhûta fikr-i nâzenin
Ol cihânın bûy-ı ter-i sünbül-sitânıdır sözüm

Söylenirken dilde eş'ârım sihan olsun emîn
Harz ü ta'vîz-i belâ-yı âsmânıdır sözüm

Tâze iksir-i sa'adettir bu mihnet-hâneye
Şeş cihâtın bâ'is-i emn ü emânıdır sözüm

Zâl-i çerh-ı bî-emâna kuvve-i zahr-ı zafer
Dehr-i pîr-i nâ-tüvâna rûh-ı sânidir sözüm

Fıtratın mu'ciz-edâ-yı âyet-i kübrâsıdır
Hikatin revnak-fezâ-yı hânumânıdır sözüm

Dâver ü dârâ-yı iklîm-i kemâlin dâima
Gerden-i tevkîr-i nîk-cevher nişânıdır sözüm

Müntehâ-yı sidrede murg-ı hümâ-yı 'izzetin
Ziyinet-efzâ-yı kenâr-ı âşiyânıdır sözüm

Hüsrev-i evreng-i iklîm-i belâğatdır dilim
Müstakil ol 'alemin bir kâm-rânıdır sözüm

Mahzar-ı sırr-ı Mesîhâdır mizâc-ı tab'ımın
Bikr-i mazmûna hayât-ı câvidânıdır sözüm

Öyle gevher kim bulunmaz her dil-i pür-vâyede
Mülk-i sun'un bir aceb mahsûl-ı kânıdır sözüm

Semt-ı hâtifden eder dâim tebâdur hâtıra
Bâğ-ı kudsün kulkul-i bâd-ı vezânıdır sözüm

Gönlüm ol fülk-i cihan-peymâ-yı bahreyn-i vücûd
Kim ol fülk bî-karârın bâd-bânıdır sözüm

Âf-tâb-ı bârgâh-ı bî-zevâl-i izzetin
Şu'le-i seyyâle-i vahdet nişânıdır sözüm

Öyle pür-himmet ki âlem sâyesinden vâye-dâr
Gerçi bir murg-ı hümâ-yı lâ-mekânıdır sözüm

Erdirir güm-kerde râhı ka'be-i maksûduna
Kutb-ı gerdûn-ı hidâyet ferkadânıdır sözüm

Halkı ser-mest-i safâ eyler nevâ-yı dil-keşi
Gerçi kim bir 'andelîb-i bî zebânıdır sözüm

Ol heyûlâ kim cihan anda bütün sûret-mümâ
Bir araz-kirdâr iken cevher-i mekânıdır sözüm

Enfûs ü âfâka bir tâze tarâvet-bahş olur
Rûzgârın bir nesîm-i dil-sitânıdır sözüm

Hıyre bahş-ı merdüm-i endîşedir mâhiyyetim
Gıpta-bahş-ı rûh-ı Hallâk-ı Ma'ânıdır sözüm

Şânını takdis eder 'allâme-i kudret dahi
Ümm-i dünyânın müşârün bi'l-benânıdır sözüm

Naktası gâv-ı zemînin merkez-i temkîndir
Âsmânın his olunmaz püştivânıdır sözüm

Nakş-bend olmuş miyânında nice sırr-ı şühûd
'İlm-i âsmânın güzîde hâcegânıdır sözüm

Bir iken mâhiyyeti ahkâm-ı gûnâ-gûmı var
Her gürûhun bâis-i kâr u ziyânıdır sözüm

Sûret-i sırr-ı kazânın cevher-i âyînesi
Kilk-i takdirin sarîr-i bî -gümânıdır sözüm

Pür-güher bir bahr u kân ammâ değildir unsuru
Cevher-i ferd-i mücerred bahr u kânıdır sözüm

Lâne-i zihnimdeki murg-ı merâmı keşf için
Kuvve-i derrâkenin bir nerdübânıdır sözüm

Her yerinden lem'a-pâş olmaktadır nûr-ı Hüdâ
Kâfiristan-ı hayâlin müslümânıdır sözüm

Bir saâdet-hânedir gûya kader anda mekil
Rûzgârın rûz u şeb rûzî-resânıdır sözüm

Nakd-i cân olmaz ona âlemde bir kemter bahâ
Misli yok bir gevher-i kenz-i nihânîdir sözüm

Pâdişâh-ı kişver-i 'izz ü celâl-i kudretin
Ser-nüvişt-i sîne-i fass-ı beyânıdır sözüm

Pertev-i ikbâli verdi nüh-revâka zîb ü fer
Şem'-i reng-âmîz-i bezm-i kudsiyânîdir sözüm

Bir tecellî-zâr kim cismim hired hayrân olur
Âleme faslu'l-hitâb-ı 'lenterânî' dir sözüm

Şâir-i sihrü'l-beyânım hâme ejder peykerim
Hayet-i efzâ-yı 'ukûl-i nükte-dânîdir sözüm

Akl-ı küll âvîze-i destâr eder her beytimi
Öyle memdûh-ı gürûh-ı kudsiyânîdir sözüm

Vâridât-ı 'alem-i bî-keyf ü kemdir hep bana
Şem'ı şeb-ârâ-yı bezm-i lâ-mekânîdir sözüm

İtminânın çekmesin yârân çarh-ı kec-revin
Şimdi dehrin ni'met-i bî-ımtinânıdır sözüm

Teşne-i sahbâ-yı câm-ı cevher-i ayn-ı Cem'in
Nem gıdâ-yı rûhu hem ratb-ı lisânıdır sözüm

Neş'e-i mül nâle-i bülbül cemâl-i gül gibi
Meclis-ârâ-yı safâ vü şâdmânîdir sözüm

Germ-'inâd olsam zamânın hâsid-i bî-fehmine
Sarsar-ı enfâs-ı cân-sûz-ı zebânîdir sözüm

Âsmân-sûz u cihân-efrûz-ı tîğ-i âhımın
Âb u tâb-ı gevher-i seng-i fesânîdir sözüm

Hüsrev-i dehr-i sitem-kârın sihâm-ı kahrının
Lerze-behş-ı 'atsa-i magz-ı kemânıdır sözüm

Kâr u zâr-ı ma'rifetde hâsid-i sürûş-ı ma'niye
Tab'ımın pîşinde peyk-i zer-feşânîdir sözüm

Ol dem imdâda gelen fevc-i sürûş-ı ma'niye
Dâğ-ı dil mihr-i münîri keh-keşândır sözüm

Evc-i gerdûn-ı mezâmînin sevâd-ı sîne
Dâğ-ı dil mihr-i münîri keh-keşândır sözüm

Zâhirâ bi nokta-i mücmeldir ammâ ma'nide
Hâsıl-ı mecmû'a-i kevn ü mekânîdir sözüm

Kâtib-i fihrist-i ahkâm-ı kaza dîvânının
Mâcerâ-yı hâme-i mu'ciz beyânıdır sözüm

Şeh-süvâr-ı lâ-mekân seyr-i cihân-ı vahdetin
Nağme-i zerrîn-rikâb-ı reh-revânîdir sözüm

Dâne-i tesbîh-i gevher-pâre-i rûhu'l-emin
Ziver-i âvâze-i hûr-ı cinânıdır sözüm

Nurdan bir câmedir ma'nâya lafz-ı dil-keşim
Pertev-i mihr hayâlin rîsmânıdır sözüm

Nurdan bir câmedir ma'nâya lafz-ı dil-keşim
Pertev-i mihr-i hayâlin rîsmânıdır sözüm

Mâye-i cüz'ü mizâcımdan mürekkeb nüh kıbâb
Çâr-bâğ-ı 'alemin âb-ı revânıdır sözüm

Fecv-i ervâh-ı mukaddes sînemi eyler tavaf
Ka'be-i endîşeme rûknü'l-yemânîdir sözüm

Dâmen-i kevneyni etti pür dür-i şehvâr ile
'Âlemin sâhib-'atâ-yı bî-kerâmdır sözüm

Keşf-i esrâr-ı kaza ahll-i rümûz-ı gayb için
Rûzgârın dâima hâtır-nişânıdır sözüm

Çatlasana fânûs-ı mînâ-yı felek bu dem n'ola
Sûz-nâk sînemin âteş-i feşânıdır sözüm

Cevher-i mâhiyetimden bilse de vermez haber
Rûzgârın bâis-i akd-i lisânıdır sözüm

Uğrasa büt-hâneye esnâmı hep tevhîd eder
Öyle bir hâdî-i dîn-i müslümânîdir sözüm

Bir mu'ammâdır ki hall'ü keşfi 'akl-ı 'âşirîn
Pîç ü tâb-ı kalb-i ilhâm-iktirânıdır sözüm

Olsa bir gam-hânedede elbet olur dâr-ı sürûr
Mahzar-ı te'sîr-i tab'-ı za'ferânîdir sözüm

Bir gazel tarh eylemem burada berây-ı inbisât
Bülbül-i endîşemin âhir figânıdır sözüm

Mübtelâ-yı mihnetin hırzhı emânıdır sözüm
Âşık-ı efgendenin rûh-ı revânıdır sözüm

Meclis-i rind-i muhabbette simât-ı ülfette
Neş'e-i köhne-şarâb-ı erguvânıdır sözüm

Hüsn-ü ta'bîrim bir özge şân u istiğnâ verir
Şuh-ı ma'nâya libâs-ı husrevânîdir sözüm

Rûyma sünbül takıp gerdânına 'anber dizer
Ol bütün meşşâta-ı fahriye-hânıdır sözüm

Ol kadar pür-şîve bir dil-dâr kim dilberlerin
Bâis-i kesr-i revâc-ı hüsn ü ânıdır sözüm

Öyle bir nâzûk-reviş kim sanki bir meh-pârenin
Bezm-i vuslatda hırâm-ı mû-miyanıdır sözüm

Nâfeye satmak için şehir-i dilimden bûy alıp
Dâ'imâ ilkîm-i Çînin kârbânıdır sözüm

Lâle-zâr-ı aşk u hayretdir derûnum ser-te-ser
Kim onun ser-nâne-i dâğ-ı nihânıdır sözüm

Al götür båd-ı sabâ hiç yolda bâr olmaz sana
Kûy-ı yâra gönlümün bir armağanıdır sözüm

Semt-i ma'nâya verir Tevfik başka ihtişâm
Mülk-i nazmın bir dil-âver pehlevânıdır sözüm

Var ise meydâna çıksın ben gibi Îsî-nefes
Nükte-sencâna salâ-yı imtihanîdir sözüm

Her ne söylersem olur bur nüsha-i ümmü'l-kitap
Şerh-ı sırr-ı mübhem seb'al-mesânîdir sözüm

Ya'ni kim bir nâzenîn-i sidre-gâh-ı vahdettin
Âyet-i iclâlinin rûhu'l-beyânıdır sözüm

Fahr-i 'âlem Ahmed-i mürsel ki mehdiyle onun
Zîb-i tesbîh dil-i pîr ü cüvânîdir sözüm

Mu'cizât-ı Hazret-i Peygamberîdir tab'ıma
Zerre-i mihr-i 'izz ü şânıdır sözüm

Olalı âvâre-i mahfil-tırâz-ı midhatı
Mahzar-ı hüsn-i kabûl-i müslümânîdir sözüm

Ol şehin halvet-sarây-ı kurb-ı o ednâsının
Lem'a-ı rûşen-zamîr-i şem'a dâîdir sözüm

Her ne söylersem o halvet-hânenin ahkâmıdır
Keşf-i râz-ı bezm-gâh-ı Ümmühânîdir sözüm

Verdi te'sîr-i senâsı feyz-i kudsî tab'ıma
Bâis-i tâze-hayât-ı ins ü cânıdır sözüm

Öyle bir âlî-cenâb o her ne dersem şânına
Kuvve-i derrâkemin sehv-i lisânîdir sözüm

Her seherde iştiyâk u hasret-i dîdar ile
Bülbül-i endîşenin âh u fiğandır sözüm

Pek uzak düştüm cenâbından benim de dâima
Güft-u-gû-yı Hazret-i Veyse'l-Yemânîdir sözüm

Râh-ı 'aşkında fedâ-yı cân eden ahbâbının
Gûşe-i vahdette yâr-ı mihrîbânîdir sözüm

Âsitân-ı devletinden dûr olan derd ehlinin
Hasb-i hal-i firkat-nişânıdır sözüm

Dest-i ber-âverde mûkîm pîş-i bâb-ı lutfuyem
Pür-mezellet bir gedâ-yı âsitânîdir sözüm

Ben ne haddim ki onun evsâfını ta'dâd edem
Merhamet-cû-yı 'ata-yı âsitânîdir sözüm

Germ-'itâb olsam muhâlif-re'y olan fermânına
Berk-ı şemşîr-i kazâ-yı nâgehânîdir sözüm

Hırmen-i bed-hâhına tâb-efgen-i hırman için
Rüstem-i endîşemin tîg ü sinânîdir sözüm

Fitne-engîz-i sevâd-ı dînini makhûr eder
Kışver-i endîşemin sâhib-kırânıdır sözüm

Südde-i rahat-me'âb-ı mesned-i iclâlinin
Zahm-ı cân-ı zümre-i gerden-keşânıdır sözüm

Vaktidir gayri duâya başla ey bî-çâre dil
Nev-bahâr-ı vasfının fasl-ı hazânıdır sözüm

Rûhuna benden ola her dem salât ile selâm
Tâ ki ebnâ-yı zamânın dâstânıdır sözüm” (Akyol, 2006: 182-189)

Nef’î’nin nazîre yazılan eseri:

“Ukde-i ser-rişte-i nihânîdir sözüm
Silk-i tesbîh-i dür-i Seb’a’l-mesânîdir sözüm

Bir güherdür kim nazîrün görmemişdür rüzgâr
Rûzgâra âlem-i gayb armağanîdür sözüm

Rûzgâr ihsânı bilmiş benüm yâ bilmemiş
Âleme feyz-i hayât-ı câvidânîdür sözüm

Ehl olan kadrin bilür ben cevherüm medheylemem
Âlemün sermâye-i deryâ kânîdür sözüm

Bî-araz bir cevher-i sâfidür ammâ muttasıl
Ehl-i tab’un zîver-i tîg ü sinânîdür sözüm

Ya’ni kim endîşe-sencân-ı cihânun dâ’imâ
Hem sarîr-i kikli hem vird-i zebânîdür sözüm

Bir benim gibi ciğer-dâr ehl-i tab’ olmaz dahi
Cevher-i tîg-i kazâ-yı nâ-gehânîdür sözüm

Gamze-i dilber n’ola reşg eylese endîşeme
Hırz-ı bâzû-yı dil-i sâhib-kırânîdür sözüm

Ol kadar pür-şîvedür gûya ki bîkr-i fikrimün
Gamze-i merd-efgen-i nâ-mihribânîdür sözüm

Ol kadar dil-dûzdur gûyâ ki şûh âfetün
Nâvek-i müşgîn-kemân-ı ebruvânîdür sözüm

Âyet-i Nûn ve’l-kalemdür mushaf-ı sînemde yâ
Rüstem-i endîšemün tîr ü kemânîdür sözüm

Bir gülistândur hayâlüm dil şükûfte bülbüli
Ol gülistânun latîf âb-ı revânîdür sözüm

Bir şebistândur devâtum hâme zengî hâdimi
Ol şebistânun arûs-ı dilsitânîdür sözüm

Âferîniş tûti-yi endîşeme bir dâmdur
Kim o dâmûn dâne-i pür imtinânîdür sözüm

Kimse inkâr edemez mâhiyyet-i endîşemi
Ehl-i reşkûn nüsha-i ıkd-ı lisânîdür sözüm

Âfet-i aynü'l-kemâl-i reşg kâr etmez bana
Def'î zahm-ı çeşm-i Hallâk-ı ma'ânîdür sözüm

Hâk-i pâyüm sürme eylerse aceb mi rûzgâr
Unsur-ı rûh-ı Kemâl-i İsfahânîdür sözüm

İşte Hallâk-ı Ma'ânî şimdi geldi âleme
Gûş edün âsarını kim tercemânîdür sözüm

Sonra gelsem dehre Hallâk-ı Ma'âniden n'ola
Kâleb-i huşk-i hayâle rûh-ı sânîdür sözüm

Nüktede âlem harîf olmaz banâ gûyâ benüm
Her ne söylersem cevâb-ı len-terânîdür sözüm

Her ne söylersem Kazâ mazmûnını ısbât eder
Anı bilmez ki hitâb-ı imtihânîdür sözüm

Ben ne keşşâfum ne sâhib-keşf ammâ ma'nide
Mû-şikâf-ı nüktehây-ı âsümânîdür sözüm

Binde bir ma'nâyı nazm etmem yine bir lafz ise
Yoklasan mecmû'a râz-ı nihânîdür sözüm

Hâsid-i kec-rev hayâle râst gelmezse n'ola
Ehl olan yârâne her dem yâr-ı cânîdür sözüm

Ben cihân-ârâ şehinşâh-ı cihân-ı ma'niyim
Sözlerün de pâdişâh-ı kâmrânîdür sözüm

Dönse şemşîr-i hatîbe n'ola şemşîr-i zebân
Mülk-i nazmun hutbe-i emn ü emânîdür sözüm

Tab'umun bir tercemân-ı ter-zebânıdur kalem
Hâmemün bir hem-zebân-ı nüktedânîdür sözüm

Pâsbân olmuş bir ejderdür kalem genc-i dile
Kim o gencün şeb-çerağ-ı pâsbânîdür sözüm

Tâ sabâh-ı haşre-dek bin bütelâyı mest eder
Bezm-i aşkun neşve-i ritl-ı girânıdur sözüm

Rind-i hüşyârüm harâbat-ı mahabbetdür dilim
Âşık-ı her-câiyüm vahdet nişânîdür sözüm

Olalı Peygamber-i âhır-zamâna na't-gû
Âb-ı rûy-ı ümmet-i âhır-zamânîdür sözüm

...”(İpekten, 1998: 106-130)

Kemal Ahmet'in Nedim'in Sâ'dâbâd şarkısına yazdığı tehzîl yani latîfe tarzında yazılmış bir nazîre:

““İyd erişsin baisi şevkî cedîd olsunda gör”
Ankara şehrini “sen bir kerre îyd olsunda gör”

Şerhalansun Dil, Dudak Yaksın kavursunda güneş
Herkesin hali sıcaktan bir tirît olsunda gör

Çeşmeler birden kesilsin, bir içim su kalmasın
Her sucu; dondurmacı bak bir yezît olsunda gör

Bir lodos essinde tozlar fırlasun yerden göğe
Şapkalar uçsun; gözeler sersefit olsunda gör

Yol yol olsun terlemekten zülfü ruyi dilrübâ
Toz dumandan her adam bin bir çeşit olsunda gör

Gerçi müşkildir evet mâdumî medhetmek bugün
Her şusa katran ile misli şerit olsunda gör

Bir cesîm orman yetişsin, çağlayanlar inlesin
Bülbül ötsün, gül, karanfiller bedît olsunda gör

“Parkı Hayder” tutmamış eşcar ile zeyn oldumu
Ankara şehrini sen bir kerre îd olsunda gör” (Onay, 1930: 178–179)

Nedim'in Sa'dâbâd şarkısı:

“İyd erişsin bâis-i şevk-ı cedîd olsun da gör
Seyr-i Sa'dâbâd'ı sen bir kere îyd olsun da gör
Gûşe gûşe mihrler mehler bedîd olsun da gör
Seyr-i Sa'dâbâd'ı sen bir kerre îyd olsun da gör

Anda seyret kim ne fırsatlar girer cânâ ele
Gör ne dilcûlar ne mehrûlar ne âhûlar gele

Tıfl-ı nâzım sevdiğim bir iki gün sabret hele
Seyr-i Sa'dâbâd'ı sen bir kere îyd olsun da gör

Gerçi kim vardır anın her demde başka ziyneti
Rûze eyyâmında da inkâr olunmaz hâleti
Şimdi anlamaz hele bir hoşça kadr ü kıymeti
Seyr-i Sa'dâbâd'ı sen bir kere îyd olsun da gör

Dur zehûr etsin hele her gûşeden bir dilrübâ
Kimi gitsin bâğa doğru kimi sahrâdan yana
Bak nedir dünyâda resm-i sohbet-i zevk u sefâ
Seyr-i Sa'dâbâd'ı sen bir kere îyd olsun da gör

Tıfl-ı nâzım cümle gördüm deyû aldatma beni
Görmedin bir hôşça sen dahi o dilcû gülşeni
Serv-i nâzım gel Nedîm-i zâr gezdirdin seni
Seyr-i Sa'dâbâd'ı sen bir kere îyd olsun da gör" (Büyük Türk Klasikleri,
1987: Cilt: 6, 279-280)

Micmerî – Kastamonulu Âşık Kemâlî'ye nazîre:

“Çenkâli gönül zülfü dilaraya ilişti
Can riştesi ol dilberi ra'nnya ilişti

Meydanı muhabbette o mahbubu ararken
Gör ki nice göz gözleri şehlâya ilişti

Eyyuba şifa verdi huda, Ya'kuba vuslat
A'zârı yusuf kûşi Zelihaya ilişti

Rahip gene pent etmeye aldı ele İncil
Nâkûsi zeban royi çelipaya ilişti

Gel alma yeter, âhım okun ey keman ebru
Ta dâmeni eflâkte mesihaya ilişti

Peymânei gamden çekeli destini (Micmer)
Sâki yedi cem câmı musaffaya ilişti" (Onay, 1930: 202-203)

Rindî – Âşık Derdli, Hâkî gibi şairlere isnât edilen bir şiire nazîre:

“El çeküp kıldık fenadan uzleti beктаşiyiz
Âlemi ihfada ettik vahdeti beктаşiyiz

Himmet aldık hacı beктаş gibi pirden ey azîz
Öyle bir mürşide ettik hidmeti bakтаşiyiz

Mevlevî, kadrî, rufaî, şeyhini hiç bilmeyiz
Bilmeyiz hem nakşi bendî, halvetî, bektaşiyiz

Gör teveccüh eyleyüp beyti dile kıldık sücût
Biz tavaf ettik cemali hazreti bektaşiyiz

Cümlenin rezzakı haktır, çekmeyiz rızık kaydini
Etmeyiz namerde (Rindî) minneti bektaşiyiz” (Onay, 1930: 257)

Rindî’ nin Cünûnî’ nin bir şiirine yazdığı 3 nazîre:

“Dili âbadımı mimarı aşk hedme emel çekti
Tehî süknayı aşka taş kodu, muhkem temel çekti

Kimi bu gurbeti sicni bedende ömrü zayetti
Kimi can verdi canane anı sanma ecel çekti

Düşüp endişei rızka behey vâiz makal etme
Ne ise kısmetin kikli ûluhîyet ezel çekti

Peşenki kaflei aşkın bimini bir çeker yok mu
Beni bari belâyı çekmeye şahım bedel çekti

Düşüp dâmı belâyı aşka (Kâmil) geçti canından
Verüp hep varlığın dünya ve mafihadan el çekti” (Onay, 1930: 260)

“Makamı tîzi tuttu mıtrıban bir ince tel çekti
Diğer binnâ münasıp ortaya geldi cemel çekti

Muhabbet fevtini tecviz eder mi ehli aşk yahu
Acep hayretle vâiz gör ki fetvayı mecel çekti

Hababı bâdeyi çatlatma sâkî hoca havf eyler
Kıvamın buldu tatlandır ki zira çok aselçekti

Yeter kes kalini, hâl ehlini koyma keşakeşte
Seni erbabı dil hoş gördü bak hayli mehel çek

Kemanı sîne hızlandı yine (Kâmil) kulak büktü
Makamı tizi tuttu mıtrıban bir ince tel çekti” (Onay, 1930: 260-261)

“Beni bu müddei aşk, hâkimi adle evel çekti
Huzuri şahda katlim için hayrı cedel çekti

Müneccim kara bahtım ta nucumi şaha tapşırdı
Düşürdü kevkebi ikbalimi burci hamel çekti

Bu şep meddahı aşka derdimi cüz'i beyan ettim
Teselli hatır için subhadek bir çok mesel çekti

Gubarı asitanın hep dağıtan bâdi ahımdır
Çıkardı göklere doğru anı sen sanma yelçekti

Belâyı aşkı çekmekte bu (Kâmil) imtidat etti
Huzuru şahda katlim için haylı cedel çekti” (Onay, 1930: 261)

Cunûnî' nin şiiri:

“Acep hal oldu bu dünya, buna kim var temel çekti
Muhabbet kim eder şahin, heman toli emel çekti

Kimi evtanı aslında durup ömrün tamam eyler
Kimi ğurbet diyarında ölür, derler; ecel çekti

Tefekkür etme dil asla cihanda kaydı erzakı
Sana bu hamei takdiri, kassamsı ezel çekti

Harabat ikliminde şeh iken azletti mecnunun
Beni yekta diye divanei aşka bedel çekti

Bulursa kande eş'arı sehil tanzir eder elbet
Bu sevdayı nuhabbet demen (cünûnî) el çekti” (Onay, 1930: 139-140)

Rindi' nin Zahmi'ye yazdığı nazîre:

“Hakikatte aşkı baka bulanlar
Bu fani cihanı canı neylesün
Kâfu nun sırrına vakıf olanlar
Terk edüp bu cismi canı neylesün

Hakkı dilde bulmuş pirlere, erenler
Faş etmemiş işbu sırı erenler
Dost bağında gizli güller derenler
Bülbül gibi haristanı neylesün

Birlikte bir olan âşık (Rindiya)
Dosta tebşir olan âşık rindiya

Bu yolda pîr olan âşık rindiya
Bu fenada mihrbanı neyleyim” (Onay, 1930: 272)

Zahmi’ nin şiiri:

“Hakikatte murği tayyar olanlar
Lamekanda aşıyanı neylesin
Hükmi hatemiyle seyyar olanlar
Mur değildir, Süleymanı neylesin

Muhibbi bendei Hayder olanlar
Bezli ömür eder Kanber olanlar
(ثم و جه الله) a mazher olanlar
Can olur canane, canı neylesin

Hamdü lillah bu dil murada yetti
Savm ile salata kıldı, terk etti
(Zahmiya) yar ile mihmana gitti
Şimdengeri hanümanı neylesin” (Onay, 1932: 189-190)

Yukarıda yer alan Zahmi’nin şiiri Erzurumlu Emrah’a nazîredir. Tokatlı Nuri’nin de Emrah’ın aynı şiirine bir nazîresi bulunmaktadır. (Onay, 1933: 279)

Yümni’ nin Adanalı Ziya’ ya yazdığı nazîre:

“Yakardı nari aşkla âlemi canana kalsaydı
Dalalette kalırdık rehberi şeytana kalsaydı

Terakkii zamane bais ehli sa’yü irfandır
Vatan bilmem nolurdu himmeti nadana kalsaydı

Edânî namını eylerdi i’la arşı â’lâya
Yakardı belki beytullahı da devrana kalsaydı

Nasibi milletin haki mezellekte sürünmekti
Eğer icrayı hakku ma’delet sultana kalsaydı

Uyandı gayretullah tığı zumlu çâkiçak etti
Batardık yoksa (Yümni) iş eğer insana kalsaydı” (Onay, 1930: 367)

Hürrem’ in Fuzûlî’ nin bir gazeline yazdığı nazîre:

“Eyledikçe hali pürzarım şehi devrane arz
Arzihalim dinlemez eyler beni hicrane arz

Köşei firkatte gittikce zebun oldum kati
Eyleyin yâran beni lutfeyleyüp canane arz

Gülsitani vusldan bir berki sebz olmaz hayal
Andeliban etti suphu şam güli handane arz

Bir nigâhi aşına ile beni etti harap
Vereyim herdem o fettan dideden divane arz

Arzedersen barigâhi hazrete arzet müdam
Etme (Hurrem) yokyere hali dilin yârane arz” (Onay, 1932: 80)

Fuzûlî’ nin gazeli:

“Kıl saba gönlüm perişan olduğun canane arz
Suret-i halin bu viran mülkün et sultane arz

Derhem olmuş sünbülün guya ki kılmıştır ana
Mu-be-mu hal-i dilim diller uzatıp şane arz

Tende canım bir perinindir emanet saklarım
Ol zamandan kim emanet kıldılar insane arz

Halk küfr ehline iman arz eder ben dem-be-dem
Küfr-i zülfün eylerim göğsümdeki imane arz

Suret-i bi-can ile cennet dolar büt-hane tek
Kılsalar cennette tasvirin çekip gülmane arz

Mün’imin arz-i tecemmüldür işi fakr ehline
N’ola ger dil kılsa her dem derd-i aşkın cane arz

Ey Fuzuli böyle pinhan tutma eşk-i alini
Eyle her reng ile kim var ol gül-i handane’ arz” (Akyüz ve diğer., 1990: 198)

Zahmi’ nin Nedim’in bir gazeline yazdığı nazîre:

“Nedir bu âşık cevrin dili nalân mısın kâfir
Süal ayb olmasın kim, can mısın, cananmısın kâfir

Kaşın iması iğvadır, gözünden âşık ceryan
Sana senden teavvüz cin misin’ şeytan mısın kâfir

Görüp envarı ruhsarın kamu birden huruç etmiş
O serkeşlik eden zülfün gibi tuğyan mısın kâfir

Behey dinsiz benim dinme hakaret etmedir kasdin
Niçün söyle bana sen din misin, imansın kâfir

Girifti dâmi keysuvan olup bir biz ucundan kim
Hemişe derdimnet (Zahmi) gibi giryanmısın kâfir” (Onay, 1932: 161-162)

Nedim’ in gazeli:

“Tahammül mülkünü yıktın Hülâgû han mısın kâfir
Amân dünyâyı yaktın âteş-i sûzân mısın kâfir

Kız oğlan nâzı nâzın şehlevend âvâzı âvâzın
Belâsın ben de bilmem kız mısın oğlan mısın kâfir

Ne ma’nî gösterir dūşundaki ol âteşin atlas
Ki ya’nî şu’le-i cân-sûz-ı hüsn ü ân mısın kâfir

Nedir bu gizli gizli âhlar çâk-i girîbânlar
Aceb bir şûha sen de âşık-ı nâlân mısın kâfir

Sana kimisi cânım kimi cânânım deyü söyler
Nesin sen doğru söyle cân mısın cânân mısın kâfir

Şerâb-ı âteşinin keyfi rûyun şu’lelendirmiş
Bu hâletle çerâğ-ı meclis-i mestân mısın kâfir

Niçin sık sık bakarsın böyle mir’ât-ı mücellâya
Meğer sen dahi kendi hüsnüne hayrân mısın kâfir

Nedîm-i zârı bir kâfir esîr etmiş işitmiştim
Sen ol cellâd-ı din ol düşmen-i îmân mısın kâfir” (Büyük Türk
Klasikleri, 1987: Cilt: 6, 261)

Zahmi’ nin Sabri’ ye yazdığı nazîre:

“Talibi mürşit isen ıkrarı sen sende ara
Ger muradın keşf ise esrarı sen sende ara

Kaf’ta anka gibi beyhude pervaz eyleme
Murgı can ol Ca’feri Tayyarı sen sende ara

Sırrı ızhar etmeye mansur enalhak söylemiş
Er isen dilden geçüp berdarı sen sende ara

Goncalar sahnındaki efsane feryadı bırak
Bülbüli bâkî olup gülzarı sen sende ara

Sen muhibbi bendei ali resul isen eğer
Gir hakikat dârine, haydarı sen sende ara

Hak cemalın görmek istersen eğer sen (Zahmiya)
Ahseni takvime bak, didarı sen sende ara” (Onay, 1932: 129-130)

Sabri’ nin şiiri:

“Ey gönül aşık isen ol yari sen sende ara
Ahdine sadık isen dildarı sen sende ara

Müşkülün bir mürşide sor, zerre şüphen kalmasın
Kalb - çeşmini oyar, esrarı sen sende ara

Heft tamu, heşt cennet, cümle eşya sendedir
Bir nazar kıl cümleye her varı sen sende ara

Çar anasır içre gelmezden ezel bia nur idi
Zati zatinden senin envarı sen sende ara.

Arif isen bakma gayrı nesneye sen (Sabriya)
Kasr-ı dil tahtinde bul hünkarı sen sende ara” (Onay, 1930: 285)

Ahmet Mecbur’ un İrfan Paşa’nın bir gazeline yazdığı nazîre:

“Bâzı şahsa sermayei gına irtikâp imiş
Guya sebebi refahu îtilâ irtikâp imiş

İttifakan ehli iffet perhizkârlar indinde
Âlemde şakavete ibtida irtikâp imiş

Alup veren hiç aşikâr olmıyorlar meğer kim
Mahfice olan ahzu atâ irtikâp imiş

Lâkin ebnayı zamanın rivayetine göre
Şimdi çok yerde müşkülküşa irtikâp imiş

Hele vicdanı âcizaneme kalırsa eğer
İden mülki islâmı fena irtikâp imiş

Faillerine şermaver olur imiş akıbet
Anınçün kari menfuri ukala irtikap imiş

Şi'ri (irfan) ı tanzir etmekte (Mecbur) * acizin
Kasdı sûi edebi galiba irtikâp imiş” (Onay, 1932: 318–319)

Erzurumlu Emrah' ın Zahmi' nin şiirine yazdığı iki nazîre:

“Gül yüzünü görüp divane oldum
Beni mahzun etti sevda sevdiğim
Cemalin şem' ine pervane oldum
Salarım kendimi nara sevdiğim.

Nazar kıl aşıkâ ömrümün varı
Sinemin zahmına merhem ol gayrı
Gel kerem et bana lütfeyle bari
Sensin her derdime deva sevdiğim

Ben saçı Leyla' ya olmuşum Mecnun
Görmedim sen gibi bir güzel toygun
Bu Emrah garibi eyleme mahzun
Razı olmaz buna Hüda sevdiğim” (Ural, 1984: 93)

“Lal' i hayalinle ey kaddi mevzun
Boyandı göz yaşım kana sevdiğim
Bu hasret bağrımı eyledi pur-hun
Korkarım yetişir cana sevdiğim

Yüz bin cefa gördüm senin yüzünden
Akıbet sen ettin beni özünden
Hem senin nazından hem el sözünden
Harab oldu bir dil-hane sevdiğim

Aşıkı bend olan zülfün tarına
Bir muyin değışmem cihan bağına
Pervane-veş senin hüsnünü narına
Seza mı Emrah' ın yana sevdiğim” (Ural, 1984: 94)

Zahmi' nin şiiri:

“Gülşeni hüsnünde şeydalar gibi
Gel düşürme beni zare sevdiğim

---

* Vefdi

Alır bu dert beni deryalar gibi
Açtın bu sineye yare sevdiğim

Yare vasıl olmak dünyada ceahdim
Ağlamaktan gitti, gelmedi rahtım
Benim ta ezelden tali' u bahtım
Senin kaşın gibi kare sevdiğim

Terkeylemez ismin zandan (Sabriya)
İlikten, damardan, kandan (Sabriya)
Bir kez ah eylese aşık (Sabriya)
Yakar seni külli nare sevdim" (Onay, 1930: 293-294)

Sabri'nin Cünuni' nin bir şiirine yazdığı nazîre:

"Görünce aklımı yağmaya verdin
Yandım ateşine aman küçücek
Beni helâk etti firaku derdin
Sendedir derdime derman küçücek

Nolur bu hâlime kılsan inayet
Tahammül kalmadı ey güli âfet
Cevrini çemeye kalmadı takat
Yok mudur göğsünde iyman küçücek

(Sabriy) yı aşkın eyledi sersem
Gül gibi royında güldükce şebnem
Ser feda yolunda, can diriğ etmem
Kes beni îdinde kurban küçücek" (Onay, 1930: 293)

Cünuni' nin şiiri:

"Bir gece visalin ikram eyleyüp
Edersen hanene mihmen küçücek
Ezerdim mürada bayram eyleyüp
Sanırdım cemalin gülşan küçücek

Baha tabir olmaz, kesilmez kıymet
Bu hüsnü letafet sana inayet
Ey beçei gilman, mekani cennet
Uçurdumu seni Rıdvan küçücek

Mercandır leblerin, güldür bedeninin
Kametinin bir fidan pek nazik tenin

Almış çevre yanın aşıklar senin
Ederler methini el'an küçücek

Bilmezsın kadrini sen kendi kendin
Aleml bent etmiş zülfi kemendin
(Cünuni) bulunmaz dedi menendin
Öğmüşte yaratmış süphan küçücek” (Onay, 1930: 141)

Ahmet Talat'ın Zahmi'nin bir şiirine yazdığı nazîre:

“Derdimi kimlere söyleyim bilmem
Bâri halden bilir arkadaş olsa.
Dost yolun sularım, bir zaman silmem
Gözlerimden akan kanlı yaş olsa.

Kadir bilse aşkım takdir ederdi
Derdime, iflahıma tedbir ederdi
Mutlak feryâdıma te'sir ederdi
Zâlim eğer kalbin katı taş olsa.

Tal'at, o zâlim hercâyı dilber
Paran varsa eğer yüzüne güler
Kendi Urum, huyu küfürden beter
Biraz rahm ederdi Kızılbaş olsa.

Çankırı, 1318/1902-3” (Kurnaz, 1993: 69)

Tokatlı Nuri'nin Zahmi'ye yazdığı nazîre:

“Bir badecik içseydim eğer yârın elinden
Bir şüphe alırdım anı ağyârın elinden

Rahmeyleyüp ahvalime bir su sepenim yok
Yandım o cefakâr, peri ruhsârın elinden

Nefs atına bindim gidip iradem elinden
Yârâp beni sen kurtar o mekkârın elinden

Dün gece anın meclisi hâsında varupta
Bir mey içiş iştımki o gaddarın elinden

Dil verdi geçen, payına beyhude düşüp te
Şekvalar eder dilde, o dildarın elinden

Sihriyle müsahhar ola kendi yine yoksa
Mümkün mü şikâr almak o saharın elinden

Nettim ana bilmemki günahım ne geçenler
Yandım der imiş (Nuri) emekdarın elinden” (Onay, 1933: 150)

Zahmi'nin şiiri:

“Ey dil içelim badeyi cananın elinden
Dem nuş edelim hâdimi meydanın elinden

Dil teşneliğim tâ bugün on beş güne vardı
Mey içmeyeli sâki devranın elinden

Aklın var ise sevdiğim ağyara yanaşma
Çok hiyle gelir fitnei şeytanın elinden

Ey nazik efendim beni sen eyleme tâyip
Çok çektim elem münkiri nâdânın elinden

Ey (Zahmi) heman hamdü sena eyle hudaya
Aldın hele sen yârini düşmanın elinden” (Onay, 1933: 168)

“Zâr eylediğim ol güli ruhsarın elinden
Bir gün alamam goncamı ben hârın elinden

Bir goncanın etrafını bin danesi tutmuş
Yandı ciğerim hârı siyahkârın elinden

Vechinden alup perçemini bertaraf ettin
Kurtardın hele mü'mini küffarın elinden

Şimdengeri asûde gezerdim alabilsem
Aşk riştesinin bendini ol yârın elinden

Bir (Zahmi) değil cümle cihan hep yaka çekti
Billâhi güzel zümrei ağyarın elinden” (Onay, 1933: 169)

Nazîre geleneğinin dışında mahlas alma, tarih bildirme, dedim-dedi tarzı söyleyiş, muamma geleneği de etkileşimin işaretleri olarak ele alınabilir. Ancak bu geleneklere çalışmamızın bir önceki bölümünde yer verildiği için, tekrara düşmemek adına sadece adlarını anmakla yetineceğiz.

3. BÖLÜM

ÇANKIRILI HALK ŞÂİRLERİNDE EĞİTİM

Âşıkların şiirlerinin büyük bir çoğunluğunda öğreticilik özelliği bulunmaktadır. Öğüt vermek, türlü bilgileri öğretmek, yaşamın çeşitli cilveleri ile elde edilmiş tecrübelerden ve onlardan çıkarılabilecek derslerden dinleyicilerin yararlanmasını sağlamak amacıyla âşıklar sanatlarını kullanmışlardır. Bazı âşıkların bu türdeki şiirlerinden kopmuş dizeler ya da bendler, bir atasözü gücü ile, kuşaktan kuşağa aktararak dillerde dolaşmıştır. (Boratav, 1969: 29)

Özellikle dini-tasavvufi halk şiiri konusunda eserler ortaya koyan halk şâirleri dünyanın fâniliği, Tanrı'nın çizdiği mutlak kader, Tanrı sevgisi, ilâhi emirlere saygı gibi konularda, şiiri bir öğretim ve eğitim vasıtası olarak kullanmışlardır. (Başgöz, 1968: 10)

Halk şiirinde öğretici şiirler "Nasihat" adı ile anılmaktadır. Bu tür şiirler halka bir şeyi öğretmek, bir fikrin propagandasını yapmak için kullanılmaktadır. Ayrıca sadece nasihat etmek için yazılan atasözü destanlarından dini tasavvufi şiirlere kadar her çeşit şiir içinde didaktik unsurlarla karşılaşmaktadır. (Başgöz, 1968: 19)

Âşıklık geleneklerinin pek çok işlevi bulunmaktadır. Bu işlevler hem sanata hem de topluma hizmet etmek adına yıllardır kültürümüzün çok önemli öğelerinin yaşatılmasını ve güzümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır.

Bu işlevleri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

- “1. Hoşça vakit geçirme, eğlendirme ve haber alma ihtiyacına yönelik işlevler,
2. Gelenek ve töreleri ve muhafaza etme ihtiyacına yönelik işlevler,
3. Kültürün gelecek kuşaklara aktarılması ve eğitim ihtiyacına yönelik işlevler,

4. Toplumsal ve kişisel baskı ve haksızlıklardan kurtulma ihtiyacını karşılamaya ve kamuoyu oluşturmaya yönelik işlevler.” (Özarslan, 2001: 336)

Âşıklarımız eski çağlardan beri halkın duygu ve düşüncelerine tercüman olmuş, kendi yaratıcı güçlerini de kullanarak yaşanılanları dile getirmişlerdir. Buldukları bölgelerin öz dilini kullanmaları, halkın anlayabileceği ifadelerle yer vermeleri onları daha etkileyici kılmış ve eserlerinin ölümsüzleşmesine yardımcı olmuştur. Sosyal, kültürel ve ekonomik olayları anlatarak halkın dili, kulağı, kalbi olan âşıkların eserleri incelendiğinde özellikle tabiat, din, savaş, fakirlik, geçimsizlik, aşk, ölüm, hasretlik ve toplum konularına ağırlık verildiği görülür. Âşıklarımız bu konuları ele alırken sorunları dillendirmenin yanında halka yol gösterir, nasihat verir, usta malı sözler söyler ve gençleri eğitirler. (Şahin, 1983: 16-23)

Eğitim birey hayatında yaşam boyu süren bir etkinliktir. Bu etkinlik zamanla sınırlı olmadığı gibi mekanla da sınırlı değildir. Gündelik yaşantının içerisinde bir söz, bir şarkı, bir yazı, bir resim...vb. bile bazen farkında olarak bazen de farkına varmadan eğitim anlamında insana katkı sağlayabilmektedir.

Günümüzde televizyonun, internet ortamının, müzik, spor ve sinema dünyasının gençler üzerindeki etkisi kendisini eğitim konusunda da hissettirmektedir. Özellikle toplumun şekillenmesinde genç kuşakların eğitiminin son derece önemi olduğu bilinmekte ve bu konuda araştırmalar yapılmaktadır.

Saz şâirlerimiz toplumun eğitiminden de sorumlu olduklarını bilerek söyleyecekleri hikâyelerden önce bazı konuşmalar yaparlar. Bu konuşmalar, halka öğüt verici nitelikte olan eğitici ve bazı haksızlıklara karşı uyanıklığı gerektiren usta sözleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hikâyenin anlatımına geçmeden önce söylenen, konuşmanın başında yer alan ve bir anlamda önsöz ve temel atma anlamında uzun ve manzum biçimde söylenen bu bölüme “USTADNAME (Ser suhane)” adı verilmektedir. Dinleyicilere ulus sevgisi, büyüğe saygı, doğruluk, mertlik, fakire yardım, merhamet, adalet duygusu kazandırmak ve bilim ve sanatı

aşlamak amacıyla usta malı bazı manzûmeler okunur. 2-3 ustadnamenin peş peşe okunduğu da olur. (Şahin, 1983: 52-53)

“Bu ustadnamelerin önemi oldukça büyüktür. Eski dönemlerde pek okur-yazar olmayan halk, bu ustadnamelerden kendilerine göre anlam ve ölçü çıkarıp, tecrûbe kazanır, onu benimser ve eğitilirlerdi. Zamanımızda da orta yaşlı aşkın kişiler, günlük konuşmaları sırasında, hafızalarında kalan bu sersuhanelerdeki bentlerden, gençlere, günlük yaşantıya uyarlayarak okur ve öğütler verirler. İşte bu nedenle, sayısız sersuhane, saz âşıklarının geleneklerinden, halkın hafızasından, zamanımıza kadar gelmiştir. Halkın, kültür ve eğitiminin gelişmesiyle sersuhanelere ve aşıklık geleneklerine olan ilgi de azalmıştır.

Şimdi, üç ustadnameyi, söyleyiş ve takdim biçimi ile sıralayalım:

Görüdüğün insanı, insan mısandın,
İnsana bir temiz maya lazımdır,
Mürşidi kamilde iman demişler,
Kişide namus abur haya lazımdır.

Bir gul kû böyüğünü, böyüh’ bilmezse,
İzzet edüp ona hürmet kılmazsa,
Bir insanda akıl, kemal olmazsa,
Özü göyçeh’ olsa neye lazımdır,

ŞENLİK der; darılmam asla bir nâsa,
Kadir bilmez öz kadrini bilmese,
Bir adamda asıl astar olmazsa,
Konuşturma onu neye lazımdır.

“Ustalar, ustadnameyi (ser suhane) bir değil iki söylemişler. Biz de söyleyelim iki olsun. Düşmanın gözü kör olsun.”

Çekme şu dünyanın endişesini
Demir eyle gönlün dört köşesini
Kemlik ile kırma kalp şişesini
Dönüp ona derman olsan fayda ne?

Arabi, Farisi dilin olmazsa
Bülbüle münasip gülün olmazsa
Elbet bir meslekte elin olmazsa
Düvellere sultan olsan fayda ne?

Bir gün olur yaradanı anmazsan
Mecnûn olup aşk oduna yanmazsan
Bir güzelin sinesine konmazsan
Hayâl ile mehman olsan fayda ne?

SÜMMANİ der; yaradanı zikreyle
Birliğini bilip daim şükreyle
Ta ezelden gelen işi fikreyle
Başa geçip pişman olsan fayda ne?

“Ustalarımız, ustadnameyi iki değil üç demişler. Biz de söyleyelim üç olsun. Düşmanın ömrü puç olsun.”

Arif meclisinde bir söz söylerim
Ne hilaf ne şaşgın ne galet gılmaz
Lohmandan düz olan, Nütfeden helal
İnşallah heç yerde hecelat olmaz

Menim bu sözümü sarraflar ganar
Muhannesler ettiğinden utanar
Varlıhda dost olan, yohluhda kanar
Yiğidem diyende bu adet olmaz

ELESKER metlebin Huda'dan iste
İnsaf olmaz muhanneste, nakeste
Beylik, göylük, seylik olan mecliste
Gaç ki ordan, heyir bereket olmaz.

Yukarıdaki gibi, üç adet ustadnameyi sunan aşık, “Bu ustadnameleri bize söyleyen ustalarımız Şennigi Baba'nın, Usta Summani, Usta Elesker ve burada bulunan dinliyenler ve cemaatimizin yakınlarının ruhu şâd olsun, Allah rahmet eylesin. Devletimizin, ordumuzun galibiyet ve başarısı, halkımızın, hepimizin mutluluğu, ulusumuzun görünmez gazadan, beladan korunması..... için Allah yardım etsin.” Biçiminde dua eder, oradakiler de amin tutar.” (Şahin, 1983: 53-56)

Çankırı'da halk edebiyatı demek bir anlamda “sohbet-yâran” toplantısı demektir. Sosyal yaşamın çok önemli bir parçasını oluşturan bu toplantılar aynı zamanda bir okul niteliğini de taşımaktadır. (Ayhan, 1988: 160)

“Çankırılıları bu derece fazilete sevk eden din, adât, ananâtle beraber şüphesizdir ki (Şiir) vasıtasile yapılan telkin olmuştur. Mühim bit terbiye ocağı olan (Sohbet âlemleri), sıkı bir nizam içtimaî halini alan (Esnaf teşkilatı) yanında taassup bilmeyen alimleri, (Âşık) ve (Kalem Şâirleri) de halkı hayre, fazilete sevk etmişlerdir.” (Onay, 1930: 11)

Günümüzde de devam ettirilen yâran geleneğinin toplum yaşantısı üzerindeki gücü kendini hissettirmeye devam etmektedir. Belli zamanlarda toplanan yâran ekibi, gelenek ve göreneklerimizi yaşatmaya ve gelecek nesillere aktarmaya gayret etmektedir.

Yâran eğitici işlevlerini şu şekilde sınıflandırabiliriz:

1. Sohbetin eğitici işlevleri
2. Kültürün korunması
3. Normların korunması
4. Çevre kalkınmasına katkı
5. Dayanışma sağlamak
6. Yâranın Yardımlaşma işlevi
  - a. Maddi Hizmet
  - b. Hizmet Yardımı
  - c. Yâran gelirleri
  - d. Zır-zop parası(Düğünlerde düğün sahibinin gençlere verdiği para)
  - e. Evlilik durumu
  - f. Düğün armağanı
  - g. Sır saklama
  - h. Askerî disipline uyum
  - i. Estetik zevkleri geliştirme
  - j. Serbest zamanı değerlendirme (Tezcan, 2004: 24-28)

Çankırı’da yâran kültürünün yanında eskiden kurulan Yapraklı Panayırı da şâirlerin hem kendilerini tanıtmanın hem de halkla bütünleşmelerinin vasıtalarından birisini teşkil etmiştir. Bu panayırda gerçekleştirilen etkinlikler sâyesinde de halkın pek çok konuda bilgilendirildiği gözlenebilmektedir.

“Çankırı’ya altı saat mesafede vilâyetin şarkındaki (Yapraklı dağı)nda her senenin eylül ayında ve ayın Bedir halinde bulunduğu zaman bir panayır kurulurdu.

Bu panayır Cuma namazını müteakip başlar, Pazar akşamına kadar iki buçuk gün kurulur; ertesi gün şehre nakil edilerek Sâli gününden ertesi hafta Çarşamba akşamına kadar devam ederdi.

Dağdaki derme çatma dükkânların adedi resmî bir kayta nazaran (999) idi. Üzeri çam dallarile örtülü, etrafı bir iki tahta ile çevrili bu dükkânlardan çarşılar vucude gelirdi. Hint'den, Fas'dan, Mısır'dan, Suriye'den, Acem'den ve Anadolu'nun her tarafından gelen tacirler manifaturacı, itriyat ve Baharrat, Kuyumcu, Muceheratçı, Saraç, ayakkabıcı ve hatta esir ve carie çarşıları vucuda getirirlerdi.

Büyük mikyasa hayvan alım satımı olurdu. Matbaa Müdürü Hasan Beyin tahkıkına nazaran gözlüklü Hamdî bey isminde bir mutasarrıf bu çarşıları mukata'a-i-zemine rabt ve temellüküne dair bir de irade istihsal etmekle gelen tacirler maruz kaldıkları müşkülattan dolayı yapraklıya gitmiyerek şehirde kalmayı tercih ettiklerinden (306) senesine doğru bu panayır dağılmış ve yalnız şehir panayırı devam etmiştir.*

Ne zamandan beri kurulduğu ma'lum olmayan ve fakat bidayetde emtia ve eşya mübadelesi başladığı mütevatir olan bu panayırdaki bu mübadeleler yanında efkâr ve eşarda teati edilir; haricde ki ilmî, edebî ceryanlar, siyasî hareketler bu on gün içinde anlaşılırdı. Çünkü panayıra koşan erbabı ticaretle beraber hokkbazlar, köçekler, ortaoyuncuları, maskaralar gibi halkı eğlendirecek sanat erbabı da gelirlerdi ve bu meyanda bilhassa; (Saz Şairleri) büyük hörmet görürlerdi.

Arabların Sok-ı-ukâz (سو و عكاظ)ına nisbetle orta Anadolu'nun göbeğinde kurulan- bu panayır daha mühimdi. Çünkü buraya islam memleketlerinden, Anadolu ve Rum eliden tacirlerle beraber şairler de gelirler, şiir mubadele ve müsabakasında bulunurlar, şöhretlerini etrafa yayarlardı. Şüphesizdir ki her tacir memleketine maddî kârile beraber bir kaçda yabancı veya Çankırlı Şairlerin şiirleriyle dönerdi.” (Onay, 1930: 6-8)

Eğitim insan hayatın tamamında, farklı alanlarda, farklı biçimlerde kendini hissettiren bir kavramdır. Bu geniş kavramın âşıkların dilindeki yansımalarını daha net biçimde ortaya koymak adına konularına göre sınıflandırmanın yerinde olacağını düşünmekteyiz. Bu anlamda yapmış olduğumuz araştırmalar sonucunda Çankırlı halk şairlerinin şiirlerindeki eğitim unsurlarını şu konular çerçevesinde ele almış bulunmaktayız:

* Ankara, İstanbul, sümendiler hattının açılması üzerine Çankırlı tacirlerin İstanbulla münasebete girişmeleri de panayırın dağılmasına sebep olmuştur, sanırım. Şehirde her sene kurulmakta olan panayır yalnız hayvan ve zahire alış verişimünhasır olmuş gibidir. Üç gün devam etmektedir.

- 3.3. Aşk
- 3.4. Hayat
- 3.3. Toprak-Köy hayatı
- 3.4. Din
- 3.5. Toplum yaşantısı- İnsan ilişkileri
- 3.6. Haksızlık
- 3.7. Çalışkanlık
- 3.8. Hayvanlar ve Tabiat
- 3.9. Trafik
- 3.10. Sağlık
  - 3.10.1. Alkol ve Sigara
- 3.11. Ölüm
- 3.12. Millet ve Vatan Sevgisi
- 3.13. Çocuk Eğitimi
  - 3.13.1. Bilmeceler
- 3.14. Öğüt
- 3.15. Terbiye
- 3.16. Ayrılık
- 3.17. Kader
- 3.18. Gurbet

3. 1. Aşk:

Yüzyıllar boyunca aşk her toplum için, en çok konuşulan konuların başında yer almıştır. Sevmek sevilme insanın temel ihtiyaçlarından birisidir. Âşıklarımız da bu ihtiyaç doğrultusunda bazen duygularını dışa vurmak için, bazen yaşadıkları sıkıntıları dile getirmek için, bazen de insanlara ders vermek için şiirlerinde aşka bolca yer vermişlerdir.

Aşağıdaki şiirde Efkârî aşk yüzünden kimsenin kınanmaması gerektiğini vurgulamaktadır:

“Kınamayın benim aşkımla ahım
Şehr-i Kangırı’da bir cana yandım
Ben anın kuluyu, o benim şahım
Adalet sahibi canana yandım.” (Cunbur, 1968: 408)

Sevene merhamet etmeyi, kıymet bilmeyi nasihat eden Tombakoğlu (Sefil) Ali’nin bir koşması:

“Bu kadar cevr etme, aziz sultanım,
Lûtf u insaf eyle, gel bazı bazı.
Mürüvvet değildir, gönlüm fidanı,
Kadr ü kıymetimi bil bazı bazı.

Siyah zülfün tel tel edip ığratma,
Hançer olup dertli sînem doğratma.
Ben seni unutmam, sen de unutma,
Perişan halimi sor bazı bazı.

Coşkun sular gibi çağlayıp akma,
Hançer olup dertli göğsüme çakma.
Kusurum var ise noxsana bakma.
Kuldur, kusur işler dil bazı bazı.

Sefil Ali deki: Lâ’li balımsın;
Canımın cânânı, servi dalımsın.
Nasıl merhametsiz kanlı zâlimsin,
Ne olur, insafa gel bazı bazı...” (Sevengil, 1967: 238)

Günümüzde paranın, bilim ve teknolojinin etkisiyle de değişen insan ilişkileri aşkların yaşanma biçiminde de çeşitli değişiklikler meydana getirmiştir. Âşık Muhittin’in sevda konusunda tesviyelerinin bulunduğu ve günümüz aşklarına yönelik eleştirilerinin yer aldığı şiiri bize bu konuda önemli tespitler sunmaktadır:

“Uyarı

Sevda gelmeden başa
İnce eleyip sık doku
Kırtan sonra gelirse
Yasin-i Şerif oku

Çaresini bulaman
 İlacı yok hekimde
 Kimine Ocak Şubat
 Kimi Eylül Ekimde

Ocak Şubat kurtulur
 Umudu yüzde doksan
 Eylül Ekim ya sapık
 Ya da akıldan noksan

Şu anda sevdalığın
 Zulmünü yaşıyorum
 Gönüle çok sözüm var
 Mantığa şaşıyorum

Eş diyorsan var eşim
 Gelin damat ve torun
 Teşhisimi çok kolay
 Başta kafada sorun

Sevdalık çağ atladı
 Ticari şekil aldı
 O tertemiz duygular
 Geçmiş yıllarda kaldı

Paran varsa güzelsin
 Hatta çok çok özelsin
 Eğer paran yok ise
 Allah belanı versin

Parası olanların
 Sevdası uzun sürer
 Benim gibi fakirler
 Başına çorap örer

Bu yüzden sevdalıklar
 Yıldan düştü saate
 Olursa peşin olur
 Bakmıyorlar vaade

Duydun mu para sesi
 Ensendedir nefesi
 Dedik ya çağ atladı
 Yiyip gitmek hevesi

Bu işe çıkıyorsan
 Çok çok önemli vakit

Seviyorum diyorsan
Çok çok olacak nakit

Yapılacak tek iş var
Dikkat ister her adım
Dikkatimi dağıttım
Malumunuz feryadım” (Tekmen, 2005: 139-141)

Aşkın ne zaman geleceği belli olmaz. Kimi gençlik çağında kimi ikinci baharında sevdaya düşer. Bu gerçeğin farkında olan âşıklarımız eserlerinde bu konuyu samimi bir dille işlemişlerdir.

“Yıllarım Eskise de

Yıllarım eskise de gönlüm ergenlik çağı
Bir türlü bırakmıyor tuttu sevdalık ağı
Bülbülüm gül gezerim neyerim bahçe bağı
Çankırı sokakları kimi geniş kimi dar
Sevdim sevilmedim sevmişim neye yarar.

Sevenlerim de oldu yüreğim dolu anı
Ateşten gömlek giymek sevdanın öbür adı
Milletimi severim, severim bu vatanı
Çankırı sokakları kimi geniş kimi dar
Kayıplara karıştı gözüm birini arar.

Sevdalık yakaladı beni hayli zamansız
Nereye başım vursam hep oluyor amansız
Ateşler içindeyim yanıp gittim dumansız
Çankırı sokakları kimi geniş kimi dar
Bir yanım kışa girdi bir yanım da ilkbahar.

Sevdalık yaşa değil yaşayan başa gelir
Kimine ilkbahara kimine kışa gelir
İlkbahara sözüm yok kıştaki boşa gelir
Çankırı sokakları kimi geniş kimi dar
Kale yoluna gider el ele sevdalılar.

Gecelerim uykusuz gündüzüm telaş dolu
Hangi yöne gideyim şaşırđım sağı solu
Gerçek sevmeden geçer mutlu olmanın yolu
Çankırı sokakları kimi geniş kimi dar
Leyla'sının Mecnun'u âşık Muhittin'i var.” (Tekmen, 2005:19-20)

Aşağıdaki şiirler, âşıklarımızın aşk konusundaki duygu ve düşüncelerini, gözlemlerini dile getirmenin yanında halkı bilgilendirmek ve de tavsiyede bulunmak için de birer araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Âşıklarımız bu bilinçlendirmeyi kimi zaman bilinçli kimi zaman da sadece paylaşım amacıyla dile dökmektedirler.

“Desem

Baharı yazımı geçirdim boşa
Hazırlıksız girdim amansız kışa
İhtiyarlık denen belirgin yaşa
Girmedim mi desem girdim mi desem.

İçimde buldum sevda çölümü
Uğraşarak zor çevirdim yönümü
Dikenini atıp sade gülünü
Dermedim mi desem derdim mi desem.

Sevda tatlı cana verir eziyet
Hüsrana uğrarsın kötüye niyet
Sevenime karşı sınırsız hizmet
Vermedim mi desem verdim mi desem.

Gönül havalarda durma karada
İki yönlü yolda kaldım arada
Deli gönlün istediği murada
Ermedim mi desem erdim mi desem.

Muhittin'im yataklara düşmeden
Sevda sevda olmaz yanıp pişmeden
Yarı göremezsın dağlar aşmadan
Görmedim mi desem gördüm mü desem.” (Tekmen, 2005, 44)

“Gözüme dar gelir bu fâni dünya
Görüp seveliden bu gonca-lebi
Bir fidan boyluca, gözleri şehlâ
Periden nesebi, hûri hasebi.

Yârin kalbi benzer bir katı taşa
Meyil verdim eyvah o hilâl kaşa
Çoktan beri akıl yaramaz başa
Kendimden geçmişim sarhoş gibi.

Düşmanı takıp da gezen koluna
Bir selam vermezsin âciz kuluna

Halbuki vefâsız senin yoluna
Terk etti Tal'at dersi, mektebi.

Çankırı, 1318/1902-3”(Kurnaz,1993: 69)

“Derdimi kimlere söyleyeyim bilmem
Bâri halden bilir arkadaş olsa.
Dost yolun sularım, bir zaman silmem
Gözlerimden akan kanlı yaş olsa.

Kadir bilse aşkım takdir ederdi
Derdime, iflahıma tedbir ederdi
Mutlak feryadıma te'sir ederdi
Zâlim eğer kalbin taş olsa.

Tal'at, o zâlim hercâyî dilber
Paran varsa eğer yüzüne güler
Kendi Urum, huyu küfürden beter
Biraz rahm ederdi Kızılbaş olsa.

Çankırı,1318/1902-3”(Kurnaz,1993: 69)

“Yârdan mehcûr olan cennette ârâm etse de
Râhat etmez kalbi elbet zevkin itmâm etse de

Zerrece esnâfa gelmez zulmüne doymaz o şûh
Dil-perîşân eylese nâ-bûd u güm-nâm etse de

Atmasaydı tîr-i müjgân kalbi nahcir etmeye
Sayd ederdi zülf-i pîç-â-pîçinni dâm etse de

Ol perî bir nîm nigâh-ı iltifât etsin bana
Râzıyım her lâhzada bir kere düşnâm etse de

Tal'at-âsâ kahr-ı gurbetle ölen bî-çâreler
Mâtem eyler sûret-i zâhirde bayram etse de” (Kurnaz, 1993: 91)

“-Ankara Vilâyet Gazetesi baş muharriri, Meclis-i İdâre baş kâtibi
Mehmet Muhsin Bey'e nazîre.-

Nevha-gîrim çünkü mehcûrum bugün dildârdan
Çok ezâ gördüm dirîg bir yâr için ağlayârdan

Derd-i hicrân tâli-i dündür sebep feryâdıma
Kurtuluş yoktur ilâ-yevmi't-tenâd bu dârdan

Andelîb-âsâ sabâh-ı haşre dek zâr eylesem
Gülistânda bir güle ermez elim bed-hârdan

Tâlî-i nâ-sâzımı tel'in eder bî-çâreler
Ben nasıl etmem şikâyet baht-ı nâ-hem-yârdan

Öyle mahzûnum ki telhî-i kederdir gamzedâ
Lezzet almam bî-zebânım, sâmitim, güftârdan

Nev-bahâra ye'sten olmaz havassın âşinâ
Ben bugün hazz eylemem şemm eylesem ezhârdan

Gûşuma gelmez bugün gülşende feryad-ı hezâr
Bir nêşat almam içerssem sâgar-ı serşârdan

Âlemin bedbahtı yazsınlar ölünce sengime
Nevha etsinler geçerssem hâtır-ı züvvardan

Tal'atâ, âsârını gördükte Muhsin bey demiş
Fâiku'l-akrân kitâbetten hele eş'ardan

21 mart 1323/1907-8" (Kurnaz, 1993: 102-103)

“Bir Tesellidir

Elli yıl doymayan bir arı gibi
Bin bir tâze çiçek öptüm kokladım
Hepsinden ayrıldım yokken sebebi
Donjuan'dan hissiz tanındı adım

Bulmadım vefâyı birinde bile
Uçucu bir esans kokusu kadar
Hepsinden kaçmama oldu vesile
Duyduğum yalanlar, gördüğüm zarar

Sonunda nasibim oldu aldanmak
Bir çocuk kalbiyle kimi severse
Yalan yeminlere aldanıp kanmak
İçin kâfi geldi bir kızıl bûse

Her aşkın sonunda bir hüsrân varken
Seni sevmek yeni bir tecellidir
Ey sevimli kadın nihâyet senden
Beklediğim yalnız bir tesellidir

4 Teşrin-i sâni 1935”(Kurnaz, 1993: 218)

“Üstüne

Kırkma kaküllerin kıvrak, kıvırcık
Gölge salar penbe yanak üstüne
Damlamış kızılık ne kadar yazık
Güvez renkli uçuk dudak üstüne

Çekilir mi hele bu kadar da naz
Dudak kıvrırma, kaş çatma yaramaz
Elmas parıltısı görelim biraz
Getirme saçını kulak üstüne

Yardan ayrı düşen her yiğit olmaz
Kaygılı gönülde sevinç dolunmaz
Bir konuk üstüne bir dahi konmaz
Konak kurulsa da konak üstüne

Öpüp koklamadan o gül gül teni
Düşürdün sonunda bin derde beni
Ölüm döşeğinde yatarken seni
Görünce kalkarım ayak üstüne

Tal’atâ, bir öğüt babaca düpdüz
Sevgilin yâr olur sanma, ümid üz
Tanrı’dan dilerim geceyle gündüz
Karalar bağlasın duvak üstüne

29-30 Kânun-ı sâni 1936”(Kurnaz, 1993: 233)

“Sakın Ha

Derdim baştan aştı senin yüzünden
Aman yeni derde salayım deme
Bu kadar ant içtin dönüp sözünden
Eller ile yalnız kalayım deme

Çözerken bir deme gülün bağı
Yaydı dudağına güller yağını
Ağızına gül sözü, gül yaprağını
Sakın ha bir daha alayım deme

Bağdaşmazdım aslâ koçaklar ile
Bağladım gönlümü arpağlar ile
O sadeften şeffaf tırnaklar ile
Sînem kanununu çalayım deme

Gönül aşk meyine olmadın kanık
Değilsin eşmeler gibi turlanık
Sevdâ denizinin dibi bulanık
Boğulursun sakın dalayım deme

Hey Tal'at, doldurdun tam elli yaşı
Vurdun birkaç kere taşlara başı
Sevda kaşığına bulaşmış aş
Bu yaşta genç gibi yalayım deme

4-5 Şubat 1936”(Kurnaz, 1993: 238)

“Güleryüzlü ol ki ey yüzü gül gül
Râzıyım bahçemde gül yüz olmasın
Baharın geçmeden açıl yüze gül
Ömrümün hazânı gülsüz olmasın

Sen ey gonce gülüm, sen ey gülbeden
Bir gece göğsümde başın uyurken
Okşasam saçını öpsem yüzünden
Tek güneş doğmasın gündüz olmasın

Ölürsem aşkınla ey gül-izârım
Zaman zaman gülle süsle mezârım
Pây-i kahrı ile tâ ki ağyarım
Çiğnemesin aman dümdüz olmasın

30 Kanun-ı evvel 1936”(Kurnaz, 1993: 267)

Âşıklarımız şiiirlerinde aşkı, acı ve tatlı yönleriyle dile getirirken bazen de aşkın tanımını yapmaya çalışmışlardır.

“Sevda

Sevdâ bence andırır az kekremsi şarabı
Azar azar içilir, içildikçe kanılmaz
Önceleri humârı baş ağrıtır sanılmaz
Lakin sonra duyulur en tatlı ıztırâbı.

Yaşım elliyi aştı toy bir gencin sarsılmaz
Azmini aşka karşı duymadayım ben yine;
O kekremsi şaraptan içeydim şöyle az az
Aşksız geçen günlerim gelmeden son demine.

Devlet sandım aşkını, bilmedim ki dert imiş
 Öyle yaman bir dert ki kalb kemirir ev yıkar;
 Derdin baştan aşarken sitemlerin can sıkar
 Sensiz her gün ölmeye hangi gâfil zevk demiş.

Baş başa kalsak bile kurtulamam elemden
 Ey sevgilim hüsrânın dimâğımı ezerken.
 Farkım yok Aslı Han'ın düğmesini çözerken
 Ah deyince kalbinden ateş alan Kerem'den.

31 Kanun-ı sâni 1937" (Kurnaz, 1993: 270-271)

“Cevap

Diyorsun: Bilirim duymayı ben de
 Elemlere rağmen zevk u neş'eyi;
 Hele ızdırabı.. Belki en iyi,
 Çok derin duyarım –lebimde hande-
 Sonra aşk müstesnâ, çekmedim aslâ
 -Bu yüzden düşmedim nâza, niyâza-
 Ve fakat içimde yepyeni, tâze
 Bir gençlik kuvveti duyarım hâlâ.

Buna hırs-ı pîrî demiyeceğim
 Belki de bir kadın olduğum için
 Kendime kondurmak bunu pek elim
 -Ben niçin hayattan olalıyım gül-çîn?

*
 * *

Bunların hepsi de doğrudur, lâkin
 Aşkî inkârınız, çünkü çok ince
 Bir kalbin sâhibi iken ne mümkün
 Aşkî hiç duymamak gizli, derince.

Neş'eye tehâlük zevke tahassür
 Aşka karşı rûhun bir ihtiyâcı?
 İztirâbı seven aşka düşkündür
 Çünkü ıztırabtır aşkın minhâcı.

İçinde yepyeni gençlik hevesi
 Duyan kadın kalbi sevmekle yaşar
 Uzun kederlerin verdiği dersi
 Unutulmaz, yeni bir çığırda yaşar

Sen ey kadınlığın yüksek timsâli
 Diyorsun almadım aşktan nasîbi
 Sevgiden kalbini tutma ki hâlî
 Sevmek de haktır sevilme gibi.

Elli üç senelik tecrübem ile
 Anladım sevmekle ka'immiş hayat.
 Hele çarpışanlar gamla, elemle
 Çokça sevimye lâyıktır heyhât!..

29 Kanun-ı sâni 1937" (Kurnaz, 1993: 275-276)

Sevgilinin vefasızlığından şikayetçi olan âşıklar, bu şikayetlerini halkla paylaşmaktan geri durmamışlardır. Bu şikayetler aynı zamanda, bir âşığı nelerin üzdüğü konusunda da halka ipuçları vermektedir.

“Bre dostlar, hey arkadaşlar
 Gözüm değil, gönlüm ağlar
 Boş yere mi bunca yaşlar
 Gözüm değil, gönlüm ağlar

Sanman giryem idbâr için
 Pek hercâyî bir yâr için
 Yâr değil de ağyâr için
 Gözüm değil, gönlüm ağlar

Her dem gönül üzdüğünden
 Düşmanla mey süzdüğünden
 Bana yalan düzdüğünden
 Gözüm değil, gönlüm ağlar

Onay der ki, behey dilber
 Gönül senden vefâ ister
 Olmaz isen himmet-güster
 Gözüm değil, gönlüm ağlar

22 Mayıs 1937" (Kurnaz, 1993: 288-289)

Sevgilinin neleri yapıp neleri yapmaması gerektiği konusunda da bazı tavsiyeleri şiirlerde bulmak mümkündür. Halkın bazı davranışlara göstereceği tepkilerin önceden dile getirilmesi sevgiliye bir uyarı niteliği de taşımaktadır.

“Derler

Bakışı büyüdü yâr
Yan bakma ki duyanlar
Gözleri şaşır derler

Şen gerek dilber, yosma
Kaş çatma, çehre asma
Eğridir kaş derler

Elinde mendil tutma
Islaksa göz kurutma
Akıyor yaş derler

Her kalbe güneş olma
Dullara sen eş olma
Yirmi bir yaş derler

Durma gül yaşlı gibi
Kereme Aslı gibi
Sevdalı baş derler

Sevdâyı kime yansan
“Taşırsın kahramansan
Bu ağır taşı!..”derler

9 Kânûn-ı sâni” (Kurnaz, 1993: 302-303)

“Ben güzelim diye kibr etme sakın
Kibr edenin hasmı bir Allah olur
Âkilsen bir ferdi incitme sakın
Zalimler âlemde rû-siyâh olur

Harîm-i ağıyarı penâh edersen
Gonce-i nâmusu tebâh edersen
Başka bir koyunda sabah edersen
Vallahi sevdiğim pek günah olur

Bîgânelik düşmez sen nahl-i nâza
Ağıyar sakın mahrem olmasın râzal
Hâl böyle giderse biz de bir tâze
Buluruz, sözleri âh u vâh olur

Bizden dirîg edip lütf-ı şâmilin
Yüzüne gülersen şahs-ı câhilin
Kötülüğe karşı merd-i kâmilin
Tal’atâ, her sözü eyvallah olur

12 Kânûn-sâni 1938” (Kurnaz, 1993: 305-306)

“Nâdân kimse ile eyleme ülfet
Elbette yan başdan atar sevdiğim
Olurmu hârile vasılı vuslet
Yapışma destine batar sevdiğim

Tehi sanma âlem, ey peri peyker
Her fende mahirlik olunmaz siper
Köhne abalarda nice pür hüner
Çekilmiş pünhana yatar sevdiğim

Al destine kendin, kendi resenin
Ümmülkitap olmuş (Kadrî) dihenin
Sarrafî pent olan, dür-i-sühanin
Sırası geldikçe satar sevdiğim” (Onay, 1930: 58)

“Beyhûde yorulma ey melek-sîmâ
Ne kadar eylesen naz geçer miyim
Vefadır âşîka ettiğin cefâ
Yüz bin cefâ etsen vaz geçer miyim

Elestü bezminde biz çeküp sâgar
Olmuşuz ne çare mest-i mukadder
Gözlerim yaşıyla istersen eğer
Katlim için fetvâ yaz geçer miyim

Nedir bu cefâlar, nedir bu sitem
Nedir bu çektiğim mihnet elem
Derdi firâkınla eğer ölürsem
Elinle mezarım kaz geçer miyim

Nâle ü feryadım değil bî-sebep
Dehrîya çekeriz bin türlü tâap
Serd-i cefâ ile geçse günüm hep
Görmesem âlemde yaz geçer miyim” (Onay, 1930: 89-90, Dilçin, 2006:

174)

“Ben tatlı canımdan bezdim, osandım
Geçmedin sen cefadan daha güzel
Şarabı lâ’linle kana boyandım
Bari bir insaf et, bak bana güzel

Ne lâ’lini emüp kandım dünyaya
Ne bir gün görüp erdim mürada
Olurmu aşîka böyle cefa da
Hele bir nazar kıl, bak bana güzel

Sensin sevgilisi (Bezmi) babanın
 Takdiri böyledir gani mevlânın
 Çıkarmı lezzeti yalan dünyanın
 Hele hesap eyle bak bana güzel” (Onay, 1930: 130)

“Niçin sevdirmezsin her yâri bana
 Çirkin seven, gönül, ahmak olurmu?
 Herkes kudretince söyleyim sana
 Her güzel, âdeme müştak olurmu?

Güzel olmayanlar tuttular fendi
 Biz alırsız deyü davada kendi
 Doğrusunu söyle canım efendi
 Çirkinler güzele ilhak olurmu?

(Bezmi) muhabbete meftun olurmuş
 Güzel seven âdem mecnun olurmuş
 Yâri güzel olan memnun olurmuş
 Söyleyin ağalar mutlak olurmu?” (Onay, 1930: 130)

“Ey sahip mürüvvet, ey sahip kerem
 Meyil verdim sana mihriban diye
 Dedilerdi bana bu halkı alem
 Öldürür âşıkı tığu kan diye

Yandım ateşine, çektim karini
 Sabredüp derine içtim zehrini
 Daim murat ettim senin verdini
 Yâr gelir insafa bir zaman diye

Efendim eyleme cürmü şekani
 Adüvler sürerler zevku sefanı
 Nedendir görmedik vuslu vefanı
 Çok niyaz eyledim el’aman diye

Ta’n eder âlemin sözleri oktur
 Aldanma dilberin hâli meşkûktur
 (Cünuni) hoplarda sadakat yoktur
 Ant eder: sadıkım, sen inan diye” (Onay, 1930: 140)

“Bir var imiş bir yok imiş
 -Parmak hesabiyle-

Gönül gözü açık olan kimsenin
 Dünya gözünde bir dönme dolaptır
 Asrî yetişmiş bir hanım sevenin
 Akli perişandır, hali haraptır

Sevdâ bir kuştur kanadı şefaktan
 Tüyleri yapılmış: İpek duvaktan
 Genç hanım kalkınca, pamuk yataktan
 Konar imiş başa, yazan kitaptır

Gönülden vuruldum bir nev nihale
 Çevirmiş nikabı, vechine hâle
 Püskürme benleri ettirir nâle
 Bu şiirim ona bir faslubitaptır

Gel kerem eyle bu bendeni üzme
 Kendini naza çeküp, gözünü süzme
 Yalvaran kuluna, dudağın büzme
 Varlıkla hayatın sonu: Türaptır

Rahm eyle hâlime dilberi yekta
 Gaybettim kendimi, aklımı hatta
 Yetişmez takrire lisanı şettâ
 Bu ne dehşetli dert, ne ızdıraptır” (Onay, 1930: 180-181)

“Aşk bir padişahdır, Müşiri sevda
 Ferman okur nice Süleymanlara
 Sevdra ser askeri, gam miri liva
 Hükmeder veziri alişanlara

Bu bir vesiledir, elde irade
 Hak vermezse kula ermez murade
 Felek ne şah bilir, ne şahzade
 Atar kemendini kahramanlara

(Micmerî) dil hakkın nazargâhıdır
 Lamekân mülkünün heyme gahıdır
 Hüner ikliminin padişahıdır
 Kem nigah eyleme devrişanlara” (Onay, 1930: 204)

“Âlâkai belayı siyahı dilber
 Bir derd ki ne alan, ne veren bilir
 Muhabbet bir güldür, tebahı dilber
 Ne yütüren bilir, ne deren bilir

Bilmem ki bu sevda ne âdet imiş
 Çekmekten ölmesi selâmet imiş
 Âdem anlaşılmaz mu’cizat imiş
 Ne görmeyen bilir, ne gören bilir

Sana hiç demeden âlemde merdim
 Gül dikensiz olur, fark eden olmaz
 Macerayı aşkı terk eden olmaz
 Ancak bu davaya bir giren bilir

Sana hiç demeden âlemde merdim
 Görmezse yüzünü gönül nâ merdim
 Tanrı kul başına vermesin derdim
 Derdimi bir Allah bir veren bilir” (Onay, 1930: 272-273)

“Güzele bak.. ne siyah kirpiği, kaşı gözü var
 Kuduretten ayın on dördüne benzer yüzü var

Lebleri gül, dişi dür, hokka dehanı hele bak
 Nice nazik gülüşü, göz süzüşü, hoş sözü var

Aldanup semtine [1] birden bire yaklaşma gönül
 Seni pervane gibi yakmaya nari, közü var

Senin gibi ülfeti meftunu o şuhi nazın
 Nice yetmiş, nice seksen, nice doksan, yüzü var

Her şey âlemde kemalin bulur elbet (Sabrî)
 Her günün bir gecesi, her gecenin gündüzü var” (Onay, 1930: 289-290)

“Rahmeyle hâlîme kaçma sevdiğim
 Ben gibi hüsnüne âşık bulunmaz
 Sırrını nadane açma sevdiğim
 Şimdi bu alemde sadık bulunmaz

Bu aşku muhabbet geleli sere
 Oluruz mübtela gerçi dilbere
 Cihanın hubları gelse bir yere
 Bana senden özke ma’şuk bulunmaz

Zümrei aşık bir yana gelse
 Âlemde mert olan meydana gelse
 Sana can vermeye kurbana gelse
 Yine benden evvel lâyıık bulunmaz

Ararsan mescidü meyhanelerde
 Aşkile mest olan mestanelerde
 Şem’i ruhsarına pervanelerde
 (Sabri) gibi bağıri yanık bulunmaz” (Onay, 1930: 294)

“Nâri aşkıyla yakılsa ahker olsa bu ceset
 Kâr ider pâzari maksuda kezen itmez kezent

Derdi aşkıyla melâmet çektiğim hoştur bana
Halkı âlem gam değil itmezseler hâlim pesent

Kılletinden sanmayın sevbi mezellet geydiğim
İktifayı aşandır geydiren taçn sement

Bazı nağâlî derdim ızhar ettiğimde il görüp
Terki dert ettirmek isterler buda bir başka dert

Gelmez elden (Vehhaca) cânan yolundan inhirap
Eyledi zenciri aşkıyla vücudum pent pent” (Onay, 1930: 333-334)

“Gâhi dilde şevklenüp pür nur eder aşk âdemi
Gâhi dem zulmetlenüp deycur eder aşk âdemi

Gâhi dem allâmei asra fetavalar verir
Gâh Enelhak söyleyüp mansur eder aşk ademi

Gâh hikmetler verup dünyaya bir mahbup eder
Gâh vakit menfurlere menfur eder aşk ademi

Gâh Süleyman eyleyüp mahlûka ahkâm ettirir
Gâh zaırlardan zaıfca mûr eder aşk âdemi

Zerrece irfan isen gel aşka eyle intisap
Razi haktır, şüphesiz mağfur eder aşk âdemi

Gâhi dem pünhan edüp âlemde ihfa gezdirir
Gâhi dem (Zahmi) gibi meşhur eder aşk âdemi” (Onay, 1932: 138-139)

“Bilirdi halimiz gonca kıyafet
Ben gibi suphadek çeşmi yaş olsa
Kâkülü bin leylâ, çeşmi bir afet
Beni mecnun eden sade kaş olsa

Rahmetse sevdiğim, can bir ederdi
Nur ile zulmetim Münir ederdi
Tiri âhım bir gün te’sir ederdi
Yârimin sinesi kara taş olsa

Misali külhandır gönlümün evi
Asümana çıkar nari, alevi
(Zahmiya) o dilber sünni senevi
Tabiat tutardı Kızılbaş olsa” (Onay, 1932: 187-188)

“Hakikatte muğri tayyar olanlar
Lâmekânda aşyanı neylesin
Hükmi hâtemiyle seyyar olanlar
Mûr değildir, Süleyman neylesin

Muhibbi bendei Hayder olanlar
Bezli ömür eder Kanber olanlar
(ثم وجه الله) a mazher olanlar
Can olur canane, canı neylesin

Hamdü lillâh bu dil murada yetti
Savm ile salâtı kıldı, terk etti
(Zahmiya) yâr ile mihmana gitti
Şimdengeri hanümanı neylesin” (Onay,1932:189-190)

“Hâre tebdil olmuş sahnı, gülüstan
O gülşende rengi zibamı olur
Kedûret kaplamış mir’atı gülşen
Andelibe nakşi cilâ mı olur

Ol şabı bivefa, sureti melek
Sadakat gösterir canım deyerek
Bulmadım bir mahbup gönlüm sevecek
Her güzelin tab’ı hasnamı olur

Zemane hubunda yoktur merhamet
Sarfetme beyhude nakdi hakikat
(Zahmi)ilâcına yâr eder himmet
Her ilâç yarena deva mı olur” (Onay,1932: 196)

“Geçmede ömrümüz âh bu kuru sevdalar ile
Yani sevdayı sitemkârı dilâralar ile

Perişan etmedeyiz hatırımız ülfet ile
Böyle nâsaz tabiatli ahibbalar ile*

Nola hem bezm olup icrayı Muhabbet edelim
Daim erbabı vefa ehli mezayalar ile

Gayrı gam çekmeyelim gerdişine bu felegin
Yani uğraşmıyalım her kuru gavgalar ile

<Men aref> ** dersin alıp nükteî aşkı bilelim
İştigal eyleyelim halli muammalar ile

* “Böyle kim tîre tabiatli ahibbalar ile”

** Aslı: Vefdidir.

Lezzeti sohbeti bul hemde olup ey (Mecbur)^{***}
Böyle (Vehhâç) gibi nadire gûyalar ile” (Onay, 1932: 252-253)

“Bilmezem neyler daha yarabbi bu sevda beni
Aldı aklı fikrim, etti âleme rüsva beni

Lahza lahza âh bu sevda serde oldukca füzûn
Dembedem bahri gama etmektedir ilka beni

Kalmadı sabru karakım neyleyim bir yerde ah
Gönlüm aldı derde saldı bir saçı leylâ beni

Şöyle kim hayretle kendim kendimi fark edemem
Olkadar fartı kedûret etti istiyâ beni

.....*

.....**

Yakdı canım bunca dem (Mecbur) gibi narı heva^{***}
Gayrı aşkı pakin ile yandır ey Mevla beni^{****}

.....*****”

..... (Onay, 1932: 261-262)

“Aşktan hali harabimle görüp canâ beni
Kılma zinhar ayıp ki sensin eden şeyda beni

Nazeninim, sevdiğim sevdayı leyli kâkülün
Eyledi âlemlere Mecnûn veş rüsva beni

Sen gülistanı vefada hâr ile açıldığın
Âkıbet zare düşürdü andelip âsâ beni

Ben dilermiydım sana âşık olup rüsva olam
Neyleyim âh eyledi âşık sauna Mevlâ beni

*** Min Ledün.

* Aslı çizilmiştir.

Bunca dem narı hevaye yandı dil yâ Rabbanâ

** Aslı sonradan ilâve edilmiş ve çizilmiştir ki şudur:

Bunca demdir yanmada narı hevaye cauu dil

*** Aslı çizilmiştir.

**** Bu mısra’ çizilenlerin ikinci mısraı iken sonradan makta’ın son mısraı olmuştur.

Yaktı Mecburun dilü canın yeter narı heva

***** Eski makta’ın birinci mısra’ı siliktir. Okumanamıştır.

***** Aslı silinmiştir ki şudur

Etti meşhur asırda bir şairi dâna beni

Korkarım zaru perişan ermedan dil vusluna
Bir gün âh eyler helâk (Mecbur) bu sevda beni *****” (Onay, 1932:262-263)

“Benki terk ettim cihanı ey felek şimdengeri
Sen de benden desti cevrin gayri çek şimdengeri

Rahı sevdayı cünune âzim oldum ben dilâ
Şadu hüznü âlemin indimde yek şimdengeri

Dili bir leyli cemalin zülfüne bend eyledim
Nola sahraya düşersem kays tek şimdengeri

Dembedem sevdayı aşk dilde füzun olmaktadır
Mucibi mevtim olur bireybü şek şimdengeri

Derdimin aşk derdi olduğunu teşhiz eyledim
Ey tabib ümidi sıhhat etme pek şimdengeri

Canıma cananımı kıldı bugün gerdun cüda
Bana aypmı hicrile âh eylemek şimdengeri

Sen de (Mecbur) rahı aşkta feyzyapolmak için*
Durma derdi aşkıla yan haşredek şimdengeri” (Onay, 1932: 270)

“İsmi sevdığım güzel,
Bizim illere hoş geldin !
İkrar verdin, sevdin beni,
Neden ellerin boş geldin?

Tatlı dilin, güzel sözün,
İlkbahardan güzel yüzün...
Çekilmez mi cevrin, nazın,
Bugün ne yaman hoş geldin!

Nasıl âdet, nasıl töre,
Gün gün açılıyor ara...
Açtın sîneme yara
Yaraladıkça hoş geldin!

Güzellerde gönül olmaz,
Her güzel kadrini bilmez.
Ârın, kahrın çektim dersin,
Nerde balın, ne hoş geldin!

***** Aslı: Bir gün âh eyler helâk ey Vefdi bu sevda beni

* Vefdiya olmak dilersen rahı aşkta feyzyap

Ali Riza'nın eseri,
Güzel sevilir ekserî ...
Elinde batman enseri
Çaktın sîneme, hoş geldin!" (Sevengil, 1967:279)

"Haber Gelince

Hasretle kavrulan kalbe serpilir
Soğuk sular yârden haber gelince
Mâcerâ-yı aşkı gâfil ne bilir
Dolaşır âvâre gezer keyfince

Gâhî bir nâme-i hicrân uçurur
Hicrandan vefâdan bahs eder durur
Aşka bigânedir aşktan dem vurur
Düzer yalanları yerli yerince

İçimden akarken kan için için
Oluyormuş gibi o dilber gülçin
Kalbimin nescinde kenetmek için
Eski yâre arar inceden ince

Tal'atâ o yektâ yâr-ı dil-nüvâz
Kasvet ü işvede ferîd ü mümtaz
Gönül alsa bazen mektupla biraz
Bilmem ne kayb eder imanca, dince

7 Kanun-ı sâni 1937" (Kurnaz, 1993: 270)

"Kınamayın benim aşkımla ahım
Şehri (Kângırı) da bir cana yandım
Ben anın kuluyum, o benim şahım
Adalet sahibi canana yandım

Tuti gibi zeban, bal döker lebi
Kim sevmez cihanda öyle mahbubi
Yüze gülücüdür tab'ı, meşrebi
Böyle bir âfeti hurana yandım

(Efkâri) yim sevdim gezişlerini
Gül gibi açılıp gülüşlerini
Âşıklara buse verişlerini
Gösterüp yanaktan sunana yandım" (Onay, 1930: 145)

"Gül, bülbüli dildade olan yerde bulunmaz
Dilber dahi üftâde olan yerde bulunmaz

Her yerde gamu derdü elem varsa da lâkin
Bir dilberü birbâde olan yerde bulunmaz

Puthanede, meyhanede, var ma'rifetullah
Tesbih ile seçcade olan yerde bulunmaz

Âlemde kerem ehli bulunmaz demem amma
Betmayevü beyzade olan yerde bulunmaz

Her köşede derler bulunur dilber (Atâi)
Hayfaki bu dildade olan yerde bulunmaz” (Onay, 1930: 110)

Tuyuğlar:

“Ol saçı Leylâ'ya dîvânedir
Mürg-ı can gül rûyuna pervânedir
Vuslatı vâ-beste-i hicrân ise
Yanmadan yakılmadan pervâ nedir

Şüphesiz mahmûl-i aşk sersem gerek
Yansa da pervâne-veş epsem gerek
Câm-ı aşkı çek gönül gam çekme hiç
Âşık-ı sâdık olan bî-gam gerek

Bilmez ehl-i kal hâlin kadrini
Lafz fark etmez me'âlin kadrini
Âteş-i hıcre hem âgûş olmayan
Anlamaz zevk u safânın kadrini

Görmeyen leyli nehârı anlamaz
Tatmayan zehri humârı anlamaz
Pûte-i hicrânda kal olmayan
Sikke-i hicrânda kal olmayan
Sikke-i tâmü'l-ayârı anlamaz

Nakş olan vuslatasa levh-i cânda
Yalvarıgör der-geh-i cânânda
Açılır bâb-ı icâbet gün gelir
Olmaz olmaz âlem-i imkânda”(Dilçin, 2006: 175)

3.2. Hayat:

“Ne kadar yaşadığımız değil, nasıl yaşadığımız önemlidir.” sözü hayatın içeriğini vurgulamak konusunda en etkili cümlelerden birisidir. Âşıklarımız hayatın insana neler getirip götürdüğü ve ne şekilde değerlendirilmesi gerektiği ile ilgili

çeşitli noktalara dikkat çekmişlerdir. Gerek kendi yaşamlarından çıkardıkları sonuçları, gerekse gözlemledikleri hayatlardan aldıkları özleri şiirlerinde işleyerek insanlara ışık tutmuşlardır.

Aşağıda Çankırlı halk şairlerinin hayat konusunu ele aldıkları şiirler yer almaktadır:

“Zamandan Şikayet

Evvela kalemi ele alalım
Dünyanın halini beyan kılalım
Halkın ahvaline vakıf olalım
Ne yaman eriştik ahir zamana

Kahve ile odalar zemm gıybet yeri
Yalan konuşulur çoğu ekseri
Utanmayı attı kadını eri
Ne yaman eriştik ahir zamana

Komşunun hakkına riayet olmaz
Yetimin halini hiç soran olmaz
Çokları beş vakit namazı kılmaz
Ne yaman eriştik ahir zamana

Düştü birbirine hep yakın köyler
Hudut için türlü yalanlar söyler
Kardeş kardeşine düşmanlık eyler
Ne yaman eriştik ahir zamana

Eğer zengin ise derdi sorulur
Haksız bile olsa işi görülür
Doğru söyleyene herkes darılır
Ne yaman eriştik ahir zamana

Eğer atar isen namusu arı
Bulursun her yerden sen itibarı
Yetiş imam Ali çek Zülfikârı
Ne yaman eriştik ahir zamana” (Alper, 2004: 170-171)

“Bir Telaştır

Bir telaştır elli yılı bitirdim
Neleri kazandım neleri yitirdim

Kaderde varmış sevda getirdim
Çekerim bir zaman gör neler olur.

Zaman geldi kuşlarıman yarıştım
Zaman oldu toz dumana karıştım
Kaderime küstüm küstüm barıştım
Beklerim bir zaman gör neler olur.

Köylüyüm köyüme oldum yabancı
Emin bildiklerim çıktı yalancı
Dişlerim canıma veriyor sancı
Sökerim bir zaman gör neler olur.

Sevdam koyun oldu ben de bir kuzu
Yüreğim yanıyor koysam da buzu
Aksine yaramın üstüne tuzu
Dökerim bir zaman gör neler olur.

Tüylerim ürperir gördüğüm yerde
Sevda gelip akıl durmuyor serde
Muhittin Tekmenim yaş elli birde
Teklerim bir zaman gör neler olur.” (Tekmen, 2005: 16)

“Sarı Sakal

Sarı sakalım aklaştı
Belli ki ecel yaklaştı
Sevenlerin uzaklaştı
Tek başına kaldın gönül.

Gayet çoktu sevenlerin
Görmek için gelenlerin
Senin için ölenlerin
Çok derine daldın gönül.

Gönül verdin nicesine
Işık oldun gecesine
Türkü yazdın hecesine
Böyle murat aldın gönül.

Şimdi kimlerin tacısın
Ne hocasın, ne hacısın
Zehirden bile acısın
Bir zamanlar baldın gönül.

Sevdalık çektin bir zulüm
Bazen aranıyor ölüm

Şimdi vahalarda çölüm
Boşa davul çaldın gönül.” (Tekmen, 2005: 22)

“- Çankırı’ nın Orta nâhiyesi hânedânından kaynatamın babası
Sandalcıbaşı Hacı Hasan Ağa’ nın mezârı için -

Sanma bâkîdir bu mülk-i pür-fenâ-yı zâirâ
Kıl nazar her şey tamâmen ders-i ibrettir sana

Savlet-i kakhâr-ı mevtten var mıdır bir kurtulan
Zâ’ık-ı lezzât-ı mevttir cümle mahlûk-ı Hudâ

Mülk ü mâlın kesreti vermez sana bir fâ’ide
Zîr-i hâkte sûd-bahşın olmuyor mâ ü gınâ

Ben idim sandalcı-başî bir zaman sultanlara
Söylenirdi nâmım her yerde Hacı Hasan Ağa

Mîz-bânlık, istikamet, zühdü etmişim şi’âr
Kırmadım, incitmedim bir kalb be-hakk-ı Kibriyâ

Eyle tertîl rûhuma bir fâtiha ihlâs ile
Afv ede tâ ki zünûbum ol Gafûr-ı zü’l-atâ

Safha-i târîhi cevherile Tal’at söyledi
“Kâpudân oldu Hasan keştî-i rahmete revâ”*

1322/1906-7” (Kurnaz, 1993: 83)

Âşık Kemâlî’nin sevenine eziyet eden sevgiliye gençliğini doğru
değerlendirilmesi gerektiğini dile getirdiği şiir:

“Nasihatim olsun sana sevdiğim
Efsane geçirme gençlik çağını
Sebep ne bunca yıl boyun eğdiğim
Semtinden ağyarın kes ayağını.

Can feda yolunda desem inanman
Naz ü istiğnadan asla usanman
Haktan haya etmen halktan utanman
Erittin âşıkın dilde yağını.

Nazeninim olma gel benden mahcup
Ol hüsn-i kişvere olmuşsun mensup

* Târîh Rûmîdir.

Bir kere etmedin Nail'i matlup
Niçin göstermezsin gerdan ağını." (Cunbur, 1968: 435)

Âşık Deli İmamî'nin hayat yolculuğunu anlattığı ve ömrün hızla geçip gittiğini, gidenlerin geriye dönmediğini ancak gerçek insanların öldükten sonra dahi adlarının anılmasıyla ölümsüzleştiğini dile getirdiği bir şiir:

“ZORLA GELDİM GİDİYORUM

İki kapılı bir handan,
Zorla geldim gidiyorum.
Sıkar beni geniş meydan,
Darla geldim gidiyorum.

Gidenler geriye dönmez,
Gerçek insan asla ölmez.
Sinemdeki alev sönmez,
Korla geldim gidiyorum.

Geçen gün ömrün kovalar,
Hayal gönlümü oyalar.
Sevilmez benim havalar,
Horla geldim gidiyorum.

İmam âşık erenlere,
Hakk'a maşuk gönüllere.
Çakılırım derinlere,
Harla geldim gidiyorum.” (Halıcı, 1992: 469)

Çankırılı Ali Rıza'nın hayatı dönem dönem ele aldığı ve her dönemde insanda gözlemlediği değişiklikleri ve belirgin özellikleri dile getirdiği destan:

“İnsanların temsilini söyleyim:
Akar göz bulanır, sellere benzer.
Anası karnına düşüp kalınca
Hem elli ayaklı kullara benzer

Bir yaşında sürüm sürüm sürünür,
İkisinde ipek gibi örünür.
Üç yaşında gaayet tatlı görünür,
Petekten bölünmüş ballara benzer.

On yaşında söz istiyor sözüne,
Yirmisinde dayanılmaz nazına.

Otuzunda kuvvet gelir gözüne,
Kavakta kılavuz dallara benzer.

Kırk yaşında her hizmete yetecek,
Ellisinde kendi alıp satacak,
Altmışında yer arıyor yatacak,
Haddeden çekilmiş tellere benzer.

Yetmişinde kimse bakmaz sözüne,
Sekseninde sızı iner dizine.
Doksanında nazar etsem yüzüne
Virânedede esen yellere benzer.

Böyle imiş insanların temsili,
Kıt bulunur yüz yaşının emsali.
Gelir bir gün tufan savurur seni.
Bahçede kurumuş güllere benzer.

Ali Rıza pîrden aldım nasihat,
Ecel gelir ise durmaz bir saat.
Vel-ba's-i ba'del-mevt, âtîsi memat,
Dünyaya gelmemiş kullara benzer.” (Sevengil, 1967: 280-281)

Yaşlılık döneminde yaşanan zorlukların dile getirildiği Tombakoğlu Ali'nin
(Sefil Ali) yazdığı ihtiyarlık destanı:

“Gençliğin ardında kocalık hazır;
İstersen paşa ol, istersen vezir.
Daha ne var kocalıktan irezil?
Aman, Mevla'm o günlere koymasın!

Ağırlaşır, duymaz olur kulağın,
Kul yanında kabul olmaz dileğin.
Gelip halin sormaz kızın, güveyin,
Aman, Mevla'm o günlere koymasın!

Ağzında dişlerin kalmaz, dökülür;
Vücut zayıflanır, kanın çekilir.
Kaametın eğilir, belin bükülür,
Aman, Mevla'm o günlere koymasın!

Yeni yırtık çamaşırın yumazlar,
Hizmet edip seni suya komazlar.
“Ekmeğini yiyok, yazık!” demezler,
Aman, Mevla'm o günlere koymasın!

Bu kocalık bir acaip iş imiş.
Zemheride bir sayılı kış imiş!
Evlât mevlât hepsi de boş imiş,
Aman, Mevla'm o günlere koymasın!

Sefil Ali bunu böyle söylüyor,
Âhırinde olacağı biliyor.
Yaşım altmış, nöbet bize geliyor;
Aman, Mevla'm o günlere koymasın!" (Sevengil, 1967: 240)

İnsanın belli bir yaşa geldikten sonra geçmişiyile hesaplaştığı, kendisiyle yüzleştiği bazı zamanları vardır. Bu hesaplaşmanın mısralara döküldüğü bir şiir:

“Muhakeme

Muhakeme ettim bu günden düne
Yeni umutlarla girmişim güne.
Beş, on, yirmi, derken elli oldu sene
Hala hayâldeyim hala düşteyim
Gün akşam üzeri saat beşteyim.

Bazı hesaplarım noksan çıkıyor
Yüzde yüz bildiğim doksan çıkıyor
Şu anda karşıma geçmiş bakıyor
Hala hayâldeyim hala düşteyim
Gün akşam üzeri saat beşteyim.

Biri ateşlere attı gelmiyor
Sevdasına köle oldum bilmiyor
Unutayım dedim o da olmuyor
Hala hayâldeyim hala düşteyim
Gün akşam üzeri saat beşteyim.

Kar gibi eridim yağmurdan yelden
Bülbülün misali feryadım gülden
Sevdaya tutulan korkmaz ölümden
Hala hayâldeyim hala düşteyim
Gün akşam üzeri saat beşteyim.

Maziye döndükçe hayli dağıldım
İki damla göz yaşında boğuldum
Kapıdan istendim camdan kovuldum
Hala hayâldeyim hala düşteyim
Gün akşam üzeri saat beşteyim.

Sevda sınır ötesine taşıyor
Akıllar ermiyor mantık şaşıyor
Bir gönülde ne sevdalar yaşıyor
Hala hayâldeyim hala düşteyim
Gün akşam üzeri saat beşteyim.

Ağlamam da desem yaşım akıyor
Kafamın içinde şimşek çakıyor
Kara sevda cayır cayır yakıyor
Hala hayâldeyim hala düşteyim
Gün akşam üzeri saat beşteyim.

Suyu kesik yosun tutmuş pınarım
Suyundan içmeden nasıl kanarım
Bu kafayla ölene dek yanarım
Hala hayâldeyim hala düşteyim
Gün akşam üzeri saat beşteyim.

Aşık Muhittin'im hayli yaşlandım
Bazen hak verildim bazen taşlandım
Bir zalimin gözlerinden hoşlandım
Hâla hayâldeyim hâla düşteyim
Gün akşam üzeri saat beşteyim.” (Tekmen, 2005: 47-48)

“Uyandım

Yaşadığım her anım dillere destan olur
Diktiklerim yeşerse bağ olur bostan olur
Dün senden ders alanlar bakmışsın ustan olur
Ne ağaca dayandım ne duvara dayandım
Acı geçen gecenin sabahında uyandım.

Yaşlılığa kapımı çalma dedim geliyor
Gizlediğim sırrımı benden iyi biliyor
Saklamaya çalıştım alaylıca gülüyor
Çocukluk yaşamadım yaşamaya çalıştım
Ona da alışırım ne zorlara alıştım.

Her yaşın bir tadı varmış alamadım
Parmağımı değdirip dilimi yalamadım
Kafa dengi aradım onu da bulamadım
Birkaç tane bulsam da ters düşüyor yapıma
Bu gidişte dört kollu tez gelecek kapıma.” (Tekmen, 2005: 107)

“Yaşım

Bin dokuz yüz elli altı ocak ayında yaşım
Çatmadan kimseye yetmiş bire oh bastı kaşım

Türklere bilmeyerek eylemedim cevri ü ezâ
Her nefes Türklük için oldu savaşım

Bu uğurda bilerek hayli mazarrat gördüm
Akmadı dîdelerimden bir iki damla yaşım

Bir yetimdim, yok idi gerçi himâyeye edenim
Bir huzûrda şükür Allaha eğilmedi başım

Sû'-i tedbîrim ile çekmiş isem de darlık
Tuzla buz olmadı bir gün bile billahi aşım

Afva şâyân günahım yok diyemem doğrusu bu
Gerçi sûfi değilim şöyle bakınca apaşım

Bir bilip Tanrıyı imanda kusûr eylemedim
Buna şahit olacak kabrimin üstünde taşım

Üç büyük âşıkıyım: Ahmed-i Muhtar birisi*
Bir Gazi**, biri Tal'at Paşa'dır ki adaşım

Bütün ahvâlime, ef'âlime tam sıdk ile ben
Bunları örnek edip biçtim hayatta kumaşım

Tal'atım, ben ki bu tâ'at yolunun yolcusuyum
Ne serî' yol alanım, yâ ki ne de pek yavaşım

15 Şubat 1956" (Kurnaz, 1993: 343)

Gençliğin ve genel olarak hayatın kıymetini vurgulayan âşıklarımız intihar konusunu da ele almış ve bu durumun ardından geride kalanların yaşayacakları sıkıntıları ve kendi canına son vermenin bir çözüm olmadığını dile getiren mısralara da yer vermişlerdir.

“Cemil’in Destanı

Acı haber aldım akşama yakın
Kendisini asmış Cemil’e bakınü
Sebebin alnından bir kurşun çakın
Cemil’e ağlıyor Çukuran Köyü.

---

* Hazreti Muhammed.

** Mustafa Kemâl.

İlerden geriden bir şeyler duymuş
Kendini asarak canına kıymış
Bizler ne diyelim kaderi buymuş
Cemil'e ağlıyor Çukuran Köyü.

Çukuran'a jandarmalar geliyor
Kara haber yürekleri dağlıyor
Sanki koyun kuzusuna meliyor
Cemil'e ağlıyor Çukuran Köyü.

Çukuran'ın yolu yokuş yoruyor
Savcı gelmiş hadiseyi soruyor
Yavruları başucunda duruyor
Cemil'e ağlıyor Çukuran Köyü.

Çukuranlı erken gider pazara
Bilerek can vermiş değil kazara
Kazma kürek alan gider mezara
Cemil'e ağlıyor Çukuran Köyü.

Coşkun dereler akar mı durgun
Şen olsun Çukuran şen olsun Korgun
Kimlere kırgınsın kimlere dargın
Cemil'e ağlıyor Çukuran Köyü.

Görüp duyduğunu söyler söyler ozanlar
Kına yaksın bu yuvayı bozanlar
Kapına kuruldu çifte kazanlar
Cemil'e ağlıyor Çukuran Köyü.

Pazarcılar Çankırı'dan dönüyor
Çukuran'dan bir ev daha sönüyor
Kimsesiz evlere baykuş tünüyor
Cemil'e ağlıyor Çukuran Köyü.

Çukuran'ın selâ verir hocası
Yasını tutuyor genci kocası
Kilitli kapısı tütmez bacası
Cemil'e ağlıyor Çukuran Köyü.

Çukuran'ın suyu tatlı içmeye
Dünya bir köprüdür gelip geçmeye
Ölçün alınmıyor kefen biçmeye
Cemil'e ağlıyor Çukuran Köyü.

Köyde hiç yok muydu derdin açacak
Hiç mi yer yok idi burdan kaçacak

Yetim yavrulara kimler bakacak
Cemil'e ağlıyor Çukuran Köyü.

Çukuran'ın meşhur taş ile kışı
Daha otuz dokuz Cemil'in yaşı
Sebeplerin ezilsin başı
Cemil'e ağlıyor Çukuran Köyü.

Çukuran'ın içi taştan yürünmez
Duman çöker tepesine görünmez
Ömür sayılıdır ecel bilinmez
Cemil'e ağlıyor Çukuran Köyü.

Mezarlığın yolu kapalı kardan
Canından geçiyor geçmiyor yardan
Keşke diyar diyar gitseydin burdan
Cemil'e ağlıyor Çukuran Köyü.

Aşık Muhittin'im merhabam vardı
Yine can evimi acılar sardı
Şubatın on biri her taraf kardı
Cemil'e ağlıyor Çukuran Köyü." (Tekmen, 2005: 147-149)

“Etmem

Kalsam üryân heves-i câme-i zîbâ etmem
Aç yatar hamd eder endîşe-i ferdâ etmem

İki el bir baş içindir çalışır uğraşım
Ölürüm de yine bir ferde müdârâ etmem

Kadara mu'tekîdim tâli-i gam-perverdir
Ye's ü hirmân ile bir kimseye şekvâ etmem

Tâlib-i câh değilim rütbeye yoktur hevesim
Hele ikbâlîm için ahkarı a'lâ etmem

Olsa da bâ'is-i rif'at bana dâmen-bûs
Böyle bir zilleti ben nefsimde aslâ etmem

Akrabâm olsa değil belki babam da olsa
Âtifet-i matlabı billah yine kat'a etmem

Yaşarım hür ve ferah er kuru lâfa bakmam
Câhil-i har-menîşe çatmada pervâ etmem

Hod-perestân ile kurbîyyet ü mensûbiyet
Tal'atâ kaht-ı ricâl olsa da peydâ etmem

14 Teşrin-i sâni 1324/Kasım 1908” (Kurnaz, 1993: 118)

“Bir Fotoğrafıma

Ne kadar doğru demiş, benzeten ömrü nehre...
Çarparak aktı hayâtım da suhûr-ı fahre

Ye's ü hirmânla sürüp yirmi dokuz sâl-i hayât
Ne elîm zevk-i hayattır yaşamak bî-behre

Yaşadım şimdiye dek nûr-ı ferahtan mahrûm
Etmedim arz-ı niyâz bir kere mâh u mihre

Azmin alçaklığa düşman yaşıyorken ölmek
Tîr-i hicvim ile dir raks-ı dürüst-i Zühre

Belki ahlâfa sevimli görünürdüm, şâyet
Boyun eğseydim eğer sille-i kahr-ı dehre

Seni Tal'at ne kadar etti diğerkûn bahtın
Şâhid-i herdemim işte yu biçimsiz çehre

1330/1914-15” (Kurnaz, 1993: 154)

“Hayatım

Müslüman babadan, sofı anadan
Geldim bu dünyâyâ bahtiyâr oldum
On üçümde yetim kaldım babadan
Anamın elinde dil-azâr oldum

Üç yılda Kuran'ı eyledim ezber
Hıfzımı dinletmek oldu müyesser
Ziyâfetler çekip halka serâser
Soyuma bâis-i iftihâr oldum

Devr ü mukâbele sanıp kemâli
Câmi câmi gezdim softa misâli
Görüp beynimdeki vehm ü hayâli
Sanki Peygamberle hem-esrâr oldum

Cenâze devrine gerçi gitmedim
Zekâtla fitraya rağbet etmedim

Softa bostanında şükür bitmedim
Ben bu mezbeleden der-kenâr oldum

On dördümde girdim i'dâdiye ben
Kuran dolu başa kâr etmeyip fen
O sene sınıfta on üç dönenden
Biri olmak ile şerm-sâr oldum

Birkaç Rum kopili vardı mektepte
Afroditi mahbûb eder meşrepte
Arapla çingâne şî'î mezhepte
Arkadaşlarıma sanma yâr oldum

Birlikte okurduk Fıransızcayı
Beraber tanıdık Musa, İsa'yı
Muhammed'den Rumlar almazdı payı
Bu haksız işlere isyânkâr oldum

Hâfız-ı Kur'ânım benimçin elbet
Gâvurca okumak en büyük haybet
Resimli kitaplar küfürdü evet
Bu düşüncelere dilfigâr oldum

Gâvurca ne varsa çâk çâk ettik
Yakarak hepsini külle hâk ettik
Küfürden mektebi encâm pâk ettik
Din yolunda sanki Zülfikâr oldum

İdâre bu işi tutup vesîle
Yağmurdan kaçarken tutuldum sele
Nasibimiz oldu ceza ve sille
İşkenceye en çok ben dûçâr oldum

Fıransızca dene belâ yüzünden
Üçüncü sınıfta verdim mola ben
O yıl da sınıfta kalıp serdümen
Utancımdan delik yer arar oldum

Mektepten alınca ben berâtımı
Kastambol diyerek sürdüm atımı
Ertesi yıl kaçırdım ben rahatımı
Bir yıl Ankara'da gamküsâr oldum

Dârülfünûn oldu İstanbul yurdum
Üç sene beyhûde taşındım durdum
Zannetme turnayı gözünden vurdum
Diplomalı câhil bir kibâr oldum

Şi're hüsne karşı bende telâşlar
 Babamın öldüğü günlerden başlar
 Adam olmak için yaptım savaşlar
 Yıllarca bu yolda bî-karar oldum

En sonda şu hükme oldum ki kâ'il
 Yüz binde bir çıkar insan-ı kâmil
 Boş yere ömrünü etmeyip zâil
 Adamlıktan azçok benredâr oldum

Kendimi bildiğim ilk günden beri
 Kitaplar içinde gezdim serseri
 İlimden behredar gibi ekseri
 Cehille nâil-i itibâr oldum

On bir yıl felsefe, belâgat, mantık
 Okuttum... yobazca kaşları çatık
 Kız erkek sayısız gençlere artık
 Elleri öpülen ihtiyâr oldum

Yıllarca ıslah-ı maarif diye
 Çok düşündüm, yazdım her biteviye
 Gördüm çok fenâlık Hak esirgiye
 Sanma rüşvet yedim şermisâr oldum

Açık bir boğazı boş bir keseyi
 Dolduracak para geldi epeyi
 Alıp şişirmek varken enseyi
 Almadım yoklukla zâr u zâr oldum

İçmedim yoksulun gözü yaşını
 Yemedim yetimim yavan aşını
 Yılan gibi ezdim nefsin başını
 Aç yatıp rüyâda zer-şümâr oldum

Baştan çıkarmadım Türkün kızını
 Bir çocuğun kirletmedim ırzını
 Türk'ün gayrısından nefsin hızını
 Almaya dâimâ heveskâr oldum

Boy ölçtüm namertle, boyn'eğdim merde
 Kötülük gelmedi benden bir ferde
 Bir ülkü uğruna başımı derde
 Sokarak belâya giriftâr oldum

Gördüm mükâfâtın istikametini
 En yüksek pâyesini aldım milletin

Kitap yazmak ile işbu nimetin
Şükrânın edâya zer-nisâr oldum

Çatmadım kaşımı bir gün kaşımı
Atmadım nâdâdan gayre taşımı
Unla ağartmadım kırçıl başımı
O tâc-ı nâmusla ben hünkâr oldum

Atladım sıçradım işte elli yıl
Kimse koparmadı burnumdan bir kıl
Hamd olsun çıkmadı bakırım kızıl
Hâlis altın ile hem-ayâr oldum

Tal'at, bu kısa sözlerle benim
Anlatılmaz elbet tâb'-ı rûşenim
Vatan gençliğine hûlk-i hasenim
Bir örnek olur ise kâmkâr oldum
1935" (Kurnaz, 1993: 201-205)

“Bir Gün Görmedim

Elli yıl yaşadım sükûnla encâm
Sabaha ulaşmaz bir tün görmedim
Elemlî gündüzün bittiği akşam
Ufukta batmayan bir gün görmedim

Sürdüm bir ömür ki âvâre öksüz
Gördüm kâinatı karanlık, dümdüz
Hazânı yaz gördüm baharı da güz
Günden sayılacak tek gün görmedim

Saâdet tutulmaz bir şikâr imiş
Neş'eli sandığım dil-âzâr imiş
Hele Mecnûn benden bahtiyâr imiş
Derdini derdimden üstün görmedim

Kaderden şekvâsı varken her ferdin
Olamaz faydası bin âh-ı serdin
Nasîbi bayramla düğün nâmerdin
Bir gün olsun bayram, düğün görmedim

Tal'atâ, her hüsrân içimde bir köz
Gönül açısından yaşlanıyor göz
Son nefeste çıkar ağzımdan şu söz:
Feleğin kahrını bugün görmedim
Hayatım zehrini bugün görmedim.

10-11 Kanun-ı evvel 1935" (Kurnaz, 1993: 228-229)

“Alay

Gençlikte rakıya şarap katardım
Şimdi ayrana su katamaz oldum
Görünce bir yiğit hemen çatardım
Kimseye efelik satamaz oldum

Ayırt etmez idim karayı akı
Çekince kafayı okurdum şarkı
Her akşam atarken bir binlik rakı
Bugün elli dirhem atamaz oldum

Kulak asmaz idim büyük sözüne
Serperdim aşk suyu gönül közüne
Diken-tek batardım düşman gözüne
Ucu küt iğneyim batamaz oldum

Gönül geçmişleri hiç unutmuyor
Öksürük, aksırık, dert uyutmuyor
Hey Tal’at, kocadım uyku tutmuyor
Artık yataklarda yatamaz oldum

3 Şubat 1936” (Kurnaz, 1993: 237)

“Vasiyet

Ecel kapısında beklerim sıra
Azrâil canımı en son alacak
Ne yazık ki tek göz yok ardım sıra
Ağlayıp kendini hüzne salacak

Yıllardır didinip, koşa uğraşa
Tapladığım her şey gidecek boşa
Karımla hayırsız iki kardişa
Yemedim, siz yeyin diye kalacak

Üşünce iskatçı, vâris leşime
Dost ağlayıp düşman güler leşime
Üç taş atacaklar belki peşime
Duâ değil hepsi küfre dalacak

Gam yemezdim malım merde düşseydi
Hayrı şerri bilir ferde düşseydi
Arsumu yapmakçin derde düşseydi
Ben olurum önce nemnûn olacak

Tanrı’nın kuluyum eylemem inkâr
Amelde kusurum gerçi bî-şümâr

Türk'ün ikbâlinden pek ümîdim var
Elbet kemâlini bir gün bulacak

Allah bilir ammâ kimsenin tek
Hakkı yoktur bende muhakkak gerçek
Hakkı inkâr Rabbin inkârı demek
Ne lâzım gözüme toprak dolacak

İstemem duâ mirasçılarımдан
Atmasınlar beni tek mezârımdan
Tal'atâ, ümîdim yalnız karımdan
Belki o ağlayıp saçın yolacak

5 Şubat 1936" (Kurnaz, 1993: 240-241)

“Ne Çıkar

-Tekâütlüğüm dolayısıyla-

Çalıştım didindim elli iki yıl
Biraz da rahata dalsam ne çıkar
Şaçlarım bembeyaz, sakalım kırçıl
Kûşe-i ferâgda kalsam ne çıkar

Bir erzel-i ömre dûçâr olmadan
Gönlümün son açan gülü solmadan
Dertle göğüs döğüp, sakal yolmadan
İrtihâl kûsunu çalsam ne çıkar

Emeller gizliyken her hevesimde
Hüsrânlar inlerken hattâ sesimde
Rahat döşeğinde, son nefesimden
Genişçe bir nefes alsam ne çıkar

Kavuşmazsam bile her emeline
Tanrı baktırmasın düşman eline
Hey Tal'at taktîrin coşkun seline
Varlığım salımı salsam ne çıkar

10 Şubat 1937" (Kurnaz, 1993: 272-273)

“Papaz Uçurdum

Gördüğüm güzeli sanıp yavru kuş
Ardınca gönülden bir bâz uçurdum
Sevdiğimin çoğu çıkınca baykuş
Âkıbet öğrendim pervâz uçurdum

Ne keşkûl taşıyıp sâil göründüm
 Ne cübbe, sarığa mâil göründüm
 Dâimâ her yerde câhil göründüm
 Hayli yüz karası yobaz uçurdum

Hakkı bulmak için koştum çok yere
 Yöneldim havraya, mescide, deyre
 Şaşı bakanları bâlâdan zîre
 Sakalına çırpıp piyâz uçurdum

İbnu'llah diyerek Hazret-i İsâ
 Ne ayranoz gördüm ne de kilise
 Çekerek sîneye benât-ı tersâ
 Hudâ şâhit hayli papaz uçurdum

Tâze mazlumlarla türlü hünerler
 Göstermeye Tal'at dirâyet derler
 Ma'rifet atını koşturan erler
 Tutsun diye işte bir kaz uçurdum

10 Kânûn-ı sâni 1938" (Kurnaz, 1993: 303-304)

“Daima bu çarh-i-gerdunun vefasız geridişi
 Aldanup etme teğafül ki sihirbazlık işi

Bu felek bir pehlivandır arkası gelmez yere
 Hîle bazdır, zabtına kadir değildir her kişi

Zahidin tesbihini boynuna zencir eylesin
 Bir ucundan da tutup dâl ettirir çok dervişi*

Va'iza rahlesini manend-i-ahor eylemiş
 Bağlamış ol fasidi zerk-u-riyadır her işi

Kadrî'nin tenbelliğine de kanaat koymuş ad
 Ne kebabı yandırır felek, ne döndürür şişi”(Onay, 1930: 48)

“Destanı Hayat

Dinle bu destan-ı-ibaret nümayi
 Aldanma bu dünyaya fenadır fena
 Nice efendiyi nice ağayı
 Düşürdü tuzağa manend-i-a'ma

* Dâl: Azıtmak, iğfal etmek.

Nice pehlivanlar, nice güzeller
 Geldiler dünyaya ne ehl-i-diller
 Dünya için ettikleri ameller
 Faide vermedi hep oldu heba

Bak bu bize ibret değimli âkil!
 Bir katra meniden hak etdi hasil
 Lâyıkını duralım biz böyle ğafil
 Malimizmi acap bu fani dünya

Yoktan halk eder hak bunca insanı
 Ki ana rahmine düşer nişanı
 Dokuz ay, on günde gelir zamanı
 Doğup bir isimle olur müsemma

Üryan gelir fani cihana sıbyan
 Başlar gece gündüz etmeye fiğan
 Hayranı hayran durur o tıfl-ı-mestan
 Söylemez, kimseyi bilmez evvelâ

Sevilir kucakta bir körpe kuzu
 Cümle lisanlardan hariçdir sözü
 Fitne, fücur bilmez, doğrudur özü
 Gâhı güler, gâhı ağlar ibtida

Memedir çocuğun kıymetli mâli
 Bilir ani bilmez başka ahvali
 Aklına geldikçe kalmaz mecali
 Zikr-u-fikri meme olur mutlaka

Çocuklar her hale evin yemişi
 Ananın babanın altın gümüşü
 Başlar inci gibi çıkmaya dişi
 Gezer mini mini maymun kerata

Kesilir memeden iki yaşında
 Fena rozikârı eser başında
 Bir revnak görünür hilâl kaşında
 Hemen güzellenir o tıfl-ı ziba

Yavaş yavaş yürümeye can atar
 Gendi lisanınca bir lisan dutar
 Şakır bülbül gibi hüsnü cemâli
 Esmâ-yı-eşyaya olur aşına

Çoğalır feraset, akl-u-dirayet
 Anaya babaya eder itaat

Verilir mektebe okur kıraat
Birkaç sene sonra olur bir monla

Yüzünde güzellik nümâyân olur
Kaşları yay, kirpik ok gibi durur
Nâz-ü-nezaketle kalkar oturur
Gören dir: bu yavru kimin acaba?

Helâl süttten hasıl olan veledi
Hıfz eder sıfat-ı-hakkın mededi
Hainlik edemez kimse ebedî
Gözünün bakdığı kalır kâr ana

On beşinde olur bir delikanlı
(Kör oğlu) dur gûya, şöhretli şanlı
Ya zanpara olur, yahut Osmanlı
Heva-vü-hevesle gezer serapa

Anası babası halin sezeler
Everelim deyi düğür gezerler
Birkaç def'a aldatırlar, üzerler
Dirler: bulamadık yarar bir kız ha!

Yiğit gayri elin alır yüzüne
Aldanmaz onların hiçbir sözüne
Dir: aşıkım falan kesin kızına
Babama söyleyin alsınlar bana

Duyar ebeveyni düşer teşvişe
Çaru naçar başlar bu hayır işe
Fenadır bakarlar hâl-ü-revişe
Düğür gönderirler bervefk-ı-şer'a

Birkaç günden sonra nikâh kıyılır
Cümle halk ağzına bu iş yayılır
Güveyi olacak keyfden bayılır
Atlar gerez sürurundan serapa

Gelir heman vaktı, saati bir gün
Toplanır cemîyet, kurulur düğün
Kınalanır aç kurt için o koyun
Kurban gibi gelin olur müheyya

Güveg'nin donadırlar başını*
 Takarlar başına teslim taşını
 Felek ağı eder tatlı aşını
 Bilmeyene tatlı gelir evvela

Ertesi gün güyeginin akranı
 Alırlar hamama giderler anı**
 Bulurlar bir âlemi ehli irfanı
 Çeker güvegiyi yanına tenha***

Okudur gizlice anı ol imam
 Faili, mef'ulü bildirir tamam
 Bilmez merak eder o sırrı avam
 Okutmaz o dersi zira ülema" (Onay, 1930: 59-63)

“Feryat

Nedir, nedir bu teellüm..bu iptikâyı hayat
 Duyulmuyor niçin eyvah enini hicranım
 Bu gün siyah nazarımda bütün şu mevcudat
 Bu Dehre ben neye geldim niçin perişanım

Saadet âh bu esfel muhitte hiç ne gezer
 İlel'ebet çekecek mi? Zavallı, hasta beşer
 Hayat namına yarap bu kahrı gaddarı

Nasibei beşeriyet acep safalet mi?
 Cihanda yok mu saadet, bütün mezellet mi
 Sabaha ermeyecek mi bu leyli idbarı

Yeter, bırak beni ey dert bırakta kurtulayım
 Ben istemem senin olsun cihanı zulmetbar
 Nedir bu çektiğim âlam biraz safa bulayım
 Yetiş, yetiş aman ey mevt açıl mezâr, mezar”(Onay, 1930: 369)

“Esrarı Hayat

Ben bu muzlim hayatı giryanım
 Görmedim devri handekârını ah

* Eskiden Çankırı'da zifaftan bir gece evvel akşam namazından sonra güvegiye ilahiler söylenerek, mahitablar yakılarak elbise geydirilir; Beline okuryazarsa gümüş divit, esnafsa hançer sokulur yine ilahilerle şahnişinli büyük odaya götürülerek baş göşey oturdulardı. Bir taraftan sazlar çalarken güyeginin ahbabları şeker getirirler, bu şekerler (şen olalım; filancanın şerefine!) diye herkese dağıtılır. Bu saz ve şeker dağıtma gece yarısına kadar sürer, sonra bir ziyafet verilirdi. Bu merasime (Baş donanma) denirdi.

** Zifaf günü güvegiyi arkadaşları hamama götürürler, çalgılar çalınırken yıkarlardı. Akşam arkadaşlarından biri ziyafet verir, yatsı namazından sonra dualarla gerdeğe konulurdu.

*** Akli başında evlilerden biri adabı zevciyeti öğretmek adettir.

Hecematı gumumu husranım
Sadematıyla inledim her gah

Benmiyim sâde.. beklide mutlak
Beşeriyet sefil sertaser
Ağlamak inlemek ve çırpınmak
Budur işte, nasibi ömrü beşer

Ah, ey halıkı adâlet-şan
Ah, ey mübdii hezar elvan
Kullarım varlığında dirsene eğer
Etmesin şüphe..adlini göster

Yeter artık sü'ût..hakikati aç
Beşeriyet saadete muhtaç..." (Onay, 1930: 369-370)

"Muhabbet

Eden insanı istidadı fitrîye göre sâlik
Mesaviye, maliye, evet mutlak muhabbettir
Muhabbet pek büyük tesiri haizdir tabiata
Anın mahsulu emma ya sefalet, ya saadettir" (Onay, 1930: 370)

"Kalmadı cihanda sadakatlı yar
Dilruba dilberin fesadı kaldı
Esdî badi sümûm, bozuldu gülzar
Gülşeni âlemin ne tadı kaldı

Garip bülbüllerin soldu gülleri
Ötmez oldu letafetli dilleri
Mesdût oldu hep meserret illeri
Feleğin başka ne muradı kaldı

Sakiya destinde bâde-i-mezak
Cami muhabbeti dodur elfirak
Mürğî dil semtine düşdü iftirak
(Kadrî) nin dillerde adı kaldı" (Onay, 1930: 57-58)

"Çeşm-i ibretle bakan ârif cihândan ders alır
Vâkıf-ı esrâr olan çarh-ı devrândan ders alır

Sâni'in sun'un nigâh-ı ma'rifetle seyr eden
Hem zemînden ders alır, hem âsumândan ders alır

Âlemin her zerresi mâli serâirle bütün
Sâhib-i iz'ân u irfân în ü ândan ders alır

Hâliku'l-ecramı tebcîle hikem-bînâ olan
Yek nazarda mihr ü mâhdan ahterândan ders alır

Dinlemez Tal'at asâtîr-i cihânı bir zaman
Çünkü şimdi hâce-i âhir-zamanlar ders alır

28 K.Sânî 1322/1906-7" (Kurnaz, 1993: 100)

“Bir Gün Görmedim

Elli yıl yaşadım sükûnla encâm
Sabaha ulaşmaz bir tün görmedim
Elemlî gündüzün bittiği akşam
Ufukta batmayan bir gün görmedim

Sürdüm bir ömür ki âvâre öksüz
Gördüm kâinatı karanlık, dümdüz
Hazânı yaz gördüm baharı da güz
Günden sayılacak tek gün görmedim

Saâdet tutulmaz bir şikâr imiş
Neş'eli sandığım dil-âzâr imiş
Hele Mecnûn benden bahtiyâr imiş
Derdini derdimden üstün görmedim

Kaderden şekvâsı bin âh-ı serdin
Nasîbi bayramla düğün nâmerdin
Nasîbi bayramla düğün nâmerdin
Bir gün olsun bayram, düğün görmedim

Tal'atâ, her hüsrân içimde bir köz
Gönül açısından yaşlanıyor göz
Son nefeste çıkar ağzımdan şu söz:
Feleğin kahrını bugün görmedim
Hayatım zehrini bugün görmedim.

10-11 Kanun-ı evvel 1935" (Kurnaz, 1993: 228-229)

“Elli

Bastı yaşım bugün tam elliye
Göçüp gitmek için şunda ne kaldı
Bana sormaksızın bakıp zâhire
Demek ki: Dünyâdan bu da kâm aldı

Elli yıl ne demek sayarsan düpdüz
Onsekiz bin üçyüz geceyle gündüz
Tamam altıyüz ay, ellişer yaz güz
Tasam uzadıkça ömrüm kısaldı

Günden sayılacak günlerim pek az
Hepsini toplasan bir gün sayılmaz
Bahtımdan saâdet ettikçe niyâz
Her gün yeni baştan kaygıya saldı

Saâdet denilen tâli-i beşer
Zevk u neş'e yiyip içmekse eğer
Hâlimce bunlardan ben de serâser
Nasîbim aldıkça gönlüm bunaldı

Ey yıl tâlim yokken sebebi
Girdâb-ı mihnette boylattı dibi
Çocuk elindeki oyuncak gibi
Başımı bir taştan bir taşta çaldı

Yediğim her lokma içtiğim her câm
Sinmedi içime zehr oldu encâm
Kendimi âsûde sandığım akşam
İçtiğim bâdeyle gamım çoğaldı

Bulmadım hayatta vicdânıma eş
Gül diye öptüğüm çıktı ateş
Elli yıl her akşam ufukta güneş
Derdime yanarak zulmete daldı

Tal'ata, gam yeme fânîdir hayat
Türk'ü bâkî etsin Rabb-i kâinât
Son nefese kadar vazifen, heyhât
Millele hizmettir, ömrün azaldı

19 Kanun-ı sâni 1936" (Kurnaz, 1993: 230-231)

“Musammat Koşma

Bana candan yâr, her dem vefâkâr
Bir kırık kalem, bir de bint-i rez
Birisi en hâr sunar nûr u nâr
Birisi her bâr dile gelemez

Sevdim bir güzel, bir ömre bedel
Bakarım mel mel, gözüm yaşı sel

Bağladıkça bel, cânâ attı el
Başımdaki yel, gitmedi bir kez

Ahla dolu cev, zârım nev-a-nev
Yoksula bir ev, gelir kalem-rev
Kuru ekmek gev, nefsi etme dev
İster kendi sev, ister candan bez

Bularak bir gül-ten, ömrün geçir şen
Demeyip sen ben, kurtul kederden
Rüzgârla esen yorulur erken
Yeller gibi sen esip tozup gez

Ne kimseden der, ne emânet ver
Müsrif olan er, görür fark u şer
Âkil isen ger, her murâda er
Hırsı yere ser, yılan gibi ez

Tal'at, gözün aç, al ilimden baş
Görürsen bir haç, Türk'sen durma kaç
Ağarmadan saç başa toprak saç
İstiyorsan taç hayr u şerri sez

5-6 Şubat 1936" (Kurnaz, 1993: 241-242)

“ Ey Deli Gönül

-Tahsin Nâhid'e-

Zamânede ahbâb ne kadar çoksa
O nisbete azdır yâr deli gönül
Hangi gülün bûy-i vefası yoksa
Sayısız diken var deli gönül

Kara günde duymaz dostun çağrını
Açma her tabibe sakın bağrını
Anlamaz derdini bilmez ağrını
Yâreni sen kendin sar deli gönül

Hayata bağlıyız hep bir ümitle
Uğraşılmaz yoksa bir sürü itle
Zarar görsen bile her parazitle
Savaş ki encâmı kâr deli gönül

28 Mayıs 1936" (Kurnaz, 1993: 248)

“Bir Parça Zevk İçin

Hayat çöllerinde elli senedir
Varlık serâbını kovar gezerim
Hayat bir muammâ değilse nedir
Bu sırrı ne anlar ne de sezerim

Ufuklar kaçıyor ben yürüdükçe
Bu dikenli yolda can sürüdükçe
Yolumda her saat taş kürüdükçe
Safâdan kaçırım candan bezerim

Felek atar bir gün mevt hadengini
Soldurur her ferdin gülgûn rengini
Hayat kervanının ağır dengini
Bugün bağıyorsam yarın çözerim

Hey Tal’at kocaldın yok dertten rehâ
Mâdem felek biçmez bir değer bahâ
Hayâtın zevkinden bir parça daha
Alabilmek için durmaz tezerim

17 Haziran 1936” (Kurnaz, 1993: 251-252)

“Hayat ve Ben

Varlıktaki hikmeti
Yokluk için illeti
Arıyorken en sonu
Gördüm kahr u nekbeti

Gittiğim yol çorakmış
Menzili pek ırakmış
Kâmil olan bu yolda
Encâm bir iz bırakmış

Yolum insanlık yolu
Ortası diken dolu
İhtiyaç soyguncusu
Kesmiştir sağı solu

Eşkiyâdır ihtiyâç
Fazilettir ona baş
O bir doymaz köpektir
Karnı doysa gözü aç

Hayat ben yan baktım
İhtiyaca gem taktım

Felek gibi tersine
Gitmedim doğru aktım

Aç yattım tok göründüm
Tek iken çok göründüm
Bu ulu varlığımla
Kör göze yok göründüm

Zehir içtim bal diye
Çullar giydim şal diye
Demedim bir gün bile
Ziftin rengi al diye

Yemedim yetim aşu
Bakmadım halka şaşu
Alnıma çarpmadı hiç
Nâmussuzun sert taşu

Ağladım şen göründüm
Can iken ten göründüm
Sanma nâmert gibi ben
Erkekken zen göründüm

Korkmadan bir gülü tam
Soldu yazık dört goncam
Hayatımın bağında
Nesîm değil esti sam

Hayat benzer bir güle
Açılmaz her bülbüle
Anlaşılmaz muammâ
Kim ağlaya kim güle

İnsanlığı özeniş
Gülsede müşkil iş
Bildim hayat kervanı
Susuz çölden geçermiş

Çevrem hayatın çölü
Çöl çevresidir gölü
Ortasında çölün ben
Ne diriyim, ne ölü

27 Teşrin-i sâni 1936” (Kurnaz, 1993: 259-261)

“Ey dil tedarik et eldeyken fırsat
Bir gün gibi geçen sale güvenme

Âkilsen kendini eyle siyanet
Etba'ü ehlü ayale güvenme

Aldanma dünyaya, o zillü hayal
Ölümden kurtulman olursanda zal
Kanda kemal olsa ardında zeval
Vardır elbette kemale güvenme

Gilli masivadan gönlünü arı
Eyleme aram, bu hakka rehberi
Seninle idecek kabre (Mefharî)
Bir top bezdir gayri male güvenme” (Onay, 1930: 227)

“Acep eyyamı firkatle geçer gurbette ah ömrüm
Hayıf bir yevmi handan görmeden oldu kütah ömrüm

Tekâpu eyledim beyhûde peyderpey havalarda
Geçirdim bulamadım bir melce’i maksude rah ömrüm

Tehî sarfeyledin evkatı ki hiçbir hasılın yoktur
Olur elbette bir gün puş iden tacı siyah ömrüm

Kedurati hava, eşgali dünya kahri gurbetle
Güzeşt itti tükendi boş yere eyvan tebah ömrüm

Deri dünyada (Vehhacı) gibi gezme sakın gel hoş
Var iken babı hönkârın veli tek bir penah ömrüm” (Onay, 1930: 337)

“Gâh iksir âdeme ağu olur âlem buya
Gâh ağu derdlere dâru olur âlem buya

Kimine pür kâmıla gülzarı işrettir cihan
Kimine hicranıla tamu olur âlem buya

Kâmi dehri düm etme kimseden zinhar talep
Belki zayı’nakdi abı ru olur âlem buya

Kuvvei bazu ile incitme bir ferdi sakın
Kuvvei kudsî ana bazu olur âlem buya

Eyleme vasfı cemalin gördüğün her dilberin
Sonra kim hakkında güftüğü olur âlem buya

Saklasunlar şimdi (Mecbur) dürci dilde sözlerin*
Vakt ola şöret bulup inen olur âlem buya” (Onay, 1932: 227-228)

* Aslı: Saklasınlar dürci dilde Vefdiya bu sözlerim

3. 3. Toprak-Köy Hayatı:

Toprağın bizim kültürümüzde her zaman çok önemli bir yeri olmuştur. Hayatın kaynağıdır toprak su ile birlikte. Daha bebekken, toprakla haşır neşir olmaya başlayan insanımız hayatı boyunca ondan kopmamış ve ona gereken ilgiyi hiç eksik etmemiştir.

Bu kadar önemli bir yeri olan unsurun şiiirde yer olmaması bilindiği gibi mümkün değildir. Bundan dolayı toprak, özellikle halk şiiirimizde sıkça kullanılarak dile getirilmiştir.

Kırsal kesimde yaşamını sürdüren ve bu yaşantının izlerini taşıyan âşıklarımız eserlerinde çiftçilikle geçimini sağlayan insanımız için hem öğüt verici hem de toprağın önemini vurgulayıcı noktalara dikkat çekmişlerdir.

Çankırılı Ali Rıza'nın kültürümüzde çok önemli bir yeri olan toprağı dile getirdiği, dünyaya geldiğinde kendini bildiği andan itibaren toprağı gördüğünü, toprağın üstünde büyüdüğünü ve öldükten sonra da toprağa gireceğini belirterek toprağa bağlılığını vurguladığı şiiir:

“Ne nimet ararsan türâbda ara,
Türâb ol, ey gönül, engine gel gel!
Türâb olan gönül erer bu sırra,
Türâb ol, ey gönül, engine gel gel!

Yüce dağda baran olur, kış olur,
Yürek aşklı olan gözde yaş olur;
Engin ovalarda gezmek hoş olur,
Türâb ol, ey gönül, engine gel gel!

İkiyüzseksen günlük yoldan geldim,
Türâb gördüm, topraklara bulandım.
Mürşit eli ile bendim bağlandım,
Türâb ol, ey gönül, engine gel gel!

Ali Rıza, enginlerden enginim,
Sermayem yok, gaayet cömert zenginim.

Hacı Tûrâbî’de elim var benim,
Tûrâb ol, ey gönül, engine gel gel!” (Sevengil, 1967: 278)

Âşık Muhittin Tekmen’in aşağıda yer alan şiirlerinde köy hayatına duyulan özlem, topraktan ayrı kalınan dönemde yaşanan sıkıntılar ve toprağı yanlış kullanmaktan iler gelen sorunlar dile getirilmektedir. Bunlar aynı zamanda halk için birer ibret niteliğı de taşımaktadır:

“Tarlama Özledim

Kaç senedir geledim başına
Tarlama seni çok özledim özledim.
Bilemezsin neler geldi başıma
Tarlama seni çok özledim özledim.

Aklımı zorlarsın gece yatmadan
Düşümden çıkmazsın şafak atmadan
Bir yol görem dedim güneş batmadan
Tarlama seni çok özledim özledim.

Gördüm ki içine buğday ekilmiş
Sınırların eğri büğrü sökülmiş
Belli ki kimsesiz boyun bükülmüş
Tarlama seni çok özledim özledim.

Dedemden yadigar çördek duruyor
Doğrusu yeşermiş batı kuruyor
Sanki dile geldi bir şey soruyor
Tarlama seni çok özledim özledim.

Başından su geçer yanmış ciğerin
Yanımda canımdan üstün değer
Şimdi baş ucunda boyun eğerin
Tarlama seni çok özledim özledim.

Muhittin’im ne bekledim ne buldum
Gün oldu boşaldım gün oldu doldum
Günde bir kez değil bin kez kahroldum
Tarlama seni çok özledim özledim.” (Tekmen, 2005: 41-42)

“Bizim Köyün Çok Bilmiş

Ekti zarar biçti zarar
Bir İnaç’a bir yamaca
Geldi zarar geçti zarar
Bizim köyün çok bilmiş.

Sabah erkenden bostanda
Türkü de söyler destan da
Eşi kayboldu fistanda
Bizim köyün çok bilmiş.

Hiç demedi yakın ırak
Ne dinlenme ne de durak
Havalar da gitti kurak
Bizim köyün çok bilmiş.

Yirmi çeşit ürün ekti
Sırtı ile gübre çekti
Neredeyse ölecekti
Bizim köyün çok bilmiş.

Bostan ekti Dikiltaş'a
Kavun yemek için kışa
Boş heyecan boş telaşa
Bizim köyün çok bilmiş.

Su tutmaya gider arka
Yılanlardan korka korka
Arabası kartal marka
Bizim köyün çok bilmiş.

Kestiler tuttuğu suyu
Değişmiş köyünün huyu
Emeklisin yat da uyu
Bizim köyün çok bilmiş.

Her işe verdi yövmiye
Başladı dizin dövmeye
Ağzı alışmış sövmeye
Bizim köyün çok bilmiş.

Kâr bekledi hepsi zarar
Şimdi ödünç para arar
Akıllandı neye yarar
Bizim köyün çok bilmiş.

Çaldılar kazdığı taşı
Ellibeşe girdi yaşı
Üç aylık alır maaşı
Bizim köyün çok bilmiş.

Kaldırdı bir römork kavun
Onun da tadı yok ye bak

Baş çevirmedi sarmısak
Bizim köyün çok bilmiş.

Ne yaptıysa hiç olmadı
Yapmadığı iş kalmadı
Aşık Muhittin'dir adı
Bizim köyün çok bilmiş.” (Tekmen, 2005: 88-90)

“Köyümü Özledim

Özledim köyümün beyaz taşını
Özledim köyümün yavan aşını
Özledim köyümün pınar başını
Köyde ne var ne yok duyardık kardaş.

Özledim bahçelerin eriklerini
Özledim kırların kekiklerini
Özledim ötüşen kekliklerini
Kışın ava gider buyardık kardaş.

Özledim köyümün at yarışını
Özledim köyümün her karışını
Özledim duvaklı gelin başını
Yöreye töreye uyardık kardaş.

Özledim tırpanla ekin biçmeyi
Özledim senekten sular içmeyi
Özledim çaylardan gelip geçmeyi
Hemen ayakları soyardık kardaş.

Özledim köyümde gezip tozmayı
Özledim tilkiyi destan yazmayı
Özledim tepeden taşlar kazmayı
Koskoca tepeyi oyardık kardaş.

Güzden hazırlardık bostan yerini
Mintana silerdik alın terini
Öyle özledim ki birilerini
Ot ile yumurta boyardık kardaş.

Özledim düvenle harman sürmeyi
Özledim dibekte dene dövmeyi
Özledim soğanlı ekmek dürmeyi
Bal gibi yiyip doyardık kardaş.

Özledim kırlarda mantar bulmayı
Özledim bayramda çocuk olmayı

Özledim dedemden harçlık almayı
Kiminki çok diye sayardık kardaş.

Özledim güneşin batışlarını
Seherde bülbülün ötüşlerini
Özledim tandırın tütüşlerini
Tahtayı bacaya dayardık kardaş.

Özledim sabanla ekin ekmeyi
Üstüne binerek tapan çekmeyi
Doru taydan az mı yedim tekmeyi
Sırtına çemeği koyardık kardaş.

Muhittin'im özlemlerin boşuna
Kurban olam toprağına taşına
Kayıkları alıp harman kaşına
Karlarda son sürat kayardık kardaş.” (Tekmen, 2005: 105-106)

“Çukurören Köyü

Çukurören Köyü dağların başı
Yola yuvarlanır tepenin taşı
Akşam olur mal melalin başı
Yatsıya odayı yakar Çukuran.

Yaylanın yolunu örtünce duman
Kışı uzun sürer vermiyor aman
Kimi arpa gözler kimisi saman
Şehrin yoluna bakar Çukuran.

Maraya giderler piknik yapmaya
Gölgesi hoş uzanıp da yatmaya
Hepsi meraklı silah atmaya
Havaya mermiyi sikar Çukuran.

Bazen yağmur yağar bazen de dolu
Taşlarla çevrilmiş sağ ile solu
Lastiği parçalar yaylanın yolu
Mayısta yaylaya çıkar Çukuran.

Yıllar önce çiğ düşerek can almış
O günden hatıra dört duvar kalmış
Sütümüş yoğurtmuş yağ imiş balmış
Yese de canından bıkar Çukuran.

Aşık Muhittin'im gönlüm orada
Az da olsa yolu kapanır karda

Furkan Enes, Nisanur torunum burda
Bana burcu burcu kokar Çukuran.” (Tekmen, 2005: 145-146)

Aşağıda Çankırlılı halk şâirlerinin bu konudaki farklı şiirleri yer almaktadır.

“Çankırı ve Köyleri İçin Destan

Bin üç yüz yirmi dört temmuz beşinde
Erzak celbi için ben çıktım yola
Nasılsa bir kişi geldi peşime
Refik olduk vardık Kuyupınar’a

Oradan alessabah biz yola revan
Bir heybe bir de saz gönül perişan
Topal Ali de kahve birkaç fincan
O Ali kahraman bakmaz mangıra

Mevlâya emanet ettik yürüdük
Geçti fasl-ı bahar ötmedi düdük
Karaköprü’den hemen sağa döndük
Hekim’in bahçeye vardık iptida

Orada da iki can oturmuş
Dem ile kabağı bir yana kurmuş
Bazısı da çok keyf olmuş uyumuş
Dedik şen olunuz cümle ehibba

Ol gece orada güzel muhabbet
Seyyah diye yeriz fâh-ı kerâhat (?)
O da benim ile eyledi niyet
Çıktık Kangırı’dan geçtik karşıya

Çivi Köyü’ne vardık da güç bela
Nigah eyleyerek sağ ile sola
Muin ol Mevla ben ednâ kula
Yedi günde vardık Kızılırmak’a

Kaymakamın hane oldu mekânım
Yolun zahmetiyle çıktı dumanım
Geldiler orada olan ihvanım
İltifat ettiler ben ednâ kula

Vardık baktık cerrin zamanı değil
Şehr-i İskilip’e eyledik meyil
Hararetten yandı derunumda dil
Üç gün üç gecede vardık güç bela

Çok ahbabım vardı illa bir dane
Her ilimde mahir merdi merdane
Güvercin Hamdi Efendi dürdane
Nadir'ül emsâl kıymeti bî-bahâ

Geldiler odama birkaç muhibban
Sakın işret etme dediler bir an
Sana yapacağız haylice ihsan
Muhabbetine bak yaşa burada

O gece içmedik güzel muhabbet
Hamdi Efendi şereflendi gayet
Fesahatle, belagatle nihayet
Muhabbeti tamam eyledik alâ

Kazanmak vaktiydi oradan çıktım
Şun kadem refikten usandım bıktım
Cevheri nutkumla çok ihvan baktım
Geldik bin zahmetle, geçtik Kula'ya

Cacıklar'dan Kavşut Tuğcu Sungurlu
Hicri gamla gayet dideler dolu
Baktım bir sel almış sağ ile solu
Sekiz gün muhabbet eyledik hava

Sekiz günden sonra geriye avdet
Tarif olunmaz hele çekilen zahmet
Tuğcu'dan Kavşut'a ettik delalet
Biz misafir olduk Ali Molla'ya

Sağiroğlu Hasan çok hörmet etti
Bizi bıraktı değirmene gitti
Arkadaş Ali var bahşiş verdi
Ordan alesabah Halil Ağaya

Acem Nimetullah verdi duhanı
O bizim seyyahın doymaz hayvanı
Bir ay bir odada olsak mihmanı
Asla aldırıyor dedim ya sabra

Tekne Hasanoğlu refikin biri
Şıhlık satar yok bir şeyden haberi
Bir aynı vahit gayet serseri
Birsi ben ahmak şaşkın budala

Anha minha tamam iki ay gezdik
Birbirimizden cümlemiz pek bezdik

Geçen macerayı gönüle dizdik
Kışla'dan ayrıldık Çerkez Nuri'ya

Hasılı sabahtan ayrıldık hele
Kör Hüseyin hâlâ benimle bile
Şikâyet olmasın dolmadı çile
Râhımız küşâd et dedim Rabbena

Nuri'nin hürmetin kimse yapamaz
Merdoğlu merdandır sonunu saymaz
Câhile solmaz derler yaramaz (?)
Ben fakir indinde kıymet-i balâ

Mevlâ getirmesin gönüle dirlik
Hüznü gamı bütün gönülden sildik
Alagöz'den Kasımoğlu'na geldik
Buğdaya eyledik orada sifta

Bî-nihâye Nuri gönlümüz aldı
Yol ayrıldı onlar orada kaldı
Elim öptü hem boynuma sarıldı
.....

Sükûtuyla olduk biz yola revan
Kabardı ayağın gayet perişan
Saat birde Kangırı'ya ben heman
Kıyıcı'nın kahvede verdik mola

Arkadaşı gayri orda bıraktım
Üç beş refik Savak Başı'na çıktım
Üç yüz dirhem demi bir anda sıkdım
Beş hak buğdayla geldik Koçhisar'a

Bu kıssadan hisse yaran yoldaşlar
Cahile arkadaş olman gardaşlar
Ben Naili gider settane başlar
Kusurum affetsin Hazreti Mevla” (Çakırsipahi, 2006: 202-205)

“Hanım Pınarı

Berrak suyu görürü gibi bir zaman
Mağara Yakası'nın şen bağlarından
Sızarak kumlardan süzülüp akan
Yurda şeref salan Hanım Pınarı
Şimdi adı kalan Hanım Pınarı

Sayırsız koç yiğit almak'çin murat
 Önünde koşturdu en dilber soy at
 Ciritler deldiği o meydan heyhat
 Şimdi olmuş bir çöl Hanım Pınarı
 Dört yanın çamur göl Hanım Pınarı

Bir zamanlar pınarlar şakrağı sendin
 Yorgun yolcuların durağı sendin
 Sevdâlı yiğitler uğrağı sendin
 Şimdi bağrın harap Hanım Pınarı
 Suyun olmuş serâp Hanım Pınarı

Ezerdi damlandan içen er şâna
 Genç kızlar adaklar adardı sana
 Bulurdu şifâyı çok dertli ana
 Şimdi bir anan yok Hanım Pınarı
 Sana dert yanan yok Hanım Pınarı

Nerde cirit atan o şanlı erler
 Nerde saflar yaran yiğit safderler
 Hani ya meydanda türlü hünerler
 Gösteren soy atlar Hanım Pınarı
 Zâiri hoyratlar Hanım Pınarı

Şimdi yorgunlara yok gölgen bile
 Çevrende kargalar geliyor dile
 O eski demleri umma nâfile
 Soğulmuştur gözün Hanım Pınarı
 Kurumuştur özün Hanım Pınarı

22 Haziran 1936" (Kurnaz, 2004: 114-115)

"Kızılırmak Güzellerine

Sordum güzel nereden çıkar, dediler;
 Kızılırmak boyu güzel kaynağı.
 Gönül bir güzele vurulmak diler
 Gezeyim köyleri, oba, oymağı.

Gördüm bir yosma tarlada yalnız
 Türkü çağırarak yolardı anız
 Gülerek yanına vardım apansız
 Arslan gibi baktı atıp orağı.

Gözleri dalgındı bir âhû gibi
 Türküler söylerdi bir kumru gibi
 Şarlağandan yere düşen su gibi
 Sürüyerek gitti bir terki bağı.

Haykırdım, ardınca koştum bak diye
 Gel gönlüme ırmak gibi ak diye
 Dedi ben sanmıştım seni sak diye
 Saygısızlık ettin geçirdin çağı.

Su taşır yıkardı yar senek senek
 Şaçları taranmıştı sümek sümek
 Ardınca vurgunlar hep sürekle sürekle
 Gezerler izleyip sol ile sağı.

Kanun-i sani, 1931” (Kurnaz, 2004: 115)

3. 4. Din:

Âşıklarımız din konusunda da halkı eğitmek ve çeşitli açılardan bilgilendirmek amacıyla şiiirlerinde dine ait konulara sıkça yer vermişlerdir.

Din büyüklerine saygı, inanç, ibadet, dünya ve ahiret yaşantısı, Allah aşkı vb. konularda halkın aydınlatılmasını da sağlamışlardır.

Aşağıda Çankırlılı halk şâirlerinin din konusunu ele alan şiiirleri yer almaktadır.

Cevriye Bânû Hanım’ın ilâhi aşkı dile getirdiği şiiir:

“Gönlümüz bend oldu âdil sultana
 Sultan olmuş eser yelin üstüne.
 Hakipaylarına vardım ihsana,
 Selâmında durdum yolun üstüne

Şîrin’in aşkına olmuşuz Ferhad,
 Ruhumuz hay, sade cismimiz memat.
 Kânun-i ezelden böyledir âdât,
 Bülbülün havası gülün üstüne

Nasıl âdet böyle cefa eylemek?
 Âşıka farz mâşuk yolun beklemek;
 Pinhâna çekilip karar eylemek
 Düşer mi hiç ahl-i hâlin üstüne?

Mekteb-i irfanda oku imlâyı
 Zikr eyle dilinde ulu Mevlâ’yı.

Hak'ka yüz tut, Bânû, gözle rızâyı,
Yâ vedûd ismin yaz dilin üstüne.” (Sevengil, 1967: 59-60)

“Dost derdine düşmeyen can,
Semt-i yâra dolanır mı?
Kalbi mutmain olmayan
Halk nutkuna inanır mı?

Cemâl ümmülkitabına
Kemâl acı cevâbına,
İçip aşkın şarabına
Teşne olan usanır mı?

Rânâ gönlümüz goncedir,
Sîneme gizli pençedir.
Murg-i dlde eğlencedir.
Sâkin derya bulanır mı?

Setr eden ism-i settâra,
Lâ fetâ sırr-ı esrâra,
Nokta-i Nun'da hünkâra
Bânû âh eder kalır mı?” (Sevengil, 1967: 60)

Başta sevgiliyi öven ve ona nasıl davranılması gerektiğini dile getiren ancak sonunda manevî duyguları vurgulayan Çankırlılı Ali Rıza'nın deyişi:

“Güzel ile kavil kurmalı imiş,
Güzelin yüzüne bakmak güzeldir.
Güzelin halini sormalı imiş,
Güzelle oturup kalkmak güzeldir.

Güzel giyer güzel, libâsı, şalı;
Güzeldir güzelin lisânı, dili.
Güzel güzel kokar güzelin gülü,
Güzelin gülünü dermek güzeldir.

Aramalı bir güzelin soyunu,
Anlamalı ahlâkını, huyunu;
Hem gezmeli obasını köyünü,
Güzelin aslına ermek güzeldir,

Hiç gönül seçmez mi şöyle güzeli?
Severler güzeli ezel ezeli...
Dolandım dünyayı yoktur emsali!
Güzelin yoluna ölmek güzeldir.

Ali Rıza her dem yârini över,
 Hemen bir bakması dünyaya değer.
 Yürüyüp gidiyor bindiği duvar
 Pîrin cemâlîne bakmak güzeldir.” (Sevengil, 1967: 277)

“Bir Sâlûse

Taklitte kalıp dahl ederek merdüm-i rinde
 Râsih olamazsın hoca sen mebhas-i dinde

İnsan mı olur Ka’be’ye gitmek ile hayvan
 Ya varsa Hicaz ile Çin’e, Hıttâ-i Hind’e

Destâr ile cübbeyle keramet satılır mı
 Göster hünerin var ise kıl mürdeyi zinde

Huddâm tutarım cinle perîden diye atma
 Billahi yalandır o perfler gibi de cin de

Cennetteki süt ırmağına sokma bizi sen
 Hindû değiliz ki girelim Ganj ile Sind’e

Birkaç kuruşa din ile imânı satarsın
 Şâhitlik edersin hele medyûn lehinde

Câhiller idlâl eden ey safsata-perdâz
 Yoktur sana benzer ne Acem’de ne de Çin’de

10 Teşrin-i sâni 1322/1907-7”(Kurnaz, 1993: 86)

“Nefes

Hakikat bezminde nefy-i “la” ile
 Na’ra-yı ene’l-Hak atanlardanız
 Kesip alâkayı mâsevâ ile
 Fenâ’yı bir pula satanlardanız

Akla tâbi’ olup gezdik hevâyî
 Gösteren olmadı râh-ı hüdâyî
 Keşf-i zamîr ile bulup Hudâ’yı
 Tâlib-i kesrete çatanlardanız

Şâhid-i vahdettir eşyâ, etme şek
 Vahdette her mevcût olur müstehlek
 Biz şimdi tecrîde edip terk-i terk
 Ummâna bir damla katanlardanız

Emr-i “mûtü kalbe...” olundu îrâd
 Bülbülü kafesten eyledik âzâd
 Nihâyet takdîre olarak münkâd
 Denize post serip yatanlardanız

Tal’atâ, ehl-i Hak –her yerde inan-
 Melâmet sengine olurlar nişân
 Münkirler gözüne biz de bir zaman
 Var ki diken gibi batanlardanız”(Kurnaz, 1993: 157-158)

“Devriye

Melâ-yı a’ladan oldu illiyyin
 Hitâb-ı Elest’den sonra mekânım
 Sûret-i âdemde Rabbü’l-âlemin
 Esmâya âşinâ etti lisânım

Aşk olup sebep-i îcad-ı âlem
 Bir anda ref’ oldu hicâb-ı adem
 “küntü kenzen” sırrı fâş olduğu dem
 muhzırı eyledi beni Sübhânım

Zübde-i âlemin, nüsha-i kübrâ
 Mebde-i eşyâyım, sûret-i hansâ
 Ben oldum esâs-ı düre-i beyzâ
 “Nefahat” sırrına varır beyânım

Vücudum âlemim, sugrâdır inan
 Başım Arş’dır, yüzüm dîdâr-ı Rahman
 Sînem Kürsi, kalbim riyâz-ı Rıdvân
 Büruc-ı eflâke küçük nişânım

Bedenim kal’adır, rûhum hükümdâr
 A’zâ-yı raiyetim kuvâ hizmetkâr
 Bir mısır-ı câmi’im, her şey bende var
 Mâlik-i havas-ı kerrûbiyânım

Melekler lâ-ilim deyince bana
 “Ünbihüm” fermânı eyledi Hudâ
 hakkımda olunca sâdır “keremnâ”
 Şeytânî gurûru etti düşmânım

Çekildim bâ-emr-i Hak imtihâna
 Bir buğday tânesi olup bahâne
 Attı takdir beni bu hâkidâne
 Geçti feryâd ile hayli zamânım

Nihâyet Hâlıkım edip merhamet
 Havâyı eyledi enîs-i vahşet
 “Hâbil” olup döktüm hûn-ı şehâdet
 İdris’le semâda geçti seyrânım

Nûh olup sefine eyledim inşâ
 Taptım Azer ile esnâma –hâşâ-
 İbrahim’le nâra edildim ilka
 Ravza-i and oldu âteşistânım

İsmâil suretinde olundum kurbân
 Yûsuf’a olmuşdum refik-i zindân
 Ben oldum Ya’kub’un çeşminde giryâ
 Eyyûb olup verdim kendi dermânım

Mûsa ile Tûr’u eyledik âbâd
 “Len terâni” bana olundu îrâd
 Tâlût’un ceşşini ben ettim berbâd
 Yahyâ sûretinde döküldü kanım

Zekeriya ile biçtiler benim
 Halbûki Meryem’e nefheden benim
 İsâ ile semâ oldu meskenim
 Ahmed-i Muhtar’la arttı imânım

Kur’ânı inzâle ben oldum me’mur
 Sıddîk’le İslâmı ben ettim ma’mûr
 Benden hâriç değil Ömer’le Zi’n-nûr
 Hayder’le keşf oldu ilm-i nihânım

Şehr-i ilmin bâb-ı bülendi benim
 Hakikât bezminin levendi benim
 Bâtını imânım, dışı gümânım

Mansûr’la bu yüzden olundum ber-dâr
 Cüneyd’le “abâmda dedim Hudâ var”
 Bâyezid’le şunu eyledim tekrâr:
 “Sübhâni! Ne kadar büyümüş şânım!”

Hayy u Kayyûm Odur bildim Tal’atâ
 Her şeyde câridir bu sırr-ı ihfâ
 Şahidim âyet-i “Târeten uhrâ”
 Bî-esâs anıldı işte devrânım.

Kastamonu ,25 Haziran 1920” (Kurnaz, 1993:159-161)

“Müseddes

İftirak-ı- göy yar çeşmini hon-paş etdi
Yuttuğum hon-i-ciger gendimi ayyaş etti
Çektiğim alı-ı siyah sırrımı hep faş etdi
Mey-i-sâkî-i elest gör nice kallaş etdi
Nazar-i-şah-i-erenler bizi bektaş etdi
Namımız aşk-i Âli-böyle Kızılbaş etdi

Biz harabatîleriz, talib-i-şöhret değiliz
Gerçi Bektaşileriz dahil-i-halvet değiliz
Zahida siz gibi meftun-i-ibadet değiliz
Dar-i-ukbada dahi mâil-i-cennet değiliz

Eyzan

Doğru ver va'zını kim atf-i-makal etme bize
Amel-i-fasidini böyle misâl etme bize
Lâl-ü mebhut biziz, arz-ı-kemâl etme bize
Bilmeyiz hayr-ü-şeri çünkü suâl etme bize

Eyzan

Biz galib-i-vatanız, dar-i-cihanda kaldık
Derdimiz tazeleyip yakma bizi, biz yandık
Dağ-ı-Haydar vurarak sinemize dağlandık
Bab-ı-evlâd-ı-Âli kıtmiriyiz bağlandık

Eyzan

Mezhebim belli değil, başka bir esrarım yok
Elde tesbih-ü-asa, belde zünnarım yok
Dostuma bir zararım, düşmana bir kârım yok
İl ile (Kadrî) cidal eyleyecek varım yok

Eyzan” (Onay, 1930: 40)

“Nefesler

Bizi mest eyledi sahbayi Elest
Lâ takrebüssalât bize bağlıdır
Olmuşuz alemde biz Yezdan perest
Secdegahımız bir keman ebrudur

Derd-i meyhanedir bizlere mescit
Giremez ol yere sofii mülhit
Piyale feyzimiz, sakimiz mürşit
Çektiğimiz gülbang zikri ya Hû'dur

Kadriya sabitiz ikrarımıza
 Ağyar âgâh değil esrarımıza
 Hacı Bektaş veli Hünkârımıza
 Taş atan Yezid'in yeri tamudur" (Özmen, 1998: Cilt/4, 339)

"Zineti dünyaya mâil değiliz
 Ukba için yoktur ibadetimiz
 Cenneti â'laya kail değiliz
 Sofilere verdik vekâletimiz

Tekyei aşk içre erenlerdeniz
 (Hu) ismile nüma olanlardanız
 Hasılı (Alî) yi sevenlerdeniz
 Alaca millettir esaletimiz

(Elest) hitabında arşı â'lada
 İlk safda sağ başda erdik mürada
 (Beli) dedik (Kadrî) kurbi mevlada
 Ol sebepten arttı şerafetimiz

*
 * *

Eğer âkıl isen dinle bu pendî
 Bir muazzam, beytiz hak binasıyız
 Hakaretle gönül yıkma efendi
 Biz bu kâinatın iptidasıyız*

Talibi hak isen hanikah biziz
 Saliki hudaya kıblegâh biziz
 Maksudı uşşaka doğru rah biziz
 Buz tarikı hakkın akrabasıyız**

La mekândan geldik (Kadrî) cihana
 Zarfı mekân olduk kevnü mekâna
 Bu şeklü hey'etle düşdük ziyana
 Şimdilik alemin muammasıyız

*
 * *

Etme âkıl isen her cana minnet
 İltica et hakka, halka dayanma

---

* Bir mecmuada (Ser esası) yız.

** rehnümasıyız.

Çekdiğin ezîyet, sürdüğün devlet
Emanettir sana, temelli sanma

Sıtkını muhkemce tut temelinden
Vefa umma dehrin her güzelinden
Yapış bir mürşidi kâmil elinden
Bu havayi nefsin hükmüne kanma

Mahzeni hidayet bu şiirin meger
Her herfi bin hori, bin gılman deger
(Kadrî) cennetliksin derlerse eger
O düşman sözüdür, sakın inanma

*
* *

(Onay, 1930: 54-56)

“Kuy-i yar ayrılığı çeşmimi hunpaş etti
Yuttuğum hunu ciğer kendimi ayyaş etti
Çektiğim ahı siyah sırrımı hep faşetti
Beni sakii Elest gör nice kallaş etti
Nazarı Şahı erenler bizi Bektaş etti
Namımız aşkı Ali böyle Kızılbaş etti

Biz harabatileriz talibi şöhret değiliz
Gerçi Bektaşiyiz dahili halvet değiliz
Zahida siz gibi meftunu ibadet değiliz
Darı ukbada dahi maili cennet değiliz
Nazarı Şahı erenler bizi Bektaş etti
Namımız aşkı Ali böyle Kızılbaş etti

Doğru ver vazını kim atfi mekal etme bize
Ameli fasidini böle misal etme bize
Bilmeyiz hayr ü şerri çünkü sual etme bize
Gel kötü huylarının hepsini mal etme bize
Nazarı Şahı erenler bizi Bektaş etti
Namımız aşkı Ali böyle Kızılbaş etti

Biz garibi vatanız darı cihanda kaldık
Derdimiz tazeleyip yakma bizi biz yandık
Dağı Hayder vurulup simemize dağlandık
Babı evladı Ali kıtmiriyiz bağlandık
Nazarı Şahı erenler bizi Bektaş etti
Namımız aşkı Ali böyel Kızılbaş etti

Mezhebim belli değil başka bir esrarım yok
Ele tesbih dile vird belde de zünnarım yok

Düşmana bir zararım dostuma bir kârım yok
 El ile Kadri cidal eyliyecek varım yok
 Nazarı Şahı erenler bizi Bektaş etti
 Namımız aşkı Ali böyle Kızılbaş etti” (Özmen, 1998: Cilt/4, 339-340)

“Kalenderî

Zahit sanıyor gökte heman hakka eser var
 Bilmezmi ki her zerrede, her şeyde haber var

Sen marifeti cübbe vü destar ile sanma
 Sofî kepenek içre çekilmiş nice er var

Âlimi olur şöyle bilen kale yekûhü
 Keşşafî usûl aciz olur ilde hüner var

Bir kendini sanma kerembü rahmete lâyıık
 Mağruru amel olmakî âlemde neler var

Uşşakî ilâhîye söz atma hele sofî
 Davalarınız faslolunur başkaca yer var

Mansura (enelhak) dediren kendisi haktır
 Her saz ki öter köşine elbette değer var

Kes lafını bundan ileri gitme (Atâî)
 Bilmek bize vacip bunu da çünkü kader var

*
 * *

Ey gözleri mestim bu ne rindane giriştir
 Mestaneler etmez bunu, bu başka bir iştir

Üftadelerin kul gibi etrafını almış
 Ayâ bu ne devlet, bu ne şahane gidiştir

Hem bade verir, naz ile hem buse verirsen
 Ey şuhilevendim ne güzel bade içiştir

Ğâh paltu giyer, gâhi ceket, satre giyersin
 Ayâ ne kadar şık, ne zarîfane geziştir

Tek bir gece bezminde bulunmakla (Atâî)
 Sevdim, yine sevdim hele bilmem ne seviştir

*
* *

Her lâhza ilâhî sem içer benmiyim ancak
Dürdi keşi hunabî ciğer benmiyim ancak

Bir pareye muhtaç olarak kûşeyi gamde
Efgan ile evkat güzer benmiyim ancak

Ten hasta, ciğer hasta, dilizâr ise hasta
Yarab; bu belâyâ siper benmiyim ancak

Mukbilleri gördükçe ciğergahıma işler
İdbarı mihanbarı çeken benmiyim ancak

Gösterdi felek çünkü bana bunca felâket
Insaf ediniz cahikeder benmiyim ancak

Gâh ta'nı adu, gah sitemi yaru muhibban
Bu keşmekeşi dehri çeker benmiyim ancak

Herkes güler oynar gezer ehbabı ile hep
Tek başıma âvâre gezer benmiyim ancak

Erbabı zekâvet kimi kâtip, kimi hâce
Hayfa yine bî ilmühüner benmiyim ancak

Saymakla tükenmez yidiğim târi kaza âh
Amâçı kemanbazı kader benmiyim ancak

Bıktırdı canımdan bu müdârâ, bu tekâpu
Nâ hasıl olan gâme yeler benmiyim ancak

Ednaya bakup şükrü niam etmeli amma
Yok başkası ednayı beşer benmiyim ancak

Yükletti bana her gamu alâmını dünya
Her barına âyâ baş eğer benmiyim ancak

Taş olsa dayanmaz bu belâyaya (Atâî)
Farz etki dayansın o hacer benmiyim ancak

*
* *

Gül, bülbüli dildade olan yerde bulunmaz
Dilber dahi üftâde olan yerde bulunmaz

Her yerde gamu derdü elem varsa da lâkin
Bir dilberü birbâde olan yerde bulunmaz

Puthanede, meyhanede, var ma'rifetullah
Tesbih ile seçcade olan yerde bulunmaz

Âlemde kerem ehli bulunmaz demem amma
Betmayevü beyzade olan yerde bulunmaz

Her köşede derler bulunur dilber (Atâî)
Hayfaki bu dildade olan yerde bulunmaz

*
* *

Bir gül bedeni siyneme çektim yaşarım ben
Beyhude fiğan etmene bülbül şaşarım ben

Bir dem olurum hicri ile hâke beraber
Gâhide hayaliyle coşar, hem taşarım ben

Bundan bilinir aşku garamım sana canâ
Gölgen gibi ardınca yorulmaz, koşarım ben

İncinme bana sevdiceğim bir iki günlük
Bintül'inebi almış isemde boşarım ben

Fer hâdı (Atâî) bana benzetme ne mümkün
Deldi ise bir dağı o, yüz dağı aşarım ben

*
* *

(Onay,1930: 108-110)

“Kalenderî

Gördü seni can didelerim âlî Muhammet
Kaldır aradan perdei kil, kali Muhammet

Ben gayrı güzel sevmediğim, görmediğimden
Her kanda bakarsam görünür ,(ali Muhammet)

Üşşakların mestü mushhar eder elbet
Vechinde ki var cezbei hak, hâli Muhammet*

---

* Hâl: Bedendeki (ben)

Kim şerh edecek mushafı hüsnündeki harfi
Ol harfi çeker seni’i ferhâli, Muhammet

(Hayrî) gidelim köyi dilâraya visâle
Ta sallü alâ seyyidina âli Muhammet” (Onay,1930: 150-151)

“Kıt’a

Zahida fikrin hakikat anlamaksa razımız
Ehlini agâh eder her razımızden sazımız
Rehlümayi aşka uydunsa melâmetkeş olup
Sazımızla dinle hem ahenk olan âvazımız” (Onay,1930: 112)

“Nefesler

Bir elif okudum çar kitap ismi
On iki bap, yedi derya çıkarttım
Kırk beş dolap ettim afitap ismi
Kubbesiz alemde sema çıkarttım

Men aref sırrından girdim içeri
Üç harf ile taksim etti beşeri
Arza vurdum arşı, kürsi, şeceri
Bir isimden bin esma çıkarttım

(Hayriya) göründü şî’ri nev icat
Bu dürce kaydo’an üstadı Ferhat
Kimini şat ettin, kimini naa şat
Nice taliplari usta çıkarttın” (Onay,1930: 163-164)

“Nefes

Âyetler okuyup kürsüde vâız
Men’etme uşşakı meyhaneden hiç
Esrarı hudayı olanlar hafız
Çekermi destini peymaneden hiç

(Enelhak) sırrına Mansûr’dan akdem
Âlemi ülvîde olmuşuz mahrem
Bizden ahzyleydi kemâli (Ethem)
Zannetme bizleri bîganedan hiç

Harabât ehline âkilsen eğer
Diydeyi har ile eyleme nazar
Cünûniyet eksik olurmu (Mefhar)
Zincirin sürüyen dîvaneden hiç” (Onay, 1930: 226)

“Aşkın çür’asını içmişim sakî
Tenezzül eylemem âbı engüre
Piyri hakikate olan mülâkî
Minnet etmez hicvi ehli gurûre

Dil verip olanlar bende kerrâr
Candan geçer, yarin eylemez inkâr
Ezelden olanlar aşıkı diyardar
Nîmnigâh eylemez cennatü hûre

Aşk u şevk bahrine olup müstağrak
(Mefharî) enelhak der miydi mutlak
Keşfolmasaydı sırrı (enelhak)
Âlemi kutsîde kuşi (Mensâr)e” (Onay, 1930: 226-227; Özmen, 1998:
Cilt/ 4, 325-326)

“Tealluk riştesin çeken sivadan
Meyledip dünyaya rağbet etmiş
Halvet nişin olup geçen dünyadan
Ehli kesret ile ülfet edermi

İkrari eletse sadık olanlar
Râzi hakikate kanık olanlar
Diydarı mevlaya âşık olanlar
Ârzuyu huri cennet edermi

Hudayı, nefsini olmayan fâsıl
Bezmi maarife olmadı dâhil
Makamı vahdete kim oldu vâsıl
(Mefharî) da’vayı şirket edermi” (Onay, 1930: 227-228)

“Ben vuslu yar ile kâmiyap oldum
Şimdiden geri dilde gami neylerim
Gülşeni vuslatta buyihûp buldum
Goncai bîbuyu şemi neylerim

Her saat artmakta aşk macerası
Bulunmaz ilacı, yoktur şifası
Derdimiş anladım derdin devası
Lokmanın verdiği emi neylerim

Geçtim o dâvadan müstecap oldum
Kurbi hakka irdim feyziyap oldum
Şevki ilahîyle neş’eyap oldum
(Mefhari) neş’eyi demi neylerim” (Onay, 1930: 229)

“Nefesler

Yürü eshi aşka sadaka ile
Savar olup azmi baka et gönül
Mürşidi kâmile refakat ile
Teslim olup terki siva et gönül

(Lâ ilâh) dan terki tecrit olâsın
Ta (illallah) ile hayat bulsun
Mahv olup ölmezden evvel ölesin
Canu başı dostu feda et gönül

(Rindî) hakkı dilden tese’ül eyle
Gayrı terk et, dostu teemmül eyle
Levhi mukaddere tevekkül eyle
Var hakka telsini rıza et gönül” (Onay, 1930: 270)

“Divan

Ey gönül âşık isen ol yarı sen sende ara
Ahdine sadık isen dildarı sen sende ara

Müşkülün bir mürşide sor, zerre şüphen kalmasın
Kalb-çeşmini oyar, esrarı sen sende ara

Heft tamu, heşt cennet, cümle eşya sendedir
Bir nazar kıl cümleye her varı sen sende ara

Çar anasır içre gelmezden ezel bia nur idi
Zati-zatinden senin envarı sen sende ara

Arif isen bakma gayri nesneye sen (Sabriya)
Kasrı-dil tahtinde bul hünkârı sen sende ara” (Onay, 1930: 285)

“Ey hallakı âlem, ey kânî kerem
Senden bu derdime derman isterim
Onulmaz yareme sen eyle merhem
Ne Eflatun, nede Lokman isterim

Derdimi çekmekte, ben derdi mendim
Hasretinle helâk eyledim kendim
Padişahlar padişahı, efendim
Babı lutfе geldim ihsan isterim

Defineî aşkın divanesiyim
Ayılmam meyinî mestanesiyim

Cemalin şem'inin pervanesiyim
Ne cennet, ne huri, gılman isterim

(Sabrî) bunca yıldır çeker (ya sabur !)
Bu harap cismini sen eyle ma'mûr
Afveyle cürmünü, bendedir kusûr
Katrayım alemde ümman isterim” (Onay, 1930: 295)

“Her neki ararsen gönülde mevcût
Gel tavaf eyle sen, beyti hudayı
Anda hasıl olsa gerektir maksût
Sıdkile ettinse tahsîl rızayı

Makamı hazreti resuli ekrem
İçinde gizlidir nice bin alem
Arşu kürsü sema, levlile kalem
Seyret gönülde ki ibret nümâyı

Peygamberi zişan buyurmuş inan
Hadisi kudsidir itmen mi iyman
Kulubi şuara hazaini rahman
Nasıl yakan zalim böyle binayı

Cihanda kemalin rayegan olur
Kalbini kıranlar peşiman olur
Ziyaret ederler bir zaman olur
Şehri Çankırı'da (Sabri) gedayı*

Ya ilahi, sana aşık olanlar
Cihanda devleti darayı neyler
Kalbi fasık, hem iblise uyanlar
Mescidi-aksayı-kübrayı neyler

Kemali kafü-nun zuhuri-adem
Kafi kalb olmuş beyti-mükerrem
Cemalin nurini seyreden adem
Firdevsi cenneti a'layı neyler

Şu dünyaya geldi nice enbiya
Hakka vasıl olan irdi manaya
Aşka düşenlerden aşık (Sabriya)
Saltanatı milki dünyayı neyler”(Onay, 1930: 295-296)

---

* Sabri'nin medfun olduğu Hacet- tepesinden başka mezar yoktur. Senenin belli aylarında kadınlar (Hacet – tepesi gezmesi) yaparlar, Sabri'nin mezarı etrafında hacet rüyasına yatarlar. Erkekler ilkbaharda çiydem mevsiminde burada firncalayı yumurtaya batırıp yağda kızartarak (Çullama) yaparlar ve Sabri'yi ziyaret ederlerdi.

“Kırk üç bin dalkılıç, yüz bin kemerbest
Bu neredendir, bunun aslın bil aşık
On iki imam, on dört ma’sumi pâk
Ma’nalar içinde budur dolaşık

Fehmedersen bismillahın mimini
Dört Irmaktır şu cihanın zemini
(Elif, be) harfine koymuş cem’ini
Kalbimizden şu karayı sil âşık

Âşıklık, hazıklık, ilim bilene
Pâk eyleyüp kalb aynasın silene
İlmi-cavidane kalem çalane
Ben gulamım sen de gulam ol âşık

Söylen (Süleyman) ım belen mi baylı
Üstada konturat yükümüz taylı
Hünkâr Hacı-Bektaşî pirimiz gaylı
Dolan dolan gök eşîğe gel âşık” (Onay, 1930: 300-301)

“Ganî Haydar destim vardır damanda
Can kuşu kafesten çıkmadan yetiş
Onda bir ümidim sahip zamanda
Şunda gönül çerhın yıkmadan yetiş

Aşkın hançerini vurdun serime
Bunda ben sığındım huda kerime
Rakıbler bühtanı eder nurine
Şevk verüp nıkabın kalkmadan yetiş

Ayık eylemedi şu beni gaflet
Dostun cemalidir mahbubi cennet
Kanı revan olup akacak elbet
Çeşmi giryanımdan akmadan yetiş

Aşkile çekerim derdü verami (verem)
Gâhi bön gezerim, gâhi seyranı
Gül etti sinemi aşkın süzanı
Tütünüm semaya çıkmadan yetiş

Sefil (Sadık) derki gel ganî haydar
Yetiş ya Muhammet, Ahmedî Muhtar
Hünkâr Hacı bektâş cümleyi bekler
Ateşim dağları yakmadan yetiş” (Onay, 1930:301-302)

“Şükrolsun hudaya
Ne minnettir dostun cemalin gördüm

Kurretül'aynidir
Ne nimettir dostu ziyaret kıldım

Cemalin kurbunda kaldı nazarım
Hayali aşkınla mecnun gezerim
Kaşların okur yazarım
Ne nimettir dostun cemâlin gördüm

Ervahı âlîdir güruhi nâcî
Mah yüzünde tavap ettim miracı
Cemâlin görenler olmaz mı hacı
Ne nimettir dostun cemâlin gördüm

Mah yüzünde arşı rahman bezenir
Kâmil olan kemaline özenir
Vechin gören haccı ekber kazanır
Ne nimettir dostun cemâlin gördüm

Dört kitap şanında, nazildir kur'an
Cümleye hep senden yazılır ferman
Hastalara şifa, dertlere derman
Ne nimettir dostun cemalin gördüm

Mü'minler maksudu didarı cennet
Göster cemalini ettirme minnet
Ol yedi tamu da soyunur elbet
Ne nimettir dostun cemâlin gördüm

(Kâzım) derki dört divarın temeli
Ehli hâl olanlar bulur kemâli
Hünkâr hacı Bektaş sultan cemali
Ne nimettir yarab ziyaret kıldım” (Onay, 1930: 303-304)

“Ne nimettir dostun cemâlin gördüm
Şükrolsun hudaya
Üç nokta vechinde didare erdim
(Elif lâm) kaşların bayı

Cemâlin çevresi ümmül kur'andır
da kurbu seyrandır
Sekiz cennet cemaline hayrandır
Dört kitap şanında

Üç isim, bir nokta okunur tamdan
İsmi zikreden kurtulur gamdan
Şefaata umarız on iki imamdan
Destim dâmanında yedim

Cemalin görenler çekermi gamu
 Varınca soyunur ol yedi tamu
 On iki imami on dör ma'sumu
 Sevne açılır babı-beytullah

Seni seven aşık olmaz mı sail
 On sekiz bin âlem hüsnüne mâil
 (Kâzım) günahkardır, emrine kail
 Şanına" (Onay, 1930: 304-305)

“Mersiye-yi İmamat

Dila surette kalma aldanırsın
 Bakup bu âlemi nakşı niğine
 Gözün aç matlabın bâit sanursun
 Mezhir düş (ve nahnü akrebîn) e

İdüp kesrette zahir kendözünü
 Kılar mestür vahdette izni
 İşittin (seme vechullah) sözünü
 Gözün aç bak o rabbül'alemîne

Nedir bu baisi eşyavü alem
 Habibin kıldı (Levlâk) le mükerrem
 Özün fikreyle ger oldunsa âdem
 Salât eyle şefiül'müznibîne

Cihanın şahıdır mahmudu server
 Veli şem'ile mahi şahı hayder
 Vilayet, lahmi nutku seyfi akher
 Verildi pişuvayı şahı dîne

(Hasan) dır cennet içre şahı şübban
 Gözü nuru habibi hası mennân
 Hudadan korkmadılar kavmi Süfyan
 Ağu içürdiler ol nuri ayne

Biri nuri huda, şemsi Hüdadır
 Melâzü mel'cei ehli vefadır
 Neyim var varlığım cömle hebadır
 Şehidi kerbelâ şahı Hüsine (Hüseyn)

Vilayet mazhari, kâni inayet
 Şehinşahi salatını saadet
 Virüp her sırrını şahı vilayet
 İmamı çarı (Zeynel'abidîne)

(Muhammet bakır) ol kâni vefadır
 Çü varisanı sırrı Mustafadır
 İki alemde ol fevkal' ülâdır
 Mürüvvet ehlidir ol mücrimine

İmamı (Cafer) oldu hâdi hak
 Erenler âyini meydanda mutlak
 Uyanlar arifandan oldu ancak
 O sultanı hüdenilmüttekîne

Biri (Musaî Kâzım) hayyî dâim
 Ledün ilmüne gayet oldu âlim
 Anın babı şerifinde avalim
 Olur gûşinde mengûşi kemiyne

(Ali Musa rızadır) nuri yezdan
 İder bu âlemi nuriyle rahşan
 Yolunda hâkipay olan gariban
 Çıkar bu alemleri arşı beriye

(Takî) nuri ilâhîdir, Nakî şâh
 Tarıkı hakka bunlar oldu hemrâh
 Hakıkatta bulardır püştü penâh
 Camii müslimînu mü'minine

(Hasan) dır ceyşi şahın pişuvası
 Gönüller nuri, hem kalbler zıyası
 Bunun yerlerde gökte mübtelası
 Heman başlarlar efganu enîne

Zuhur eyler olur bir demde (mehdî)
 Alır münkir olandan hakı cehdi
 O sahib rayetin ashabı fehdi
 İder müşrikleri garkı zemine

Bu esrarın nedir keşfeyle tadı
 Habibi Mustafadır, hak muradı
 Muradı Mustafanın bunla adı
 Bular zinet verüp dini mübîne

On ikidir imamı ehli tahkık
 On ikidir cihana mahı teşyık
 Bu ma'nayı kılan (Vehhâc) ı tedık
 Erer desti anın hablul'metîne
 Sülük eyler tarıkı nâzenine" (Onay, 1930: 328-330)

“Gönlümün süruru serveri şanı
Can içinde canım âli Muhammet
Tutmuş dostu hakikat sevdan cihanı
Kaşların hutbe salli Muhammet

Şefi’ol müerimim, derunım harık
İmdat ister bu dil senden ey hâzık
Vellelyli zülfüne can yakar âşık
Şebi zulmetlerde hali Muhammet*

Ah çekmesem canım eylemez rahat
Senden gele bana rahmü merhamet
Aşkî hasretinle çekilse zahmet
Şifa kıl derdim, belli Muhammet

Ruyim siyah, derun ihrak el’eman
Ata vü lutfundan dertlere derman
Kerem senden, medet senden ey civan
Kaldırma nalei vali Muhammet

Bir miskini hakidir kalbi viranım
Kapunda kemterim men bir nihanım
(Vahyî) ye medet kıl her seher canım
ihracı defteri min külli Muhammet” (Onay, 1930: 347-348)

“Dehirde dolap veş dolmuş boşalmışlardanız
Ziyneti dünyayı çok görmüş osanmışlardanız

Atlası diba bize olmaz medarı ıftihar
Hıl’ati fazlu maarifle donanmışlardanız

Gerçi müerimsekte âlidir inebatğahımız
Derğahi afvi ilahîye dayanmışlardanız

Biz henüz pir olmadan hübbü sivadan geçmişiz
Haytı ebyaz doğmadan akdem uyanmışlardanız

Rızık için (Zahit) vesailleu isekte sureta
Biz yine ma’nada allaha dayanmışlardanız” (Onay, 1930: 349)

“Tekyeler hakkında yazdığı bir destandan parçalar

Tekyeler mezemmet hane olmuştur
Sagair, kebair ehli dolmuştur

---

* Hal : Yüzdeki (ben) manasındadır.

Ahlakı şeytani şeyhler almıştır
Taati riyada, benzi solmuştur

Tarikat aslını bunlar bozarlar
İbadette bit'at dini üzerler
Elde asa başta külâh gezerler
Nefsi emareye ruhban olmuştur

Tekyeye varırlar eşik öperler
Samirî yehut gibi hora teperler
Eslafî tarika isnat ederler
Anlar şeraiti muhkem tutmuştur

Uzatmış sakalın hılafî sünnet
Din mezhep bilmeyen olur mı ümmet
Musahibi şeytandan umma himmet
Zenadıkı zaman, deccal çıkmıştır

Seb'ai makamla mürşüt olurlar
Tekmelei esma çabuk bulurlar
Vuslatı mevlaya irdik sanurlar
Bid'atu dalaletle tekke dolmuştur

Müşekkel kıyafet elin öptürür
Nefsin çilesine dini kaptırır
Esiri nefis olmuş yolun saptırır
İtibarı halka taat satmıştır

Güya ki tekyeden hiç taşra çıkmaz
Târîki dünya san cihana bakmaz
Geç kızlar gelinler zatinden kaçmaz
Memleket başına bütün üşmüştür

Pîri tarikatim benden kaçmayın
Lokmanızı bensiz yiyüp içmeyin
Bu sırrımız başkalara açmayın
Tarîkî revafız tekye açmıştır

Genç kız ve gelinler halvete girer
Diz dize oturup yüz yüze sürer
Hatunların kanın iliğın emer
Bütün damarlara şeytan girmiştir

Pek cahil hilei şeytanı bilmez
Kıyafetle aziz mürşitlik olmaz
Talibi hak olan böyle bulunmaz
İrşat değil halkı ıdlal itmiştir” (Onay, 1930: 349-351)

“Dillerde kimin hayrile hem yadı Alidir
Bil ruzı haşır anların imdadı Alidir

Var mı görecek didei dünya ile âya
Cibrili- eminin dahi üstâdı Alidir

Sevdiğile haşreyler ise âdemi Mevlâ
Ey hoca benim sevdiğimin adı Alidir

On iki imam bendei ol halıka mahfî
Makbuli hudadır olan evlâdı Alidir

Gam çekmesin her dildeki ner demde(Yesarî)
Her zikrû hamilde dahi hem nâdi Alidir” (Onay, 1930: 355)

“Korkutma sırat ile yolu seçeriz vais
İl geçtiği göprüden bizde geçeriz vaiz

Duzahte riya ehli ekl iken zekkûm
Biz Rindile cennette kevser içeriz vaiz

Budur bize va’zin kim dünyada kişi kalmaz
Bu menzili faniden ön, son göçeriz vaiz” (Onay, 1930: 377)

“Eyâ dareyni dünyada Muhammet kâni Feyzullah
Dili üfkendeye aynı, hidayet kâni, Feyzullah

Şeriat, hem tarikat ceddine irsi Muhammettir
Vücutun ma’rifet, sırrı hakikat kâni, Feyzullah

Seni inkâr eden hâşâ aduyi münkiri billâh
Sen oldun mahzarı* şani vilâyet, kâni Feyzullah

Tavafım köyi didarın, visalin haccı ekberdir
Makamındır senin nuri imamet, kâni Feyzullah

Günahkar bir kulun Zahmi heman babı kerem bekler
Dili üfkendeye aynı, hidayet kâni Feyzullah” (Onay, 1932: 113-114)

“Ey gönül gel âzim ol bu rahı aşka iptida
Âlemi fanide aşk iklimidir dâri beka

Sanma kim şemsü kamerdir zulmeti zail kılan
Âlemi Ruşen eden aşk nurıdır suphu mesa

---

* Yahut (muzhiri) daha muvafıktır.

Anla fanusı felekde sırrı aşk bir şem'adir
Ruzu şep devran eden pervanesidir bu sema

Dameni sahrayı bus eyler yüzün hâk eyleyüp
Kuveti aşktan zebun olmuş gezer deryayıma

(Zahmi) sen de ehli aşk olmak istersen tut sözüm
Evvela bir noktadır ol mayie aşkı huda” (Onay, 1932:127-128)

“İşte dil geldi, açıldı sırrı keşfullah sana
Gör ne ihsan eylemiştir hazreti Allah sana

Bir tecellide seni bin zulmetinden ref'eder
Doğdu hurşidi felekten bir cemali mah sana

Hak bilüp her gördüğün gel, her kelâmi hak işit
Çünkü her yüzden göründü < seme vechullah> sana

Senki sultanı cihan, men nideyim, sen benmisin
Lâkin ey şahım denilmiş kul bana, kim şah sana

Kikli hassan'lamı tahrir eyledin bu şi'irini
(Zahmiya) nutkunu görenler dedi eyvallah sana” (Onay, 1932:128)

“Talibi mürşit isen ıkrarı sen sende ara
Ger muradın keşf ise esrarı sen sende ara

Kaf'ta anka gibi beyhude pervaz eyleme
Murgı can ol Ca'feri Tayyarı sen sende ara

Sırrı ızhar etmeye mansur enalhak söylemiş
Er isen dilden geçüp berdarı sen sende ara

Goncalar sahnındaki efsane feryadı bırak
Bülbülü bâkî olup gülzarı sen sende ara

Sen muhıbbı bendei âli resul isen eğer
Gir hakikat dârine, haydarı sen sende ara

Hak cemalin görmek istersen eğer sen (Zahmiya)
Ahseni takvime bak, didarı sen sende ara” (Onay, 1932: 129-130)

“Âh birader sırrı haktır işte bu seyyah sana
Fehm edersen mesnedi vâlâ olur bu rah sana

Ehli hakkın hürmetiçün seyri seyranında hem
Destgir olsun hemişe hazreti Allah sana

Ger düşersen zümrei nacî güruhe can ile
Açılır dil kişverinde (küntü kenzullah) sana

Sen dahi fehm etmez isen ehli aşkın razını
Sa'yiniz külli hebadır, ah sana kim vah sana

Canu dilden gûş edersen sen bu nutku pakimi^{*}
Aşkıla (Zahmi) gEDA demezmi eyvallah sana””(Onay, 1932: 130)

“Keşfolunmaz kimseye bu hali esrarım Ali
Künci sinemde kadimen gizlisin yârim Ali

Sâkii gerdun bana kim sunmasın peymanesin
Kevseri la'li lebinden mestü hüşyarım Ali

(Mendelün) den noktayı tarif edersin sen bize
Ol zaman tahsil edüp men aldım ihbarım Ali

La'neti hak bişümar olsun yezidin ruhuna
Kerbelâ hakkında daim dilde ezkârım Ali

Herne vasf etsem sezardır şanına lâyıık senin
Dest girim, yaverim, haydarı kerrarım Ali

Çeşmi ibretle seni seyran eder (Zahmi) kulun
Tahtgâhı dilde daim şahı hünkârım Ali””(Onay, 1932: 140)

“Âşıkın gönlünde zikri dilberin esmasıdır
Vasf olan dillerde daim noktanın ma'nasıdı

Bir nazar kıldım cihanın matlabı âlâsına
Cümlenin maksudu bildim besmele, hem basıdır

Hakkı bulmaksa muradın bir nazar kıl âdeme
Gösterir mir'at gibi âdem anın aynasıdır

Zulmeti zillete kalmış zahidin gönlü ezel
Ol sebepten her işi daim cihan gavğasıdır

---

* Gazez zade Mecmuasında:
Gûşine mengûş edersen sen nutku pâkimi

Can feda eyler görünce ârifi dâniları
Derdiment (Zahmi) geda âşıkların ednasıdır” (Onay, 1932: 147)

“Gönül tesbihi erzaka elin bir kere gel ur geç
Kıyam eyle namaza, var îmamin ardına dur geç

Yüzün hâk eyleyüp her gün sema’ eyle güneş âsâ
Mekânın olmasın burcu ibadet içre tennur geç

Kamudan el yuyup yahû, (huvallah) ihtiyar eyle
Salâtın farzını, adabını var hocaya sor geç

Duyup havli havadan kim müezzin savtını yahû
Sakin gel dinleyüp kalma özün her nutka tapşur geç

Ne zühtü zahidi salûs, he şeyhi saliki me’yus
Ne mülhid, ne harabatî ne haman filcümle menfur geç

Ne pek nazu niyaz eyle, ne gir babı fodulluktan
Yörü (Zahmi) gibi kavlü fiilde cümlesin gör geç” (Onay, 1932: 156-157)

“Ehli sühan biziz arifan içre
Lisanımız saçar lü’lüü gevher
Sultanlık isteyen dü cihan içre
İptida nefsini bilmeklik hüner

Şahı risalet dilde yaverim
Hazreti Ali’dir yolda rehberim
Daima harabat içre gezerim
Erenler mesleği budur birader

Nasıl har göründün zühdü fenaya
Gıybetinden eli değmez riyaya
Kahpe Çankırılı Zahmi gedaya
Kimi rafizi der kimi surheser” (Özmen, 1998: Cilt/4, 143)

“Kimse almaz bizim nakkaşımızı
Bin bir yüz görünür mir’atımızda
Hızra hemdem ettik yoldaşımızı
Hayyül’ebed gizli mematımızda

Mazi müstak ele masadak biziz
Ulemaya ilim muhakkak biziz
Men erani fekad raelhak biziz
Sıfatı Hak zahir sıfatımızda

Zahmi mezahibin sahipleriyiz
 Dareynde alimin rağıplarıyız
 Biz Al-i Resulün sahipleriyiz
 Bir nokta yazılı beratımızda” (Özmen, 1998: Cilt/4, 143)

“Hakikatte murgu tayyar olanlar
 Lâmekânda aşıyanı neylesin
 Hükmü hatemile seyyar olanlar
 Mur değildir Süleyman neylesin

Muhibbi bendei Hayder olanlar
 Bezli örmedenler Kanber olanlar
 Seme veçhullah’a mahzar olanlar
 Can olur canana canı neylesin

Hamdülilâh bu dil murada yetti
 Savm ile salatı kıldı terketti
 Zahmiya yar ile mihmana gitti
 Şimdengeru hanümanı neylesin” (Özmen, 1998:Cilt/4, 144)

“Zahida yanaşma semti salata
 Çok girip işleyip ol yandan geçtim
 Değişme cenneti iki rekâta
 İki de senin ben andan geçtim

Zahit dinin kaydın edeli zail
 Rahı hakikate olmuşuz vasıl
 O küfrü zülfüne olalı mail
 Seyri ruhu dinü imandan geçtim

Sofi mahabbete nedir inadın
 Eşek deyu daim söylenir adın
 Al eğer can ise bugün muradın
 Zahmi gibi ben de bu candan geçtim” (Özmen, 1998:Cilt/4, 144)

“Dila tecdid-i matem et bu gün mah-ı muharremdir
 Melaik ins ile cini bu gün hep ehl-i matemdir
 Velayet şahının yahu şehid olduğu bu demdir
 Adüvv-ü ekberim ancak benim bir iki ademdir
 Birisi Şimr-i Zülcevşen birisi İbn-i Mülcem’dir
 Bulara daima lâ’net demek mü’mine elzemdir

Muharrem mahının cum’a gününde oldu bu hengam
 Namaza sa’y ederken ol cenab-ı Hazret-i imam

Şehid edüp o Şahı ah yezidler ettiler bayram
 Ali'nin katline gayret Hüseyin'e eyleyen ikdam
 Birisi Şimr-i Zülcevşen birisi İbn-i Mülcem'dir
 Bulara daima lâ'net demek mü'mine elzemdir

Kopardı fitneyi Mervan Yezid'le eyleyüp sohbet
 Hüseyin'i Kufe'den Şam'a dururken ettiler da'vet
 Ubeydullah erişüp Kerbelâ'ya etti cem'iyet
 O dem emre kılıçla eyleyen ikdam ile sür'at
 Birisi Şimr-i Zülcevşen birisi İbn-i Mülcem'dir
 Bulara daima lâ'net demek mü'mine elzemdir

Behey zalim o din Şahı değil mi hürmete lâyıık
 Susuzluktan o ma'sumu sen ettin mihnete lâyıık
 Bu fi'l ile behey dinsiz değilsin rahmete layık
 Güruh-i kavm-i batıldan olanlar lâ'nete lâyıık
 Birisi Şimr-i Zülcevşen birisi İbn-i Mülcem'dir
 Bulara daima lâ'net demek mü'mine elzemdir

Buna razı değil billâh Habibin Mustafa ya Rab
 Huzurunda eder da'va Aliy-yel-Mürteza ya Rab
 Ki arttı Zahmi'nin derdi çoğaldı macera ya Rab
 O demde âl ü evlada kıyanlardan cefa ya Rab
 Birisi Şimr-i Zülcevşen birisi İbn-i Mülcem'dir
 Bulara daima lâ'net demek mü'mine elzemdir” (Özmen, 1998:Cilt/4,

145)

“Ah kamer devr edüben geldi muharrem mahı
 Sen de gel mü'min isen eyle bu gün ah vahı
 Görmedi dideleri nur-i Resullullah'ı
 Fikir etmediler en sonra huzurullah'ı
 Ah şehit etti Yezid nesl-i mutahhar Şahı
 Lâ'net-i Hakk'a seza oldu ebed vallâhi

Bir içim suya bedel etti lika kevserini
 Susuz alude-i hâk etti o şahın serini
 Boyadı kana nübüvvet bağının gülterini
 Şimr mel'un çeküp ol demde heman hançerini
 Ah şehid etti Yezid nesl-i mutahhar Şahı
 Lâ'net-i Hakk'a seza oldu ebed vallâhi

Zahmi sinem gibi bu didelerim pür hundur
 Bende-i Al-i Aba cümlesi hep mahzundur
 İki alemde bu günler bana hep o gündür
 Kim tevellâ vü teberrâda bu bir kanundur
 Ah şehid etti Yezid nesl-i mutahhar Şahı
 La'net-i Hakk'a seza oldu vallâhi” (Özmen, 1998:Cilt/4, 146)

“Var etti cihan mülkünü bir nuru tecelli
Can verdi cihan cismine ta suru tecelli

Çâr kisvetin ademde eşi olmasa ifşa
Terkibi hafi rüyeti manzuru tecelli

Her nutku Enelhak olanı dara çıkarma
Hak etmiş o yüzden dili Mansura tecelli

Hor görme sakın zümrei rindaneyi zahit
Muzhirdir ona kasei fağfuru tecelli

Zahmi bu ne esrarı hakikiyeyi ifşa
Oldun mu cihan mülküne me'muru tecelli” (Özmen, 1998:Cilt/4, 146)

“Çünkü beni var eyledin ez katrei imşaç
Yarap beni sen eyleme mahlûkuna muhtaç

Daim edeyim vehini her şeyde temaşa
Can didelerim feyzı ilâhiyen ile aç

Kurtar beni bu dâmi belâ, nefsü hevadan
Kıl aşkını âlemde bana hadi minhaç

Bu katrai zatim yemi lâhûte ulaştır
Bir bahar olayım şöyleki bisahilü emvaç

Yârap senin afv ile kerem şanı kemalin
Tab'ı beşerim bu günehi eyledi intaç

Feyzı ezeri aşkı cemalinle ilâhî
Dilde koma kaydı gamı evlât ile ezvaç

(Mecbur) kulunu lutfile kıl naili didar
Ba hürmeti mahbubı tûra sahibi miraç” (Onay, 1932: 246-247)

“Medhi Resul

Ey âşıkı muhtacı inayatı Muhammed
Vay talibi eltafu hidayatı Muhammed

Gel menkabei mevlidini şevkıla dinle
İstersen eğer sen de şefaati Muhammed

Peygamberi hak olduğuna mahzı delildir
Doğduğu gece görünen ayatı Muhammed

Bir anda gidüp barıkaveş eyledi seyran
Mîraç gecesi cümle makamâtı Muhammed

Yüz bin kişi tâ haşre kadar yazsa tükenmez
Enva'ı kemalâtu keramatı Muhammed

Ümmetlerinin afvine hasreyledi himmet
Allaha vûslünde münacatı Muhammed

Âşıklara mahza sebebi feyzı azîmdir
Pür şevkîla teslimü tahiyatı Muhammed

(Mecbur) tut anın sünnetini sıdkıla daim
Lutfen tutar elbet elini zati Muhammed^{**}(Onay, 1932: 249)

“Gülizarı hakikat gülüdür zati Muhammed
Vahdet gülünün bülbülüdür zati Muhammed

Fehmeyleki yüzbin kere yüzbin bu cihandan
İndinde hakın sevgilidir zati Muhammed

Hak nice şerefle anı hâs eyledi ziyra
Hem düst resul, hem kuldur zati Muhammed”(Onay, 1932: 250)

“Bilirsin çünkü ey dil ârifi billâh olur şeyh
İlimde varisi hâssa resullah olur şeyh

Huzurunda cülûs et zahirü batın edeble
Müridi salikin her sırrına agâh olur şeyh

Sıratı müstekîm üzre giden biçaregâna
Medetle destegirü rehberi hak rah olur şeyh

Hayalinden çıkarsın zulmeti nefsü havayı
İnayetle semayı kalbine bir mah olur şeyh

Heman teslim olup kaydı alâyıktan halâs ol
Vücutun mülküne bir şahı âlicah olur şeyh

Seni sırrı mâniden eder elbet haberdar
Hakıkatte fenafillâh bekabillâh olur şeyh

Heman (Mecbur) muhabbetle cemali mürşide bak^{**}
Basiret ehline mir'ati vechullâh olur şeyh” (Onay, 1932: 257)

* Bu mısranın sonunda (inşallahu taâlâ) yazılmıştır.

** Aslında

Muhabbetle hemişe bak cemali mürşide Mecbur

“Bana sen aşkı zati pakin ihsan eyle yâ Allah
Bu canu gönlüme ol aşkı canan eyle yâ Allah

Ki aşku şevkıla rehyap olam kaydı alâyıktan
O şevkin günbegün dilde firavan eyle yâ Allah

Sabahı haşredek canu cihanı etmeyim tefrik
Beni aşk cur’asıyla şöyle mestan eyle yâ Allah

Beni gülzarı aşkında hezaran aşku şevkile
Heman bülbül gibi zikrinli nalân eyle yâ Allah

Bütün olsa müsellemler istemem bu devleti dünya
Bana dareynde aşkın feyzını şan eyle yâ Allah

Beni vakıf edip aşkınla esrarı tecellâya
Bana her şeyde didarın numayan eyle yâ Allah

Ola (Mecbur) kulun agâhı sırrı<men aref> daim*
Ki feyzu lezzeti aşkınla irfan eyle yâ Allah” (Onay, 1932:258-259)

“Eyâ zati azizülmüntekım, kahhar ilâhî
Anı kahret sana kim derse mislin var ilâhî

Senin dinin aleyhinde bize zulmeyleyorlar
Cihanda cümle erbabı şekâvetkâr ilâhî

Egerçi her ne gûna âcizü kemter kuluz biz
Veli kıldık ezelden vehdetin ıkrar ilâhî

Senin çün eyleriz harp kıl bizi a’daya galip
Bize çünkü buyurdun cahidülküffar ilâhî

Bize nagâh nahak eyledi ilan bir harp
Kamusu hahrola Moskofı bedgirdar ilâhî

Sana malûm değimli ettiği zulmü taarruz
Göge çıktı dili mazlumdan âhuzar ilâhî

Kamu islâmı herdem mazharı narsı aziz et
Kırılın duşmanı din günde bi mikdar ilâhî

Cüyuş müslimine işbu gün meydanı harpte
Görünmez askerinin imdada kıl tısyar ilâhî

---

* Aslı: Ola agâhı sırrı “men ledün” bu Vefdii edna

Bu işte hiçbir şey'e gururu kibrimiz yok
Sana ancak sığındık sıdkıla hemvar ilâhi

Bizi kıl her zaman her yerde her a'daya galip
Bihakkı zati paki Ahmedi Muhtar ilâhi

Telâtum eylesin yarap artık bahri kahrin
Yeter islâma bunca zulmü bihsar ilâhi

Bu tedibattan affet bizi yâ erhamül'erham
Sebep işyanımızsı ettik istiğfar ilâhi

Bihamdillah yine nusratla İslâm oldu mevût
Anınçın etmeyiz aczü fütur ızhar ilâhi

Bu Mecbur müstemendin cürmüne bakma kabul et
Düayı nusratı İslâm eder her bar ilâhi" (Onay, 1932: 268-269)

"Vahşî-dil-u-rindî-sıfatız aleme billah
Biz ehl-i- hakikat kuluyuz hamdü felillâh *

Yok dehşetimiz rine-i-emiran-ı-cihandan
Lâ ye'tiye illa lehümülhükümü minalah

Takdir-i-huda kuvve-i-tedbirle dönmez
Teslim-i-kazayız Fetevekkültü alallah

Hiç kimseye boyunmu eyer ehl-i-kanaat
Açmı bırakır kullarını hazret-i-Allah

Mürşit sözümüz gendimize, bizde mael var
Ranı oldu gönül (Kadrî) bu eş'arına vallah" (Onay, 1930: 42)

"Ya ilâhi sırrı aşk eyle âta
Feyzi aşkın kıl atâ, kâni sehâ

Aşkile buldu bulanlar şüphesiz
Bir tarikı müstekîm senden yana

Kâfu-nûn aşkıyla oldu bir nizam
Arşu kürsi, levh, kalem, tahtessera

Bunca mürseller gelüp her gittiler
Aşkını ihfaya tuttular beka

---

* Yahut: ehli hakikat gülüyoruz.

Mebdei aşk çünkü sendedir zuhûr
Nuri aşk oldu Muhammet Mustafa

(كل شئى ها لك) remzinde dost
Var olan aşktır, bekadır lâfena

Mahüvelmaksût olan dâreynde aşk
Dilde buldu bir makamı münteha

Kimki aşkın noktasına buldu yol
Eylemez mi aşkıla terki siva

Hemdem eyle aşka (Zahmi) bendeni
Müstecip da'vatına yârabbenâ" (Onay, 1932: 131-132)

"Kimse almaz bizim nakkaşımızı
Bin bir yüz görünür mir'atımızda
Hizar hemdem ettik yoldaşımızı
Hayyül'ebet gizli mematımızda

Mazî müstakbele masadak biziz
Ulemaya ilmi muhakkak biziz
"من رانى فقد رأى الحف" biziz
Sıfâtı hak zahir sıfâtımızda

(Zahmi) mezahibin zahibleriyiz
Dareynde âlemin rağıpleryiz
Biz âli resulün sahipleryiz
Bir nokta yazılı beratımızda" (Onay, 1932: 187)

"Yok iken akdem Ademden âdem Eşya vü âlem Varetti sübhan	Eşya vü âlem Varetti süphan Ademden âdem Kâf ile nundan
---	--

Ademden âdem Kâf ile nundan Varetti ile sübhan Zatım sıfatım	Varetti sübhan Zatım sıfatım Kâf ile nundan Oldu muayyen
---	---

Gendini bildim Müstağrak oldum Aslımı buldum Nuri cemâle	Aslımı buldum Nuri cemâle Müstağrak oldum Erdim visale
---	---

Müstağrak oldum Erdim visâle	Nuri cemâle Gitmem dalâle
---------------------------------	------------------------------

Nuri cemâle
Gitmem dalâle

Erdim vesâle
Hak belli, beyan

Ey sâki kevser
Bir ismi hayder
Hem şiri şir ner
Şahı vilâyet

Hem şiri şir ner
Şahı vilâyet
Bir ismi hayder
Eyle inayet

Bir ismi hayder
Eyle inayet
Şahı vilâyet
Sahip mehabet

Şahı vilâyet
Sahip mehabet
Eyle inayet
Ya şahı yezdan

Zikrim ilalhak
Buldum haka rah
Dîdarım Allah
Hayrî halilim

Dîdarım Allah
Hayri halilim
Buldum haka rah
Kendi alilim

Buldum haka rah
Kendi alilim
Hayrî halilim
İşte delilim

Hayrî halilim
İşte delilim
Kendi alilim
Hazreti kur'an" (Onay, 1930: 163-163)

“Kanaat milkinin şehinşahları
Bî vefa dünyada devleti neyler
Kurbi ilallaha yetüp rahları
Vasılı hak olan rifati neyler

Nefese uyup ömrün eyleyen ifna
Ettirdij varını havaye yağma
Vakıfı rah olan ehli hal cana
Mekalât ehli ülfeti neyler

Habibin habibi girdiğar iden
Tahtı dilde cengi şehriyar eden
Melâmet kencini ihtiyar eden
(Mefhari) sefayı işreti neyler” (Onay, 1930: 230)

“Esiri zülmeti kenci hasteriz
Ol ziya keş hüsni mahı isteriz
Sadukul’ekvaliz, ehli niyetiz
Dost eline giden rahı isteriz

Bisâye nâdânâ eyleyüp minnet
Olmayız duçarı belayı mihnet

Her derğâhı şaha itmeyiz hizmet
Hanıkahi âdil şahı isteriz

Kesret diyarında gezerken seyyah
Heryada (Mefhari) olmayız hemrah
Huri î'n olsada itmeyiz niğah
Rü'yeti cemelullahı isteriz" (Onay, 1930: 230-231)

"Fâriğ ol alayışi çirkâbı dünyadan gönül
Mahrem olda lezzet al gel ehli efnadan gönül

Mâsivadan geç alayık riştesin maktu'kıl
(Men aref) dersin oku dervişi dânadân gönül

Terk kıl asarı tesirin eğer varsa bu gün
Karalar puş it, kan ağla dehri ednâdan gönül

Ah neler çekti bu mahî manşei âlamda
Kurretül'aynı risalet, desti a'dâdan gönül

Hanedanı hazreti peygamber üzre îmanı olan
Durmadı hiçbir vakıtlar cevri icradan gönül

Kail olmaz bu işe göksünde îmanı olan
Kalbi hainin eşedir senki haradan gönül

Bir belâdır kerbelânın vaka'i dilsûzı kim
Muztaribdir er vahdet bu kazayaden gönül

Kerbela'da bu belâ engiz gün ah etmedik
Kalmadı tahtessera fevkal'muallâdan gönül

(Vehhac) âsa düşmenin etba'ına, ensarına
La'net it ki nâili vasl ol dilârdan gönül" (Onay, 1930: 327-328)

"Dergehinden ıktibası nur için ay ile gün
Gice gündüz haki dehre yaslanurlar büsbütün

Evliyalar zümresinden ey emirelmü'minin
İntihap itti huda kenduye aslanlık için

Olsebebtan didiller bir namına da (bû türap)
Destkir oldun olanlara cihanda serni gûn

Darbı ser tizinle zahir oldu dini Mustafa
Kubbei küfran yıkıldı hasmı din oldu zebûn

<Lâfeta illâ Ali Lâseyfe illa zülfikar>
Peyki hak vasfında çekti levhi arşa bir sütün

Giydin âhir <lahmüke lahmî> libası fahirin
Kalmadı gayrı arada yakarebun, lâ takrebûn

Var ise şahım seni inkâr edenler akıbet
Halidi nîran ölünce iyce anlarlar o gün

Senden artık yok penahım ey imamelmüttekıyn
Kıl medet (Vehhac) ı benden bir hakırı haşiûn” (Onay, 1930 : 338)

“Bî tenden eyâ dil ne aceb cân umulur mu
Bî lutfu kerem kimseden ihsan umulur mu

Bilmezki şeriat, ire esrarı nebîye
Bîr ahu tarikatte hiç erkân umulur mu

Görmezse gözü marifetin ma’nii şevkân
Ey dil o fena kimseden irfan umulur mu

Eyemez başını ahseni takvine azazîl
Anda ne aceb kâ’bei yezdan umulur mu

Her taştta muccevher olamaz, her sadef incu
Her bahride hut lü’lüü mercan umulur mu

(Vehhac) sakın bekleme efsanei sofi
Her kör sofudan mu’nii kur’an umulur mu” (Onay, 1930: 341)

Aşağıdaki eserde halk edebiyatı geleneği içerisinde divan edebiyatı unsurlarını kullanan Nâilî, önce benlik muhasebesi ile işe başlamış ardından ilk insan, ilk peygamber Hz. Adem ve Hz. Havva’dan diğer peygamberlere ve din büyüklerine göndermeler yapmış, ayrıca zalimlikleriyle ünlü kişilerin acı sonlarını dile getirmiştir. (Alper, 2004: 163)

“Bedehtü Bismillahirrahmânirrahim
Evveia nefsinle Kakhârı fikret
Hâlık-ı mutlaksın yâ Rabbe’l Kerim
O Keremler kânı mimârı fikret

Kani Âdem-i sâfi Havva anamız
Kani ümm-i cihân yani Zahrâmız

Düşünsen aslını bir katre âhız
Nâr-i hâk havâ rüzgâri fikret

Hem Muhammed Mustafâdır evveli
Zaten dü-cihanın odur temeli
Ervâhi ezelde demiştim beli
Verdiğin imâni ikrârı fikret

Sevdi mahbûbını vâ itdi nûrdan
Aldı nasihâtı Süleyman mûrdan
Mûsâ'ya tecelli gösterdi Tûr'dan
Sırr-ı Lenterâni settârı fikret

Kanı benim diyen Firavun Nemrûd
Kanı Kârun kanı Şeddâd merdûd
Bir vakt-i seherde Hazret-i Ma'bud
Emreden Cibril-i cebbâri fikret

Kani amm-i resul Hazma pehlivân
Kani Behrâm Rüstem Zâl Kahramân
Kani şartken garbe giden Süleyman
Dönen kasırğa ile gubârı fikret

Piri hanedânın ol ceddin Halil
Fukaralar çeşmesinde sel sebil
Kani cân pâresi bir tek İsmail
Teslim-i Hak olan gülzârı fikret

Hayy-i ma'neviyle hayy olan sultân
Dirâyetin nasip eyle yâ Gufrân
Ebabekir Ömer Hazreti Osmân
Aliyyel Murtazâ Haydâri fikret

Hasan ve'l Hüseyin bûy-i Kerbelâ
Tarif olmaz kühile bu da'va
Nasrun Minallah ve fethan karibâ
Alemdâr-ı resul ezdârı Fikret

Bir zaman doğmuştu kuyruklu yıldız
Sallanıyor cihan ibret almayız
Kılınç kına girmez üçyüz ondokuz
İşte iş meydanda küffari fikret

Kimdir alan kimdir veren gösteren
Bozuldu dümenin kırıldı seren
Ta temelden ehl-i beyti yûf eden
Şımir mel'un mülcem murdârı fikret

Behâyimdir bu nükteyi bilmeyen
 Ciğerimi delik delik delmeyen
 Ehl-i İslâma bir içim su vermeyeh
 Fitne fesâd nâs-ı şîrârı fikret

Lâyüsel amma yef' al uzatma
 Şehit oldu gitti bunca enbiya
 Kanı Zekerıyyâ kanı ya Yahya
 Eze ile Bicen ayarı fikret

Secde edüp gider yüzü yerde su
 Hacer şecer ihyâ olmakta kamu
 Hayvan için değil ol hefti tamu
 Esfel-i gayyâda pür nârı fikret

Kelamımda kusurum çok yâ Kerim
 Bu kadarca beyân eyledi dilim
 Çektirme ukbâda azab-ı elim
 İsmiyle guffarı fikret

Aşk dediğin nasib olmaz her kula
 Haziney-i Rahmândır kalb-ı şu'ura
 İlm-i akâıdden ders alsa molla
 Temel ister sarf ihzârı fikret

Hayyü lâyemütsun bildim ya Gani
 Hacil etme rûz-ı mahşerde beni
 Bir gün sararsın NÂİLÎ kefeni
 Tez elden giderken mezârı fikret” (Alper, 2004: 163)

“Seni yıllardır aradım her yerde
 Bulamazdım izin, gözümde perde
 Öyle Lokmân gerekti ki bu derde
 Hâzık olsun kâmil olsun er olsun

Her kişiden medet umdum yalvardım
 Her sûreti insân sandım er sandım
 Kaygusuz başımı derdlere saldım
 Dedim Hâzık kâmil olsun er olsun

Niceler âlemde bir dâne idi
 Kendini beğenmiş merdâne idi
 Benlik meydânında mestâne idi
 Ne mümkün o hâzık kâmil er olsun

Yolumu sarpa uğrattı şaşırdı
 Benlik beni bir sarp yere aşırdı

Issız susuz yalnız çöle düşürdü
Mümkün mü o hâzık kâmil er olsun

Bu çöllerde gezdim hep seni andım
Uzaktan serâbı dâim su sandım
Sana yandım amân Allah'ım yandım
Bir er ver ki hâzık kâmil er olsun

Leylâ'yı da Mevlâ'yı da bulursun
Yoluna düş ara cânım n'olursun
Bir gün maksuduna vâsıl olursun
Bir er bul ki hâzık kâmil er olsun

Bir şems tulü'eyledi üstüme
Mutlak geldi bizi irşâd kasdına
Âşkî vâsıl eyledi dostuna
İşte böyle hâzık kâmil er olsun

Çankırı'ya geldi Şemsi Ergüneş
Herkes kaçdı fakir oldum ona eş
Beni bana okutuverdi kardeş
İşte böyle hâzık kâmil er olsun

İlk nefese irşâd bunun hüneri
Hakikat güneşdir kendi Hak eri
Senin de bir yolun uğrasa bâri
Gör ki böyle hâzık kâmil er olsun

Çokları uğradı göremediler
Kimi Cebri kimi Şakî dediler
Nâ-hak yere günâhına girdiler
Gör ki böyle hâzık kâmil er olsun

Hakkâni göz gerek Hakkı görmeğe
Nasib gerek o makâma ermeğe
Vâsıl olup vahdet gülün dermeğe
Gör ki böyle hâzık kâmil er olsun

Bildim ki bendeki benlik onundur
Her var onun cihân dahi onundur
Abdullah da artık senin kulundur
O da böyle hâzık kâmil er olsun

22.10.1953, Alva Köyü" (Alper, 2004: 168-169)

“Kaçan ansam Kerbelâ'yı
Akar gözlerinin yaşı

Kerbelâ' da şehid oldu
Hüseyin'in kavim gardaşı

Boyandı hep kızıl kana
Kerbelâ'nın kara taşı
Rahmet et bizlere yâ Rab
Ol Hüseyin'in aşkına

Küfeden geldi bir davet
Davete etti icabet
Ehl-i Beyti akrabası
Beraber ettiler hicret

Kasd ettiler Kerbelâda
Şah Hüseyne Yezidi millet
Afv kıl bizleri ya Rab
Ol Hüseyinin aşkına

Yetiştirdi Kerbelaya hem
Ol Hüseyini şehsuvar
Kokladı toprağın anda
Edelim biz burada karar

Gelüp yetiştirdiler anda
Leşker-i kavm-i şerâr
Meded kıl bize yâ Rab
Ol hüseyinin aşkına

Evvela suyu aldılar
Yezidiler dediler işte bu
Edelim hep susuz Şehid
Vermeyelim bir içim su

Olur mu Âl-i Resûle
Böyle hıyânetlik yâ hû
Nasîb et âb –ı kevserden
Ol Hüseyin aşkına

Yezidin ordusu geldi
Kurdu Kerbelâ'ya harbi
Pehlivanlar bindi atına
Yezidiler vurdu darbı

Susuzluk câna kâr etti
Kalmadı mecâli sabrı
Susuz koyma bizi mahşerde
Ol Hüseyin'in aşkına

Pehlivanlar şehit oldu
 Boyandılar kızıl kana
 Şâhı Hüseyin bindi ata
 Kendisi girdi meydâna

Titredi yerler felekler
 Figân düştü âsumanâ
 Vir selâmet son nefeste
 Ol Hüseyin'in aşkına" (Alper, 2004: 170)

"Bak veçhi yâra ya Hay, gelmiş kemâle ya Hay
 Bakî vü lâyezaldir, Ermez zevale ya Hay

Kim secde eylemezse, Ermez visâle ya Hay
 Dünyada ânirette, Ermez visâle ya Hay

Didar-i Haktır işte, Sıtk ile gel niyâz et
 Divare secde etme, Girme vebâle ya Hay

Allah kabul eder mi, Riya ile namazı
 Bîhudedir kapılma, Böyle hayâle ya Hay

Geç küfr ile îmandan, Ahret ile cihandan
 Uğraşmayıp nihayet, Bu kîl ü kale ya Hay

Vâsıl olur mu Hakka, Ehl-i riya olanlar
 Ey soft hiç sığar mı, Mızrak çuvala ya Hay

Metheylemişken Allah Kur'an da bu şarâbı
 Niçün haram diyorsun, Böyle helâle ya Hay

Ulvi Baba bu nutku, Hakkın dilile söyler
 Sâki ineyet eyle, Doldur piyâle ya Hay" (Özmen, 1998: Cilt/5,97)

"Kastamonu Şifahanesinde Yazdığı Destan

Bed'et Bismillahirrahmanirrahim
 Evvela nefsinle Kahhar'ı fikret
 Hâlık-ı mutlaksın yâ Rabbe'l-Kerim
 Ol Keremler kânı mimarı fikret

Kanı Âdem, safı Havva anamız
 Kanı ümm-i cihân, yani Zehra'mız
 Düşünsek asıl ki bir katre âhız
 Nâr-ı hak hava rüzgârı fikret

Hem Muhammed Mustafa'dır evveli
Zaten dü cihanını odur temeli
Ervahı ezelden demiştım belli
Vardığın imanı ikrârı fikret

Sevdi mahbubını var etdi nurdan
Aldı nasihatı Süleyman murdan
Musa'ya tecelli gösterdi Tur'dan
Sırr-ı "lenterâni" settârı fikret

Gani benim diyen Firavun Nemrud
Gani Karun, gani Şeddâd-ı merdud
Bir vakt-i seherde Hazreti Ma'bud
Emreden Cebrail cebbârı fikret

Kanı amm-i Resul Hazma pehlivan
Kanı Behran Rüstem Zal Kahraman
Kanı şarktan garba giden Süleyman
Dönen kasırgayla gubârı fikret

Piri hanedanın ol ceddin Halil
Fukaralar çeşmesinde sel sebil
Kani can paresi bir tek İsmail
Teslimi hak olan gülzarı fikret

Hayy-i ma'neviyle Hayy olan sultan
Dirayetin nasip eyle yâ Gufran
Ebubekir, Ömer, Hazreti Osman
Aliyyü'l Murtaza Haydarı fikret

Hasan ve Hüseyin hüzn-i Kerbela
Tarif olmaz kühile bu da'va
Nasrun minallah ve fethun kariba
Alemdar-ı Resul ez-dârı fikret

Bir zaman doğmuştu kuyruklu yıldız
Sallanıyor cihan ibret almayız
Kılıç kına girmez üç yüz on dokuz
İşte bu meydanda küffarı fikret

Kimdir alan kimdir veren gösteren
Bozuldu dümenim kırıldı seren
Ta temelden ehl-i beyti yuf eden
Şimir mel'un Mülcem murdarı fikret

Behâyimdir bu nükteyi bilmeyen
Ciğerimi delik delik delmeyen

Ehl-i İslam'a bir'çim su vermeyen
Fitne, fesat nas-ı şırası Fikret

Layus'el amma yef'ali uzatma
Şehit oldu gitti bunca enbiya
Kanı Zekeriyya, kanı ya Yahya
Eze ile Bicen ağyarı fikret

Secde edip gider yüzü yerde su
Hacer, şecer ihya olmakta kamu
Hayvan için değil ol hefti tamu
Esfel-i gayyada pür-nârı fikret

Kelamımda kusurum yok yâ Kerim
Bu kadarca beyan eyledi dilim
Çektirme ukbada azab-ı elim
Yâ Hâdî ismiyle gaffarı zikret

Aşk dediğin nasib olmaz her kula
Hazine-yi rahmandır kalb-i şu'ara
İlm-i akaiden ders alsa molla
Temel ister sarf-ı izharı fikret

“Hayy u lâemut”sun bildim ey Gani
Hacil etme rûz-ı mahşerde beni
Bir gün sararsın Nâilî kefeni
Tez elden giderken mezarı fikret

1319 (1903)”(Çakırsipahi, 2006: 205-207)

“Er Olsun

Seni yıllardır arardım her yerde
Bulamazdım izin, gözümde perde
Öyle Lokmân gerekti ki bu derde
Hâzık olsun kâmil olsun er olsun

Her kişiden medet umdum yalvardım
Her sûreti insân sandım er sandım
Kaygusuz başımı derdlere saldım
Dedim Hâzık kâmil olsun er olsun

Niceler âlemde bir dâne idi
Kendini beğenmiş merdâne idi
Benlik meydânında mestâne idi
Ne mümkün o hâzık kâmil er olsun

Yolumu sarpa uğrattı şaşırdı
Benlik beni bir sarp yere aşırđı
Issız susuz yalnız çöle düşürdü
Mümkün mü o hâzık kâmil er olsun

Bu çöllerde gezdim hep seni andım
Uzaktan serâbı dâim su sandım
Sana yandım amân Allah'ım yandım
Bir er ver ki hâzık olsun er olsun

Leylâ'yı da Mevlâ'yı da bulursun
Yoluna düş ara cânım n'olursun
Bir gün maksuduna vâsıl olursun
Bir er bul ki hâzık kâmil er olsun

Bir şems tulû'eyledi üstüme
Mutlak geldi bizi irşâd kaskına
Âşıkı vâsıl eyledi dostuna
İşte böyle hâzık kâmil er olsun

Çankırı'ya geldi Şemsi Ergüneş
Herkes kaçdı fakîr oldum ona eş
Beni bana okutuverdi kardeş
İşte böyle hâzır kâmil er olsun

İlk nefeste irşâd bunun hüneri
Hakîkat güneşdir kendi Hak eri
Senin de bir yolun uğrasa bâri
Gör ki böyle hâzık kâmil er olsun

Çokları uğradı göremediler
Kimi Cebrî kimi Şakî dediler
Nâ-hak yere günâhına girdiler
Gör ksi böyle hâzık kâmil er olsun

Hakkânî göz gerek Hakkı görmeye
Nâsib gerek o mâkama ermeğe
Vâsıl olup vahdet gülün dermeğe
Gör ki böyle hâzık kâmil er olsun

Bildim ki bendeki benlik onundur
Her var onun cihân dahi onundur
Abdullah da artık senin kulundur
O da böyle hâzık kâmil er olsun

3. 5. Toplum Yaşantısı-İnsan İlişkileri:

İnsan sosyal bir varlıktır. Bu yüzden yaşadıklarını, duygularını, düşündükleri vb. anlatma ihtiyacı hisseder. Paylaşım hayatımızın her dönemini etkisi altına almış bir kavramdır. Âşıklar da şiirlerinde, bu anlamda toplum yaşantısı ve özellikle insan ilişkileri konularında insanlara kimi zaman ders verici nitelikte kimi zaman da gözlem ya da tavsiye niteliğindeki mısralara yer vermişlerdir.

Bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler bir yandan hayatımızı kolaylaştırırken, bir yandan da insan ilişkilerimizi olumsuz yönde etkilemiştir. Büyük şehirlerde yaşamın getirdiği sıkıntılar farklı toplumsal sorunların ortaya çıkmasına ve ilişkilerimizin bozulmasına, yüzeyselleşmesine sebep olmuştur.

Toplum yaşantısında ortaya çıkan olumsuzlukları, insan ilişkilerinde yaşanan karmaşaları, düzenin bozulmasını ve bunların sebeplerini âşıklar, eserlerinde ince ince ele almışlardır.

“Dünya’ya

Bilirim seni de yalan dünyasın
Evliyaları da alan dünyasın
Nice müridleri şu sen yok iddin
Alimlerden geri kalan dünyasın

Tanrı aslanıydı hazreti Ali Murtazâ
Bunca kafirlerle eyledi gazâ
Yezidiler oğluna eyledi cezâ
Hüseyni de şehid kılan dünyasın

Yalan dünya seni eyledim seyran
Yüreğim yaralı ciğerim püryan
Bir gün teneşire yatarım üryan
Eğnimden libası alan dünyasın

Yalandır bu dünya elbette yalan
Var mıdır acaba sağ olup kalan
Var mıdır ölüme bir çare bulan
Herkesin canını alan dünyasın

Yalan dünya sen de şu ben kalaman
Dürlü günahlardan kendi alaman

Ecelim gelince çağre bulaman
Çağresiz dertlere salan dünyasın

İrer günden güne kemale yaşım
Büküldü belim de döküldü dişim
Aldın evladlarım gaham gardaşım
Hanları viran iden dünyasın

Ey yalancı dünya aldattın beni
Geçti fırsat elden neylerim seni
Aldın ahbabımı bunca yaranı
Dostlarımdan ayrı koyan dünyasın

Kimi fakirlik de çok zahmet çeker
Kimi öksüz kalmış boynunu bükür
Kimisi ağlayıp gözyaşı döker
Herkesin haline gülen dünyasın

Kimi oğlun alun kimin kızını
Güldürmezsin hiç kimsenin yüzünü
Kiminin de ağladırısın gözünü
Kimini güldüren yalan dünyasın

Sen kimseyi erdirmezsin murada
Yavruları öksüz korsun yuva da
Kimi gurbet ilde kimi yuvada
Herkesi perişan kılan dünyasın

Sensin nazlı gelinleri dul koyan
Gözünün yaşıyla yüzünü yuyan
Kaftanı kumaşı eğninden soyan
Karalar giydiren yalan dünyasın

Kimin babasın alun kimin anasın
Soldurmadan ellerinin kinasın
Viran iden yetimlerin yuvasın
Baykuşlara mesken iden dünyasın

Bir gün viran olur al yeşil bağlar
Yerinden kopacak ol yüce dağlar
Vehbî seni de dünya bir gün yok eyler
Benim de canıma kıyan dünyasın

Hep ölenler ol mahşere derilir
Ayrı ayrı hesapları sorulur
Seninde harabına emir verilir
Bir gün sen de harap olan dünyasın” (Alper, 2004: 171)

“İnaç Köyü

Köyüm maraz olmuş canda mı canda
Selamı sabahı almıyor gibi
Binalar yıkılmış durur yan yana
Birileri sahip olmuyor gibi.

Düğünde bayramda dolardı oda
Mutluluk bulurduk bir bardak suda
Eyvahlarım olsun gençler uykuda
Davullar zurnalar çalmıyor gibi.

Hısım akrabayı tanımıyor gibi
Herkes kendine çıkar yol bulmuş
Yukarı mezarlık epeyce dolmuş
El öpecek kimse kalmıyor gibi.

Kusuru kendimde aradım durdum
Bazı anlar oldu dizime vurdum
Arpa buğday ektilim harman savurdum
Şimdi çoğu beni bilmiyor gibi.

Bahar gelir çayırdı yatardık
Kışın çayı keser balık tutardık
On iki aşkara yüzük atardık
Komşular yan yana gelmiyor gibi.

Kar yağınca toplu ava giderdik
Ali baba konuşurdu gülerdik
Bir ekmeği beş kişiye bölerdik
Şimdi iki kişi bölmüyor gibi.

Sahurda teneke çalardı hoca
Dize kadar çamur karanlık gece
Köyü dolanırdı bir uçtan bir uca
İmam kendisine yormuyor gibi.

Kiminin gözünü hırsı bürümüş
Doğruluk kuyuya düşmüş çürümüş
Bizim kılavuzun gözü körümüş
Muhittin hakkını almıyor gibi.” (Tekmen, 2005: 45-46)

“Yeter

Derdim bana yeter başlı başına
Felek acımıyor gözüm yaşına
Ela gözlerine kara kaşına
Ne hasret çekerim ne yol gözlerim.

İster istemez sevdalık serde
İlacım imkansız düşmüşüm derde
Hayatımda minnet etmem namerde
Ne ayak gözlerim ne kol gözlerim.

Arılar bal için çiçeğe konar
Bir yanım yanıyor bir yanım donar
Herkesin keseri kendine yonar
Ne sağa bakarım ne sol gözlerim.

Muhittin'im yara üstüne yara
Gönüllü gönülsüz düşmüşüm dara
Kardaşı kardaşa düşüren para
Ne kıtlığı olsun ne bol gözlerim.” (Tekmen, 2005: 95)

“Senaryo

Gündüzün güneşi gecenin ayı
Işıttıyor bize koca dünyayı
Ozon deliğini kırılan fayı
Görüp de uyaran bilime bakın.

Gezegenler birbirine vurmada
Değirmen misali döner durmadan
Araya araya bulur sormadan
Akıllı bombaymış ilime bakın.

Görünmez uçakla bomba atıyor
Bir bombada kaç bin umut batıyor
İkilik çıkarıp silah satıyor
Senaryosu bozuk filime bakın.

İnsan haklarını savunan batı
Ölen Türk müslüman yüreği katı
Siz mi yarattınız bu kâinatı
Zalimin yaptığı zulüme bakın.

Kan kusuyor Yahûdinin tankları
Hani nerde kaldı insan hakları
Özgürlük ne yaptı Iraklılar'ı
Kardeş kurşunuyla ölüme bakın.

Aşık Muhittin'im ayda gezerim
Bazen ok olurum yayda gezerim
Çay geçmedim deryalarda yüzerim
Özüme sözüme dilime bakın.” (Tekmen, 2005: 143-144)

İnsanlara hak ettikleri saygıyı göstermek, insanı her türlü sifattan ayırıp yalnızca insan olduğu için değer vermek toplumsal değerlerimizin en önemlileri arasında yer almaktadır. Bu duygularla yazılmış ve alçakgönüllülüğe, hal hatır sormaya vb. önemli noktalara gönderme yapılmış bir şiir:

“Havalanma

Yerde yürü uçma gönül
Herkesi sır açma gönül
Dost görünce kaçma gönül
Sor hatırın sor hatırın.

Büyükklüktür gönül almak
Hakkın rızasını bulmak
Ne güzeldir kucaklaşmak
Sor hatırın sor hatırın.

Bu kervan sevgiyle yürür
Ömrü olan neler görür
Övünürse yer övünür
Sor hatırın sor hatırın.

Gönül gülden hoşlanıyor
Tatlı dilden hoşlanıyor
Çocuk dahi yaşlanıyor
Sor hatırın sor hatırın.

Biraz zorlanırsa nefsin
Kazanırsın kaybetmezsin
Bunu çok geç öğrenirsin
Sor hatırın sor hatırın.

Muhittin’im sevgi bağı
Çözülmezse aşan ağı
Baki değil gençlik çağı
Sor hatırın sor hatırın.” (Tekmen, 2005: 77-78)

“Bilirsin çünkü ey dil herkes ile şimdi sohbet güç
Değil nâdan ile, belki ukûl ehliyle ülfet güç

Gönül tecrit ile gerçi feragat istiyor lakin
Nasılki ihtilât güç, bu zamanda aynı üzlet güç

Bu fani âlemin fani naimi zahidin olsun
Bana namerdlere minnetle kesbi malü devlet güç

Şeraitten haberdar olmayan cehli mürekkepler
Hakikat sırrını mevhum sana dahi tarikat güç*

Benim kullukta gerçi aczü taksırım muhakkaktır
Diğil senden bana yârap kerem afvü inayet güç

Zılâli şahı nakşa sıdku pürşek ile gir Mecbur
Sana vahdette kesret olmıya, kesrette vahdet güç” (Onay, 1932: 246)

“Bunca gâmi kederi bana mı verdin
Benim dert çekecek hâlım mı kaldı
Mutlu günlerimi elimden aldın
Benim dert çekecek hâlım mı kaldı

Derdimin dermanı bilen olmadı
Çağurdım Mevla’ya sesim duymadı
Doslar hatırımı gelip sormadı
Benim dert çekecek hâlım mı kaldı

Çektiğim acıyı kimseler duymaz
Kimsenin derdi de kimseye uymaz
Kardaşın bacın da hâlını sormaz
Benim dert çekecek hâlım mı kaldı

Kocabey söylüyor dertlerim bitmez
Bahar gelmeyince bülbüller ötmez
Kimsenin derdini kimse çekmez
Benim dert çekecek hâlım mı kaldı” (Özhan ve diğer: 1992: 86-87)

“Çoktan beri hayaline yelerdim
Tatlı dillerinle geldin mi dostum
Kapılar tıklasa seni sorardım
Güllerde elinde geldin mi dostum

Senin aşkın içerimden geliyor
Top kaküller al yanağa iniyor
Sizi görünce yüzlerimiz gülüyor
Güllerde elinde geldin mi dostum

Buyur dedim baş köşede oturun
Gücenme sevdiğim hizmet getirim
Kalbimde çoktur senin hatırın
Bizi hatırlıyıp geldin mi dostum

---

* Aslı: Hakit sırrını mevhum sanup söyler tarikat güç

Hoş geldin dedim sevdim içimden
 Selam aldım kardaşımdan bacımdan
 Getir öpeyim dillerinin ucundan
 Tatlı sözlerinle geldin mi dostum

Kocabey arz edip geldiniz canım
 Sizi gördüm iyi olur her yanım
 Birkaç günde bizde misafir kalın
 Benim de kederim kalmasın dostum” (Özhan ve diğerleri, 1992: 87)

Çankırı’ya gelen Erzurumlu Emrah’ı görmek isteyen Zahmi, bu istediğini ona bildirir. Ancak çevredekilerin Emrah’a, eğer gidersen şöhretine gölge düşürsün, tarzındaki yönlendirmeleri neticesinde bu görüşmeyi gerçekleştirmemiştir. Bunun üzerine Zahmi de aşağıdaki şiiri kaleme almıştır.

“Her neki arasan gönlünde mevcut
 Gel tavaf eyle sen beyti- Huda’yı
 Anda hasıl olsa gerekdir maksut
 Sıtkıla ettinse tahsil rızayı

Makamı- hazreti- Resûli- Ekrem
 İçinde gizlidir nice bi âlem
 Arşu Kursî, Sema, Levh ile Kalem
 Seyret gönüldeki ibret- nümayı

Peygamberi- Zîşan buyurmuş, inan
 Hadisi- kudsîdir etmen mi iyman
 “Kulûbı şûara hazne-i rahman”
 Nasıl yıkan zalim böyle binayı

Cihanda kemalin rayegân olur
 Kalbini kıranlar peşiman olur
 Ziyaret ederler bir zaman olur
 Şehri- Kanğırı’da (Sabri) gedayı” (Onay, 1933:15-16)

“Destan

Ali Bezli efendinin Sırp seferine suret-i iştirakini, vekayi’-i harbîyenin nasıl cereyan ettiğini gösteren ve 1293 senesinde basılmış ola (Fezleke-i-tarih) unvanlı yetmiş kadar bentli destanı çocukluğumda babam merhum Nmo’man efendinin kitapları arasında elime geçmişti.

Pek hoşuma gittiği için olmalığı bazı bentleri bugün bile hafızamda yaşamaktadır. Destanın aslı ele geçinceye kadar üslobu hakkında bir fikir vermek için nakl ediyorum:

Vucudi ref olmuş roy-i-zeminden
Kalmamış kimsede buy-i-sadakat
Çoğalmış ayrılan din-i-mübinden
Mevla doğrulara virsin selamet

Bin iki yüz doksan iki sâlinde
Fitne baş gösterdi ay hilâlinde
Kalmadı politika eski hâlinde
Bozuldu mihr-i-çarh-ı-adâlet

Tullab-i-İstanbul düşdüler aha *
Yüz tutup cümle ulu dergâha
Nihayet duyuruldu iş Padişaha
Buyurdu öğrenin nedir bu halet?

Geldi bir zat-i-pâk taraf-ı-hünkârdan
Didi meramınız ne bu efkârdan
Söylen çekinmeyin yar-u-ağyardan
Hadim-i-şeriat bugün, bu saat”(Onay, 1930: 35)

“Bir bölük ankayız devri felekte
Tenezzül etmeyiz lânei bûme
Farkımız kalmadı hulkı melekte(n)
İntisap edeli nesli mâsûme

Suretâ gelenler insan değildir
Her insan mahremi canan değildir
Bizim maksudumuz bir can değildir
Essalâ eyledik ruhu umûme

Felâatunmu oldun bu idrakinle
Çeşmim Ruşen ettin payı hakinle (!)
(Zahmi) mahlâsınla, nutkı pakinle
Fesahat düşürdün kişveri rûme” (Onay, 1932: 188)

“İster

Anbarda tohumluk buğdayın olmuş
Faydası olmaz ki ekelge ister
Tutalım ki haydi buldun tarlayı
Sürme para etmez bitelge ister

* İstanbul medrese talebeleri Ruslarla harp edilmesi için nümayişler yapmışlar, hükümeti müşkül mevki’de bırakmışlardı. Nihayet harp olmuş, ordularımız mağlup edilmişid.

İlmi ekmek için gerektir kafa
 Biter mi hiç saçılma kûh-ı Kâf'a
 Cehlîni bilmeyip karışma lâfa
 El oğlu her söze bir belge ister

Erkinlik istersen sen seni tanı
 Kendini bilmezden kurtar yakarı
 Samanlıkta yatan sığır çobanı
 Çağırına bakmaz içelge ister

Haddini bilmez de bir cebi delik
 Zengin görünmeyi ister üstelik
 Eline geçine birkaç metelik
 Gider lokantada çizelge ister

Dayısı kadıysa bir piçin eğer
 Çarpıtıp ağzını, kaşını eğer
 Kiralık malını vermeden değer
 Babadan kalmışça özelge ister

Bir işi rüşvetsiz görmeyen işyâr
 İşsizsen başına bir iş açar
 Kanun, nizam, hüccet, berat ne kadar
 Göstersen bakandan genelge ister

Saz nedir söz nedir bilmeyen hödük
 Beğenmez tanburu sanarak düdük
 Bir eşek bulursa kuyruğu güdük
 Cirit oynayacak gezelge ister

20 Teşrin-i sâni 1935” (Kurnaz, 1993: 226-227)

“İhtiyâtle davranıp dost olma hiç esnâf ile
 Kandırırlar âkibet dâd ü sitedde lâf ile

Bir metâ'a tâlib olsan isteyip beş mislisin
 “Hâtırçin, kârımız yok” der, verir insâf ile

Maksad-ı aksâ için çok müşteri celb eylemek
 Böyle bin lâf sarf edip her lâhza tavr-ı sâf ile

Ba'zısı kurnaz olur bir kahve ikrâm eyleyip
 Şahsını çok medh eder bin bir kuru evsâf ile

“Bol olursa darlaşır, dar gelse sonra bollaşır”
 Böyle söyler ahz ü atâ eylesen haffâf ile

Cevher-i nâdide misliyle satar seng-pâreyi
Sırr-ı sîmyâyı görürsün dost isen sarrâf ile

Bir yarık, çatlak sürâhiye vurunca eşini
“Malımız sağlam” sözün dinle görüş hazzâf ile

Âdi bir bez parçası üstündeki iplikleri
Yutturur sırma diye dost olma hiç zer-bâf ile

Bir yeni meslek çıkarmış asrımız şâirleri
Onlara olmuş hüner yazmak şiir zihâf ile

17 Haziran 1324/1908-9” (Kurnaz, 1993: 117-118)

3.6. Haksızlık:

Toplumsal huzurun sağlanmasının ve insanlar arasındaki ilişkinin sağlıklı temellere oturabilmesinin temellerinden birisi de haksızlığın ortadan kaldırılmasıdır. Bu gerçeğin farkında olan âşıklarımız eserlerinde kimi zaman eleştirel bir dil kullanarak gördükleri ya da tanık oldukları haksızlıkları dile getirmiş, kimi zaman da bu konuda tavsiyelerde bulunmuşlardır.

“Diyemezsin

Gaddâra durup alma vebâlim diyemezsin
Göğsün gererek zâlime zâlim diyemezsin

Arkan yoğise sadr-ı hükûmette dirîga
Bir kimseye gör, şöyle hâlim diyemezsin

Şekl-i ulemâda dolaşır hâce-yi mektep
Taş çatlarsa vallahi mu'allim diyemezsin

Âlim görünen kimseler hep cehl-i mürekkeb
Ebced biliyorlar diye âlim diyemezsin

Hakkı yenilen kimsenin hasmı mutasarrıf
Bir kimseye ben ehl-i kemâlim diyemezsin

Çankırı, 1319/1903-4” (Kurnaz, 1993: 71)

“Kıt'a

Gehi âdil gehi zâlim gehi hâlik eder huylâ
Hemân bin türlü râha âdemi sâlik eder huylâ

Serîrh-i şevkete is'ad edip hiç eylemez ednâ
Hakikatte ne hoştur âleme mâlik eder huylâ

Çankırı, 10 Ağustos 1321/1905-6” (Kurnaz, 1993: 73)

“Olur

Zulm ile me'lûf olanlar âleme me'mûr olur*
Mel'anetten sâhib-i fazl u kemâlât dûr olur

Bir kuru lâftan ibâretmiş hamiyet anladık
Pîşevyân-ı si'âyet dâima mecûr olur

Geçse fırsat destine zerre kadar bed-tıynetin
En küçük bir cürmü de bî-çârenin mevfûr olur

Müstenîr olsun edânî sâhib-i vicdan olan
Âfitâb-ı âdemiyetten niçin mehcûr olur

İstikamet âdemiyet şânını i'la için
Cânını kurban eden Tal'at gibi menfûr olur

6 R. Evvel 1322, 2 Ramazan 1324/1908-9” (Kurnaz, 1993: 85)

“Ricâl-i Sabıka İçin

Hayr için cem'-i i'ânât eyleyip hep çaldılar
En emîni böyle işte sârık u câni çıkar
Rûgan-ı kandil-i mescidden yiyen bir farenin
Bir kapanda akıbet açlık ile canı çıkar

1324/1908-9” (Kurnaz, 1993: 123)

Aşağıdaki eserde şair hak etmediği bir makama ulaşmış olan birisini ağır bir dille eleştirmektedir. Bu eleştiri bir yandan kişinin yaptıklarını gözler önüne sererken bir yandan da halka ibret verici bir nitelik taşımaktadır.

“Şeref vermez eğerçi erse arşa başı nâdanın
Ne bilsin şairanın kadîni âyısı yabanın

---

* Bir âmir hakkında.

Revamı emrü hükmetsin bir ahmak şaire yarap
Revamı olsun âdem bendei fermanı şeytanın

Behey ahmak!beni sen serfürumu etti zannettin
Yere düşmekle kadri zail olmaz ehli irfanın

.....
Meğer senden büyükmüş hissü vicdanı o hayvanın

Seni bu rütbeye isal edenler pek hata etmiş
Senin yoksa sıfırdır ilmü irfanın ve iz 'anın

Vatan, millet senin gibi değersiz ellere düştü
Yüzü güldü bu suretle bütün dünyada a'danın

Helâki pençei kahrettiniz erbabı vicdanı
Bu gün erbabı irfan yoksulu bir lokmacık nanın

Felekten dersiâr almakta mutlak şaire cevrin
Bunu göstermede ziyra beğim tab'ı felek şanın

Sana minnet eden, senden ümidi lutfeden şahsın
Yazıktır sa'yine turp sıkayım ben aklına anın

Sana minnet dedimse naktü yahut bir yeni mesnet
Değildi matlabım..ancak idi tahvili beldanın

Sana arzı meram etmek ne müşkül dert imiş heyhat
Yere geçsin a devletlü senin ol lutfu ihsanın

Fakat şairlerin düşmek zebanı hicvine bilsen
Ne rütbe bîtahammüldür..yıkar ıkbâlü sâmanın

Eğerçi payimal etmek dilersen..başına bilki
Belalı yıldırımlar yağdırır kahrı sühandanın

Seni rüsva eder tarihi alemde rezaletle
Cehaletle, denaetle eder teşhiri vicdanın

Yeter artık düaya ez dilü can başla, ey (Yümni)
Düayı devleti vacip değimli kula sultanın

Sen ey...Valisi olmuş kart cehaletlu
En âdi matlabın ret eyleyorsun hep fakıranın

Cihanda etmesin hasıl müradın hazreti Allah
Otelde seni geçsin bütün eyyamı husranın

Vatan tutsun serapa bitler iklimi vücudunda
Kazın kart kart, uyuz ol, arşa çıksın ahu efğanın

...” (Onay, 1930: 370-372)

3.7. Çalışkanlık:

Çalışanın başarıya ulaşacağı, çalışmayanın ise bunun sıkıntısını mutlaka çekeceği konusu da halkın eğitimi amacıyla ifade edilen unsurlar arasında yer almaktadır.

“Kıt’a

-Kimya dersinden ikmale kaldığım zaman irticâlen söylemişim –

Ben çalışmam derslere kalsam sınıfta gam değil
Müstahaktır her felâket ben gibi gayretsize.
Zevk ile vaktim geçirdim oldu encâmım fenâ
Arkadaşlar sa’y edin hâlim büyük ibret size.

Kastamonu, 3 Temmuz 1322/1906-7”(Kurnaz, 1993: 77)

“Meşrebimiz

-Mektep arkadaşlarıma hâtıra, Yamandî Efendi’ye nazîre-

Çoktan beri lezzet-i câmı tadarız biz
Serrest-i Elestiz yem-i meyde batarız biz

Şol mürde-dilânı ederiz nutk ile ihyâ
Enfâs-ı Mesîhâ gibi canlar katarız biz

Nâdân bizi hor görse ne gam gönlümüz âlî
Mâ’şûk-ı emel râhına canlar satarız biz

Olsun mey-i sad-sâle ve sâkî-i ciğer-sûz
Meyhânedede billahi hezâr-şeb yatarız biz

Dilber severiz, mey süzeriz, zevk ederiz çün
Fâsık değiliz, ehl-i riyâyâ çatarız biz

Eyvân-ı harâbatta bize yan bakan olsa
Bin sehm-i kazâ tîrh-i belâyâ atarız biz

Türkün bize has feyz ü fazîlet hele Tal'at
Zanneylemeyin Arnavud u yâ Tatarız biz

Kastamonu, 13 Eylül 1322/1906-7" (Kurnaz, 1993: 80)

“Tarih

-Taşkoprü’de yapılan bir çeşme için, çeşmenin cephesinde mahkûktur-

Sâye-i imran-fezâda feyz-i Hak cilve-künân
Her yeri cennet-i mülkün sâkinân hayrat-resân

İşte Âlişân Ağa da himmetin pey-rev edip
Fi-sebîli’llâh akıttı tatlı su ey reh-revân

Besmeleyle nûş edip abdest alıp kılsın duâ
Müstefid olsun cihân halkı hele ihvân-ı cân

Kâffeye emn ü selâmet sıdk-ı nâmla bâhusûs
Eylesinler pâdişâh-ı asr için da’vât ayân

Lüleden Tal'at akan târih-i cevher katresi
“Âb-ı kevserdir olun sîrâb ey dil-teşnegân”

Hicri 1324/1908-9" (Kurnaz, 1993: 81)

“Bentsiz, tesviyesiz, emeksiz şöyle
Akarmı uygunca ark birdenbire
Plansız, meydansız, masrafsız söyle
Yapıla bildimi park birdenbire

Saniyeler altun kadar kıymatlı
Bilüp çalışup uslu, kayretli
Hayal tepesinde hızlı, süratli
Koşarak düşeriz şark birdenbire

Şenletüp vatani yerleşmeliyiz
Didinmek yetişir, elleşmeliyiz
Derhal kaynaşmalı, birleşmeliyiz
Kafamız vurmadañ tark birdenbire

En yüksek meziyet fennî kıymettir
İlmü ikhtira’dır asrî miknettir
En kesdirme çare def’i illetir
Yükselmez korunla, mark birdenbire” (Onay, 1930: 275-276)

3. 8. Hayvanlar ve Tabiat:

Hayvan sevgisi, hayvanlarla ilgili ilginç anılar, özellikle kırsal kesimde hayvana verilen değer ve hayvanların insan yaşamına getirdiği kolaylıklar şairlerimizin ele aldığı diğer konular arasında yer almaktadır. Ayrıca doğa konusundaki gözlemlerini ve doğanın önemini vurguladıkları da belirtilmesi gereken unsurlardan birisidir.

Aşağıda Çankırlı halk şâirlerinin hayvanlar konusundaki anılarından ve doğa konusundaki gözlemlerinden hareketle, deneyimlerini ve birikimlerini halkla paylaştıkları şiirler yer almaktadır.

“Mecburiyet

Mecburda mecburiyet
Yaşam savaşı verdim
Büyüğümden yeterli
Şefkati göremedim

Yavan ekmek bulursam
Katığı aramazdım
Ekmek teknede saklı
Başına varamazdım.

Atınan herge gider
Hamudu vuramazdım
Suya giderken binsem
Üstünde duramazdım.

Hamudu zor vururdum
Boynunu kaşıyarak
Hayat bilgi dersini
Öğrendim yaşayarak.

Bir çift atımız vardı
Biri kır biri sakar
Sanki bir şey diyecek
Kırat ardına bakar.

Çemeği kaldırınca
Sakar ata hemen hoplar
Kıratın umurunda mı
Yerden kabalak toplar.

Kaç tane çemek kırdım
Sirtına vura vura
Sanki mehter takımı
Giderdi dura dura.

Bir evlekte üç kere
Durdurup torba taktım
Güneşin annacına
Uzanıp türkü yaktım.

Tarlanın dikenleri
Ayağıma batardı
Daha iki dönmeden
Kırat hemen yatardı.

Boynu altında kaldı
Az kalsın ölüyordu
Halime acısalar da
Görenler gülüyordu.

Sakar atı tek koştum
Çiftinden iyi gitti
On iki gün akşamı
On dönüm tarla bitti.

Senegin altı çıktı
Su da yok içilecek
Yarın başka tarlada
Ekinler biçilecek.

Akşam köye dönerken
Dört nala geliyordu
Hayvan deyip geçmeyin
Çok şeyi biliyordu.

Hayatımı yazarsam
Yüzlerce olur dizi
Dudağımda duruyor
Sakar atın nal izi.

Muhittin'im bu günler
Gidip gidip gelmesin
Zamane çocukları
Çile çektim demesin." (Tekmen, 2005: 101-103)

“Kedilerin Âlemi

İklim değişikliğini kediler de anlıyor
Daha martı görmeden şubatta miyavlıyor
Şangur şungur çatıda dişiyi kovalıyor
Ensesinden yapışmış sırtını ovalıyor.

Cemiyet kurmuş gibi hep bir ağızdan miyav
Fino alttan haykırır yukarıya hav hav hav
Şehirlinin kedisi ayak uydurmuş çağa
Bizim köyün kedisi kaçıyor samanlığa.

Orda da benzer tablo yükselir miyav sesi
On beş yirmi olsa da biri alır hevesi
Yılda bir kez olsa da aleme olur ilan
Gelecek yıla kadar aşkları olur yalan.

Farelere gün doğdu kediler balayında
Gaye nefsi körlemek zoru da kolayı da
Yönlerini bulurlar yıldızlara bakarak
Aşklarını yaşarlar çatılara çıkararak.

Hayvanlar aleminde bizlere ibret dolu
Her canlı bitirecek ömür denen bu yolu
Muhittin'im yazarım çeşit çeşit her telden
Yaradanın hikmeti üstün çıkar el elden.” (Tekmen, 2005: 104)

“Fare

Evimizde fare kiri görüldü
Tüm eşyalar serilip dürüldü
Hanımda da kalmadı hâl yoruldu
Ara ara bulamadık fareyi
Evi boşaltmakta bulduk çareyi.

Nasıl yemiş yorganların ucunu
Bilmem nerelerden alır gücünü
Hanım yakalarsa alır öcünü
Ara ara bulamadık fareyi
Evi boşaltmakta bulduk çareyi.

Zehir attık kapan kurduk tutmadı
Üç kağıtçı numarayı yutmadı
Kiralık mı tuttu üçüncü kat
Ara ara bulamadık fareyi
Evi boşaltmakta bulduk çareyi.

Komşular gülüyor bizim telaşa
 Kiminde değnek kiminde maşa
 Sanki fare ile girdik savaşa
 Ara ara bulamadık fareyi
 Evi boşaltmakta bulduk çareyi.

Gündüz görülmüyor bir şey seziyor
 Hanım evde değneğinen geziyor
 Bizim yorganlardan cihaz düzüyor
 Ara ara bulamadık fareyi
 Evi boşaltmakta bulduk çareyi.

Balkon kapısından içeri girmiş
 Yatak odasına yuvayı kurmuş
 Umrunda mı Gülsüm hanım yorulmuş
 Ara ara bulamadık fareyi
 Evi boşaltmakta bulduk çareyi.

Vur kaç taktiğini iyi biliyor
 Mevzi için duvarları deliyor
 Kulağıma bazı sesler geliyor
 Ara ara bulamadık fareyi
 Evi boşaltmakta bulduk çareyi.

Günlerce eziyet verdi hanıma
 Yatarken değneği koydum yanına
 Kendini yazdırdı anılarıma
 Ara ara bulamadık fareyi
 Evi boşaltmakta bulduk çareyi.

Yorgan hatıraydı Tarsus'lu kızıdan
 Yolcu eylemiştik geçen yıl yazdan
 Bekliyoruz şimdi çıkar birazdan
 Ara ara bulamadık fareyi
 Evi boşaltmakta bulduk çareyi.

Şimdi yorganların uçları yama
 Tabi ki dokunur kedere gama
 Sonunda zaferi kazandık ama
 Ara ara bulamadık fareyi
 Evi boşaltmakta bulduk çareyi.

Muhittin'im aman dedik fareye
 Köy değil ki pisi pisi diyek kediye
 Ne hatıra koydu ne de hediye
 Ara ara bulamadık fareyi
 Evi boşaltmakta bulduk çareyi.” (Tekmen, 2005: 150-152)

“İstanbul Köpekleri

İstanbul köpeklerinin satılması şâyiası üzerine
Yok mu bir ehl-i ticaret bizi kurtarmak için
Para ile şu sokak kelblerini bir alacak
Belediye bunu işten bile hiç saydığı yok
Bu gidişle yine her yerde köpekler kalacak

1324/1908-9” (Kurnaz, 1993: 122)

“Mala’ı nevrûz büründü âleme tek idi şap
Kanda zevk ehli çimen seyrine kılsunlar şitap

Andelibi hoş nevadır, her taraftan cuyi bar
Saf besaf dert ehliler itmektedir def’î azap

Câm tutup destinde nerkis işi ezhar etmede
Devri güldür çağrışlılar (nuşı kıl aşık şarap)

Çün behişt âsa fezâyî canı âlemde bu gün
Ger gurubu olmasa birden gidermi afitap

Göz göz olmuş siynesi ziybi zemine baş eğüp
İştihakından nisâri eşki çemş eyler sehâp

Andelibi sahnı gülşende tehî efgan ider
Giceler gaybeyleyen canın arar eyyamı tap

Bağda serdarı serv olmak ne mümkün (Vehhâca)
Çeşmi handanıyla kılsa bağvan mecraı ap” (Onay, 1930: 334-335)

“Destanı Behariye

Bin izzü naz ile eyyami behar
Guh – i – nezaketten gösterdi seri
Kahriman zemheri, efe ruzigar
Çekdi taburını kıldı seferi

Beyaz çiydem baş gösterdi cihana
Hamsin kılınç çekip girdi meydana
Gazi sarı çiydem batmış al kana
Feth etti hamsini, aldı şeheri

Sahır berdel’ acuz gördi bu hali
Topladı başına yedi kırالی

Sihir için çiydeme açarken fali
Havace benefşe geldi ileri

Başladı çekmeye “Kahhar” ismini
Yazdı bir vefk içre ismü resmini
Kaldırdı ortadan anın cismini
Berdel’ acuz üzre buldu zaferi

Çiydemle benefşe bir nice eyyam
Sovuk korkusundan sürmedi ahkam
Teşrifine hasret çekerken encam
(Nevruz sultani) nın geldi haberi

Asrında (İspanak) geldi zuhure
Hak kısmet eylesin ehli gurure
Müflisleri sovan bahri sürure
Gark eddi lutufla çok derberi

Ardınca yetiştı (Pırasa) zeybek
Baş açık enginde sade bir gömlek
Donu yeşil, sakal beyaz, hem seyrek
Şeyh söğüt kuşatmış ona kemeri

Kara gözlü ,uzun ayaklı (laklak)
Nağah gelip çaldı kapuyu tak tak
Harem serayına girdi dal taşak
Topladı başına hep serçeleri

Hal’vet hanesinden (ibibik) hala
Nevruzu görünce oldu budala
Belinde peştamal başında mala
Nazü nezaketle çıktı dışarı

Teşrif etdi dünyaya nevrüz sultan
Sarsıldı büsbütün eşyayı cihan
Hamsinin başına kopdu bir tufan
Mahv oldu kalmadı hiçbir neferi

Baş kaldırdı (Marul) bak o esnade
Yeşil came geymiş geldi piyade
Sirke , yoğurt , zeytin ,sarımsak zade
Çıkdı istikbale bu dört kemteri

Dilber zülfü gibi çıktı çimenler
Gıbtalara düştü gönca dihenler
Guya çalındı sur , ba’s oldu tenler
İhya etdi nevrüz cümle şeceri

(Sünbül) kaküllerin döktü gerdana
 Açdı nikabını girdi meydana
 Selam verip (Susam) durdu bir yana
 (Erğuvan) da geldi, girid içeri

Kınalar yakınmış müzeyyen (nerkis)
 Kurbanlık koç gibi hak kılmış te'sis
 Münkiri irşade manendi Cercis
 Memur olup gelmiş hak Peyğamberi

Yeşil çadır üzere (lalei ahmer)
 Şehit kanı gibi olmuş münevver
 Kerbela sırrına olanlar mahzar
 Nice yad etmesin nuri Hayderi

Yakdı ciğergahım ahi kerbela
 Gaybetdi on iki şahi kerbela
 Huni Haydar gahı çahi kerbela
 Yetim aşıkların oldu ezberi

Gördü bu mnekşeyi müflis nüması
 Aldı ağuşuna (gece safası)
 Kara yüzlü pire başlar belası
 (Tahta kehlesi) yle çekdi askeri

Baş eğmiş rükü'da ezhari (yıldız)
 İbadetle meşğul geceyle gündüz
 Gendi aleminde devrişan (nevrüz)
 Varup dağ başına atmış minderi

Baş açık (Karanfil) royi semaya
 Açup nikabını durmuş duaya
 (Hüsnü Yosüf) gibi bin mehlikaya
 Hükmeder çiçeğin bu ser askeri

Yeşil hil' atlere ğark olup (Zambak)
 Gösterir (Mansur) e sırrı (enelhak)
 Bunlarda bu sırrı görmeyen ahmak
 Noksandır imanı, kılsın hazeri

Zambak dedikleri veziri güldür
 Vezir gül olan yari bülbüldür
 Yari bülbül olan hep ehli dildir
 Ehli dil olandır hakkın mezhari

(Sarı şebboy) ile beyaz gülizar
 Sarmaş dolaş olmuş bu iki dildar

Köşei uzlette feslekan nigar
Mest eder mestane ehli dilleri

Zibi Tavus gibi (solmaz) çiçeği
Renkarenk örünmüş nakşi ipeği
(Kadife) denilen gözler bebeği
Devreder esdikçe seher yelleri

Kuşattı dünyayı dürlü çiçekler
Hayrette kaldılar cümle melekler
Hasretin çektiğim (sivri sinek) ler
Takmış, takışdırmış geldi hançeri

Başladı şitdetle esmeye poyraz
Yoktan peyda oldu cüz'i bir ayaz
Çıka geldi heman (Kırılanğış) canbaz
Haşir, neşir dedi geçdi ileri

Gelir gök yüzünden na'rai ya (hak)
Nedir deye baktım, gördüm hep (çaylak)
Yağlı kurşun gibi imanı çıplak
Pervaz edip gelir ğayet haşeri

Geldi o biçare seyyah (Akbaba)
Koymamış gezmedik şehir, kasaba
Başında ğarğalar gelmez hesaba
Kimi: ğak ğak git! Der; kimi ileri!

Başladı geçmeye (Turna) taburu
İbretle kim baksa aklın şaşuru
(Kara kuş) denilen imanı kuru
Geçdi önlerine çekti neşteri

Divane durnalar duttu bir feryat
Bozdu saflarını o kafir cellat
Me'yos oldu ahir misali şeddat
Geri geldi ol dem kuşlar kaşmeri

İnci gibi akdı abı revanlar
Seyrana çıktılar taze civanlar
Elvan elvan açdı cümle fidanlar
Saçtı yer yüzüne miskü anberi

Gark oldu bir gece zıyaya dünya
Saf beste (Bülbüller) oldular nüma
(Yıldız böcekleri) önünce zira
Sahni gülistana çekti feneri

Yeşerdi bülbülün ziyaretgahı
 Canan ellerinin açıldı rahı
 Oyandı uykudan hari siyahı
 Çekti bülbüllere karşı teberi

Düşdüler feryadü zare bülbüller
 Hazır etti cismin nare bülbüller
 Garip ğarip bakup hare bülbüller
 Alil, mahzun, gezer ziru zebir

Oyandı bülbülün zarine güller
 Arzı cemal etti yarine güller
 Yandı bülbüllerin narine güller
 Kafır dikenlerden yangın cigeri

Güller güftar eder, bülbüller ağlar
 Bülbüller zar eder, hep güller ağlar
 Güller fırar eder, sünbüller ağlar
 Tutdu gülistani matem şereri

Maşukundan cüda düşen aşıklar
 Nice ah etmesin bağrı yanıklar
 Ağyar dedikleri zü'mü fasıklar
 Helak etti nice şabu kiberi

Hakikat yarına çekenler hasret
 Gülzari fenaya eylemez rağbet
 Eger bir aşıkta var ise ğayret
 Varsın pervaneden alsın hüneri

Akile mizanı hikmet bu dünya
 Münkire esbabı ibret bu dünya
 İnsana bir büyük ni'met bu dünya
 Bu yerden açılır maksadın deri

Hamdolsun behara erdin Kadriya
 At sürüp meydana girdin Kadriya
 Şeş çehara beş yüz verdin Kadriya
 Tarih ettin gördüğümüz zararı

809

500

1309

Ebcded hesabiyle (Ş, Ş, Ç, H, A, R)” (Onay, 1930: Cilt:1, 66 - 73)

Kış mevsimi gelince yaşanan zorluklarla ilgili bir şiir:

“Parmak Hesabı

5 x 6

Kuruyup döküldü, yeşil yapraklar
Şerha şerha oldu, bütün topraklar
Eyvahlar olsun ki yaz geçti gitti
Bu gelen kıştır ne yapar çıplaklar

Karlar buram buram yağdığı zaman
O kâfir sovuklar dinlermi aman
Bacadan çıkmazsa hiç mavi duman
Bu gelen kıştır ne yapar çıplaklar

Can boğazdan girer..yoksa ne yapsın
Bir lokmacık ekmek, nereden kapsın
Eski bir elbise ver sana tapsın
Bu gelen kıştır ne yapar çıplaklar” (Onay, 1930: 184)

3. 9. Trafik:

Günümüzün en büyük sorunlarından birisi, özellikle büyük şehirlerde, trafik olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla günümüz âşıkları da eserlerinde bu sorunu dile getiren söyleyişlere yer vermektedirler.

Aşağıdaki şiir Âşık Muhittin Tekmen’in trafik canavarına kurban olan kocaman bir aileye yazdıklarıdır. Hatalı sollamanın feci sonuçlarından birisini en etkileyici biçimde dile getirirken, konuya dikkat çekip halkı eğitmek de amaçlanmıştır.

“Sarıkaya Ailesinin Feryadı

Ankara’dan çıktık köye gitmeye
Baba ocağında iftar etmeye
Gelin Zela ağlar nerdeyiz diye
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Çerkeş ile Işık Dağı arası
Ölen öldü kalan ağır yarası
Pazar günü dokuz otuz sırası
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Yaralılar Ankara'ya geliyor
 Acı haber yürekleri deliyor
 Aynı evden on bir kişi ölüyor
 Hatalı sollama ağlatan bizi.

Kamyon kurtarmaya hayli sakınmış
 Aklanlardan asfalt kına yakınmış
 Er varanlar madalya mı takınmış
 Hatalı sollama ağlatan bizi.

Zikri, Zekai, Zekeriya
 Hep binmişler arabaya
 Sürpriz yapmak için babaya
 Hatalı sollama ağlatan bizi.

Ayşe, Özlem, Nurcan Sena
 Bu yollar kanmıyor kana
 Küle döndük yana yana
 Hatalı sollama ağlatan bizi.

Şahin ile Doğan asker olacak
 Ne bilsinler ecel yolda bulacak
 Ana öldü baba nerde kalacak
 Hatalı sollama ağlatan bizi.

Aysel idi Osman beyin hanımı
 Çerkeş yolu çok akıttın kanımı
 Acımadan aldın on bir canımı
 Hatalı sollama ağlatan bizi.

Özkan babasıyla aynı sırada
 Hısım akrabası hepsi burada
 Zalim felek kavuştun mu murada
 Hatalı sollama ağlatan bizi.

Düğün değil kınaları yakalım
 Açın yüzlerini son kez bakalım
 Bayrama seyrana nasıl çikalım
 Hatalı sollama ağlatan bizi.

Ecel şerbetiyle oruç bozdular
 Hepsine toplu mezar kazdılar
 Başlarına adlarını yazdılar
 Hatalı sollama ağlatan bizi.

Toprağa verildi gelinlik kızlar
 Tüyle ürperiyor yürekler sızlar

Hatalı sollama aşırı hızlar
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Altı kardaş idik indi yarıya
Zamansız eceller girdi arıya
Öksüz yetim dul bıraktık geriye
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Tabutlarla dolu harmanın yeri
İkibin dört yılı kasımın biri
Kesildi dermanım gözümün ferî
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Oruç yarî oldu bayrama yakın
Onbir can bir evden kadere bakın
İbret tablosunu yollara çakın
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Vali bey de başsağlığı diliyor
Gizli gizli gözyaşını siliyor
Olayı duyanlar hemen geliyor
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Kapaklı köyünde gözyaşı seli
Kurşunlu ilçesi Çankırı ili
Hacı Hüseyin'in kırıldı beli
Hatalı sollama ağlatan bizi.

Aşık Muhittin'im acı sözlerim
Ciğerden yaram var ağlar gözlerim
Hepsinin ruhları şad olsun derim
Hatalı sollama ağlatan bizi." (Tekmen, 2005: 153-156)

3. 10. Sağlık:

Âşıklarımızın halkı sağlık yönünden bilinçlendirmek ve daha çok sağlığın değerini bilmek konusunda insanımıza çeşitli öğütler de vermişlerdir.

Özellikle yaşlılıkla birlikte görülen sağlık sorunlarını aktarırken kendi tecrübelerini dile getirip insanlara gençliğin ve sağlığın ne kadar önemli olduğunu vurgulamışlardır. Hastalık, gençlik, ölüm, geçen günleri geri gelmemesi en sık dile getirilen kavramlar arasında yer almaktadır. Ölümün mutlak son olduğu, fakat en azından o ana kadar yaşanılan zamanın iyi değerlendirilmesi gerektiği konusunda tavsiyelerde bulunmuşlardır.

“Dönüşü Yok

Yatar yatmaz horluyorum
Baş yukarı zorluyorum
Bulut gibi gürlüyorum
Bende bir dert ola benzer.

Günden güne dökülürüm
İlmek ilmek sökülürüm
Eğilirim bükülürüm
Dağdan aşan yola benzer.

Yakını görmez gözlerim
Arada dünü özlerim
Kâh söylerim kâh gizlerim
Derdi büyük kula benzer.

Efkar başımdan gitmiyor
İlaçlar bir fayda etmiyor
Maaş desen hiç yetmiyor
Yatak yorgan çula benzer.

Her canlıya ölüm haktır
Ecele bahane çoktur
Bu yolun dönüşü yoktur
Ne sağa ne sola benzer.

Sevdalığı bilir çeken
Her gün göz yaşını döken
Sevda güldür sevda diken
Acı ekşi bala benzer.

Ne bayramda ne yastayım
Umuda giden postayım
Hanım hasta ben hastayım
Muhittin'im dula benzer.” (Tekmen, 2005: 111-112)

“Son Telaş

Bu gece huzursuzum sabahadır telaşım
Senelerdir atarım hedefi tutmaz taşım
Otuz altı yıllık evli elli beş oldu yaşım
Kulak üstü benim var doktor alacak sabah
Yüzde yüz tehlikeli yardımcım olsun Allah.

Bu acı gerçek acı cana deyişiyor cana
Davacı olmuyorum yaşadığım her ana

İnşallah kavuşurum beklenen mutlu sona
Alın yazım değışmez teselli arıyorum
Şirine Ferhat oldum dağları yarıyorum.

Elimden geldiğince iyiliğe çalıştım
Çekilmez acılara çeke çeke alıştım
Beklenmedik bir anda sevdalıkla tanıştım
Çektiğim acılarda bunun da vardır payı
Çalıyı dolanmadım yinede dedim dayı.

Amentüye imanın vardır tamı tamına
Bahane bulur muyum olgununa hamına
Darda kalan kim varsa koşalım yardımına
Burası bir imtihan hem de yazılı sözlü
Madem ki ölüm vardır olalım güler yüzlü.

Muhittin'im aldım mı kalemim dile gelir
Bağ bahçeler bahane bülbüldür güle gelir
Akşam sağlam gördüğüm sabaha öle gelir
Şu an dilim dönerken elveda cümlenize
Fatihanız kafidir gerek yok gelmenize.” (Tekmen, 2005: 113-114)

“Teşekkürler

-Op. Dr. Şeref Yılmaz Bey ve Ekibine-

Yaş dediler elli beşim
Mavi önlük ilk giyişim
Görse dayanmaz eşim
Yorar inceden inceden.

Filiz hemşire iğne vuruyor
Ağzımda dilim kuruyor
Zannettim kalbim duruyor
Sorar inceden inceden.

Sakız sesi şıkırdıyor
Elde makas tıkırdıyor
Yüzde kanım fıkırdıyor
Akar inceden inceden.

Haber vermedim hanıma
Yatırdılar sol yanıma
Neşter batıyor canıma
Yarar inceden inceden.

Şeref bey keser yaramı
Perde kapanır aramı
Derdim ak mıdır karamı
Karar inceden inceden.

Doktor bey dikiş atıyor
Yürekte umut yatıyor
İğnesi derin batıyor
Sarar inceden inceden.

Üstüme örttüler perde
Çoktan düşmüşüm bu derde
Muhittin'im şifa nerde
Arar inceden inceden.” (Tekmen, 2005: 117-118)

“Diş Hekimi

-Diş Hekimi Sayın Nejat Ömeroğlu'na-

Dikkat eyle diş hekimi
Acıtmadan yap çekimi
Başladı yaprak dökümü
Bir o yandan bir bu yandan.

Sağlığında bozulma var
Kırılmasın derinden yar
Kimi çürük kimi oynar
Bir o yandan bir bu yandan.

Gerçek gördüm düşlerimi
Karıştırdım işlerimi
Özenle yap dişlerimi
Bir o yandan bir bu yandan.

Yaptığın diş kırılmasın
Uyarıma darılmazsın
Yediğimden tat alınsın
Bir o yandan bir bu yandan.

Şu anda memnunum gayet
Dilerim olmaz şikayet
Uzman yazdı sıkı diyet
Bir o yandan bir bu yandan.

Muhittin'im geldi başa
Bıktım artık koşa koşa

Tutuldum çapraz ataşa
Bir o yandan bir bu yandan.” (Tekmen, 2005: 119-120)

“Pataloji Raporu

Öğrendim kara haberi
Bu yoldan dönüş yok geri
Köyüm olsun mezar yeri
Beni köyüme götürün.

İyi kötü anılarım
Orda yatıyor canlarım
Hoşça kalın kalanlarım
Beni köyüme götürün.

Ölüm geliyor her cana
Baksana koca cihana
Kimse ağlamasın bana
Beni köyüme götürün.

Neyim varsa bölün alın
Ağlamayın gülün alın
Ruhuma fatiha salın
Beni köyüme götürün.

Amentü'ye var imanım
Belli ki gitme zamanım
Satırlarda dolu anım
Beni köyüme götürün.

Çok acıdan nasip aldım
Bazen yüzdüm bazen daldım
Biliyorum çok geç kaldım
Beni köyüme götürün.

Dostlara haber salınsın
Namazım köyde kılınsın
Tümden helallik alınsın
Beni köyüme götürün.

Yazsam yazsam sonu gelmez
Zannetmeyin dertsiz ölmez
Vadesini kimse bilmez
Beni köyüme götürün.

Şahsen hakkım helal olsun
İsterse milyarı bulsun

Köyümün toprağı dolsun
Beni köyüme götürün.

Aşık Muhittin'im sağım
Bırakmadı sevda ağım
Bugün varım yarın yoğum
Beni köyüme götürün." (Tekmen, 2005: 123-124)

"Rakıp el uzatma tatlı canıma
Döktürme didemden nem gizli gizli
Kaçan sevdiğimi alsam yanıma
Gelirler aduler kem gizli gizli

Kendin bak, il bakmaz, il yarasına
Her tabip el koymaz mil yarasına
İfakat bulmaya dil yarasına
Yârim bana verdi em gizli gizli

Unutmaz (Bezmi) nin çoktur merakı
Ara yerde koyma bizleri bakî
Aduler duymadan ey güzel sakî
Kerem eyle bana dem gizli gizli" (Onay, 1930: 132)

"Hastalık

Acep bu hastalığa var mıdır çare
Gitsem doktorlara elde yok pare
Çilemiz çoğumuş bahtımız kare
Kıydın sen canıma zalim hastalık

Geldi bacamıza baykuşlar öttü
Tükendi ömrüm de ecelim yetti
Yalan dünya gör bana neler etti
Kıydın sen canıma zalim hastalık

Tedaviye gitsem çok pare ister
Eğer ömrüm var ise iyiliği göster
Çektirme ecelim bittiyse eğer
Kıydın sen canıma zalim hastalık

Mühlet ver
Okuyup yazdırıp adam edeyim
Geldi bir hastalık nere gideyim
Kıydın sen canıma zalim hastalık

İki hastalıktır hem kalp hem mide
İşim çetin oldu işte gide gide

Ehliyeti yoktur Vehbî ne ide
Kıydın sen canıma zalim hastalık” (Alper, 2004: 169)

“Seneler var ki, kalp kifayetsizliğinden muztaribim.En büyük profesör doktordan asistana kadar kimse bu hastalığım tedâvisi kabil olmadığını söylemediler. Hemen hepsi tedavi ücreti koparmak sûretiyle dolandırdılar. Bu yüzden çok para kaptırdım ve bütçemin üçte birini ilâca verdim. Son zamanlarda hastalığım mahiyetini öğrendim. Bir ay evvele kadar reçetesiz döndürmeyen doktorlar , şimdi bir aspirin bile vermiyorlar. Hepsi “hastalık icâbıdır, tedâvisi gayr-ı kabildir.”demek istiyorlar. Bu hastalık şudur:

Uykusuzluk , baş ağrısı, öksürük
Tende su toplamak, nefes darlığı
Kalp yetersizliği, adıdır bunun
İstemem Allahım artık varlığı

Kalp yetersizliği denen belânın
Seneler var ki zebûnuyum ben
Tahammüle takât kalmadı artık
Ey ecel inâyet beklerim senden

15 Şubat 1956” (Kurnaz, 1993: 341)

“Yine Hastalığım

Hastayım, beş sene var ki çekilip bir köşeye
Dosttan, insandan uzak bir yaşayıştır kârım
Okumak, zevk-i ibâdet nedir aslâ bilmem
Tuzlu bir lokmaya hasret çekerekten yaşarım

Öksürükten ciğerim sanki yerinden kopacak
Hasretim uykuya zencirdeki divâne gibi
Suyu katreyle de içsem tulum olmakta benim
Yaşarım gerçi müreffeh, fakat ammâ ne gibi

Ayda on gün ki gıdâm hiç tuzu yok bir lâpadır
Sekiz on de sidik söktürücü iğne yemek
Ölümün gelmesini canla gönülle dilemek
Tal’atâ sence hayatın özeti işbu demek

Şeker olmazsa yenilmez lâpanın bir kaşığı
Ne yaparsın yedirir zarûret zehri bile
Ekmeğim birn patates, ceviz kadar yağ katığı
Yiyebilmek kimin haddi, yiyeyim kaşı çatık

7 Şubat 1956” (Kurnaz, 1993: 342)

“Uyuz Destanı

Ey ağalar ben tutuldum uyuz
Günden güne akçe bağlar fayıza
İlacını bulamadım ne ise
Canım yandı pis uyuzun elinden

Ey ağalar uyuz oldum kaşındım
Çaresini bulamadım, düşündüm
Geceleri çok kapıya taşındım
Kurtulamadım pis uyuzun elinden

Güz aşınca uyuz ister tımarı
Kaşındıkça arsız uyuz şımarı
Kendimde olmasa çalsam şamarı
Canım yandı pis uyuzun elinden

Kaşınsan kaşınsan tımarı kanmaz
Yürütür sözünü, sözünden dönmez
Her yerde bitiyor uyuz tükenmez
Perişanım pis uyuzun elinden

Akşam olur em çanağa düzülür
Kaşını kaşını ömrüm üzülür
Bir gün değil, beş gün değil bezülür
İyce bezdin pis uyuzun elinden

Akşam oldu ehl-ayâlcık yağlandık
Birbirimiz çoluk çocuk lağlandık*
Tamam üç ay uyuz ile eylendik
Kurtulmadık pis uyuzun elinden

Eme verdik elde olan parayı
Uyuz ile bulamadık arayı
Yıkıldı gönlümün köşkü sarayı
Canım yandı pis uyuzun elinden

Hükmetti elime verdi tabağı
Genç yaşımda belim büktü bayağı
Hep çalındık, evde tükettik yağı
Kurtulamadım pis uyuzun elinden

Çoluk çocuk ocak başı bekleşti
Yağlandıkça murdar uzun kökleşti
Bilemedik bize neden ekleşti
Canım yandı pis uyuzun elinden

---

* Lağlanmak: Lâtime etmek, eylenecek

Topal etti göndermedi işime
 Uyuz olda yiğit isen kaşıma
 Mundar uyuz ne getirdi başıma
 Kurtulmadım pis uyuzun elinden

Yatağında yatırmadı irahat
 İşledi çibanlar, oldu cirahat
 Murdar uyuz bizi buldu nihayet
 Canım yandı pis uyuzun elinden

Bilemedim çok kaşındım azdırdım
 At üstünde nice yerler gezdirdim
 Her hafta da merhemini düzdürdüm
 Kurtulmadım pis uyuzun elinden

Lanet olsun pis uyuzun yüzüne
 Yırtmalı derini, uysan sözüne
 Dünya malı hiç gelmiyor gözüne
 Canım yandı pis uyuzun elinden

Bir zaman da perhiz ettim yemedim
 Hiç kimseye ben uyuzum demedim
 Hep çalındım hiç de ilaç komadım
 Kurtulmadım pis uyuzun elinden

Karılar da yatağına koymadı
 Çoluk çocuk hatırımı saymadı
 Mundar uyuz bizde hörmət koymadı
 Canım yandı pis uyuzun elinden

Her gün geceleyin çatmalı ocak
 Keskinli Kızı ser, bizi dövecek
 Küçük avrat bizi evden kovacak
 Canım yandı pis uyuzun elinden*

Adı uyuz, bir büyücek dert imiş
 Yedi vücudumu bir aç kurt imiş
 Sıçanotu her ilaçtan mert imiş
 Hep kurtardı pis uyuzun elinden

Bilmem kıştan oldu, bilmem sovuktan
 Başa ne gelirse bilmeli haktan
 Murdar uyuz bizi buldu hiç yoktan
 Canım yandı pis uyuzun elinden

---

* Ali iki evlidir. (Keskinli kız) didiği keskin namı verilen Irmak nahiyesinden olan zevcesidir.

Sorarsanız zemheride tutuldum
 Yaz bahar ayında sele atıldım
 Ayran çıktı, yavaş yavaş kurtuldum*
 Canım yandı pis uyuzun elinden

Mundar uyuz kemiklerde gidişir
 Yürekte yankısı, sinem tutuşur
 Sefil Ali, üç ay geçti yetişir
 Canım yandı pis uyuzun elinden” (Makal, 1978: 160-163, Onay, 1930: 96-99)

3. 10. 1. Alkol ve Sigara

Zararlı alışkanlıklardan uzak durulması gerektiği konusunda, çok olmasa da, âşıklarımız bazı tavsiyelerde bulunmuşlardır.

Aşağıda alkol ve sigaranın bir kurtuluş ya da çare olmadığı, bunlardan uzak durulması gerektiği dile getirilmektedir.

“Sandım

Bir gece şarâb-ı vasılın içmekle
 Sanki bu hayatın zevkine kandım
 O valsı eğerçi binbir emekle
 İdrâk edebildim hüsrânla yandım

Elinden içtiğim sahbâ-yı ferah
 Gösterdi her rengten bir reng-i kuzâh
 Muhmûr bakışını görünce sabah
 Neş'den iğrendim, zevkten usandım

Kızıl alev renkli penbe bir ışık
 -İpek libâslardan âzâde açık-
 Tenini sararken haremle yazık
 Hazânda güneşi batıyor sandım

26 Kanun-ı sâni 1936”(Kurnaz, 1993: 232)

“İçme Be Kardeşim

Gençler sigara bağımlılık yapıyor,
 Sonra bırakmak zor oluyor.

* Ali diyor ki: (sıçanotunu inek yağı ile ezüp sürmeli, 24 saat durmalı dediler; yaptım. Bu ilâç uyuz bulunan yerlerdeki yaraları oyup çıkarıyorsa da tehlikelidir. Ben öyle sanıyorum ki ayran içmek suretiyle kurtuldum.)

Başlamadan önce içenlere sor?
Sigaraya başlama iradene sahip ol
İçme şu zıkkımı içme be kardeşim.

Sigarada nikotin var nikotin,
Duman olup gidiyor servetin,
Bu kadar basit mi ki! Hayatın,
İçme şu zıkkımı içme be kardeşim.

Önce ciğerlere duman doluyor,
Sonra duman çamur oluyor,
Sen sigarayı içtikçe sanma ki keyif alıyor
Deterjanla yıkasan leke çıkmıyor,
İçme şu zıkkımı içme be kardeşim.

Sayarak bitiremezsin çoktur zararı,
Haydi, söyle var mı insanlara yararı?
Tüm dişler sarı parmaklar sarı,
Bırak sigarayı ver artık kararı,
İçme şu zıkkımı içme be kardeşim.

Bırak sigarayı iradene sahip ol,
Sağlıklı yaşamak varken,
Neden seçiyorsun zor yol?
Çıkar cebinden paketi yırt çöpe koy
İçme şu zıkkımı içme be kardeşim.

Sigara içiyorsan toplumla olma,
İçtiğin zehri insanlara verme,
Sigara içer misin? diye hiç sorma,
İçme şu zıkkımı içme be kardeşim.

Şu kısa ömrünü sokma zora,
Ciğerde acıyor amansız yara,
Anladın mı kardeşim işte bu sigara,
Sağlıklı yaşam için önem ver spora,
İçme şu zıkkımı içme be kardeşim.

Necati ÜLKER duygulandı kesti sözünü,
Sanma ki ALLAH böyle yazmış yazını,
Ecel gelip çalmadan kapını,
Elinle kefenini biçme kardeşim,
İçme şu zıkkımı içme be kardeşim..

3. 11. Ölüm:

Ölüm insanın hayatta başına gelecek mutlak son olmasına rağmen her zaman ve her yerde insanın en büyük korkularından birisi olmuştur. Özellikle bebeklerin, çocukların, gençlerin ve hiç beklenmedik bir zamanda gerçekleşen ölümler ile sevdiklerinin kaybı insana hep acı vermiştir.

Bu acıyı hem yaşayan hem de bu acıya farklı biçimlerde tanık olan âşıklarımız da şiirlerinde ölüme yer vermişlerdir.

“-On sekiz yaşında veremden vefât eden, sınıf arkadaşlarımdan Şefik merhum için-

Ey mezâr-ı pür-melâl ey türbe-i kudsi mutaf
Ey adem-âbâd-ı nisyân ey fezâ-yı pür-sükûn
Levh-i hevl-engîzine ettikçe çeşmim in’itâf
Rûh pür-hayret kalır pîşimde öyle ser-nigûn

Söyle ey hâk-i siyeh sen ey ruhâm-ı bî-zebân
Söyle ey levh-i mezâr ey tercemân-ı gam-beyân
Âkıbet cism-i Şefik’i eyledin mi bî-nişan
Yok mu rahmin mahve nâzik cismini ettin nihân

Zâir işte gördüğün şu makber-i zulmet-âb
Bir şebâb-ı âfile olmuş serir-i ihticâb
Mevt gûya âsiyâ-ger hâk-i süfli âsiyâb
Hep beşer olmuş elinde bir avuç ahkar türâb
Bak şu topraklar şu taşlar şu kabirler bî-hesâb
Bir cihân-ı ömr iken etmiş türâba inkılâb

İşte bu yerde çalındı mevt için sûr u rebâb
İşte bu yerde Şefik’e âşiyân-ı iğtirab
Ey ecel ey dest-i kakhâr yok mu sende hiç hicâb
Bir vücûd-ı pâke ilbâs eyledin hâki siyâb
Ey Şefik , pek genç iken ettin fenâdan ictinâb
Bir şehâb-âsâ dirîg kıldın nazardan ihticâb
Makberin mahşer kesilmiş etmiş ihvânın şitâb

Nevha-i mâtemle eylerler tavâf-ı bî-hesâb
Sen nihân oldun nazardan hâke ettin intisâb
Şimdi kabrin bûse-geh ihvânına pür-iktirâb
Sen idin bir ahter-i ümmîd ey zerrin-şehâb
Hâke düştün Arş’a ettin in’tâfi intihâb
Sen idin bir şû’le-i misâl-i mâhitâb

İnkisâfa uğradın hayfâ ederken ahz-ı tâb
 Âilen , yârân u ihvânın bütün pür-iktisâb
 Makberinde rûhuna nevhayla eylerler hitâb
 İşte şu şi'r-i hâzinim eylesin her dil-harâb
 Sen ki kabrin levhine eşk-i elemle ektitâb
 Ey Şefik , ey mûnis-i cân ey bahâr-ı gül-nikâb
 Sen şehid-i ma'rifetsin Hak verir ecr ü sevâb

22 Şubat 1322/1906-7” (Kurnaz, 1993: 101-102)

“-Birer hafta fâsıla ile vefat eden kızım Nilüfer, oğlum Orhan için-

Vardım ki her taraf ıssız perîşân
 Her şey nişân idi büyük derde
 Gördüm ki nazarlar benden girîzân
 Dolaştı bir berk-i melâl ciğerde

Bekliyordum, gelir şimdi pür-hande
 -İslık çalıp uçtu bir kuş o anda-
 Sâmitti her çehre, sorardım ben de:
 Ne halde gonçe-i bahârım nerde?

Gökte yıldızlara, bulut, kamere
 Kaygısız çaylara, göle, güllere
 Nişân sordu gözüm belki bin kerre
 Almadım bir cevap... belki mahşerde

Sordum güneşlere, karşı kaşlara
 Sordum gözlerimle yere taşlara
 Gelmedi bir cevap akan yaşlara
 Titredi inleyip başaklar yerde

O tatlı dilleri, handesi, hâli
 Yoklarsa saâdet gibi hayâli
 Yavrusu kaybolmuş baykuş misâli;
 İlerim şu ma'mûr harâbelerde

Diyorlar tahammül eyle ağlama
 Bilmiyorlar enîn gam-küsâr bana
 Kuzudan ayrılan zavallı ana
 Şüphesiz ben gibi inler meler de

İki metrûk yetim kabir siyeh renk
 İki taş cephesi samt ile pür-jenk
 İşte... bâb-ı lâhût denen kabr-i tenk
 İşte mev'ûd melce' budur her ferde

Hayatın lütfunu kahrını bir dem
Hiç görmeden ölmek sezâ mı bilmem?
İstedim görmesin bu hâli dîdem
Ey sıcak gözyaşı siz olun perde

.....

Ey Hâlık-ı âlem eltâfin bana
Ye's ü elem ise bin hamd ü senâ
Ben râzı değildim sen gördün revâ
İmtihân denilen şu müşkil derde*

Çankırı, Ortaköy Temmuz 1331/1915-16" (Kurnaz, 1993:

133-134)

“Kadir kıymeti bilen sadık ahbap
Edem macerayı beyan Yağc' oğulu
Belaya sabretmek kazaya rıza
Bu allahın emri ayan Yağc' oğlu

Üç yüz otuz altı Çerkeş vatani
Nasıl sena etmem böyle merdanı
Muhibb-i muhibbân, yâr-ı yârânı
Cümlesi nara yakan Yağc' oğlu

Evvel simasından edelim beyan
Yaş otuz beşe var selayi zaman
Şu asırda misli Rüstem kahraman
Yetiştirmez bu zaman Yağcıoğlu

İkrar-ı imanı doğrudur gayet
Hatim-i tay-ı sahib-i sehavet
Muhabbeti mürvet, hem kadir kıymet
Herkesin halinden bilen Yağc' oğlu

Aklını başına almıştı henüz
Ceddice küheylan, ecdadı temiz
Bilirdi kadiri hem kıymetimiz
Olurdu dost' çün kurban Yağcıoğlu

Biraderi İzzet nasıl yanmasın
Validesi haşre kadar ağlasın
İki didem derya gibi çağlasın
Düşürdü gönle sûzân Yağcıoğlu

* Bu mersiye'nin ancak hatırlanabilen parçası nakledilmiştir.

Evladı iyali etmekte feryat
 Alamadı yalan dünyada murat
 Maşukun elinden seyidi sa'det
 Bıraktı üç de sıbyan Yağcıoğlu

Teşvik eylemişler bir takım nadan
 Gerede şehrine çıkınca asan
 Alan haberini takmış nâgehân
 İkinci gün yola revan Yağc' oğlu

Bir gül imiş de ol Çerkeş'te bitmiş
 Bir gün sonra hem sallıye yetişmiş
 Fani dünyaya ne gelmiş, ne gitmiş
 İnsanlar bağrını yakan Yağc' oğlu

Ciğerpareleri üç tane masum
 Biri duhter, iki tanesi mahdum
 Varır carmaz Gerede'ye bilumum
 Gördü her yandan duman Yağc' oğlu

Çerkeş, Abaza'dan asla korkmazdı
 Meteliğe hiçbirini almazdı
 Dibini görmedik suya dalmazdı
 Sonra deryaya dalan Yağcıoğlu

Sağı soldan hemen etmişler ateş
 Harekatı, sekenatı, muşutşen.(?)
 Abaza, Çerkezi bir takım serkeş
 Hem at ileri süren Yağcıoğlu

Herkesler bir yere atmış kendini
 Bilemk gerek haddi farik fennini
 Takmış imiş ecel hem kemendini
 Fehbey atından düşen Yağcıoğlu

Kimsenin sözüne asla kanmayın
 .....
 İnsaniyet gördüm nasıl yanmayım
 Nasibetsin Allah iman Yağcıoğlu

Ulemâ-yı hâfız meşâyih insan
 Muhabbeti vardı bunlara her an
 .....
 Tarik-i Kâdiri Geylân Yağc' oğlu

Soymuşlar edepsiz arsız şakiler
 Gerdanından kurşun isabet eder

Takdir-i ilahi böyledir kader
Emanetin Hakk'a veren Yağcıoğlu

Arabacı Tefik Gerede şehri
Çekmesin dünyada asla kederi
Dost yoluna kurban can ile seri
Bilirdi kadrini insan Yağcıoğlu

Çalışmalı gece gündüz evrada
İnşallah görüşürüz ukbada
İki gün cesedi kalmış orada
Gariptir gurbette kalan Yağcıoğlu

Yapardı mertliği vakti gelince
Ankara, Çankırı hem vilayetce
Defin ettiren Tefik ikinci gece
Kan akarak kabre giren Yağcıoğlu

Evlad-ı manevi cedd-i sâdıka
Belinde martini nâdir-i'l akran
Sarıncı Hendekten 20 yük duhan
Okurdu umuma meydan Yağcıoğlu

Ganidir bir ismi, çoktur rahmeti
Unutulmaz anın insaniyeti
Cemaline nasip eyle cenneti
Niyazım mevladan heman Yağcıoğlu

Mahkeme-i Kübrâ açar davayı
Fark etmez nadan iş bu manayı
Günde atmış tane kahveyi çayı
Ederdi in'am ihsan Yağcıoğlu

Rahmet mağfiretin çoktur Rabbena
Sırr-ı sırdaş idi ben ednâ kula
Ne kadar vafsetse Nâilî geda
Kederimle yazdım destan Yağcıoğlu
Layıktır sana destan Yağcıoğlu.

3 Eylül 1336^{**} (Çakırsipahi, 2006: 207-209, Alper, 2004: 164)

3. 12. Millet ve Vatan Sevgisi:

Vatan ve millet sevgisi bizim toplumumuz için en kutsal değerler arasında yer almaktadır. Tarihte asla başka bir millete boyun eğmemiş ve her zaman kendi

* Çakırsipahi'nin yazısında tarih 336 olarak yazılmıştır.

ayakları üzerinde gururla durmayı bilmiş bir milletin bağrında yetişen âşıklarımız da şiiirlerinde bu kutsal değerlere yer vermişlerdir.

“Bosna-Hersek İçin

Bosna Hersek’in ilhâkının, Meclis-i Meb’usân’da tasdiki münasebetiyle:

Bosna Hersek gibi bir kıt’ayı terk etmek ile
Para ile şu sokak kelblerini bir alacak
Belediye bunu işten bile hiç saydığı yok
Bu gidişle yine her yerde köpekler kalacak

1324/1908-9” (Kurnaz, 1993: 122)

“Mehmetçiğin Destanı

-Bu destan 11 Eylül 1337/1921 tarihinde Bolu’da yazılarak Dertli Gazetesinin ilavesi olmak üzere neşredilmişti. Destan, orduca beğenildiğinden talep üzerine Garp cephesi istihbârât şubesine tekrar iki bin nüsha bastırarak göndermiştik.Birçok köy odalarının duvarında rastladığım destanı aynen alıyorum.-

Akşam çiftten döndüm, anam dedi ki:
“Asker isteniyormuş, edildi i’lân;
İngiliz denilen o kahpe tilki
Yardım ettiğinden saldırmış Yunan!”

“Tevellüdün gerçi senin on yedi,
Devlet emsâline gelsin demedi;
Arslan yatağına girerse kedi
Kalır mı yurdunda aceb Türk olan?

“İnönü’nde şehit düşen Memiş”in
Öcünü almaktır gidip ilk işin;
Muhtara sattığım iki çebişin
Parasını alıp yollarda harçlan!”

Anamdan ayrılıp çıktım dışarı,
-etrafımı aldı birkaç haşarı-
Dediler: İmamın oğlu Yaşar’ı
Esir etmiş iken öldürmüş düşman!”

Biz bu sözde iken iki sığıtmaç
Gelip dediler ki: “Şurada birkaç

Yaralı asker var, karınları aç
Gitmeğe kalmamış birinde derman”

Kaldırdık onları köy odasına,
Birinin top gelmiş kafatasına,
Birinin süngüsüyle can tahtasına
Açılmış mertliğe dai bir nişan!..

Birinin yarası kolunda ağır;
Dedi: “Top sesinden olmuştuk sağır,
Arkadaşlar dedi bir türkü çağır
Söylerken türküyü vuruldum o ân.”

“Gelen muhâcirler, kaçan esirler,
Söylüyorlar kalmamış yakılmadık yer
Köyleri insanlar ile berâber
Yakmakta girdiği yerlerde inan!”

“Yaptığı zulümler gelmez ki dile;
Arıyor İslamı mahva vesile;
Kalmamış köylerde bir tek kız bile
Hepsini zevkine eylemiş kurban!”

Ağlattı sözleri mecrûh askerin
Dedik: “Kurudu mu kanı Türklerin;
Altı da üstü de bir iken yerin
Gitmeyen nikâhsız, kaçan bî-îman!”

O akşam rüyâmda dedi bir derviş:
“Cennettedir şimdi kardeşin Memiş;
Muharrem gelince bitecek bu iş,
Kitaplarda böyle edilmiş beyân!”

Bu hâl çok dokundu doğrusu bize,
Sabah çıktık yola gençler bir bize;
Ahdettik düşmanı döküp denize
Alalım dünyada kacak bir şân!..

Taburda fedâi yazdılar bizi,
Bomba, fişek aldım tam iki dizi;
Keşifte ararken bir düşman izi
Karşıda göründü bir siyah duman!

Pusu kurup yattık on iki nefer;
Onbaşı dedi ki : “Ateş, berâber!..”
Yaylım ateşiyle hep birer birer
Düştü yetmiş düşman, bizden bir tek can .

Binbaşı verince tekmili akşam,
Memmûn olur bizden kumandan paşam.
Her nefere etmiş on lira ikram
Terfi' etmemizi eylemiş beyân.

Yoklamaya çıktık kuşluğa karşı,
Boru selâm çaldı, geldi binbaşı;
Bize hitâp edip dedi: “Onbaşı
Oldunuz oğullar, böyledir ferman!..”

Bazen bir takım, bazın mangaya
Verdim kumandayı önden arkaya;
Düşmanın siperi çelikten kaya
Olsa da yarardık her gün, her zaman...

Gâhi açıklardı, gâhi siperde,
Ateş açar idik her gün her yerde;
Yanmış kasabada, yıkık köylerde
Ölümden kurtardık hayli müselman.

Rüzgarlarla dağda, belde eserdik,
Erzak geç gelirse koyun keserdik;
Bahçeler, bağlarda postları serdik
Bulmadı keyfimiz biz vakit pâyân

Kavurga yapardık bazen aç kalıp
Tarlalardan buğday başak toplayıp;
Bazen düşmanlardan ganîmet alıp
Ziyâfet çekerdik gelip şöyle yan!

Gece siperlerde yetmiş iki saz
Kaval seslerine olurdu dem-sâz
Oyunlar çıkarıp güldükten biraz
Hücum eyler idik bir sürü arslan.

Ağustos içinde oldu büyük cenk
Yerleri kapladı kandan kızıl renk;
Bir günde bir nefer attı bin fişenk
Böyle kanlı harbi görmedi cihân!..

Beğlik köprü idi harbin ocağı,
Düşman lâşesiyle doldu Bozdağı;
Görmedik güllenden sol ile sağ
Lâkin muhafaza ederdi Sübhân!

Ağızdan ağza gezdi şu haber:
“Düşman şarka çekmiş binlerle asker!”

Yarmak istiyormuş cepheyi meğer
Türk'ün zekâsiyle bozuldu plân.

Mustafa Kemal'e Hak olsun muîn:
Orduyu bozgundan eyledi emîn;
Bir gece uğraştı sabaha değin
Düşmanlara kurdu bir iyi kapan!..

Hücûma kalkınca o sabah erken
Şaşırdı beline darbeyi yerken,
Kendini Türklere gâlip bilirken
Kaptırdı kuyruğu kapana Yunan!

Çıkmaya başladı dervişin sözü;
Evliyânın Hakk'a doğrudur özü"
Kör oldu Yunan'ın çıkası gözü
Firâra yüz tuttu kaldırıp taban.

Dünyâda rastlanmaz Türk'ün eşine,
Kargalar üşüşür hasmın leşine;
Düşerse bir kere düşman peşine
Süngüsünden kaçır nice kaltaban.

Toplar siperleri volkan lavına
Çevirmişti, geldi kavga tavına;
Tekbir alıp çıktık domuz avına
Düşmana vermedik bir lâhza aman!

Bombalar atardı gökten tayyâre,
Götürürdü toplar ölüm ağıyâre,
Düşman siperleri dönüp mezâre
Lâşeleri sanki sürükledi kan.

Top sesleri ile dağ taş inlerdi ,
Hücumlar bir değil sanki binlerdi,
Tekbirleri gökte melek dinlerdi
İmdâda gelirdi rûh-ı şehîdan.

Bazen on düşmanı bir tek Mehmetçik
Önüne katarak çalardı dibçik,
Karın deşer, yâhut keserdi incik
Her nefer olmuştu şâhinle doğan.

Tüfeğini atıp teslim olanı
Mecrûh düşüp yolda bîtâb kalanı
Affettik, böyledir mertliğin şânı
Gelmedi bunların kılına ziyân.

Düşman gibi biz de ölü soymadık,
Genç kız gördük fakat nefse uymadık
Şeytan telkînini asla duymadık
Suçsuzlara karşı etmedik tuğyân.

Aklım ermezse de gerçi derine,
Getirdik emr-i Hak neyse yerine;
Bakmadık o kadar Rum dilberine
Yoldan çıkarmadı çok şükür Yezdân.

Göründü siperden bir beyaz bayrak,
Dediler:”Bir bölük teslim olacak”
Dedim: “Arkadaşlar hîle var mutlak”
Dikkat edin, sakın olmasını yalan!”

“Teslim, teslim!” diye gelmekteyken,
Ettiler kahpece bir hücum birden;
Saklı bombalara ateş vermeden
Süngüye dizildi yüz elli şeytan.

Türk’ü şaşkın sanıp düzmüştü oyun,
Buldu cezasını bir sürü mel’ûn;
Geldi bu esnâda bir cılız kurşun
Sağ kolumdan geçip koymadı tüvân.

Yatırıldım hastaneye nâçar
Yatmaktan duymaya başladım ben âr
Bir gün kırk yaralı eyleyip firâr
Cephede tabura yazıldık mihmân

O günden beridir tüfenk atarız
Sularda boğuşur, kırdâ yatarız,
Düşmanın aşına zehir katarız
İntikam almaya eyledik peyman.

Başladı firâra encâm Yunanlı,
Bırakmaz peşini artık Osmanlı,
Benden selâm bekler belki nişânlı
Anlatsın hâlîmi işte bu destân.” (Kurnaz,1993: 175-181)

“Elhamdülillah

“Ordular ilk hedefiniz Akdeniz’dir.”

Gazi Mustafa Kemal

Meleklerin zikri semâda şimdi:
Tanrımın lütfuna elhamdülillah!..

İslâmın çağlayan gözyaşı dindi
Rabbimin lütfuna elhamdülillah!..

Türk'ü düşürmek'çin kurmuşken pusu
Yüz tuttu firâra Yunan ordusu;
İsrâfil çalmakta felak borusu
Tanrımın lütfuna elhamdülillah!..

En büyük inayet olan bu zafer
Altınla göklere yazılsı değer;
Düşmanı ordumuz bozdu dört sefer
Rabbimin lütfuna elhamdülillah!..

İslâmı mahv için hâin Avrupa
Musallat eylerken her gün bir belâ
Ordunun imanı bahş etti rehâ
Tanrımın lütfuna elhamdülillah!..

Melekler ordusu Türk askeridir;
Ne kadar iftihar etsek yeridir
Çünkü senâ eden peygamberidir
Rabbimin lütfuna elhamdülillah!..

Arslan Türk askeri çekti silâhı
Oynattı yerinden gayretu'llahı
Kalmadı yerlerde mazlumun âhı
Tanrı'nın lütfuna elhamdülillah!..

Ey Türk bil ki kaçan nâmert düşmanın
Çâk etti ırzını yüzbin annenin
Bırakma! Kaçmakta süngünden senin
Rabbimin lütfuna elhamdülillah!..

Hind u Çin bekliyor halâs haberi
Allah yolundasın yürü ileri!
Mu'in bil her yerde Hak Peygamberi
Tanrı'nın lütfuna elhamdülillah!..” (Kurnaz, 1993:181-182)

“Habeşistan İçin

Habeşistan'ı yegâne ayak üstünde duran
Müstakil devleti sanmakta iken Afrika'nın
Aldanıp sözlerine kahbe siyâsiyûnun
Oldu encâm o da mütemlekesi Avrupa'nın

*

* *

-Hâile-i Selâse'nin firâri münâsebetiyle-

Yurdunun son bucağında çıkararak son taşına
 Hasım-ile çarpışacakken yalnız tek başına
 Bunamış târihe bir Kartaca ihdâ etmek
 Kahraman kavmi gibi şânla hayattan gitmek

Var iken, sânına lâyık bu iken yepmedı bak
 O kırılar kırılı hâin, o ahmak korkak

Kaçtı terk eyleyerek düşmana tahtsız vatani
 Görmedi tarih, eminim bu gibi kaltabanı

Her savaşta işi kaçmak, kaçamazsa şâyet
 Düşmana boyun eğerek teslim olan bir millet

Serçeden de daha korkak bilinen bir ordu
 Zafere kandı, koca kıt'ada bağdaş kurdu

Anadan doğduğu günden beri çıplak dolaşan
 Bir avuç buğday için sarp kayalıklardan aşan

Vahşi ceylan gibi coylan derelerde sekerek
 Çölde hasret oturan, yarına hasret çekerek

Bir yudum su diye çöllerde serâpa el açan
 Arslana tekme atan, kaplana yumrukla vuran

Habeşistan çölünün kahraman halkı eyvah
 Bir daha görmemek üzre ne salâh u ne refâh

Oldu bir hâinin uğruna zelîlâne esîr
 Oldu nâmertçe İtalya bu savaştan dilsîr

Gülleyle oklarla tanklara mızraklar ile
 Yakıcı öldürücü gazlara tırnaklar ile

Koşarak karşı komak belki de târihe göre
 Kahramanlık sayılır ah yere geçsin bu töre

Roma'nın battığı günden beri bir tek zaferin
 Haberi vurdu bugün kubbesine Sen Piyer'in

Görgülü bilgili insanlar için hakk-ı hayat
 Fenne bîgâne kalıp, sürmek hayatı, heyhat!..”(Kurnaz,1993: 197-198)

“Vasiyet

Sararak mahmil-i tâbûtumu yurt bayrağına
Na’şımı defn ediniz şanlı vatan toprağına
Taşıma yazmalı ki: Elli yaşında sonra
Daha dün gelmiş idi Türklüğün olgun çağına.

10 Kanun-ı sâni 1937” (Kurnaz, 1993: 271)

“Tan yerinde ilk doğan güneşle başlar
Türkün yüce tarihi ey arkadaşlar
Eğdirmişti, eğdirir milyonlarla başlar
Türkün yüce varlığı ey arkadaşlar

Aylar güneşler olmaz yurdumun dengi
Al bayrağın rengi o ilk tan rengi
Kırk asırdır görüyor en kanlı cengi
Türkün yüce bayrağı ey arkadaşlar

On beş yılda tâze bir nesil yaratan
Savaşlarla devrimle yeni bir vatan
Bağışlayıp, ben Türküm diye haykıran
Büyük Atatürkümüz ey arkadaşlar

20 Teşrin-i sani 1937” (Kurnaz, 1993: 292)

“İlk güneş doğduğu tanla başlar
Türklerin tarihi arkadaşlar
Eğirdi, eğdirir yine başlar
Türklerin varlığı arkadaşlar

Ay güneş yurdumun olmaz dengi
Al bayrak rengi o ilk kan rengi
Kırk asır gördü en kanlı cengi
Türkün al bayrağı arkadaşlar

On beş yılda tâze nesil yaratan
Savaşla devrimle genç bir vatan
Var edip Türkleri şol yucaltan
O şanlı Atatürk arkadaşlar” (Kurnaz, 1993: 292)

“Her Türkün hızla koştuğu amaç
Soysallık bilgi, erkinlik erdem
Duyarım kıvanç, ülküme ardaç
Soysallık bilgi, erkinlik erdem

Cumhurluk vicdan ateşim oldu
 Kanımdan olan kardeşim oldu
 Gönüllerde başım, güneşim oldu
 Soysallık Türklük, erkinlik erdem

Yaratıp yoktan bir büyük millet
 “Uyan Türk!..” dedi, ne büyük ni’met
 Emridir çünkü tutarız elbet
 Soysallık, bilgi erkinlik erdem

Atatürk emri hepimize ülkü
 Vardır nûra bizi o çünkü
 Yükselletti şân ile şerefle Türk’ü
 Soysallık, bilgi, erkinlik, erdem

15 Kânûn-ı sâni 1938” (Kurnaz, 1993: 304)

“Orduyla ilgili:

Bir Asker Lisanından

Osmanlılarız tıynetimiz gevher-i sâfdir
 Havf eylemeyiz harb sözü bir lâf-ı güzâfdir
 A’dâmız için hançerimiz zehre-şikâfdir
 Meydân-ı vegâ cümlemize dârü’z-zifâfdir
 Osmanlılarız arzûmuz a’ dâya zaferdir
 Gavgâda şehâdet bize en şanlı hünerdir

Harbi severiz dâr-ı vefâ meskenimizdir
 Mûsâ-yı adûyuz hele cenk âyinimizdir
 Düşman topuna karşı siperler tenimizdir
 Evreng-i adû meşhedimiz medfenimizdir
 Osmanlılarız arzûmuz a’ dâya zaferdir
 Gavgâda şehâdet bize en şanlı hünerdir

Din izzeti vardır vatana kalben esîrîz
 Allaha kuluz düşmene en şanlı emîrîz
 Can korkusu yoktur bize biz merd-i dilîrîz
 Düşmen ararız savlete biz nere-i şîrîz
 Osmanlılarız arzûmuz a’ dâya zaferdir
 Gavgâda şehâdet bize en şanlı hünerdir

Osmanlılarız ceng ü zaferden alırız kâm
 Yazılsa sezâ cebhe-i arşa bu büyük nâm
 Dünyâyâ bütün nâmımızı eyledik i’lâm
 Her hamlemiz a’ dâyı eder seyfirmize râm

Osmanlılarız arzûmuz a' dâya zaferdir
Gavgâda şehâdet bize en şanlı hünerdir

Allaha şükür bizleri Osmanlı yaratmış
Dindâr u mutî kalbimiz îmânlı yaratmış
İslâm gibi bir din ile pek şanlı yaratmış
Saf kalbi yiğit kanlı cesûr canlı yaratmış
Osmanlılarız arzûmuz a' dâya zaferdir
Gavgâda şehâdet bize en şanlı hünerdir

Cenktir bize sûr işte gelin bayrağımızdır
Her harpte visâl-hâne bize otağımızdır
Dünyâya bedel bildiğimiz bayrağımızdır
Haydin gidelim düşmene savlet çağımızdır
Osmanlılarız arzûmuz a' dâya zaferdir
Gavgâda şehâdet bize en şanlı hünerdir

13 Mayıs 1324/ 26 Mayıs 1908” (Kurnaz, 1993: 114-115)

“İlanı Cümhuriyet Manzumesinden

Bu masum milleti aldatmalar, küfranı millidir
O adamlarki hain, fitraten hırsla muhammerdir

Eşirradır babam da olsalar kesmez bıçaklarla
Keserdim şüphesiz bunlarki ric'i aleti şerdir

Mukabil itimatadı, terakkıyı yıkan eller
Ezilsin, bunların elyak cezası hep ezilmektir

Medarı intibah olmazsa ah, her hanki bir buhran
Demek lazım gelir ahmakca mahv olmak mukadderdir” (Onay, 1930:

274-275)

“Türk Kadını

Kartaca'da kadınlar kesip saçları
Donanmaya toplamış urgan yapmışlar
Başlarında şereften altın taçları
Can çekişen kahraman yurda tapmışlar

Lâkin bir gün pek zebûn pek çok yorgunken
Saldırınca öz yurda yüz bin Yunanlı
Türk analar yollarda taş, çalı, diken
Demeyerek taşıdı, top, tüfek, namlı

Yağmur yağar, kar eser, yer çamur, yol yok
 Kucağında çocuğu, sırtında mermi
 Önünde kağı, karnı aç, fakat gözü tok
 Koşar bilmez bastığı çamur mu, yer mi?

Sütsüzlükten, soğuktan o uzun yolda
 Ölüveren biçâre yavrusu yorgun
 Soyup attı yerlere sonra da kolda
 Kundaklayıp mermiyi taşıdı kaç gün

Kartaca kadınları bugün sağ olup
 Görselemdi bu şanlı Türk anasını
 Saç kesmezler belki hasedle yolup
 Ölürler tutmayıp vatan yasını

30-31 Kânun-ı evvel 1937” (Kurnaz, 1993: 298)

“Kore Destanı

Geldi yüzbaşı da dizdi sıraya
 Çekti nasihatı bizim kıtaya
 Gelmek nasip olacak mı sılaya
 Ağla anam ağla belki gelürüz

Vara vara şu Kore’ye dayandı
 ..... al kanlara boyandı
 Nice arkadaşlar orada kaldı
 Ağla anam ağla belki gelürüz

Ankara’dan tuttuk Kore yolunu
 Bilemedik sağı ile solunu
 Anam göremezsin gayrı oğlunu
 Ağla anam ağla belki gelürüz

Bakarım yüzüne bilmem dilini
 Soldurur mâdem yeşilimi alımı
 Felek dul bıraktı evde gelini
 Ağla anam ağla belki gelürüz

Zâlim Çinniler’den aldık yâreyi
 Bulamadım şu derdime çâreyi
 Felek mesken etti bize Kore’yi
 Ağla anam ağla belki gelürüz

Doktorlar gelipte yârama baktı
 Sılanın kokusu burnuma koktu

Kahpe duşman yine çok evler yaktı
 Ağla anam ağla belki gelürüz
 Kore'nin suları bulanık akar
 Yavrular burnuma mis gibi kokar
 Babamız gelir deyi yollara bakar
 Ağla anam ağla belki gelürüz

Yanman çok olur Kore'nin kışı
 Anam gözlerinden akıtsun yaşı
 Bıraktık sılada kaham gardaşı
 Ağla anam ağla belki gelürüz

.....

Âşık Vehdi derler hem yazı yazdı
 Ak kağıt üstüne satırı dizdi
 Evlatlarının acısı ciğerim ezdi
 Ağla anam ağla belki gelürüz” (Alper, 2004: 169-170)

3. 13. Çocuk Eğitimi :

Çocuk eğitiminde oyunların çok büyük önemi bulunmaktadır. oyunlaştırarak pek çok şeyi çocukları sıkmadan kalıcı bir öğrenmeye dönüştürmek mümkündür. Kelime oyunlarından, bilmecelerden ve kafiyeli şiirlerden hoşlanan çocukların eğitiminde de şiirlerden yararlanılabilmektedir.

Âşıklarımız da zaman zaman şiirlerinde bu konuyla ilgili örneklere yer vermişlerdir.

“Pisboğaz

Komşumuzun bir çocuğu
 Var ki biraz yaramazca;
 Mahallenin gök boncuğu
 Ne görürse atar kanca.

Kim ne yerse alır biraz
 Vermezseniz küser, kızar;
 Herkes ona der “pisboğaz”
 Durmaz gezer çarşı-pazar

Geçen gün de ağzı bere
 Bir çocuktan sakız almış;
 Çiğneyince birden bire
 Ağzı yüzü yara kalmış.

“Hastalardan bütün illet
geçer” diyen doğru demiş;
Bir şâir de “Büyük devlet
Bizim için sıhhat” demiş!..

Ankara, 1338/1992” (Kurnaz, 1993: 184)

“Güneş daha görünmeden,
Beyaz tüle bürünmeden
Kesirim ben tırnaklarım
Temiz olur parmaklarım.
Dişlerimi yıkadıktan,
Saçlarımı taradıktan
Sonra elde kitap, kalem
Çıkar iken, sanım annem
Koyar birçok şey cebime
Koşarım ben mektebime.
Burnum ile oynamam ben,
Herkes memnûn olur benden.
Biliniz ki Türk olanlar,
-Zaten bütün Müslümanlar-
Temiz olur, ben temizim
Türk çocuğu ben denizim.

Ankara, 1338/1922” (Kurnaz, 1993: 185)

“Türk Çocuğu

Gökten inmiş melek
Bir sevimli çiçek
Özü sözü doğru
Türk çocuğu demek

Ey Türk oğlu dinle
Türk’e bakma kinle
İnsan tatlı yaşar
Dinlenirse dinle

Ne kanlı ol asıl
Ne yavaş ol basıl
İşini tut sıkı
Demeyinler: Nasıl?

Eğlenceye dalma
Elden geri kalma
Koydunsa al, fakat
Koymadınsa alma!

Sevip yurdu can gibi
Aydınlat tan gibi
Değmesin yâd eli
Gözet iman gibi

Şu Balkanlar bütün
Kölen idi hep dün
Yine olsun dersin
Soyunu tut üstün

Özün olsun ateş
Mayan çünkü güneş
Gökteki ay yıldız
Bayrağına bir eş

2 Şubat 1936” (Kurnaz, 1993: 236)

3.13.1. Bilmece:

Çocuk eğitiminde kullanılan ve çocukların da çok sevdiği kelime oyunlarına dayanan bilmecelere örnekler:

“1-Saat

Bir değirmenim var her yanı maden
Cam, sırça, bakır, demir, çelikten
Öğütür durmayıp geceyle gündüz
Bilmez tembelliği, çalışır yaz güz
Yaramazca bir el değerse eğer
Geri geri yürür, ileri gider
İnadı tutarsa durur yürümez
İyi bakılırsa kokup çürümez
Aslında birse de görünüşü bin
Yaşı bin, gerisi bürünüşü bin
Kimisi dört köşe kimi yuvarlak
Hepsinin rengi ak, çehresi parlak
Hepsinin yüzünde yazı on iki
Hepsinin yüzünde var altmış çizgi
Bakılsa hepsinin nefesleri bir
Her zaman her yerde şen sesleri bir
Ne sıcaktan anlar, ne bilir serin
Bu nedir bilersen sana âferin!..

1 Şubat 1936” (Kurnaz, 1993: 254)

“2-Soba

Bir silindir aldım bugün
 Karnı geniş, boyu uzun
 Aslı toprak, yüzü esmer
 Boyandığı renge girer
 Sessiz durur velî gibi
 Yanaşırsan deli gibi
 Öfkelenirse şimşek çıkar
 Tepesinden duman çıkar
 Karnına ağzı pek yakın
 Karlı günde gidin bakın
 Ağzına su ekmek koymaz
 Dağ taş yutar yine doymaz
 Bilerseniz bilmecemi
 Size var âferin e mi?

3 Şubat 1936” (Kurnaz, 1993: 255)

“3-Dudak

İki ay parçası var
 Farkları pek az gibi
 Her gün yemekte yenir
 Bir vişne kiraz gibi
 Araları açılrsa
 Öterler bir saz gibi
 Büzülseler eğreti
 Kıvrılsalar naz gibi
 Kıvrırsalar bir karar
 Durmazlar cambaz gibi
 Gönül çeker, göz çeker
 Saf değil kurnaz gibi
 Bunu bilen akıllı
 Bilmeyenler kaz gibi

3 Şubat 1936” (Kurnaz, 1993: 255)

3. 14. Öğüt:

Âşıklarımızın beslendiği temel kaynak, halkın kendisidir. Bu bakımdan iyi bir âşığın, aynı zamanda iyi bir gözlemci olması gerekmektedir. Kendi hayatından başlayarak yakın çevresini, yaşadığı yeri, toplumu, ülkeyi, dünyayı ve farklı yaşam biçimlerini gözlemleyen âşık, bu gözlemlerini yeteneğinin ve yaşam birikiminin süzgecinden geçirerek eserlerine yansıtır.

Bu yansıtma bazen doğrudan olup biteni anlatmak şeklinde olabileceği gibi, bazen de halka öğüt vermek, doğru ve yanlışlar konusunda halkı bilinçlendirmeye çalışmak şeklinde olabilir.

Aşağıda Çankırlılı halk şairlerinin bu anlamda yazdığı şiirler yer almaktadır.

“Sakın

Yolunda heman
Su gibi akan
Ömrümü aman
Durdurma sakın

Hürmet et yaşa
Su katma aş
Başını taşa
Vurdurma sakın

Çalıp bir kere
Düşmeni yere
Düşümü şerre
Yordurma sakın

Düşmene iyi
Açma sineyi
Bu nedir deyi
Sordurma sakın

Va'din unutup
Yeminler yutup
Kulağın tutup
Burdurma sakın

29-30 Kanun-ı sâni 1936” (Kurnaz, 1993: 234)

“Bir öğüt vereyim gel oğlum yakın
Sen Türk çocuğusun onuru takın
Türk’e yan bakana acıma sakın
Kafasına şöyle basıver gitsin

İşinle gücünle uğraşırken sen
Çayırında gezip, suyunu içen

Eşekleri şâha kalkmasın dersin
İlkin yularını kasıver gitsin

Sana yar olanı kınayıp yerme
Senden olmayana sakın yüz verme
Dikkat et yayını dost için germe
Eğer geriliyse yasıver gitsin

Kendini el için ateşe yakma
Soyundan olana sakın hor bakma
Düşmana acıyıp elden bırakma
İti bacağından asıver gitsin

31 Kanun-ı sâni 1936” (Kurnaz, 1993: 235)

“Kendini bil, adın iyiye çıksın
Kötü yazılmasın bir genelgede
Erdemi öğmeyip yeren bir sözü
Bulamazsın eski yeni belgede

Kişi ya sağlamdır yâhut da sayrı
Soysuzun kimseye dokunmaz hayrı
Beş parmak bir olmaz hepsi de ayrı
Görünmesin adın her çizelgede

Çiğnemedен lokma elbet yutulmaz
İyilik eyle ki hiç unutulmaz
Çınarın menekşe eşi tutulmaz
Büyümüş olsalar bir ekelgede

Gücüne güvenip taşa saldırma
Gitmediğin yere taban kaldırma
Seni koltuklayan söze aldırma
Oynatma atını her gezelgede

20 Teşrih-i sâni 1935” (Kurnaz, 1993: 227)

“Bir Arkadaşa

Kederlenme, ferah-nâk ol efendi âleme nisbet
Bu dünyadır gelir türlü felâket başlara elbet

Eğer âkilsen etme kimseye esrârını mahrem
Verirler hîle vü tezvîr ile nâmûsuna zillet

Kusûr-ı âlemi ketm eyleyip bil kendi noksânın
Kişi noksânını bilmek için sarf etmeli kudret

Nedir bu keşmekeşler, serzenişler, böyle teşvîşler
Hikem-bîn ol cihândır âkile dersihâne-i ibret

26 K. Sâni 1322/1906-7” (Kurnaz, 1993: 97)

“Nedir Süleymanı sergerdan eden
Çarhı gecrev, fani dünya değil mi
Seddi iskenderi perişan eden
Âyineî şikestnüma değil mi

Tut yedi mürşidi dameni pâk ol
Dideleri giryan, sinesi çak ol
Sakın benli kitme, yüz yerde hâk ol
Kibreden iblisi garra değil mi

(Micmeri) tarikî âşıkdan çıkma
havayı heveste gezüp can sıkma
Elinden geldikçe gönül yap, yıkma
Kalbi mü’min beyti Mevla değil mi” (Onay, 1930: 203-204)

“Gafil mebaş ey mücrim, zavallı
Can tende iken sarfetme mali

Güçtür begayet, bil gayri mümkün
Tahsîli kabil olmaz kemali

Âdem nedir bil, ref’et gicabı
Meydana çıksın aynı cemali

Bil ebcet, heyyez, hutti. kelemen
Sa’fas, keraşet sehazden eyemen

Ahad, aşir, elf, mîad mealî
Da, zaki, samîn işrin hısali

Tarheyle bin bir , birden bine bir
Dem, safra, bağlam, reyh ol meâsir

Etvarı-seb’a, çari-anasır
Vir bin cevap kim al bir süali

Mürşide bi’at, eyle tevessül
Can ü gönülden hakka tevekkül

Bilmem idersin nice tahammül
Bu ayrılığa ey zati-ali

Hasret odundan yoktur işit, bil
Nari cahimdir bilgil ki tadil

Kurbi visale gel eyle ta'cil
Oldukça canın tende hayali

(Sabri) bu babta etme mukarrer
Fahrine ermek kasdinse meğer

Rahında yarın ser verme ister
Güşeylen ihvan bu hasbi hâli” (Onay, 1930: 291-292)

“Ey canımın canı, açma dihanı
Erkânı merdanı, ehli sende bul
Sörei rahmanı, seb’alemsanı
Mucizi rabbani seri fende bul

Cihanın her işi, çekerse kişi
Âksidir git işi, itme teşviri
Sür çıkar endişisi, gıl ile gışı
Git bir dervişi mücerrede bul

Ezelden alıkın, aşka yanıkın
Her sözü sadıkın mürde tanıkın
Mahbubülhalıkın, vusla layıkın
(Yesari) aşkın yedi yerde bul” (Onay, 1930: 357)

“ Nasihat destanı

Köş eyle sözümü akilane bak
Pendi hakikatten beyanı gözle
Yarane katip ol, nadanı bırak
Kıymetini bilen insanı gözle

Kıl bu sözlerimi köşine perçin
Sakın bir kimseye hiç eyleme kin
Seni zem edenin sen eyle methin
Arif ol mucibi irfani gözle

İncitme kimseyi ey bahti bala
Zira dil münkirdir Ka’bei ulya
Herkesi halice hoş görme evla
Sabur ol her hale, cananı gözle

İl için gendini ateşe yakma
 “Men aref” dersini elden bırakma
 Gendini bil, elin aybına bakma
 Senden sadır olan noksanı gözle

Seni istemiyeni sen iste özden
 Lisanını hıfz et na seza sözden
 Ahibba beyninde gel çıkma sözden
 Atına binmeden meydanı gözle

Gendini bilmeze pek olma yakın
 Sonradan görmüşe borç etme sakın
 Esalet rütbesin göksüne takın
 Zulmetten çık, mahitabanı gözle

Dünya Eşğaline verme fikrini
 Hudadan gelenden kesme şükrini
 Hayre tebdil eyle daim zikrini
 Geçirme vaktını zamanı gözle

Her dua içinde dile özünü
 Elin aç, mevlaya dönder yüzünü
 Ölmeden cennete dikme gözünü
 Evvela kamili imanı gözle

İbretle nazar kıl aleme ey şah
 Mü'minin kalbidir muazzam dergah
 Ahseni takvime oldunsa agah
 Güzel sev, derdine dermanı gözle

Amelsiz alimi alma bir pula
 Pendini dut, gitme gittiği yola
 Halinden şikayet eyleme kula
 Rezzakı alemdir rahmanı gözle

Rızık için alemde hiç çekme kayğu
 Gelir görünmezden çok sayma sayğu
 Sorette, siyrette adamsan yahu
 Sırrı faş eyleme esrarı gözle

Gendini meth eden şeyh degil billah
 Esrarı tevhide olmadan agah
 Elinde bir tesbih, başında külah
 Dürlü dürlü söyler yalanı gözle

Arabul gendine mürşidi kamil
 Sarf ettigin emek olurmu zail

Hakiki ol olma taklitle mail
Yanarsın gözün aç mizanı gözle

Yalancının adı dirayetlidir
Utanmazın adı şecaatlidir
Doğru söz söyleyen kabahatlidir
Şimdi bu tersine devranı gözle

Terk et bu dünyanın kiylü kalini
Bilirsin (Kadri) ya her bir halini
Kikli nakkaş ile “ğşah” salini *
Hesap et tarihi destanı gözle

* Bu harflerin (ğ, ş, a, h) toplamı ebced hesabı ile 1306 yılını göstermektedir.” (Onay, 1930: 73-76)

“Bir adam düşerse çaresiz derde
Ana haktan gayrı lokman olur mu
Bel bağlama muhanete, nâ merde
Nâ mert dar gününd derman olur mu

Nâ mert sofraya açıp yedirmez aş
Gazel ipek olmaz, asdar da kumaş
Boncuk elmas olmaz, sırça elmas; taş
Her gün cıla vursan mercan olur mu

Kavak meyve vermez diken de sünbül
Serçe keklük olmaz, yarasa bülbül
Eşşek katır olmaz, leylek de bülbül
.....

.....
.....
Deve Düldül olmaz, hecin de bürak
Tımarla ester küheylan olur mu

Tunçtan nacak olmaz, ağaçtan bıçak
Kahbeden mert olmaz, muhanet koçak
Kurşundan tandır, kerpiçten ocak
Odun, pamuk ile külhan olur mu

Hiç havuz olur mu hamamda kurna
Olur mu dümbelek davul duğunde
Söğütten saz olmaz, düdükten zurna
Sin sin oynayan pehlivan olur mu

.....
 Serçe keklik olmaz, doğanda turna
 Kargayı beslesen şahan olur mu

Şairler çalarlar tanbur ile saz
 Tavuk ördek olmaz, ördek dahi kaz
 Cahil vazı bilmez bî namaz
 Tanrının indinde insan olur mu

Pek makbul sayılır okuyup yazan
 Bi namaz ne bilür nağmeyle ezan
 Köyünde böyüyüp dağlarda gezen
 (Rindi) arasta irfan olur mu” (Onay, 1930: 268-270)

“Dilde vasfı sergüzeştim nâr olur
 Çok kıssadan hissa çıkar nar olmaz
 Sevda rahat komaz, dünya târ olur
 Sevda çekmeyene dünya dar olmaz

Muhanetin çeşmesinden su içme
 Namerdin çayından geri dön, geçme
 Kıymet bilmeyene sırrını aşikâr olmaz

Herkese tecelli eylemiş huda
 Her âdem bir değil, ya bay, ya geda
 Küheylan beslenir çulun altında
 Semer vursan küheylana hâr olmaz

Herkesin lafını üstüne alma
 Gördüğünü görme, bildiğin bilme
 Sevildiğin yere çok varup gelme
 Muhabbetler kalkar, itibar olmaz

Yaman olur benî âdem hilesi
 Ne güç olur gurbet ilin çilesi
 Gönül bir kez yersin felek sillesi
 Felek sillesine hiç uyar olmaz

Yaşayan kimseye denilmez yazık
 Mevlâ a'malince dert verir lâyıık
 Usta malın benim derse bir aşık
 Lânet eder pirlere, berhudar olmaz*

---

* Zahminin bir şiirinde şu beyit vardır:
 Eğerçi şairan iller kelâmın sirkat eylerse
 Anın ervahına cümle erenler lânet etmişler

Bir eylik edersen ismini anma
 İkrarında durup sözünden dönme
 İlim ateşine nafilâ yanma
 Senin ateşine hiç yanar olmaz

Her kimseyi karıştırmâ işine
 Her ne ister isen başlı başına
 Sırrın ifşâ etme arkadaşına
 Yanarsın arada bir sonra olmaz

Üstüne düşmeyen lafa karışma
 Kendin bilmediğin yere düşürme
 Gizli lafa kulak urup girişme
 Her mahalde pekce laf güzar olmaz

Her sözü üstüne alma bıyık bur
 Kâmil ol dinleme sakın geri dur
 Bir söyle, bir dinle, birde kulak vur
 Her mecliste lafi uzatmak olmaz (!)

Sözümü eyi tut ey koca seme
 Eşittiğin sözü kimseye deme
 Cahilin şekerli helvasını yeme
 Kâmilin zehrinden hiç zarar olmaz

Herkes emsaliyle akranın gözler
 Kimi ağlar, kimi safa ederler
 Zenğınle güzele buyurun derler
 Garibe hiç kimse kafadar olmaz

Muhaneti koğma, koğduğun yeter
 Kahrıman edersin, karşında biter
 Yiğite bir çift söz ölümden beter
 Puşt ile kahbede namûs, âr olmaz

Gölğede uyuyan gözün açamaz
 Kuş olsada kanat açup uçamaz
 Vucut kocar emma, gönül kocamaz
 Güzel seven aşık ihtiyar olmaz

Duhan, işret, kahve bilmeyen âdem
 Aşkın ateşini çekmeyen âdem
 Kulak uzadırsa kaçan bir âdem
 Andan yakışıklı bir himar olmaz

Ali'ye verilmiş oldem zülfikar
 Gelmiş geçmiş kahrıman onu anar
 Ayarlar içinde ol (Amir ayyar)
 (Hazma) dan kahrıman namdar olmaz *

Müslümanlık nedir bilmez ey dil
 Hem sünnet, hem farz nedir ail
 Derler ne edersen namazını kıl
 Namaz kılmak istiğfar olmaz

Türkte güzel çoktur, yoktur emsali
 Gül gibi kızarmış yangın ali
 Gürcüde de çoktur huri misali
 Emmafurum gibi cilvekâr olmaz

.....bucalardan aşırma
 Ah eyleyip bağrın aşka pişirme
 Gördüğün güzele gönül düşürme
 İlin yârî sana candan yâr olmaz

Kimi beyaz, kimi esmeri sever
 .....
 Âşık muhabbet eyleyen dilber
 Nazlı olur emma cefakâr olmaz

Yahudi dilberi sevmem tuhafdır
 Urumun dilberi cana cefadır (safadır)
 Müslüman dilberi başa beladır
 Ermeni kıllanır, vefadar olmaz

Âşıklar aşkıla bağrın ezmekte
 Divane âşıklar eş'ar düzmekte
 Beş on gün şurada burada gezmekte
 Âşıklara devran berkarar olmaz

Büyücü kimseye velîdir derler
 Doğru söyleyene delidir derler
 (Zahmiya) evlâdı Ali'dir derler
 Ondan sadıkane bir dindar olmaz^{**} (Onay, 1932: 198-202, Cunbur,
 1968: 409-410)

“Eğer ârif isen gûş eyle canım
 Dareyni cihandır bu candan garaz

* Namüdar, okunmalı.

** Zahminin eş'arını havi perakende bir kağıda son beyit şöyle yazılmış ve çizilmiştir.
 (Zahmiya) ol nâdı Ali'dir derler
 Sadıkan çün başka bir din var olmaz

Gerçi bu âlemde kevnü mekânım
Nışansız zamandan, mekândan garaz

Ola gör âlemde ârife yakın
Kâmilin nutkunu gûşüne takın
Herkesi halince hor görme sakın
Nazargâhı haktır insandan garaz

Gaibül'esar et gel bu pendini
Terkeyle dilinden sâli çendinini
(Zahmi) bildin ise kendi kendini
nefsini bilmektir insandan garaz” (Onay,1932: 197)

“Destan-1 Sabri

Gönül eğlencesi dâr-1 dünyada
Karşında bir taze civan olmalı
Muhabbet etmeli bazen tenhada
Onda tuti-veş lisanı olmalı

Şimdi bu saatte isterim çabuk
Kahvemi büşürsün beş on yalabuk
Birinin elinde yasemin çubuk
Bulada cebli duhanı olmalı

Sugası destinde kul furi fincan
Tazelenmek için cennette bu can
Dişleri dürden lebleri mercan
Cemali âfet-i devrân olmalı

Çağırsam laperde yanıma gelse
İşaret kalkmadan çilemden alsa
Soyunup libasın koynumu delse
Öpmeye beş karış gerdan olmalı

Uçkurunun bendi olsun kavice
Meşrep buya meyl virmez piçe
Sarılıp sarmaşıp üçgün üç gece
Kuş tüyü minderde mihan olmalı

Uykudan uyarsa beni sim-i ten
Naz ile libasım giydirse hemen
Gümüştten ibrikler altın ileğen
Bu tertip üzre her ân olmalı

Çilingir sofrası kurulsun bu dem
Gönül şehri âbâd kılınsın harem

Sundukça sâkiler bâde gü-i fem
Nûş idip destinde mestan olmalı

Sağımda solumda Gürcü kızları
Şem’i gibi ziya versin yüzleri
Tir-i müjgan gibi gözleri
Kaşları kurulu keman olmalı

Çalınsın meclisde saz ile tanbur
Çünkü olduk biz safaya mecbur
Birine kemane luta tanbur
Meydanda raks eder oğlan olmalı

Bilinmesin simzârın hesabı
Odur bu alemde safanın babı
Anberye eylerim kuzu kebabı
Baklava kadayıf harman olmalı

Hasıl ola kıldan muzmerler
Tavlada bağlansın küheylan atlar
Odalarda selaserden makatlar
Bal mumu dikili şamdan olmalı

Bülbül gibi beyhûde bîzâr olmaz
Bunlara meyl eden berhüdâr olmaz
Zamane mahbubu sana yâr olmaz
Kıssadan hisse bir yalan olmalı

Kime sorsan bu sözlerde bilir
Aşkın kendisi Hakkın yoludur
Bunu da söyleten aşkın halidir
Gizli can içinde canan olmalı

Bunları hükm eden nefs-i emmare
Ruh girmez aslaca böyle pazara
Arzıdır Sabriya varmak didara
Son nefesde kamil iman olmalı” (Akyol, 2002: 110-111)

“Eğer akıl isen dinle bu pendî
Bir muazzam beytiz Hak binasıyız
Hakaretle gönül yıkma efendi
Biz bu kainatın iptidasıyız

Talibi hak isen hanikah biziz
Saliki Huda’ya kiblegah biziz
Maksadı uşşakka doğru rah biziz
Biz tarik-i Hakkın akrabasıyız

Lâmekândan geldik Kadri mekana
Zarf ü mekân olduk kevn ü cihana
Bu şekl ü hey'etle düştük ziyana
Şimdilik alemin muammasıyız”(Özmen, 1998: Cilt/4,340)

“Hak taalâ eylemiştir vir sıfat insanı ah^{*}
Sun'ı zatinden de kıldı bir cihet hayvanı ah

Zerrece âkıl isen hor görme gel bir ferdini
Yalınız zan eyleme oldu sana ihvanı ah

Bâzı mahlûku görüp gel bir ferdini
Ehli vahdet eylemiştir küfrile imanı ah

Ârif isen yekçeşim gör mescidi, meyhaneyi
Çünkü hak her yerde hazır, dediler yârân, ah

Eylemezdi köyi didarın tavaf ruzu leyâl
Etmeseydi hak sana şemsü mehi tabanı ah

Masivayı hakkı dilden sür çıkar gel ârif ol
Sen bil (Zahmi) gibi gel gördüğün hercanı ah” (Onay, 1932: 136-137)

Mir'âtî'nin nasihatlarından bazıları:

“İl ağzı tutulmaz her sözü duyma
Bugünkü işini yarına koyma
İnsan-ı kâmil ol nefesine uyma
Seni aldatmasın şeytan demişler

Eğer âkil isen dinle bu pendî
Kendine ederdsin hileyi fendi
Eğri otur doğru söyle efendi
Boş torbaya gelmez kolan demişler

Sular ters yüzüne akıp çağlamaz
Gidenin yolunu kimse bağlamaz
Bilirsin ki kendi düşen ağlamaz
Kişi kendi öz başına düşman demişler

Varlığın var ise elinde senin
Hesapsızdır el eteğin öpenin
Unutma ki dostu olmaz düşenin
İptida dost alır yakan demişler

* Kardeş manasında olan arabca (أخ) kelimesidir, lisanımızda (ah) okunur.

Diline geleni öğütme öyle
 Demesinler el sana şöyle böyle
 Yüz dinle bin düşün bir tek söz söyle
 Sözünden bilinir irfan demişler^{*}” (Çağlayan, 2004: 153)

3 . 15. Terbiye:

Görgü kurallarımız içerisinde en önemli yerlerden birisi terbiyeye ayrılmıştır. Çok küçük yaşlardan itibaren insanın terbiyeli olması adına aileler ve çevre çeşitli kurallar koyarak insanın bu çerçevede yetişmesine özen göstermiştir.

Terbiye; insanın, insana yakışan davranış biçimlerine sahip olması ve insana saygı duyulması esasına dayanır. Bu açıdan bakıldığında toplumsal düzenin sağlıklı biçimde yürütülebilmesi, insana değer verilmesi, insan haklarına bağlı kalınması ve kısaca insanca yaşamının sağlanması için en gerekli ve geçerli noktalardan birisini oluşturmaktadır.

Bunun önemini bilen âşıklarımız da eserlerinde terbiyeye yer vermişler ve özellikle okumakla, makamla, parayla bunun bir bağlantısı olmadığını, esas noktanın insan olmaktan geçtiğini belirtmişlerdir.

“Arkadaşlardan Ayaşlı Edip İçin

Adı Edîb amma hilkat icâbı
 Edebe bîgâne âlüfte-i şer
 Yakından tanıyan diyormuş ona
 Edîbsin velâkin bî-dil ü bî-ser^{**}” (Kurnaz, 1993: 99)

“Bu Da Edip İçin

Adı Edîb gerçi doğduğu günden
 Edebe bîgâne yaşar pervâsız
 Onu tanıyanlar şöyle söylüyor:
 Edîbdir velâkin kalbsiz, kafasız” (Kurnaz, 1993: 99)

* Dehri Dîlçin, Edebiyatımızda Atasözleri, İstanbul, 1945.

** Edîb kelimesinin kafası elif, kalbi ye'dir. Bunlar kalkınca “düb” kalır ki, ayı demektir.

3. 16. Ayrılık:

Sevdiğinden ayrılmak insanı en çok üzen durumlardan birisidir. Bu durumu yaşayan ya da tanık olan âşıklarımız şiirlerinde ayrılık konusunu dile getirirken, bazen tavsiye bulunmuş bazen de içinde bulunulan durumu tasvir etmişlerdir.

“Hasretin ateşi tuttu özümden
Yakdı derunimi nare ayrılık
Kanlı yaşlar döküp iki gözümden
Düşürdü ruzü şep zare ayrılık

Aklıma geldikce ahibba, yaran
Ol vakıt serime târ olur cihan
Bu iki nesneye bulunmaz derman
Biri ölüm, biri naçar ayrılık

Kimseyi ey huda koyma hasrette
Gerek bu dünya, gerek ahrette
Ağlayı ağlayı dari-gurbette
Oldu ciğer pare pare ayrılık

(Sabri) nin niyazı budur evvela
Kavuştur cümleyi hazreti Mevla
Zalim felek bana kılalı cefa*
Açtı sinemde bin yare ayrılık” (Onay, 1930: 292-293)

“Ey hallakı âlem, ey kâni kerem
Senden bu derdime derman isterim
Onulmaz yareme sen eyle merhem
Ne Eflatun, nede Lokman isterim

Derdini çekmekte, ben derdi mendil
Hasretinle helâk eyledim kendim
Padişahlar padişahı, efendim
Babı lutfе geldim ihsan isterim

Defineî aşkın divanesiyim
Ayılmam meyinin mestanesiyim
Cemalin şem’inin pervanesiyim
Ne cennet, ne huri, gılman isterim

(Sabrî) bunca yıldır çeker (ya sabur!)
Bu harap cismini sen eyle ma’mûr

---

* Yahut: Zalim felek beni kılalı cüda
Açtı bu sineme yare ayrılık

Afveyle cürmümü, bendedir kusûr
Katrayım alemde ümman isterim” (Onay, 1930: 295)

“Oldu peyda yine âh dilde bir asârı firak
Tenimi yaktı, harap eyledi bu narı firak

Zülfi mahbûp gibi kıldı perişan gönlüm
Hüznü âlâmı gamü kesreti ekdarı firak

Hiç ta’bir olamaz mertebe mahzun oldum
Olıcak şöyleki nagâh haberdarı firak

Beni cananeden ayırmağa olup bâis
Eyledi başıma dünyayı bugün tar, firak

Bu şep ettikce tahayyül dili divanede âh
Eyledi didelerim hun ile serşar, firak

Bana verdi dahi hak vermeye kullar başına
Görmeye kimse ne gûna ola düşvarı firak

Bu kadar ağlayup âh etmez idim ey (Mecbur)^{*}
Bana zar ettiriyor neyleyim efkârı firak” (Onay, 1932: 272)

“Elveda geldi gamü hüznü ile çün kâhi firak
Beni ayırdı vatandan nidem eyvah, firak

Öyle bir derd ki değil sabru tahammül olsun
Mevtten dahi beter hicride billâhi firak

Haşrederek âh eseri dilden olur mu ihraç
Vermesin kul başına hazreti Allah, firak

Mucibi matemî enduhu gam olduğu için
Bana ettirdi cihandan bu gün ikrahı, firak

Beni (Mecbur) gibi zaru perişan etti^{**}
Çaresi yok nideyim âh firak , âh firak” (Onay, 1932: 272-273)

“Elveda olsun zamanı geldi canâ ayrılık
Hicrile senden beni ayırdı hayfa ayrılık

* Aslı: Vefdiya ben bu kadar ağlayup ah etmezdim

** Aslı: Vefdiya böyle beni zarüperişan etti

Firkati zülfünle ayıp mı perişan dil edüp
Kays gibi âlemlere eylerse rüsva ayrılık

Gurbet elde korkarım birgün helâk eyler ben
Hasreti yâru diyar ile diriğa ayrılık

Aklu fikri mahvedip kendin dahi fehmedemez
Ger göreydi birdem eflâtunı dâna ayrılık

Fartı âlâm keduretle bana bu âlemin
Etti ruzu ruşenin bir leyli yelda ayrılık

Bir dahi avdetle hak vuslat müyesser, demi
Yoksa kim tâ haşredek gidermi âyâ ayrılık

Ruzuşep (Mecburiya) razu niyazım böyle kim*
Vermesin kâfir kuluna dahi Mevlâ ayrılık” (Onay, 1932: 273-274)

“Elden gelmez kimse gitmez gurbete
Düşürmekte devr-i zaman ayrılık
Şükretmezse elde olan servete
Mahveder günbegün yaman ayrılık

Bilen gelsin bu çeşmenin başını
Kimse kaldırmadı baktım taşını
Derya gibi iki Didem yaşını
Akıtmakta hele hicran ayrılık

“Hubbu’l vatan min’el-iman” bilene
Nasib eyle Yâ Rab canı canana
Gahi şifahene gahi tersane
Nâilî sana ayan beyan ayrılık”(Çakırsipahi, 2006: 211)

3. 17. Kader:

Kader bizim kültürümüzde oldukça sık dile getirilmiş ve işlenmiş kavramlardan birisidir. Geleceğin bilinmez oluşu, beklenmedik işlerin ve olayların başa gelişi kaderle ilişkilendirilmiş ve her zaman gizemini korumuştur. Âşıklarımız da kaderle ilgili birikimlerini halkla paylaşmaktan uzak durmamışlar ve eserlerinde kaderi kimi zaman eleştirmiş, kimi zaman da olgunlukla karşılamışlardır.

“Ben sana nittim cihanda bikarar ettin felek
Lâmekân darında cismim lâlezar ettin felek

* Aslı: Vefdiya leylü nehar arzu niyazım böyle kim

Büktün elif kadimdi , dâl eyledin hep cevr ile
Bir değil cevrü cefayı, sat hezar ettin felek

Çâk çâk ettin derunum âkıbet ettin harap
Gönlümün burci-hıсарın tarumar ettin felek

Cevr okuyla akıbet yıkdın dili viranımı
Ömrümü verdin hebaya, ihtiyar ettin felek

Cevrine asla tehammül eylemek mümkün değil
Bir değil cevrü-cefayı sat-hezar ettin felek

Yokmudur bu derde bilmem hiç nihayet, hey dirîğ
Haşdereк derdü-belâyı yadığâr ettin felek

Kasdın öldürmek mi bilmem (Sabri) yi ey dehri dûn
Hışmile çaldın şamarı, iftihar ettin felek” (Onay, 1930: 285-286)

“Bilmem hakkın lutfu, bilmem ihsanı
Aşkın defterini aldık bakalım
Gün-begün artırdık efkârı, rarı
Gemiye ummana saldıк bakalım

Felek kış eyledin gelen yazımı
Bilmem duyman, bilmem tutman sözümü
Uçurdun kolumdan yavru bazımı
Her nâmerde gülünç olduk bakalım

Çok eyledin (Süleyman) a kahiri
Cevretmede ver içeyim zehiri
Serim dost yoluna kurban ahiri
Maksudun bu ise verdik bakalım” (Onay, 1930: 300)

“Felekten camı enduhi içen bir yane gelsinler
Kurulsun bezm, biğane bize mihmane gelsinler

Yine dil neş’eyap oldu kuruldu haymei bezmim
Ki kanda ehli dil varsa bugün seyrane gelsinler

Gelenler feyzalır herdem şükür küfrarı tab’ımdan
İdem zerre beha bin, bu demi ummâne gelsinler

Ben ol (Sıdkî) sühansâzım dime güftarı ham söyler
Sühan verlik iden varsa çıkup meydana gelsinler” (Onay, 1930: 313)

“Cevr ile çarhı felekten şimdi devranım garip
Halime ağlar bulunmaz oldu, giryanım garip
Bu cihanda fitne olmaz gül gibi bu gönlüme
Dembedem zârü figanım ile seyranım garip

Câmı endohi felekten ben bugün mestaneyim
İzzü nazdan ben cüda, bir bi neva, bir daneyim
Ehli diller meclisinde kimsesiz bîğaneyim
Hasretiyle ah idüp ol cümle yaranım garip

Gönlümüz bimar oluptur derdü gamla hastayız
Tâ ezelden kâkûli cananeye biz bezteyiz
Firkat ile ah idüp ol zümrei serkeşteyiz
Hem bana ağlar tabibim derde dermanım garip

Her gice fikre hayalim hüsni canandır heman
Gitmiyor asla gönülden sürdiğim dem her zaman
Virmedi fırsat felek bu hâlîme ağlar cihan
Hanei-dilde enisim oldu mihmanım garip

Hanei zibada sürmüşken niçe dem (Sıdkıya)
Terk edüp dari diyarı âkıbet oldum cüda
Neyleyim ah ta ezel böyleö dürür emri huda
Şimdi bunda ben garibim, anda evtanım garip” (Onay, 1930: 315-316)

“Bilmezem nittim ana eyler benimle cenk çarh
Yağdırır başıma eflâki belâdan senk çarh

Gösterir gülzarı külhan gerdişi ma’küsla
Olkadar etti cihan içre beni dil tenk çarh

Benki bir bimarı hicrim etme cevri ey felek
Yareler açtı bu sinem üzere zulümü çenk çarhı

İhtiyarı uzlet ettim zerreveş aynımda yok
Başına çalsın sebatsız dihimü evrenği çarhı

Rengü neyrenği bilinmez öyle bir gaddar kim
Gösterir saat besaat herkese bir renk çarh

Nittim ol menhuse ayâ bilmem ey (Mechur) bana*
İşbu gerdişi muhalifle nedir ahengi çarh “(Onay, 1932: 256)

---

* Aslı: Vefdidir.

“Bilmem Hak’kın lûtfu, bilmem çilesi,
Aşkın defterini açtık, bakalım!
Gün-be-gün arttırdık efkâr ü gamı,
Gemiye ummâna saldı baklım!

Felek kış eyledi gelen yazımı,
Tutar sandım, tutmaz imiş sözümü.
Uçurdum kolumdan yavru bazımı,
Nâmertlere gülünç olduk, bakalım !

Bu Ali’ye çok eyledin kahırını,
Kahr etme de ver içeyim zehiri...
Dost yoluna başım kurban, âhiri
Maksadın bu ise verdik, bakalım!” (Sevengil, 1967: 237)

“Sayılamadım

Saâdet küpünden câm-ı nasîbi
Doldurup içerek bayılamadım
Feleğin sunduğu bir yudum bâde
Meğer zehirimiş ayılamadım

Elli yıldan beri câhil, hünersiz
Seyyâh-ı âlemim keşkül, tebersiz
Felek çayırında bir gün kedersiz
Körpe kuzu gibi yayılamadım

Yıllarca beyhûde sarf edip emek
Adam olmak için çürüttüm dirsek
Her yerde îtibâr görüyor eşek
Niye ben hayvandan sayılamadım

26 Kanun-ı sâni 1936” (Kurnaz, 1993: 231)

3. 18. Gurbet:

Memleketine bağlı olan vatan toprakları içerisinde dahi ondan uzakta kalmaya dayanamayan insanımızın bu duygularının tercümanı yine âşıklarımız olmuştur. Gurbette yaşanan çeşitli sıkıntılar ve özlemler âşıklarımızın eserlerinde kendilerine yer bulmuş, sazında canlanmıştır.

“Esiri dâima gurbetten safa sorma, cefadan sor
Cihan zevki nedir bilmem anı ehli havadan sor

Perişan eyleyen kimdir beni ol bezmi işrette
Dili mahzunumu mecruh eden ol mehlikadan sor

Buyurdu nâz ile dilber bu işret haneyi teşrif
Bize gamze odur gerçi veli cevri ezadan sor

O mah ile gelüp تنها iderken ruberu sohbet
Rakıp gördü neler çekdik bugün sen ol belâdan sor

Bu bezme gelmeyen zahit ne bilsin hâli uşşakkı
Buda bir başka fendirki bunu (Sıdkı) gedadan sor” (Onay, 1930: 313)

“Dila gurbet diyarında cefa yokta ne vardır ya
Demadem darî gurbette belâ yokta ne vardır ya

Kafeste bülbülü dinle, demadem lânesin söyler
Mücevherdir nefis gerçi eza yokta ne vardır ya

Benim terki diyar etmiş vatandır (Kângırı) şimdi
O cümle milki malimden cüda yokta ne vardır ya

Soyuldum tekeyi gamde kani ol camie ziyba
Tesettür etmeye şimdi aba yokta ne vardır ya

Teessüf babına vardın tutup bir dameni zillet
Dilinde çün senin (Sıdkî) hava yokta ne vardır ya” (Onay, 1930:312-313)

“Ben ol me’yusü naçarım beşaretten eser gelmez
Esiri dâmi gurbette meserretten haber gelmez

Gönül pervaz idüp gitti bu demde suyi dildare
Demadem köyi dilberden kebuter veş döner gelmez

Acep ol köyi dilberden niçin geçmez benim gönlüm
Bizi bu intizar üzre bıraktı dil gider gelmez

Umarım şahımı herdem diriğ etmez bize lutfun
Bu anda olsada cevri geçer andan keder gelmez

Teveccüh eylese (Sıdkî) sana ıkbâlü himmetle
Veli bahti siyahın var yarı yoldan haber gelmez” (Onay, 1930: 314)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çankırılı halk şâirlerinde geleneksel etkileşimin eğitime katkısını ortaya koymak amacıyla yaptığımız tez çalışmamızda öncelikle Çankırılı halk şâirlerinin halk edebiyatı geleneklerinden ne kadar yararlandıklarını tespit etmeye çalıştık. Bu tespiti daha düzenli bir zemine oturtmak için birinci bölümde gelenek, ikinci bölümde etkileşim ve üçüncü bölümde eğitim unsurlarına yer verdik.

Buna göre, gelenekleri şu başlıklar altında toplayıp açıklamalarının yapılmasının, ardından Çankırılı halk şâirlerimizden bu geleneklere uygun örneklerin verilmesinin uygun olacağını düşündük:

1. Mahlas Alma Geleneği
2. Rüya Sonrası Âşık Olma (Bâde İçme) Geleneği
3. Usta-Çırak Geleneği
4. Atışma-Karşılaşma (Tekellüm) Geleneği
5. Askı (Muamma) Geleneği
6. Dedim-Dedi Tarzı Söyleyiş Geleneği
7. Tarih Bildirme Geleneği
8. Nazîre Söyleme Geleneği
9. Saz Çalma Geleneği

Bu geleneklerden;

Mahlas alma geleneği içerisinde, Çankırılı halk şâirlerinin kullandıkları mahlasları ve bu mahlasların alınış sebeplerini tespit edebildiğimiz kadarıyla dile getirmeye çalıştık.

Bâde içme geleneği içerisinde, Çankırılı halk şâirlerimizden bu geleneğin izlerini taşıyanlara yer verdik. Ayrıca şiirlerinde bunu dile getiren âşıklarımızın şiirlerini ekledik.

Usta-çırak geleneği içerisinde, Çankırlı halk şâirlerimizden usta-çırak ilişkisini yaşatan âşıklarımıza yer verdik.

Atışma geleneği içerisinde, eskiden kurulan Yapraklı Panayırı'nda yurdumuzun pek çok yerinden, çok sayıda âşığın atışmaya katıldığını fakat bunların doğaçlama yapılması ve şiirlerinin kayda geçmemesi nedeniyle pek çok örneğinin kaybolup gittiğini gördük. Elde bulunan ve bizim ulaşabildiklerimiz ise bu geleneğin az sayıdaki örneklerini oluşturdu.

Askı geleneği içerisinde, yine atışma geleneğinde olduğu gibi Yapraklı Panayırı'nın ismini çok okuduk fakat örneklerin çoğuna aynı sebepten dolayı ulaşamadık.

Dedim-dedi tarzı söyleyiş geleneği içerisinde, Çankırlı halk şâirlerinin şiirlerinde yer alan bu tarz söyleyişlerden tespit edebildiklerimize yer verdik.

Tarih bildirme geleneği içerisinde, Çankırlı halk şâirlerinin pek çok sebepten ötürü yazdıkları tarihleri ve bu tarihlerin yazılış sebeplerini dile getirdik. Halk edebiyatı geleneği içerisinde, en çok örneğine ulaşabildiğimiz geleneklerden birisi tarih bildirme geleneği oldu. Bu tarihlerden bir kısmının mîlâdî, bir kısmının ise hicrî takvime göre düşüldüğünü gördük. Elbette bunun, yazıldığı dönemin hayat şartlarıyla ilgili olduğunu da unutmamak gerekir.

Nazîre söyleme geleneği içerisinde, Çankırlı halk şâirlerinin yazdığı nazîrelerden tespit ettiklerimize yer verdik. Tarih bildirme geleneği gibi, bu gelenek de en bol örneğine rastladığımız halk edebiyatı gelenekleri arasında yer almaktadır. Bu gelenek içerisinde âşıklarımızın bazen kendileri gibi halk şâirlerine, bazen de kalem şâirlerine nazîreler yazdıkları görülmüştür. Sevilen, beğenilen, örnek alınan şairlere nazîre yazıldığı düşünülürse şâirlerimizin kimlerden etkilendiği ve kimleri örnek aldığı da bize fikir verebilir.

Saz çalma geleneği içerisinde, sazın bizim kültürümüz ve halk edebiyatı açısından anlam ve önemi belirtildikten sonra kullanılan saz çeşitleri ve kullanım biçimleri konusunda bilgi verildi. Çankırlı halk şâirlerinin de içerisinde saz çalmaları ile ünlenmiş ve örnek alınmış şâirlerimizin olduğu görüldü. Ancak en dikkat çekici noktalardan birisi, bazı çevreler tarafından saz çalmanın ayıp veya günah sayılması sebebiyle âşıkların zaman zaman bu yeteneklerini gizlemeleridir.

Etkileşim bölümünde halk şâirlerimizin gelenek içerisinde ve divan edebiyatı şâirleri ile olan etkileşimleri üzerinde durmaya çalıştık. Bunu yaparken etkileşimin en açık örneklerinden birisi olan nazîrelere yer verdik. Bir önceki bölümden farklı olmak üzere bu bölümde kendisine nazîre yazılan şiirlerden tespit edebildiklerimize de yer verdik. Ayrıca, tarih bildirme, mahlas kullanma, dedim-dedi tarzı söyleyiş ve muamma gelenekleri de etkileşimin görüldüğü diğer noktalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanında konulardaki ortaklıklar, kafiye ve ölçülerde zaman zaman görülen ortak kullanımlar da etkileşimin işaretleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eğitim bölümünde ise, halk şâirlerimizin insan eğitimindeki işlevlerini dile getirdikten sonra, şiirlerini eğitim açısından sınıflandırdık. Çankırı’da özellikle eskiden kurulan Yapraklı Panayırı’nın bir eğlence ve toplumsal etkinlik olması yönünden öte, halkın bilinçlenmesi, eğlenirken bazı konular hakkında da bilgi ve görgü sahibi olması adına çeşitli âşıklık gösterilerine sahne olduğunu gözlemledik. Ancak daha önce de belirttiğim gibi, o dönemde yapılan etkinliklerin daha çok doğaçlama olması ve kayda geçirilmemesi yüzünden pek çoğunun kaybolup gittiğini, hafızada kalanlara ulaşmak konusunda da zorluk çekilmesi yüzünden büyük bir kısmına yer veremediğimizi belirtmek isteriz.

Yapraklı Panayırı’nın dışında âşıkların kendilerini gösterdiği ve halkla buluştuğu yerlerden birisi de Çankırı Yâran geleneğidir. Belli zamanlarda, belli kurallara bağlı kalınarak toplanan yâran ekibi günümüzde de etkinliklerini devam ettirmektedir. Yine toplumun kaynaşması, paylaşımın gerçekleşmesi, gelenek ve göreneklerin, kültürün yaşatılmasının yanında, eğlendirerek eğitmek, bilgi ve görgü

kazandırmak adına yâran geleneği Çankırı’da okul işlevini de taşımaktadır. Yâran içerisinde çeşitli oyunlarla, sohbetlerle, sazlı sözlü eğlencelerle bu işlev yerine getirilmektedir.

Çankırlı halk şâirlerimizin şiirlerini eğitim açısından sınıflandırırken, önce genel bir açıklama yapıp ardından ilgili şiirlere yer verdik.

Şiirleri sınıflandırırken şu başlıkları kullandık:

1. Aşk
2. Hayat
3. Toprak-Köy Hayatı
4. Din
5. Toplum Yaşantısı-İnsan İlişkileri
6. Haksızlık
7. Çalışkanlık
8. Hayvanlar ve Tabiat
9. Trafik
10. Sağlık
  - a. Alkol ve Sigara
11. Ölüm
12. Millet ve Vatan Sevgisi
13. Çocuk Eğitimi
  - a. Bilmeceler
14. Öğüt
15. Terbiye
16. Ayrılık
17. Kader
18. Gurbet

KAYNAKÇA

Akkaya Nevin, (1995). **Gelenek İnanç ve Toplum**, Alem Basım Yayım, Balıkesir.

Akman Eyüp, (2004). **Doğumunun 100. Yılında Zeki Ömer Defne ve Çankırlı Şairler “Âşık Tarzı Destan Türü ve Çankırlı Âşıklardan Âşık Nâili, Âşık Ali ve Ali Kadri'nin Destanları Üzerine Bir Tahlil Denemesi ”**, 19-20 Eylül 2003, T. C. Çankırı Valiliği Çankırı Kültürü Sempozyumları-1 Atatürk Kültür ve Sanat Merkezi, Çankırı.

Akyüz Kenan, Beken Süheyl, Yüksel Sedit, Cunbur Müjgan, (1990). **Fuzuli Divanı**, Akçağ Yayınları, Ankara.

Akyol İbrahim, (Kış-2002), **Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi “Çankırlı Âşık Sabri ve Bilinmeyen Şiirleri”**, Yıl: 8, Sayı: 24, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara.

Akyol İbrahim, **Çankırı Araştırmaları “Çerkeşşeyhîzade Mehmet Tevfik Efendi ve Nef”i'ye Nazîresi”**, Yıl: 1, Sayı: Ağustos-2006, Çankırı Belediyesi Eğitim ve Kültür Müdürlüğü Dr. Rıfki Kâmil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Yay., Çankırı.

Alper Abdülkadir, **Çankırı Araştırmaları “Melâmet Yolunda Çağdaş Bir Mutasavvıf: Necâti (Abdullah Özey)”**, Yıl: 1, Sayı: Ağustos-2006, Çankırı Belediyesi Eğitim ve Kültür Müdürlüğü Dr. Rıfki Kâmil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Yay., Çankırı.

Alper Kadir, (2004). **Milli Folklor Dergisi “Ahmet Talat Onay'ın Çankırı Şairlerine Ek: Çankırlı Bilinmeyen Birkaç Şair: Rüyetî, Naili Baba, Necâti, Vehbî”**, Feryal Matbaacılık, Cilt/8- Yıl/16, Sayı/61, s.160-171.

Arat Reşit Rahmeti, (1965). **Eski Türk Şiiri**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.

Artun Erman, (2001). **Aşıklık Geleneği ve Aşık Edebiyatı**, Akçağ Yay., Ankara.

Aslan Ensar, (1975). **Çıldırılı Âşık Şenlik Hayatı-Şiirleri ve Hikayeleri**, Atatürk Üniversitesi Yay., Ankara.

Ayhan Bahattin, (1988). **Çankırı ve İlçeleri**, Gülay Ajans, Ankara.

Başgöz İlhan, (1968). **İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi**, Ararat Yayıncılık, İstanbul.

Boratav Pertev Naili, (1969). **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Büyük Türk Klasikleri (1987), 5. ve 6. Cilt, Ötüken Naşriyet-Söğüt Yay., İstanbul.

Cunbur Müjgan, (1983). "Halk Edebiyatımızda Gelenek Üzerine", **I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri** 7-9 Mayıs, Eskişehir.

Cunbur Müjgan, (1968).**Başakların Sesi-Türk Halk Şairleri Eserleri ve Hayatları**, Poyraz Reklam Yayınları:1, Şark Matbaası, Ankara.

Çağlayan Bünyamin, (2004). **Doğumunun 100. Yılında Zeki Ömer Defne ve Çankırlılı Şairler "Kalecikli Mir'âtı"**, 19-20 Eylül 2003, T. C. Çankırı Valiliği Çankırı Kültürü Sempozyumları-1 Atatürk Kültür ve Sanat Merkezi, Çankırı.

Çakırsipahi Sadık, **Çankırı Araştırmaları "Âşık Nâilî Baba"**, Yıl: 1, Sayı: Ağustos-2006, Çankırı Belediyesi Eğitim ve Kültür Müdürlüğü Dr. Rıfki Kâmil Urgan Çankırı Araştırmaları Merkezi Yay., Çankırı.

Çankırı Dergisi, Yıl: 11, Sayı: Mayıs-1986, Eser Matbaacılık Gazetecilik Sanayi Ticaret, Çankırı.

Çobanoğlu Özkul, (2000). **Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü**, Akçağ Yay., Ankara.

Devellioğlu Ferit, (1986). **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük**, Aydın Kitabevi Yay., Ankara.

Dilçin Cem, (2005). **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, 8. Baskı, Ankara.

Dilçin Cem, **Çankırı Araştırmaları**, Yıl: 1, Sayı: Ağustos-2006, Çankırı Belediyesi Eğitim ve Kültür Müdürlüğü Dr. Rıfki Kâmil Urgan Çankırı Araştırmaları Merkezi Yay., Çankırı.

Ekici Metin, (2004). **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara.

Ekiz Osman Nuri, (1984). **Ansiklopedik Edebiyat Bilgileri Sözlüğü**, Zümrüt Yay., İstanbul.

Gözler H. Fethi, (1986). **“Dünkü ve Bugünkü Edebiyatımızda Mahlas Meselesi”**, Yıl:9-Nisan, Erciyes.

Günay,Umay (2005). **Türkiye’de Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi**, Akçağ Yay., 4. Baskı, Ankara.

Halıcı Feyzi, (1992). **Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şâirleri-Güldeste**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Hançerlioğlu Orhan, (1992). **Türk Dili Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

İpekten Haluk, (1998). **Nef’i Hayatı Sanatı Eserleri**, Akçağ Yay., 2. Baskı, Ankara.

Kalkan Emir, (1991). **XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Karaalioğlu Seyit Kemal, (1978). **Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü**, İnkılâp ve Aka Yay., 2. Baskı, İstanbul.

Karaalioğlu Seyit Kemal, (1975). **Edebiyat Terimleri Kılavuzu**, İnkılâp ve Aka Yay., İstanbul.

Karadağ Metin, (1996). **Erzurumlu Emrah Yaşamı Sanatı Şiirleri**, Ayyıldız Yay. , 2. Baskı, Ankara.

Kaya Doğan, (1994). **Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsâtı**, T. C. Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas.

Kaya Doğan, (1998). **Sivas'ta Âşıklık Geleneği**, Dilek Ofset Matbaacılık, 2. Baskı, Sivas.

Kurnaz Cemal, (1993). **Ahmet Talat Onay Sarı Çiğdemler (Bütün Şiirleri)**, M.E.B Basımevi, İstanbul.

Kurnaz Cemal (2004), **Doğumunun 100. Yılında Zeki Ömer Defne ve Çankırlı Şairler "Çankırlı Ahmet Talât Onay"**, 19-20 Eylül 2003, T. C. Çankırı Valiliği Çankırı Kültürü Sempozyumları-1 Atatürk Kültür ve Sanat Merkezi, Çankırı.

Makal Tahir Kutsi, (1978). **Türk Halk Şiiri**, Toker Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

Mevlevi Tahir-ül, (1973). **Edebiyat Lügati**, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Meydan Larousse, (1990). Cilt: 5, 2. Baskı, Meydan Yay., İstanbul.

Oğuz M.Öcal, Ekici Metin, Aca Mehmet, Arslan Mustafa, Düzgün Dilaver, Akarpınar R. Bahar, Eker Gülin Öğüt, Ercan Aktan Müge, Özkan Tuba Saltık, (2004). **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yay., Ankara.

Oğuz M. Öcal, (2001). **Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam**, Akçağ Yayınları, Ankara.

Onay Ahmet Talat, (1930). **Çankırı Şairleri I**, Çankırı Matbaası,Çankırı.

Onay Ahmet Talat, (1932). **Çankırı Şairleri II**, Çankırı Matbaası,Çankırı.

Onay Ahmet Talat, (1933). **Âşık Tokat'lı Nuri**, Çankırı Matbaası,Çankırı.

Özhan Mevlüt, Kırıcı Emine, Özçörekçi N. Zeynep, Gözükızıl Ömer, Küren Mukadder, (1992). **Yaşayan Halk Ozanları Antolojisi**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Feryal Matbaacılık san. ve Tic. Ltd. Şti. Ankara.

Özarıslan Metin, (2001). **Erzurum Âşıklık Geleneği**, Akçağ Yayınları, Ankara.

Özmen İsmail, (1998). **Alevi Bektaşî Şiirleri Antolojisi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Sakaoğlu Saim, (1986). **“Ozan, Âşık Saz Şairi ve Halk Şairi Kavramları Üzerine” III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Cilt: 1, Ankara.

Sami Şemsettin, 1317 (1901). **Kamus-ı Türki**, İkdam Matbaası, İstanbul.

Sevengil Refik Ahmet, (1967). **Çağımızın Halk Şairleri (Radyo Konuşmaları)**, Baha Matbaası (Atlas Kitabevi), İstanbul.

Şahin Salih, (1983). **Ozanlık Gelenekleri ve Doğulu Saz Şairleri**, Yorum Matbaacılık San., Ankara.

Şenel Süleyman, (1991). **Âşık Musıkîsi**, T.D.V İslâm Ansiklopedisi, Cilt: 3, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul

Tan Nail, Turhan Salih, (1999). **Çankırı Halk Müziği**, Çankırı Valiliği-Cem Veb Ofset, Ankara.

Tanrikulu Nâzım İrfan, (1997). **Âşıklar Divanı Günümüz Âşıkları**, Güven Matbaacılık, İstanbul.

Tekmen Âşık Muhittin, (2005). **Al Götür**, Çankırı Belediyesi Eğitim ve Kültür Müdürlüğü Kültür Yayınları, Çankırı.

Tüfekçi Nida (1983). **Âşıklarda Müzik**, II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri 3. Cilt, Kültür Bakanlığı HAGEM Yayını, G. Ü.- Yayın Yüksekokulu Basımevi, Ankara.

Türk Ansiklopedisi, (1964). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C. 23, İstanbul.

Tezcan Mahmut (2004). **Yâran Kültürü ve Çankırı “Türk Kültürünün Simgesi Olarak Çankırı”**, 17-18 Eylül 2004 T. C. Çankırı Valiliği II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, Çankırı.

Ural Orhan, (1984). **Erzurumlu Emrah Yaşamı-Şiirleri**, Özgür Yayıncılık-Dağıtım, 2. Baskı, İstanbul.

Ülker Necati, (28/09/2006). **Tam Zamanı Karar Sizin “İçme Be Kardeşim”**, http://www.cansaati.org/topluluk/printer_friendly_posts.asp?TID=950, (05/01/2007).

Yardımcı Mehmet, (1998). **Başlangıcından Günümüze Halk Şiiri Aşık Şiiri Tekke Şiiri**, Ürün Yay., Ankara.

Yardımcı Mehmet, (1999). **Türk Halk Bilimi ve Edebiyat Araştırmaları**, Ürün Yay., Ankara.